VLADIMIR NABOKOV

SOLGUN ATEŞ

Çeviren: KAĞAN GÜNDAÇ

yaba

VLADIMIR NABOKOV

SOLGUN ATEŞ

(Pale Fire)

Çeviren : Yaşar Günenç

YABA EDEBIYAT
Galipdede Cad.55/1
34420 Tünel-Beyoğlu/İST
Tel:0212 293 36 06

YABA YAYINLARI

SOLGUN ATEŞ

Vladimir Nabokov

YABA YAYINLARI : 56
DÜNYA YAZARLARINDAN SEÇMELER

ISBN 975 - 386 - 021 - 8

- 1. Basım, Kasım 1994
- Kapak düzeni : D. Piranlı
- Dizgi, basım, cilt : Zirve Ofset - Tel: 229 66 84

YABA YAYINLARI P.K. 404 ULUS 06043 ANKARA
Tel+Fax: 316 64 00

VLADIMIR NABOKOV

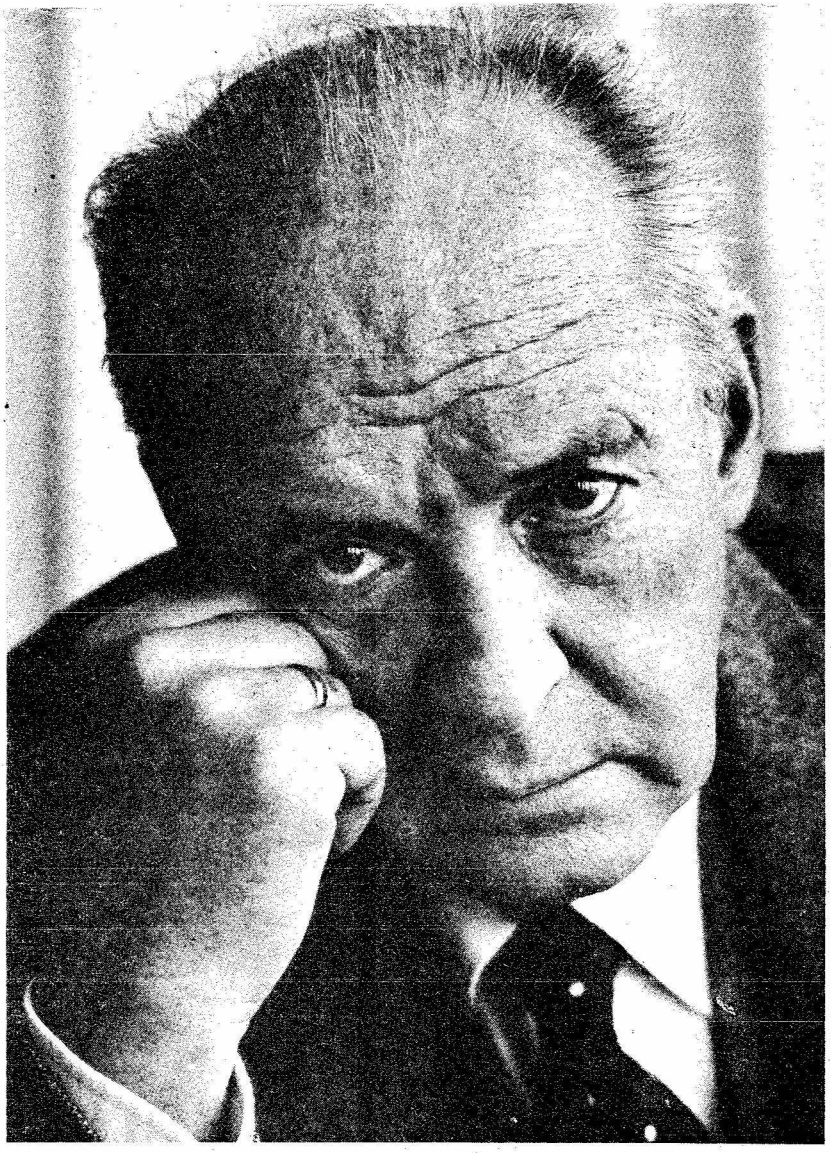
SOLGUN ATEŞ

(Pale Fire)

Çeviren : Yaşar Günenç

YABA EDEBIYAT
Galipdede Cad.55/1
34420 Tünel-Beyoğlu/İST
Tel:0212 293 36 06

YABA YAYINLARI

VLADIMIR NABOKOV
(1899 - 1977)

«MÜLTECİ» KİMLİKLERİN YAZARI: NABOKOV

Vladimir Nabokov, 1899 yılında Petersburg'da doğdu.Ailesinden birçok kişi Çarlık döneminde önemli görevlerde bulunmuştur. Babası, liberal bir devlet adamıydı; 1917'de Kerenski'nin başbakanlığında kurulan hükümette bakanlık yapmışsa da, devrimi benimsemediğinden ailesiyle birlikte yurtdışına kaçmıştır. Bu «iltica» olayı Vladimir Nabokov'u derinden etkiledi; yapıtlarındaki başkişilerin çoğu «mülteci»lerdir.

V. Nabokov, Londra'da Cambridge Üniversitesi'nde Fransız ve Rus Edebiyatları konularında öğrenim gördü; 1922'de Berlin'e taşındı. 1938'de Hitler yönetiminden kaçarak Paris'e, iki yıl sonra da ABD'ye yerleşti. Böcek bilimi konusunda öğrenim görmek üzere Harvard Üniversitesi'nden burs aldı; bu bilgisini daha sonra *Solgun Ateş* romanında kullanmıştır. Bu romanda kendi kendini sürgün eden Kral gibi, Nabokov, ülkeden ülkeye göç ederek sonunda İsviçre'nin Montreux kentine geldi. *Lolita* romanının ve bundan S. Kubrick'in çektiği filmin geliri, kendisine yalnızca edebiyatla ve böcek bilimiyle uğraşma olanağı sağlıyordu. Yaşamını aynı kentte noktaladı (1977).

Nabokov, Borges ve Kafka gibi, dünyayı ve insanları, kendine özgü bireysel bir bakış açısıyla görüp yansıtmıştır. Uslupçuluğuyla tanınır. Bu özelliğini *İnfaza Çağrı* romanında şöyle açıklamakta: «Sözcüklerin nasıl bir araya getirilebilecekleri, sıradan bir sözcüğün canlanması ve komşusunun pırıltısını, sıcaklığını, karartısını paylaşırken bir yandan da tüm satır ışıltıya dönüşene dek kendini komşusunda yansıtıp aynı süreç içinde komşu sözcüğü yenilemesi...»

Nabokov, yarattığı ve insanlara mutsuzluktan başka bir şey vermeyen evrende kendisini anlatır, ama değiştirerek, başka bir kişinin kimliğine büründürerek. Yapıtlarındaki başkişiler, Nabokov'un kişiliğinden çok şey taşırlar. Yazar, anılarında, küçükken okuyup etkisinden kurtulamadığı romanlar arasında Mayne Reid'in *Başsız Süvari* romanını da sayar. Bu romanda iki kişi, birbirleriyle giysilerini değişirler; bunun sonucunda da, aranan kişi değil, onun kılığına giren kişi öldürülür. Bir kişinin başka bir kişinin benzeri olması, çift kişilik, kişilik bölünmesi, E. Allan Poe ile R.L. Stevenson tarafından da işlenmiştir. Aynı temaya eğilen Nabokov, yapıtlarında başkişilerin kimliğine, yani ikinci bir kimliğe bürünerek kurmaca bir evrende kendisini yaşatmıştır. *Umutsuzluk* (Despair, 1936) romanında bir işadamı, kendisine benzeyen bir yoksulla giysilerini ve pasaportunu değiştirir, sonra onu öldürür; ama kendi kişiliği de, öldürdüğü adamın kişiliğine dönüşür. *Göz* (The Eye, 1938) romanında olayların anlatıcısı olan genç Rus, bir kızın çevresinde dolanıp da ondan yüz bulamayan bir adamı anlatır; olayların sonunda, anlatıcı durumundaki gencin, aslında anlattığı kişinin kendisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Nabakov'un *Priglaşeniye Na Kazn* adıyla 1934'te Rusça yayımladığı ve 1950'lerde İngilizceye *İnfaza Çağrı* adıyla çevirdiği romanı, Kafka havasındadır. Romanın başkişisi, düşünce ve duygularını insanlardan gizleyen, bu yüzden de toplumca ve devletçe dışlanıp ölümle yargılanan bir kişidir. Aslında bu roman, politik bir yapıt değildir; çevresinden kendini yalıtan bir insanın toplumca dışlanması olgusunun abartılı, fantezili bir anlatımıdır. Bu romanın ilginç bir yanı da, sonradan *Lolita* romanının başkişilerinden birini oluşturacak olan, cinsel yönden saldırgan kız çocuğu tipini içermesidir.

Lolita (1955) romanı, ruhsal bakımdan dengesiz iki insanın ilişkilerini anlatır. Rus göçmeni orta yaşlı bir profesör, çocukken, kendi yaşında bir kız çocuğuyla kurduğu, yarım kalmış cinsel ilişkinin özlemi içinde, çocuk yaştaki bir kıza tutulur. İlişkiyi ilerletmekten korkan erkeğin edilgenliğine karşın çocuk yaştaki Lolita, cinsel yönden girişkendir. Adamın saplantısı, iki tarafa da yıkım getirir.

Nabokov'a göre insan, geçmişini anımsarken onu çarpıtır, değişikliğe uğratır. Yine insan, bir başkasının anlattıklarını dinlerken ya da yazılı bir metni okurken ve bunları kendi hayalgücüyle canlandırırken kendinden bir şeyler katar. Yazar, *(Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı* (1941) romanını bu bakış açısıyla oluşturdu: Ölmüş

olan yazar Sebastian Knight'ın yaşam öyküsünü, üvey kardeşi yazıya geçirmektedir. Ama bunu yaparken S. Knight'ın geçmiş yaşamını değiştirmekte, bu geçmişe kendi yaşamını karıştırmakta, giderek S. Knight'ın kişiliğine bürünmektedir. Sebastian Knight da, üvey kardeşi de Rus göçmenidirler. Otobiyografik yanı ağır basan bu romanda Nabokov'un kendisi de ikinci bir kişiliğe bürünerek karşımıza çıkmaktadır.

Vladimir Nabokov'a göre okurların, kitaplardaki başkişilerden biriyle özdeşleşmeleri yanlıştır; yapıtın asıl yazarı okuyucular olmalıdır. Geleneksel romandaki anlatıcı, her şeyi bilen •«tanrısal anlatıcı» görünümündedir. Bu anlatıcı türünün artık bir yana bırakılması gerekmektedir. Okuyucu, bir yapıtı yeniden üretmelidir. Okuyucular burada yazar kimliğine (ikinci bir kimliğe) bürünmüş olmaktadır. Nabokov'un bu anlayışla yazdığı *Solgun Ateş* (Pale Fire, 1962) romanı, «Karşı Roman» (Anti-Roman) akımının en önemli örnekleri arasında yer alır.

Geleneksel öyküleme yöntemiyle ve roman kurgusuyla bağını koparan Karşı Roman'ın ilkeleri, şöyle sıralanabilir: Okuyucuyu, romandaki karakterlerden biriyle özdeşleşmekten uzaklaştırmak; bununla birlikte onun romana katılmasını (başkası olarak değil, kendisi olarak) sağlamak; zamanda olayların geri ve ileri sıçraması (bilinç akımı).

Karşı Roman'da, geleneksel romanlardaki «tip» yaratıcılığı görülmez. Sözdizimiyle aşırı oynanması, bu romanlarda rastlanan başka bir özelliktir. Daha aşırı özelliklere rastlamak da olasıdır: Kitapta boş sayfaların, atılacak sayfaların, değişik biçimde sıralanabilecek sayfaların, resimli sayfaların bulunması.

Karşı Roman'ın özellikleri, ilk olarak Laurence Sterne'ün *Tristram Shandy* (1767) romanında görülür. Bu türün önemli örnekleri arasında James Joyce'un *Ulyssess* ve *Finnegans Wake,* Virginia Woolf'un *Mrs Dalloway* ve *Dalgalar,* Samuel Beckett'in *Molloy,* Claude Simon'un *Flandres Yolu,* Nabokov'un *Solgun Ateş* adlı yapıtları sayılabilir.

Solgun Ateş'te, öldürülen şairin uzun şiirinin ardından, bu şiirle ilgili geniş açıklamalar gelmektedir: bu açıklamalar, şairin arkadaşı ve onun şiirinin yayımcısı olan kişi tarafından yazılmış görünmektedir. Açıklamalarda, överken yeren ve yererken öven bir dil kullanılmıştır. Bu açıklamalar, şiiri anlamamıza ne ölçüde yardımcı olmaktadır? Bu

açıklamaların tümüne güvenebilir miyiz? Şiiri yayımlayıp yorumlayan kişi, kendisinin kral olduğunu söylemektedir. Gerçekten Kral mıdır, yoksa hapisten kaçan kralın kimliğine mi bürünmüştür? Kral değilse, anlattıklarının ne kadarı kendisine, ne kadarı krala ilişkindir? Sonra, ölen kimdir? Kim, kimin kimliğine bürünmüştür? Gerçekten bir ölen var mıdır? Şairin arkadaşı, acaba şairin kendisi midir? Yoksa katili mi? Yoksa saçmalayan bir akıl hastası mı?

Bu soruların yanıtlarını okuyucuların kendileri bulacaklardır; Karşı Roman'ın ilkelerine uygun biçimde, hiçbir karakterle özdeşleşmeden, ama romana kendi kişilikleriyle katılarak, romanı yeniden üreterek. Belki başka sorulara yanıt arayacaklardır. Solgun Ateş'i Türkçeleştirirken eklediğimiz dipnotların okuyuculara, bir yere kadar, yardımcı olacağını umuyor ve dünya edebiyatının başyapıtları arasında yer alan bu romanı, bir buçuk yıllık bir çeviri serüveni sonunda dilimize aktarmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Ekim 1994/Ankara

Yaşar GÜNENÇ

Véra'ya

Bu bana, onun bay Langston'a anlattığı gülünç öyküyü anımsatıyor; soylu bir delikanlının soysuzluğuyla ilgili olayı. «Beyefendi, en son olarak onun sokaklarda kedileri kovalayıp kurşunladığını söylediler bana». Derken bir gün, sözümona hoş hayallere dalmış gitmişken, en sevdiği kedisini anımsayıverdi, dedi ki: «Ama Hodge öldürülmeyecek. Hayır, hayır, Hodge öldürülmemeli»

— James Boswell, *Samuel Johnson'ın Yaşamı*.

ÖNSÖZ

Solgun Ateş, beş ayaklı beyitler halinde(*) dört kantodan oluşan, toplam dokuz yüz doksan dokuz dizelik bir şiir olup John Francis Shade (doğumu: 5 Temmuz 1898—Ölümü: 21 Temmuz 1959) tarafından, ABD'de yaşamının son yirmi gününü geçirdiği Appalachia bölgesinin New Wye kentinde yazılmıştır. Şairin, ilk yazdığı metinden temize çektiği, bizim de bu kitapta olduğu gibi yayımladığımız el-yazması metin, seksen tane orta boy dizin kartına dağılmış durumdadır ki Shade, bu kartların pembe renkli ilk satırlarına başlıkları (kanto sıra numarası, tarih) yazmış, açık mavi renkli öbür satırlara (her kartta on dört satır) ince uçlu bir kalemden çıkan küçük, temiz, son derece okunaklı bir yazıyla, bölüm aralarını belirtmek için bir satır atlayarak, şiirini geçirmiştir; bir kantoyu bitirdikten sonra öbür kantoyu aynı kartın arka sayfasına değil, boş bir kartın ön yüzüne yazmaya başlamıştır.

Kısa (166 dize) olan Birinci Kanto, tüm o acaip kuşları ve ufkun yukarılarına serpilmiş renkli lekeleriyle, on üç kartlık yer kaplamaktadır. En çok beğeneceğiniz İkinci Kanto ile şaşırtıcı bir ustalık ürünü olan Üçüncü Kanto, aynı uzunluktadırlar (334 dize); her kanto, yirmi yedi kart tutmaktadır. Dördüncü Kanto, Birincinin uzunluğundadır, onun gibi on üç kart sürmektedir; şairin, öleceği gün yazdığı son dört kart üzerinde, kantonun bitiş bölümü, düzeltilmiş taslak biçiminde kalmış, temize çekmeye yazarın ömrü yetmemiştir.

Düzenli çalışmayı seven John Shade, yazdığı dizeleri genellikle aynı günün gecesi temize çekmiş ve yanılmıyorsam, kimi zaman bir

(*) Beş ayaklı beyit (heroic couplet): Her dize, beş ayaktan oluşur. Bir ayak ise, bir kısa ve bir uzun hece ya da bir vurgusuz ve bir vurgulu hece biçimindedir. Aruz veznini andırır - Çev.

kez daha temize çektiği halde, kartın ya da kartların üzerine son düzeltme tarihini değil, taslağın ya da ilk temize çekilmiş metnin bitiş tarihini koymuştur. Demek istiyorum ki, yapıtlarını yarattığı tarihleri, ikinci ya da üçüncü düzeltme tarihlerine yeğ tutmuştur. Şimdi kaldığım pansiyonun tam karşısında çok gürültülü bir lunapark vardır.

Böylece, onun yapıt üzerindeki çalışmalarını gösteren eksiksiz bir takvim kazanmış bulunuyoruz. Birinci Kanto, 2 Temmuzda, geceyarısından sonra yazılmaya başlamış ve 4 Temmuzda bitirilmiştir. İkinci Kanto'ya, sanatçı, doğum yıldönümünde başlamış, 11 Temmuzda son vermiştir. Üçüncü Kantoyu bir haftada bitirdikten sonra 19 Temmuzda Dördüncü Kantoyu yazmaya koyulmuştur; daha önce belirttiğimiz gibi, bu kantonun üçte birini oluşturan son bölüm (949. dizeyle 999. dize arası), düzeltilmiş taslak biçiminde kalmıştır. İşlenmesi gereken bu bölüm, bazı sözcüklerin karalanmasıyla bozulmuş, yapılan eklemeler de onu büsbütün kötüleştirmiş ve böylece bitiş bölümü, düzeltilmiş taslak üzerindeki haliyle, kartlara yazılı ilk biçiminden çok uzaklaşmıştır; oysa şiirin öbür bölümleri, temize çekilmiş elyazmasındaki biçimleriyle, kartlara yazılı ilk hallerinden hemen hemen farksızdırlar. Gerçekte, hiçbir korku duymadan dalsanız da gözlerinizi o bulanık yüzeyin altındaki duru sularda açıverseniz, gördüklerinizin doğruluğundan hiç kuşkulanmazsınız; hoşlanırsınız bile. Ne bir çatlak dize vardır, ne belirsiz bir anlatım. Bu durum, bazı suçlamaların asılsız olduğunu kanıtlamaya yeter sanıyoruz: Bir gazetede, 24 Temmuz 1959 günü, kendisiyle yapılan söyleşide, Shade uzmanı geçinenlerden biri, *daha şiirin elyazması metnini görmeden* onun "tam bir metin özelliği taşımayan taslak parçalarından oluştuğunu" öne sürmüştür. Büyük bir şairin yapıtının ölüm tarafından yarım bırakılmasını umursamayanlarca söylenen bu tür sözler, sanatçının hem editörlüğünü hem de eleştirmenliğini yapan kişinin yeteneğine, belki de dürüstlüğüne çamur atmaya yönelik bulunmaktadır.

Şiirin yapısı ile ilgili olarak da, Prof. Hurley ve kafadarları tarafından öne sürülen bir sav vardır. Sözkonusu söyleşiden, olduğu gibi aktarıyorum: 'John Shade'in ne uzunlukta bir şiir tasarlamış olduğunu kimse söyleyemez; ama öyle görünüyor ki, onun bize bıraktıkları, alacakaranlıkta cam üzerinde gördüğü bir biçimin ufacık bir parçasıdır yalnızca'. Yine saçmalıyorlar! Dördüncü Kantonun içeriğine dikkat etselerdi, 'bitti' borusunun çınladığını duyacaklardı. Ayrıca, 25 Temmuz 1959 günlü bir belgeden anlaşılacağı gibi, Sybil Shade, kocasının 'dört

bölümden öteye uzanmayı hiç istemediğini' kabul etmektedir. Sanatçı, Üçüncü Kantoyu, yapıtının sondan bir önceki bölümü olarak tasarlamıştır, bunu ben kendisinden işitmiştim; bir akşamüstü birlikte yürüyorduk; Shade, konuşarak düşünüyormuş gibi, o gün yazdıklarını gözden geçiriyor, bağışlamamız gereken kendine hayranlığını el hareketleriyle dışa vuruyordu; yanında yürüyen sırdaşı, uzun ve hızlı adımlarını boş yere, kılıksız yaşlı şairin ağır ayak sürümelerine uydurmaya çalışıyordu. Ben şimdi (gölgelerimizin, bizden ayrı birlikte yürümelerini sürdürmekte olduklarına dayanarak) diyorum ki, şiire eklenmesi gereken bir tek dize kalmıştır (1000 dize); bu dize, ilk dizenin aynısı olmalıydı. O zaman, birbirini destekleyen geniş ve özdeş iki ana bölümden oluşmuş gövdesiyle simetrik bir yapıya sahip olan şiire daha güçlü bir simetri kazandırılırdı; böylece, kendilerine bitişik kısa yan bölümlerle birlikte bu ana bölümler, beşer yüz dizelik bir çift kanat olur çıkardı, müziğe boş vererek. Onun bileşim yaratmadaki yeteneğini ve ezgide denge kurma konusundaki ince duyarlığını bilen bir kimse olarak ben, hiç sanmıyorum ki Shade, belli bir büyüklüğe kavuşturmak uğruna kristalinin yüzeylerini bozup çirkinleştirmeyi göze alsın. Yukarıdaki açıklamalarımı yeterli bulmayanlar —aslında yeter de artar bile— o unutamadığım 21 Temmuz akşamı zavallı arkadaşımın kendi sesinden, çalışmalarının bittiğini ya da nerdeyse bittiğini işitmiş olduğumu bilmelidirler. (Açıklamalar Bölümünde, 991. dize için yazdığım nota bakınız)

Lastik şeritle bağlı seksen kartlık tomarı çözüp son bir kez, dizelerin yüceliğine tanık olduktan sonra şimdi, dinsel bir saygıyla yeniden bağlıyorum onu.Tomarın konduğu zarfın içinde incecik, zımbalanmış on iki karttan oluşan bir takım daha var ki bunların üzerinde bulunan ek beyitler, ilk taslakların karmakarışıklığı içinden, kısa ve yer yer kirli bir yolu izleyerek geçiyorlar. Genellikle Shade, taslakları yok ederdi, onlara başvurmaktan kurtulmak istediği anda: Taraçamdan, pırıl pırıl bir sabah vakti, gördüğüm o sahneyi dünmüş gibi anımsıyorum; arka bahçedeki ocağın solgun ateşine fırlattığı taslaklar yanarken Shade, günah işleyen bir insanın yakılmasında hazır bulunan devlet görevlisi gibi, başı önüne eğik, dikilip duruyordu, suçlunun ölüsünden rüzgarın koparıp uçuşturduğu kara kelebeklerin ortasında. Ama bu son on iki kartı yok etmeyip sakladı; çünkü özü çıkarılınca maden curufuna dönüşen taslakların karşısında, el değmemişlikleriyle parıldıyorlardı. Belki de şairin kafasında, temize çekilmiş el-

yazmasındaki kimi dizelerin yerine bu kartlardaki görkemli dizeleri koyma amacı saklıydı, ya da, daha büyük olasılıkla, bu dizeleri şiirinin bölüm başlarına birer özet olarak yerleştirmek için duyduğu isteği, sanatsal kaygılarla ya da Bayan S'nin hoş karşılamayışı nedeniyle, bastırarak bekliyordu, ta ki arınmış metin, mermersi bozulmazlığıyla, daktilodan çıksın(*) ve sözkonusu dizeleri ya uygun görüp içine alsın ya da ne denli güzel olurlarsa olsunlar onları, kendi arınmışlığına göre pis bularak aforoz etsin. Yukarıdaki olasılıklara şunu da eklememe izin verin: Şair, belki de yapıtını, övünmek gibi olmasın,bana okuyup önerilerimi almak niyetindeydi.

Şiirin dışında bırakılmış olan bu dizeleri, kitabın açıklama bölümünde okurlara sunuyorum. Sözkonusu dizelerin, şiirin neresinde bulunacakları saptanmış ya da en azından, önerilmiştir; bunu yaparken, metnin taslağında bu dizelere komşu olan ve metnin son biçimine de aktarılan dizeleri dikkate aldım; böylece, metin dışı kalmış dizeleri, yapıtın son biçiminde yer alan bu dizelerin yanlarına yerleştirmeyi önermiş oluyorum. Şiirin dışında bırakılmış dizeler, denebilir ki, hem sanatsal hem de tarihsel bakımdan, metnin son biçimindeki en güzel bölümlerin bazılarından daha değerlidirler. Şimdi, *Solgun Ateş*'in tarafımdan yayımlanmasıyla sonuçlanan süreci gözler önüne sermek istiyorum.

Sevgili arkadaşım ölür ölmez (daha gömülmeden) ben, elyazmasını alıp güvenli bir yere sakladıktan sonra, para kazanma amacıyla ya da sözde bilimsel amaçlarla çevrilecek dolapları önlemek için, o günlerde aklını yitirmiş gibi olan karısını razı ederek onunla bir sözleşme yaptım; yapıtın şair tarafından bana bırakıldığının belirtildiği bu sözleşmeye göre ben, zaman geçirmeden yapıtı, kendi açıklamalarımla birlikte, seçeceğim bir yayınevine yayımlatacaktım; sağlanacak kazanç, yayımcının payı düşüldükten sonra, sanatçının karısına verilecekti; kitap yayımlandığı gün, el yazması, Meclis Kitaplığı'nın sürekli koruyuculuğuna bırakılacaktı. Hiç kimsenin, dolandırıcılık yapmış olduğuma ilişkin suçlamalarını kabul etmiyorum. Yine de, bu sözleşme, "gerçekdışı şeylerden ahlaksızlıkla oluşturulmuş bir karışım" diye adlandırılmış (Shade'in eski avukatı tarafından); başka birisi (Shade'in yapıtlarının yayımıyla uğraşan kişi) de, 'Bayan Shade'in

(*) Metnin daktilodan çıkışı, Hıristiyanlık inancına göre Meryem'in günahsız, arınmış olarak dünyaya gelişini andırmaktadır. —Çev.

titrek imzası, sakın, çok farklı bir kırmızı mürekkeple atılmış olmasın?' diye, aklınca alay etmiştir. Böyle yürekler, böyle kafalar elbet uzaktırlar insanın bir başyapıta duyacağı büyük sevgiyle bağlılıktan; oysa bu insanı, yapıtın örgüsünün alt yüzüdür çeken; kendisi hem onun, gözleri önünde ilmik ilmik dokunuşunun tanığıdır hem de biricik esinleticisi; geçmişi de, burada, yapıtın suçsuz yere öldürülen yaratıcısının yazgısıyla sarmaş dolaştır.

Notlarımın sonuncusuydu galiba, orada belirttiğim gibi, Shade'in ölümü bir su altı bombası şiddetiyle patlayıp öyle gizleri havaya uçurmuş, öyle çok balık ölüsü sermişti ki su yüzüne, ben tutuklanmış katille son görüşmemin hemen ardından, New Wye'dan ayrılmak zorunda kalmıştım. Açıklama bölümünün basımını, ortalık durulduktan sonra kendimi başka bir takma adla gösterinceye dek, ertelemem gerekiyordu ama şiirin basımı geciktirilemezdi. Uçağa atlayıp New York'a gittim, el yazmasının fotokoposini çektirdikten sonra Shade'in yayımcılarından biriyle ilişki kurdum ve tam işi bağlıyordum ki, günbatımı rengine boyanmış evrenin ortasında (ceviz tahtasıyla camdan yapılmış bir hücrede oturuyorduk, bokböceği dizilerinin elli kat yukarısında) karşımdaki adam, söz arasında şunu dedi: 'Sizi mutlu kılacak bir haberim var, Dr. Kinbote; Profesör Falanca (Shade için kurulan komisyonun üyelerinden biri) yapıtın yayıma hazırlanmasında danışmanımız olmayı kabul etmiş bulunuyor.'

'Mutluluk' kadar öznel bir şey yoktur. Bizim Zembla'nın en aptalca atasözlerinden biri, 'Eldiven yitirmek, mutluluk getirir', der. Hemen çantamı kapatıp bir başka yayımcının kapısını çaldım.

Aptal, beceriksiz bir dev getirin gözünüzün önüne; öyle bir tarihsel kimse ki, para konusundaki bilgisi, ulusal borcun şu kadar milyar olduğu biçiminde, soyut bir bilgiden öteye geçmesin; sürgün bir şehzade düşünün, kol düğmelerindeki Golconda'dan habersiz olsun.(*) Yani diyeceğim —abartarak da olsa— ben, dünyanın, uygulamacılık alanında en beceriksiz insanıyım. Böyle bir insanla yayın dünyasının kurnaz bir tilkisi arasında kurulan ilişkiler, başlangıçta, göz yaşartacak kadar kaygısız ve arkadaşçadır; çekinmeden karşılıklı şakalar yapılır, armağanlar alınıp verilir. Hiç sanmam ki, ileride bir aksilik çıksın da şimdiki yayımcım, dostum Frank'la kurduğumuz ilişkinin sürekli biçimde gelişmesini engellesin.

(*) Golconda: Hindistan'da elmaslarıyla ünlü bir yer. Bu sözcük ayrıca "büyük zenginlik kaynağı" anlamında kullanılır. —Çev.

Kendi yaptırdığım dizgiyle ortaya çıkmış ilk baskıyı Frank onayladıktan sonra benden, açıklama bölümündeki yanlışlardan yalnızca kendimin sorumlu olacağımı Önsöz'de belirtmemi istedi; bu isteğini seve seve yerine getiriyorum. Deneyimli bir düzeltmen, şiirin ilk basımını fotokopisiyle, hem de büyük dikkatle karşılaştırdı ama bula bula benim gözümden kaçmış birkaç önemsiz yanlış bulabildi; başkalarının bütün katkısı, işte bu kadardır. Sybil Shade'in, kocasının yaşamöyküsünü yazmak için gerekli bilgileri bana göndermesini nasıl beklediğimi söylemem bile gereksiz; yazık ki, benden önce New Wye'dan ayrılıp Quebec'teki akrabalarının yanına gitti. Çok verimli yazışmalarımız olacaktı, ama Shade uzmanları engelleldiler. Kendisiyle uzak düşmemizin, onun kararsız kişiliğiyle bağlantımı yitirmemin hemen ardından, bu adamlar sürü sürü Kanada yoluna döküldüler, gidip zavallı kadının başına üşüştüler. O da, benim Cedarn'daki sığınağımdan gönderdiğim ve bir aydır yanıt beklediğim mektuptaki beynimi kıvrandıran sorulara, ki bunlar "Jim Coates'ın gerçek adının ne olduğu" gibisinden sorulardı, yanıt vereceğine apansız bir telgraf sıktı bana; kocasının şiirinin yayıma hazırlanmasında Prof. H. (!) ile Prof. C. (!!)'nin yardımcılığını kabul etmemi istiyordu. Nasıl şaşırdım, nasıl yaralandım anlatamam! Arkadaşımın bir zamanlar karısı iken şimdi kötü niyetlilerin güdümüne giren bir insanla, doğal olarak, işbirliğine yanaşamazdım.

Sağlığında, gerçekten eşi bulunmaz bir arkadaştı o! Günlüğüme bakıyorum da, ancak birkaç aylık bir tanışıklığımız olmuş; ama bazı insanlar bu kadarcık sürede ne dostluklar kurdular! Öyle dostluklar ki, ite kaka yürütülmezler, kötülük dolu müziğin tekdüzeliğine bağlı kalmadan ilerleyen belirgin bir ritmin sonsuzluğunda gelişirler. İçimi sevinçle dolduran o günü hiç unutamam: Tatilini geçirmek üzere İngiltere'ye giden Yargıç Goldsworth'ün bana kiraladığı kent dışındaki evin, ki buraya 5 Şubat 1959 günü taşınmıştım, dizelerini yirmi yıl önce Zembla dilinde söylemeye çalıştığım o ünlü Amerikalı şairin evine bitişik olduğunu öğrendiğim zaman, okurlarımın ilerideki sayfalarda bulacakları bir notta da belirttiğim gibi, nasıl sevinmiştim! Bana böylesine çekici gelen bir komşuluk sağlamasının dışında, Goldsworth şatosu, çok geçmeden farkettim ki hiçbir çekiciliğe sahip değildi. Isıtma sistemi laçkaydı; bodrumda titreyip inleyen kazanın ılık havası, döşemedeki dağıtıcıların yarıklarından, can çekişen bir insanın son soluğu gibi ölgün yayılıyordu odalara. Üst kattaki yarıkları ka-

patarak oturma odasındaki dağıtıcının gücünü arttırmaya çalıştım ama ısı düştü, çünkü odayla dışarıdaki kutup bölgesi arasında ince bir kapıdan başka engel yoktu; antre filan hak getire —ya bu ev, buraya yerleşmeye gelen ama New Wye'ın kendisine nasıl bir kış hazırladığını bilemeyen biri tarafından yaz ortasında yapılmıştı ya da eski zamanların kibarlık geleneklerine uyularak, herhangi bir ziyaretçinin kapıyı açınca daha eşikteyken, oturma odasında gizli kapaklı hiçbir şey yapılmadığına inanması istenmişti.

Zembla'da Şubat'la Mart (bizim deyimimizle, dört 'beyaz burunlu aylar'ın son ikisi) çok sert geçerdi buradaki gibi, ama bir köylünün evinde bile her zaman insanı ısıtacak bir sıcaklık bulunurdu— bulunmayan şey, doğarken ölmüş olan bütün o taslakların herhangi birine dayanan ısıtma sistemleriydi. Gerçi, bütün yeni gelenlere yaptıkları gibi bana da, gelinek için, yıllardır görülmeyen korkunç bir kış mevsimini seçtiğimi söylemişlerdi —oysa burası, Palermo'yla aynı enlem üzerindeydi. Taşınmamın üzerinden birkaç gün geçmişti ki bir sabah, yeni almış olduğum, motoru güçlü, kırmızı arabama binmiş, üniversiteye gitmeye hazırlanırken, Bay Shade'le eşi gözüme ilişti; daha kendileriyle bir araya gelip konuşmuş değildik (sonradan öğrendiğime göre, benim, yalnız bırakılmak istediğimi sanmışlardı). Buz tutup kayganlaşmış bahçe yolunda, eski Packard arabayı yürütmeye çabalıyorlardı; otomobil acıyla haykırıyor ama kıvranıp duran arka tekerleğini, bir türlü, buz cehenneminin kuyusundan çekip çıkaramıyordu. John Shade, bir kovadan avuçladığı kahverengi toprağı mavi buzun üzerine serpiyordu beceriksizce, tarlaya tohum saçar gibi. Çizmelerini giymişti, lama yününden yakası sımsıkı kapalıydı, gür beyaz saçları güneşte kirağı gibi parlıyordu. Birkaç ay önce hasta olduğunu biliyordum; komşularıma, benim güçlü arabamla üniversiteye gitmemizi önermek üzere, hızlı hızlı yürümeye koyuldum. Eğimli araziden inip dar yola ulaştım ama karşıya geçmeye çalışırken ayağım kaydı, devrildiğim karın bu kadar sert olacağını düşünemezdim bile. Shade'lerin hantal arabası, benim düşüşümden güç almış gibi, birden fırladı, sarsılarak giderken az kalsın beni çiğniyordu. Tekerleğe canı sıkılan John, suratını asmıştı, Sybil ona sert sert birşeyler söylüyordu. Her ikisinin de beni farketmemesi, pek inanılır değil bence.

Ama birkaç gün sonra, 16 Şubat Pazartesi akşama doğru, fakülte kulübünde verilen bir yemekte, yaşlı şaire takdim edildim. 'En sonunda sunabildim itimatnamemi', diye biraz alaylı, günlüğüme yaz-

mışımdır bunu. Her zamanki masasında, dört beş değerli profesörle birlikteydi; beni aralarına çağırdılar; duvarda Wordsmith Üniversitesinin büyütülmüş bir resmi vardı, aptal görünüşlü, kılıksız; 1903 yazının kapkaranlık bir günü çekilmiş. Shade'in bana 'domuz etini dene'memi önermesi canımı sıktı. Ben, kararlı bir etyemezim ve kendi yemeğimi kendim pişirmek isterim. Herhangi bir insanın el sürdüğü bir şeyi yemek, diye açıkladım bu kanlı canlı eğlence düşkünlerine, beni o insanın kendisini yemişim gibi tiksindirir, bu yaratık —sesimi alçaltarak söyledim— bize hizmet eden, biryandan da kalemini yalayan şu atkuyruklu, meyve püresini andıran kız öğrenci bile olsa, benim için farketmez. Hem, evrak çantamdaki meyveyi yemiştim zaten, üstüne de bir şişe üniversite birası içmiştim, bu bana yeter, diye sözümü bağladım. Kaçamak yapmadan, açıkça konuşmam üzerine herkes yatıştı. O alışılmış soruları sıktılar üzerime: yumurtalı içecekler, sütlü dondurmalar, inancıma aykırı düşüyor mu, düşmüyor mu? Shade, benim inancıma aykırı bir görüşteydi: Dediğine göre, sebze yemek için kendini iyice zorlaması gerekiyordu. Salata yemek, soğuk havada denize girmek gibi birşeydi. Hele, gücünü iyice toplamadan, bir elmanın kalesine saldırmayı göze alamazdı. Ben, Amerikalı entellektüeller sürüsünün ortak özelliği olan o bezdirici takılmalara, alaylara boş vermeyi öğrenememiştim daha; bütün o sırıtkan adamların önünde Shade'e, şiirlerinin hayranı olduğumu söylemekten çekindim, çünkü edebiyat üzerine başlayacak ağırbaşlı bir tartışma hemen yozlaşıp alaya dönüşebilirdi. Bunun yerine ona, ikimizin de derslerini izleyen bir öğrenciyi sordum; karamsar, duygulu, olağanüstü bir gençti. Ama ağarmış perçemini kararlı biçimde sallayan Shade, öğrencilerinin yüzleriyle adlarını bellemeyi epey zamandır bırakmış olduğunu, kendisinin şiir derslerine girenlerden yalnızca, koltuk değnekleriyle gelen bir bayan misafir öğrenciyi gözünün önünde canlandırabildiğini söyledi. 'Haydi canım', diye atıldı Profesör Hurley, •'balerinlerinki gibi dar siyah giysisiyle 202 No.lu sınıfa gelip giden o nefis sarışın, senin kafanda ya da kalbinde hiçbir görüntüsünü bırakmadı mı demek istiyorsun bize, Shade?' Yüzüne kırışıklar yayılırken Shade, susturmak için Hurley'in bileğine şakacıktan vurdu. Bir başka enkizisyoncu, sorgulamayı sürdürerek, bana, evimin bodrum katına iki tane ping-pong masası koyduğumun doğru olup olmadığını sorunca ben de ona sordum, 'bu yaptığım ayıp mı?' diye. Hayır, dedi, ama neden iki? Ben, 'bu ayıp mı?' diye direttim, bu kez hepsi güldü.

Yüreğinin sendelemesi (735. dizeye bakınız), kendisinin hafifçe topallaması ve ilerleme yönteminin eğri büğrülüğü, Shade'in uzun yürüyüş tutkusunu yok edememişti; ama karda pek yürüyemezdi, bu yüzden dersten sonra kendisini karısının arabayla gelip almasını yeğlerdi. Birkaç gün sonra ben, Parthenocissus Salonu'ndan ya da Main Salonu'ndan (yazık ki şimdi Shade Salonu) çıkmak üzereydim ki onun, dışarıda Bayan Shade'i beklediğini gördüm. Sütunlu sundurmanın basamaklarında bir an, onun yanında dikildim; eldivenlerimi tek tek parmaklarıma geçirirken, bir alayın yaklaşıp önümden geçmesini beklercesine gözlerimi uzaklara diktim. 'Ne sıkıcı iş', diye yorum yaptı şair. Saatine göz attı. O sırada saat camına bir kar tanesi kondu. 'Kristal,kristali bulur', dedi Shade. Benim güçlü Kramler'imle kendisini evine bırakmayı teklif ettim. 'Hanımlar ihmalci olurlar, Bay Shade'. Karmakarışık saçlı başını kaldırıp kitaplığın duvarındaki saata baktı. Rüzgara açık, karla kaplı çimenliğin bir başından öbür başına, renkli giysilerile pırıl pırıl parlayan iki delikanlı kahkahalar savurarak kayıyordu. Shade yeniden kol saatine göz attı, sonra omuz silkişiyle teklifimi kabul etti.

Yolu uzatmamın kendisi için bir sakıncası olup olmadığını sordum; Halk Mağazası'na uğrayıp çikolatalı bisküviyle biraz havyar alacaktım. Bunun kendisi için de iyi olacağını söyledi. Süpermarkete girdim, bir ara pencerenin dökme camından baktığımda yaşlı delikanlının içki satılan bir dükkana girdiğini gördüm. Alacağımı alıp çıktığımda o, beni arabada bekliyordu; resimli bir küçük gazeteyi okumakta oluşunu yadırgadım; böyle bir nesneye hiçbir şairin el sürmek istemeyeceğini sanıyordum ben. Rahatlatıcı bir geğirme koyuvermesinden anladım ki, kendisini sımsıcak tutan giysilerinin bir yerine küçük bir şişe brandy saklamıştı. Evlerinin önüne geldiğimizde Sybil'i orada durur bulduk. Hayat dolu olduğumu gösterecek bir tavırla, kibarlıkla çıktım arabadan. Sybil bana döndü, 'Kocam insanları tanıştırmayı saçma bulduğu için bu işi biz kendimiz yapacağız. Siz Dr. Kinbote'sunuz, değil mi? Ben de Sybil Shade'. Kocasına, bürosunda biraz daha beklesevdi karşılaşacaklarını söyledi: Arkamızdan korna çalıp durmamızı istemiş ama duyuramamış, böylece geri gelmek zorunda kalmıştı, falan filan.Ben, aile içi bir çatışmaya tanık olmak istemiyordum, dönüp gidiyordum ki kadın durdurdu: 'Bizimle bir içki alın', dedi, 'daha doğrusu benimle; çünkü John'un içkiye el sürmesi yasaktır'. Fazla kalamayacağımı söyledim; evimde, önce bir seminer çalışması yapmak,

sonra da masa tenisi oynamak üzere, cana yakın ikiz kardeşleri ve başka bir oğlanı bekleyecektim, başka bir oğlanı.

Artık bu ünlü komşum gittikçe daha çok gözüme çarpar oldu. Evimin penceresinden öyle şeyler görüyordum ki birinci sınıf eğlence yerine gitseydim bu kadar eğlenirdim; hele geç gelen misafirimi beklediğim akşamlar bu oyalanma, benim için daha da önem kazanıyordu. İkinci kattan baktığımda, özellikle de ağaçların yaprakları dökülmüşken, Shade'lerin oturma odasının penceresi tam karşımda olurdu. Hemen her akşam, şairin terlikli ayağının hafifçe sallandığını görüyordum. Bundan,onun alçak bir sandalyede oturup kitap okduğu anlaşılıyor ama lambanın yoğun ışığında zihinsel bir emmenin gizli ritmiyle aşağı yukarı inip kalkan o ayakla gölgesinden başka hiçbir şey görülemiyordu. Hep aynı saatte kahverengi deri terlik, yün çoraplı ayağından kayıp düşüyor; yine de ayak, bu kez daha yavaş, sallanmasını sürdürüyordu. Adam, yatma saatinin, bütün dehşetiyle, gelip çattığının bilincine varıyordu sonunda; ayağının ucu, biraz uğraşarak terliği yakaladıktan sonra benim, kara bir dalın böldüğü altın görüş alanımdan kayboluveriyordu. Kimi zaman da Sybil Shade, hızla içeri girip öfkeyle kollarını sallıyor; ama çok geçmeden, uygunsuz bir komşusuyla kurduğu arkadaşlık için, bağışlamış oluyordu onu. Davranışlarının gizini çözmeyi başardım sonunda; bir gece, hem onların telefon numarasını çeviriyor hem de pencerelerine bakıyordum ki Sybil'in, birden kendisine büyü yapmışım gibi telaşlı, aptalca hareketlere başladığını gördüm, şaşırdım kaldım.

Ah, bu gidişle çok yakında tüm sinirlerim bozulacaktı. John Shade'in, benimle arkadaşlığı öbür insanlarla arkadaşlıktan üstün tuttuğunu farkeden akademik kenar mahalle sakinleri(*) kıskançlık zehirlerini üzerime fışkırtmaya koyuldular. Sevgili bayan C., evinizdeki o sıkıcı partiden sonra ben, yaşlı yorgun şairin ayakkaplarını bulmasına yardım ederken sizin kıs kıs gülmeniz, gözümüzden kaçtı sanmayın. Bir gün, İngiliz Yazını bürosuna gireceğim tuttu; Onhava'daki Krallık Sarayı'nın resmi bulunan bir dergiyi arıyordum, arkadaşıma gösterecektim; içeri girince, yeşil kadife ceketli genç bir doçentin sözleri çalındı kulağıma. Ben, insanlık gösterip ona Gerald Emerald diyeceğim burada; ama o, hiç çekinmeden, sekreterin sorusuna şu yanıtı veriyordu: 'Sanırım, Bay Shade Koca Kunduz'la birlikte çoktan çıkıp

(*) Üniversite kampüsünde görev yapanlar. —Çev.

gitti.' Kuşkusuz, ben oldukça uzun boyluyum, sakalım da kapkara ve sık; bu gülünç adı bana taktıkları besbelli, ama üzerinde durulmaya değmez buluyorum ve sesimi çıkarmadan, masadan dergiyi alıp Gerald Emerald'ın yanından geçerken birden elimi uzatarak onun gevşek kravatını çekiveriyorum. Yine bir sabah, bizim bölümün başkanı olan Dr. Nattochdag, resmi bir sesle oturmamı rica ettikten sonra kapıyı kapadı, asık suratıyla döner koltuğuna oturdu, beni 'daha dikkatli olmaya' zorladı. Hangi konuda dikkatli? Gençlerden biri, öğretmenine dert yanmış.Derdi neymiş peki? Ben, onun izlediği bir edebiyat dersini eleştirmişim ('yeteneksiz, gülünç bir adamın yönetiminde, gülünç yapıtların gülünç incelemesi'). Korktuğum, başıma gelmeyince içim rahatladı, gülerek dostum Netoçka'yı kucakladım, bir daha patavatsızlık yapmayacağımı söyledim. Bu arada ona saygılarımı sunmayı unutmadım. Bana karşı hep öyle incelik göstermiştir ki, kimi zaman merak etmişimdir, Shade'in kuşkulandığı şeyden hiç kuşkulanmıyor mu diye; o şeyi yalnız üç kişi (rektörün kendisiyle yönetim kurulunun iki üyesi) kesinlikle biliyordu.

Ah, daha böyle çok olay geldi başıma. Tiyatro öğrencilerinin oynadığı bir taşlamada beni, hep Housman'dan söz eden, havuç kemirip duran, Alman vurgusuyla konuşan, kasıntılı, kadınlardan nefret eden bir kişilik olarak canlandırdılar; Shade'in ölümünden bir hafta önce de, canavar ruhlu bir kadın, kendisinin derneğinde 'Hally Valley' üzerine konuşma yapmak istemediğim için (çünkü Odin'in Salonu'nu bir Fin destanıyla karıştırıyordu) bütün kiniyle bana, bir bakkal dükkanının ortasında şöyle dedi: 'Siz çok ters bir adamsınız; John'la Sybil size nasıl katlanıyorlar, anlamıyorum'. Benim kibarca gülümsemem üzerine çileden çıktı: 'Kafadan da sakatsınız'.

İzninizle, bütün bu saçmalıkların dökümünü çıkarmayayım burada. Kim ne düşünürse düşünsün, ne derse desin; ben, John'un dostluğunu, kendime yeter ödül sayıyorum.Bu dostluk, içtenliği herkesten gizlendiği için, daha de değer kazanıyordu; özellikle yalnız olmadığımız zamanlar John'un bana gösterdiği kabalık, diyebilirim ki, ödünsüz ağırbaşlılıktan kaynaklanıyordu. O, bütün varlığıyla, bir maskeydi. John Shade'in bedensel özellikleri, herhangi bir insandaki uyumluluktan öylesine yoksundu ki, onu gören, gizlenmek için çirkin bir kılığa büründüğünü ya da bedensel olarak son biçimini almadığını ve evrim aşamasında bulunduğu sanır, sevemezdi; çünkü Romantizm Çağının, şairin erkeksi görünüşünü incelmek üzere, boynunu tüm çe-

kiciliğiyle açıkta bıraktırması, profilini yontup güzelleştirmesi, dik bakışlarına dağ gölünün durgunluğunu getirmesinin aksine, günümüzün şairleri, belki yaşlanmaya olanak bulabilmelerinden ötürü, gorillere ya da akbabalara benzemektedirler. Soylu komşumun yüzünün öyle bir özelliği vardı ki, yalnızca arslanda ya da yalnızca kızılderilide görülseydi, hoşa giderdi; ama ne yazık, sözkonusu özellik, komşumda, bu iki yaratığı birleştirerek yalnızca şişko, ayyaş, cinsiyeti belirsiz, Hogarth meraklısı(*) bir insanı çağrıştırıyordu. Biçimsiz bedeni, karmakarışık saçları, küt parmaklarının sararmış tırnakları, fersiz gözlerinin altındaki şişlikler, bütün bunlar, şairin şiirlerini yontup arındıran aynı kusursuzluğun güçleri tarafından onun gerçek varlığından ayıklanıp atılmış kötü ürünler sayılmalıdır. O, kendini kendinden dışlayan adamdı.

Bende onun çok ilginç bir fotoğrafı var. Bir zamanlar dostum olan biri tarafından, pırıl pırıl bir bahar günü çekilen bu renkli resimde Shade, eskiden halası Maud'un kullandığı bir bastona dayanmış görülmektedir. (86'ncı dizeye bakınız.) Benim üzerimde, küçük bir spor giyim mağazasından aldığım beyaz bir ceketle Cannes işi, leylak rengi pantolon... Sol elimi kaldırmışım— sanıldığı gibi Shade'in omuzuna vurmak için değil, güneş gözlüklerimi düzeltmek için; ama resmin saptadığı yaşamda, bunu hiç yapamayacağım, sağ kolumun altında ise, Zembla'daki aletsiz jimnastik türleriyle ilgili bir kitap var; resmi çeken ve benimle aynı pansiyonda kalan genç arkadaşımın bu kitabı ilginç bulacağını umuyordum. Ama o, bir hafta sonra, benim Washington'a kısa bir süre için gitmemden alçakça yararlandı; döndüğümde gördüm k, saçı başı dağılmış bir fahişeyle oynaşmakta, taranırken kadının kafasından dökülen saçlar tüm odalara yayılmış, banyo odalarının üçünü de kadın kokusu doldurmuş. Hemen ayrılmaktan başka yapacak şey yoktu. Perde aralığından dışarıya bakım; alçak Bob, kaldırımda çok zavallı bir halde dikilmiş, duruyordu kırpılmış kafasıyla; eski valiziyle, benim verdiğim kayaklar, darmadağın bırakılmıştı yere.Kendisini, bir daha dönmemesiye alıp götürecek olan öğrenci arkadaşını bekliyordu. Her şeyi bağışlarım, ihaneti asla.

Benim acılarımla sıkıntılarım, Shade'le aramızda söz konusu edilmezdi. Bizim yakın dostluğumuz, duygusal değil, daha yüksek düzeyde, zihinsel bir dostluktu; bir taraf, öbür tarafın üzüntülerinden

(*) William Hogarth (1697-1764); İngiliz ressamı ve oymacısı.—Çev.

uzak durur, onları paylaşmazdı. Ben şairi şaşkınlık ve hayranlıkla seyrederken, yüksek bir dağda dinlenmeye çekilmişim duygusuna kapılırdım. Başka, yani aşağı düzeyden insanlarla birlikte olduğumuzda, ona baktığımda, büyük bir şaşkınlığa düşerdim. Hele bu insanların, benim hissettiğim şeyleri hissetmediklerini, benim gördüğüm şeyleri görmediklerini ve Shade'in, diyelim, destanlaşmış kişiliğine tüm sinirlerini daldıracakları yerde onu hemen öylece kabul ettiklerini farkettiğimde, bu şaşkınlığım daha da büyürdü. İşte karşımda, derdim kendi kendime, onun kafası ki taşıdığı beyin, çevresinde toplanmış şu kafataslarındaki peltelere hiç mi hiç benzemiyor. Taraçada durmuş, bakıyor (Prof. C'nin evinde, bir Mart akşamı) uzaktaki göle. Onu seyrediyorum. Benzerine rastlanmayacak bir fizyoloji olayına tanık olmaktayım: John Shade, evreni algılıyor ve dönüştürüyor; önce içine alıyor onu, parçalarına ayırıyor, bu parçaları değişik biçimlerde birleştiriyor, depoluyor; ileride, belirsiz bir zamanda organları, doğaüstü bir şey üretecek, imgeyle müziğin bileşimi, bir şiir dizesi. Onu seyrederken kapıldığım heyecanı, çocukluğumda amcamın şatosunda bir hokkabazı seyrederken de duymuştum; beni şaşkınlığa düşüren hokkabazlıklarını bitirdikten sonra gelip masaya, karşıma oturmuş, sessizce vanilyalı dondurma yiyordu. İlgiyle bakıyordum ona: Yanakları pudralıydı, yakasına taktığı sihirli bir çiçek renkten renge girdikten sonra açık kırmızıda durmuştu; hele o sıvıyı andıran parmakları büsbütün şaşırtıcıydı, kaşığı yakalayıp çevire çevire ışına dönüştürebiliyor, havaya fırlattığı tabağı güvercin haline getirebiliyordu.

Gerçekten de Shade'in şiiri, tek bir sihirli hareketle yaratılan olağanüstü bir şeydir: Kır saçlı dostum, benim sevgili ihtiyar büyücüm, şapkasına bir deste dizin kartı doldurup salladı— hop diye şiir çıktı.

Şiir üzerine birkaç söz daha edeceğim. Yazdığım bu önsöz, bence, yetersiz sayılamaz. Açıklama bölümünde, birbirine bağlı olarak yer alan notlar, en doymak bilmez okuru bile kandırmaya yetecektir. Gerçi bu notlar, geleneğe uyularak şiirden sonra konmuştur ama ilk önce onların okunmasını önereceğim; sonra şiirin kendisi okunmalı, kuşkusuz okurken notlara bir kez daha başvurulmalıdır; şiir incelendikten sonra, sanırım, tabloyu tamamlamak için notların üçüncü kez okunması gerekecektir. Kitabın başından sonuna gidip gelmeyi önlemek için, bence en iyisi, sayfaları kopardıktan sonra, şiir sayfalarına, açıklamaların ilgili sayfalarını iğnelemeli ya da daha kolay bir yöntem olarak, bu kitaptan iki tane satın alıp bir masada bunları rahat rahat bi-

tiştirip yanyana getirmelidir— ama bu bitiştirme, benim daktilo yazıcımın geçici olarak baştacı edildiği o önemsiz ilişkiye benzememelidir, New Wye'dan kilometrelerce uzakta, kötü bir motelde, kafamın hem içinde hem dışında cümbüş, şamata. İzninizle belirteyim ki, Shade'in şiiri, benim notlarım olmasa, insana ilişkin hiçbir gerçeği yansıtamaz: çünkü onunki gibi, özyaşamöyküsü olamayacak denli ürkekçe, sır saklarcasına yazılmış bir şiir, şairi tarafından düşüncesizce metinden atılan tamamlanmamış birçok dize dikkate alınmazsa, yalnızca yazarını, onun çevresini, ilişkilerini kapsayan bir gerçekliğe dayandırılmıştır; öyle bir gerçeklik ki, benim notlarım okunursa kavranabilir. Bu sözlerimi, sevgili şair dostum belki kabul etmezdi; ama kötü de olsa, iyi de olsa, son söz yorumcunundur.

CHARLES KINBOTE
19 EKİM 1959, Cedarn, Utana

SOLGUN ATEŞ

BİRİNCİ KANTO

Gölgesiydim ben, mumkanat kuşunun, öldürülmüş,
Sahte gökmavisiyle pencere camının;
Külleşmiş bir kuştüyünün lekesi oldum
Yansımış gökte yaşadım, uçtum.
Camın odaya bakan öbür yüzüne çıktı görüntüm
Çekmeyip perde geceye, bıraktım, karanlık cam
Assın tüm eşyaları çimenliğin üzerine,
Öyle güzel ki yağması karın
Perde çekip çimenlikle arama, yığılması
Kardan yatakla sandalyeler oturtması
Dışarıdaki kristal toprağın üzerine!

Biçimlerini yitirmiş kar taneleri
İnerken ağır ağır, sallanarak, ışığı yansıtmadan,
Karanlık beyazdır renkleri, günün solgun beyazı değil,
Havaya asılı karaçamlar, renksiz bir ışıkta yüzen,
Bakanla bakılanı kaynaştırırdı gece,
Yavaş yavaş mavilik doğardı her iki yanda,
Sonra sabah, donmuş elmaslar
Şaşkınlık içindedir: Kim yürüdü mahmuzlu ayaklarıyla

Soldan sağa, yolun boş sayfasında?
Soldan sağa, kış alfabesiyle yazılmış yazılar:
Bir iz, ucu geriye dönük ok... Sülünün ayakları!
Burma güzellik, soylu ormantavuğu,
Evimin tam arkasındaymış demek, arayıp durduğun Çin:
Yoksa *Sherlock Holmes* muydu uğrayan,
Ters giyip de ayakkabılarını? Ondan, ayakizlerinin burnu geriye dönük.
Renklerin hepsi mutlu ederdi beni: isterse kır olsun.
Fotoğraf makinesinden farksız gözlerim
Resim çekerdi. Ne zaman fırsat versem oniara
Ya da, sessiz bir ürpertiyle, buyursam,
Görüş alanımda bulunan her şey—
Evin içi olsun ya da ceviz ağacının yaprakları,
Buz tutmuş sarkıtların ince bıçakları—
Yansırlardı göz kapaklarımın ardına,
Birkaç saat, silinmeden kalırlardı,
Görüntüler yitince de ben
Kapatıverirdim gözlerimi, yeniden üretirdim
Görüntülerini yaprakların, odanın ya da saçakların.
Aklım almıyor, gölden nasıl
Gördüğümü taraçamızı o zamanlar giderken
Göl Yolu'ndan okula, ama şimdi, hiçbir ağaç
Engellemiyorsa da görmemi, baktığımda göremiyorum
Çatıyı bile. Sanki umulmadık biçimde, gökyüzü
Katlandı ya da karıştı ve örttü üzerini
Görüntünün, yeşil alanlı ahşap evin,
Goldswort'la Wordsmith arasında.

Oradaydı benim kabuğu tüylü genç ağacım
Yaprakları koyu yeşil, sık; siyah yaşlı
Gövdesi, şerit şerit soyulan. Batan güneş
Tunçlaştırırdı ağacı ki çevrsine, dağınık

Çelenkler gibi düşerdi gölgesi yaprakların.
Şimdilik sağlığı yerinde ağacın, sıkıntısı yok.
Beyaz kelebekler mor kesilir, geçerlerken
Gölgesinin içinden, sanki hafif hafif sallanır
Küçük kızımın hayaletinin salıncağı.

Evimiz de pek değişmedi. Bir koltuk
Yeniden kaplandı yalnız. Güneş banyosu için bir oda.
Güzel bir manzaraya açılmış pencere, çevresinde sandalyeler.
TV'nin dev anteni parıldar şimdi
Rüzgârgülünün yerinde. Konar sık sık
Üstüne saydam, aptal dişi papağan
Dinlediği programları anlatıp duran;
'Cik cik' sesleri dönüşür sonra
'Te ve, te ve' seslerine, sanki bir törpü sesi:
'Gel bakayım, gel bakayım, gel bayım'; kuyruğunu diker
İşveyle yukarı yada zarif zarif başlar
Zıplamaya, sonra birden (te-ve!)
Döner tüneğine—yeni TV'ye.

Babamla anam öldüklerinde çocuktum daha.
İkisi de kuşbilimciydi. Çalıştım
Sık sık duyurmaya onlara ki bugün
Binlerce anam babam var benim. Acınacak biçimde
Kendi erdemlerinin içinde eriyip gittiler,
Arasıra bazı sözler işitirim, okurum,
Örneğin 'kalp hastalığı' sözünü, babamla ilgili olarak,
'Pankreas kanseri' olduğu söylenir annemin.

Geçmiş zaman tutkunu: soğuk kuş yuvaları biriktiren.
Buradaydı yatak odam; şimdi konuklar için ayrılmış.
Kanadalı hizmetçi beni buraya tıkardı,
Alt katlardan gelen sesleri dinlerdim, dua ederdim

Herkes hep iyi olsun diye:
Amca, dayı, hala, teyze, hizmetçi, hizmetçinin yeğeni Adèle
Ki Papa'yı görmüştür, ayrıca kutsal kişileri ve Tanrıyı.

Maud halacığım büyüttü beni; tuhaf alışkanlıkları vardı,
Hem şairdi hem ressam. Severdi
Somut varlıkları karmakarışık biriktirmeyi
Acaip bitkilerle, ölüm simgeleriyle birlikte.
Doğacak bebeğin haykırışını duymak için yaşardı. Odası
Sağlığındaki gibi duruyor. Eşyaları,
Kendi tarzında yarattığı gerçekçi bir tablodur: Bir kâğıt tutan,(1)
Dışbükey camdan yapılmış, içinde bir göl,
Şiir kitabı, dizin bölümünde açık kalmış (Moon,
Moonrise, Moor, Moral)(2), sahipsiz kalmış gitar,
Bir kalfatası, ayrıca yerel gazete Star'ın
Bir sayısı, anlaşılmaz yazısıyla: *Red Sox Beat Yanks 5 - 4*
Seyyar Satıcının Güvercininde, kapıya çivilenmiş.

Tanrım genç yaşta öldü. Ona tapınmayı
Alçaltıcı buluyordum, bence hiçbir gerçekliği yoktu.
Özgür insan Tanrıya gereksinmez; ama özgür müydüm ben?
Duyuyordum nasıl kopmaz biçimde bana yapışık olduğunu doğanın,
Çocuk damağıma nasıl hoş gelirdi tadı
Hem balık, hem bal, o eşsiz hamurun!

Çocukluğumun resim kitabı
Kafesimizi kaplayan resimli kağıt:
Ayın çevresinde leylak halkalar; kan portakalı güneş;
Yay gibi İris(3); olağanüstü bir şey

(1) Kağıtların üzerine dağılmamaları için konan ağırlık. —Çev.

(2) Ay, Aydoğması, Fas'lı, Ahlaksal. —Çev.

(3) İris, Yunan mitolojisinde, gökkuşağı tanrısıdır. Bu sözcük, "gökkuşağı" anlamına da gelir. —Çev.

İrissel bulut[4] çok güzel, şaşırtıcı,
Sıradağların üzerinde, parlak gökyüzünde
Oval, yanar söner bir küçük bulut
Yansıtır gökkuşağını, onu doğuran yağmur
Uzak bir vadide yağmıştır gürleyen fırtınanın eşliğinde—
Bir sanatçı zevkiyle, özene bezene kapanmıştık biz, kafesin içine.

Bir duvar ki sesten: her akşam
Milyonlarca cırcır böceğinin ördüğü,
Yol vermez duvar! Tepeye çıkarken, yarıyolda
Onların çılgınca bağırmalarından büyülenip kalırdım.
İşte Dr. Sutton'ın ışığı. İşte Büyük Ayı.
Bin yıl önce, beş dakika
Kırk ons ince kuma eşitti.
Yıldızlar titreşirler. Sonsuz geçmişle
Sonsuz gelecek, başının üstünde
Kapanırlar dev kanatlar gibi; ölürsün.

Diyebilirim ki, sıradan bir adam
Daha mutludur: görür Samanyolunu
Yalnızca işlediği zaman.Oysa ben
Tehlikeler içinde yürüdüm durdum: dallarla tokatlanıp
Kütüklerle çelmelenerek. Astımlı, topal, üstelik şişman,
Tek bir topa bile tekme atmadım, raket sallamadım.
Hayaletiydim ben imkansız kuşunun, öldürülen
Sahte uzaklığından pencere camının.
Bir beynim vardı, beş duyum (biri benzersiz),
Ama nasıl tuhaf'tım bilemezsiniz.
Uykumda, öbür çocuklarla oynadığımı görürdüm.
Ama hiçbir şeylerine imrenmezdim— belki yalnız

(4) "İrissel bulut", Shade'in uydurduğu bir sözcük olup "gökkuşağı renklerine bürünmüş bulutçuk" anlamındadır. (Charles Kinbote'nin, 109. dize için yazdığı nota göre). —Çev.

O sekizseli özlerdim, bırakılmış
Islak kumsalın üzerine öylece, hızlı
Tekerlekleriyle bisikletin.

Telini, inecik sızıların
Çeker durur şakacı ölüm, sonra salıverir,
Ama her zaman o tel vardır, içimden geçer. Bir gün,
On bir yaşıma yeni girmiştim, uzanmıştım
Yüzükoyun yerde, kurmalı bir oyuncağa bakıyordum—
Saçtan bir atıtırabası, saçtan bir çocuğun ittiği—
Sandalye ayaklarının yanından geçip yatağın altına girmişti.
Birdenbire güneş çaktı kafamın içinde.

Sonra kapkara gece. Yüce karanlık.
Duyuyordum hem uzaya, hem zamana dağıldığımı:
Ayağımın teki bir dağın tepesinde, bir elimse
Çakıllarının altında, soluyan kıyının,
Bir kulağım İtalya'da, bir gözüm İspanya'da,
Kanım mağaralarda, ve yıldızlarda beynim.
Yürek atışlarım vardı ağır, Triassic'imde(5); yeşil
Işık yayan bölgeler, Üst Pleistocene(6) çağımda,
Bir buz titremesi, Taş Çağımda(7)
Tüm yarınlar da, dirseğimin duyarlı bölgesinde.(8)

Bütün bir kış, öğleden sonraları
Gömüldüm o bir anlık baygınlığa.
Sonra bitti. İzleri gittikçe yitti.

(5) *Triassic* : Jeolojik bir çağ olan Mesozoic Çağ'ın ilk dönemi. —Çev.

(6) *Pleistocene* : Dördüncü Çağ'ın ilk dönemi — Çev.

(7) *Taş Çağı*: Jeolojik bir çağ. —Çev.

(8) *Dirseğin duyarlı bölgesi* : Dirseğin bu bölgesinden özel bir sinir geçer; dirsek, bir yere çarpınca, bundan dolayı titrer. —Çev.

Sağlığım geri geldi. Yüzme bile öğrendim.
Ama bir yeni yetme gibi, bir kızın saldırdığı,
İğrenç susuzluğunu gidermek için onun arı diliyle,
Kirlendim zamanla, önce korktum; ama alıştım,
Doktor Colt dostum, söylesin dursun beni iyileştirdiğini
Hangi hastalıktansa, acılarım artıyordu aslında,
Tutkularım sürüyordu, utançla bir arada.

İKİNCİ KANTO

Gençlik çağımın çılgınlıyla, bir an geldi
Benden gizlendiği kuşkusuna kapıldı o gerçeğin
Ölümden sonra yaşama olgusunun ki biliniyordu
Sanıyordum herkes tarafından: Bendim yalnızca
Hiçbir şey bilmeyen; alçakça bir anlaşma
Vardı kitaplarla insanlar arasında, benden gizlemek için gerçeği.

Sonra bir an geldi, başladım güvenmemeye
İnsan aklına: Nasıl yaşayabilirler, bilmeden
Kesinlikle nasıl bir uyanışın, nasıl bir ölümün, yargının
Beklediğini insan bilincini, mezardan öte?

En sonunda geldi o uykusuz gece,
Karar verdiğim, araştırmaya ve karşı koymaya
Korkunç, kabul edilmez dipsiz boşluğa,
Kirlenmiş yaşamımı adayarak, bu
Tek amaca. Bugün altmış bir yaşımdayım. Mumkanat kuşları
Gagalıyor meyveleri. Ötüyor bir ağustosböceği.

Elimde bir küçük bir makas, pırıl pırıl,
Ki bir yanı güneş, bir yanı yıldız.
Pencerenin önünde durup kesiyorum
Tırnaklarımı, o anda sezer gibi oluyorum
Bazı ürkünç benzerlikleri: başparmak,
Bizim bakkalın oğlu; işaret parmağıysa sıska, somurtkan
Starover Blue, üniversitenin astronomi öğreticisi;
Ortadaki arkadaş, tanıdıklarımdan uzun boylu bir papaz;
Dördüncü parmak ki kadın görünüşlü, o da eski bir sevgilim;
Küçük parmak, onun eteğine asılmış.
Yüzüme vuran bir iğrenmeyle kesiyorum ince ince
Tırnaklarımı, Maud Hala'mın deyimiyle 'şapka'ları.

Maude Shade seksenine girmişti, apansız bir suskunluk
Düştü yaşamına. Gördük ölüm kızıllığının
Ve felç kasılmalarının saldırdığını
Onun soylu yanaklarına. Pinedale'e götürdük,
Hastanesiyle ünlü bir yer. Otururdu öylece
Camlı verandada, seyrederdi uçan sineği
Giysisine konan, sonra da bileğine.
Gittikçe kaplıyordu dumanlar belleğini.
Yine de konuşabiliyordu. Duraksıyor, uğraşıyor, buluyordu
Aradığını sandığı sözcüğü,
Ama komşu hücrelerden çıkıveriyordu birtakım yalancılar,
Kaplıyorlardı onun aradığı sözcüklerin yerini; o zaman, bakışıyla
Yardım istiyordu, umutsuzca çabalarken
Alt etmek için beynindeki canavarları.

Çökerken günden güne yaşam, hangi andır o
Yeniden canlanmanın seçtiği? Hangi yıl? Hangi gün?
Kimin elinde kronometre? Kim sarar bandı yeniden?
Bazıları daha mı az şanslıdır, yoksa herkes mi kurtulur?

Bir kıyas[9]: *başka insanlar ölür; ama ben*
Başka insan değilim; öyleyse ben ölmem.
Uzay, bir kaynaşmadır gözlerde; ve zaman
Bir şarkı kulaklarda. Ben bu kaynaşmada
Hapsedilmişim. Ama yaşamdan önce eğer biz
Düşleyebilseydik yaşamı, nasıl çılgınca,
Olanaksız, akılalmaz, mucize gibi,
Olağanüstü bir saçmalık gerçekleşirdi!

O zaman niye katılmalı aşağılık gülmelere? Niye
Yerin dibine batırmalı varlığı kanıtlanamayan ötedünyayı:
Türk'ün mutluluğunu, geleceğin şarkılarını, söyleşmeleri
Sokrates'le ve Proust'la selviliklerde,
Yüce meleği ki kanatları altı tane, flamingo kanadı,
Sonra Flaman'ların cehennemini, dişli çarklarıyla ve başka şeyleriyle?
Gerçekdışı bir düş değildir gördüğümüz:
Sıkıntımız şu ki gösteremiyoruz onun
Gerçek olmadığını yeteri kadar; olsa olsa
Bir ev perisi olduğunu düşünebiliyoruz.

Ne kadar gülünçtür çabalamak: Çevirmek
İçin genel yazgıyı kişisel dile!
Özlü bir tanrısal şiirle değil de
Kopuk kopuk notlarla, Uykusuzluğun bayağı dizeleriyle!

Yaşam bir mesajdır,karanlıkta kargacık burgacık yazılmış.
İmzasız.
Gördük bir çamın gövdesinde,
Eve doğru yürürken kızcağızın ölüm gününde,
Zümrütyeşili bir boş kesecik, kurbağa gözü gibi,
Ağaca yapışık; yanında, ona benzeyen bir şey,

---

(9) Kıyas: Aristo Mantığında, bir akılyürütme biçimi. —Çev.

Zamka bulanmış bir karınca.
Niee'teki o İngiliz,
Kasıntılı, mutlu dilbilimci: *je nourris*
Les pauvres cigales— yani kendisi
Besliyordu zavallı «sea gull»leri![10]
Lafontaine yanılmıştı: Çenekemiği ölür ergeç, ölmeyense şarkıdır.
İşte ben de kesiyorum tırnaklarımı, düşünceli; işitiyorum
Senin ayak seslerini yukarıdan gelen; yani her şey yolunda, sevgilim.

Sybill, daha lise yıllarımızda farkındaydım ben
Senin çekiciliğinin, ama sana tutkunluğum
O gezide başladı, son sınıftayken yaptığımız,
New Wye Çağlayanı'na. Öğle yemeğimizi ıslak
çimenlerde yemiştik.
Yerbilim öğretmenimiz söz ediyordu
Çağlayandan, ki hem gürlemesiyle, hem yedi renge boyalı su tozlarıyla,
Bir masal dünyasına çevirmişti parkı. Bense uzanmıştım
Nisan'ın hafif sisi içinde, hemen arkasında
Senin narin sırtının ve seyrediyordum küçük, güzel başını,
Yana eğdiğin. Avucunu, açık parmaklarınla,
Bir yıldız çiçeğinin ve bir taşın arasında
Dayamıştın çimene. Küçük parmaklarından biri
Titreyip duruyordu. Sonra bana dönüp sunmuştun
Birkaç yudum acı bir çay.

Profilin değişmedi hiç. Işıl ışıl dişler,
Bakımlı dudağını ısıran; o gölge ki vurur

(10) «Je nourris les pauvres cigales» Fransızcadır; «zavallı ağustosböceklerini besliyordum.» anlamına gelir. «Sea gull», İngilizcede «martı» demektir. Fransızca «cigale» (ağustosböceği) sözcüğüyle İngilizce «Sea gull» (martı) sözcüğünün okunuşu aynıdır: Sigal. Okuyucuların buna dikkat etmelerini sağlamak için İngilizce sözcüğü, şiirde olduğu gibi bıraktık. Demek ki martıları besleyen dilci, kendisini Lafontaine'in masalındaki karınca gibi görüyor. —Çev.

Gözlerinin altına uzun kirpiklerinden; şeftali tüyleri,
Elmacıkkemiğini çevreleyen; koyu kahverengi ipeksi
Saçlar yukarıya toplanmış, şakaklardan ve enseden;
Boynun ki çırılçıplak; İranlı'ya özgü biçimi
Burnunun, kaşlarının; korumuşsun tümünü, eskisi gibi—
Yine duyarız, sessiz gecelerde, o çağlayanı.

Gel ki tapılasın, gel ki sevilesin
Kara Vanessa'm, kızıl çizgili, kutsal
Kelebek Sultan'ım[11] benim! Söyle bana
Nasıl, akşam karanlığında Leylak Yolu'nda
Sen, başarabildin ağlatmayı hoyrat John Shade'i
Tutkuyla, ıslatarak gözyaşlarıyla yüzünü senin, kulağını ve omuzunu?

Kırkıncı yılına vardı evliliğimiz. En az
Dört bin kez kırıştı yastığımız
Başlarımızdan. Dört yüz bin kez
Büyük saat, boğuk Wetsminister çınlamalarıyla
Bölümledi zamanımızı. Daha kaç
Takvim, mutfak kapısını süsleyecek?

Nasıl seviyorum seni, durduğunda çimenlikte
Bakarak ağacın gövdesindeki bir şeye: 'Ölmüş gitmiş.
Küçücüktü daha. Geri gelir belki?' (Bu sözleri
Bir fısıltıyla söylersin öpüşten de yumuşak.)
Nasıl seviyorum seni, çağırdığında, hayranlıkla seyredeyim diye
Jetin pembe izini, günbatımı kızıllığının yukarısında.

(11) «Sultan» yerine aslında «hayran olunmaya değer» demek, sözcük anlamına daha uygun olurdu; çünkü İngilizce metinde bu sözcük, «Admirable»'dir, ama özel isim gibi, büyük harfle başlatılmıştır. Açıklamalar Bölümünde Charles Kinbote, bu sözcükle «Admiral» (Amiral) sözcüğü arasında ilişki bulunduğunu belirtiyor; ben de, ona güvenerek «Admirable-Admiral» çiftinin anlamlarını «Sultan» sözcüğüyle karşıladım.Sanmam ki Kinbote, bir çok kez yaptığı gibi bu kez de yalan söylemiş olsun! —Çev.

Seviyorum seni, şarkı mırıldanarak doldururken
Valizi ya da çekerken o gülünç araba çantasının
Çepeçevre fermuarını. Seviyorum seni en çok da
Selâmladığında onun[12] hayaletini bir baş sallamasıyla, kendinden geçip,
Avucunda onun ilk oyuncağıyla; ya da baktığında
Onun gönderdiği bir posta kartına, kitabın içinde kalmış.

O, belki sen olurdu, belki ben, ya da güzel bir bileşim:
Doğa beni yeğledi, burkmak ve parçalamak için
Senin kalbini, benimkini de. Önceleri gülümserdik, derdik:
'Tüm küçük kızlar tombul olurlar' ya da 'Jim McVey
(Göz doktorumuz) yok cinsel o hafif
Şaşılığı bir an önce? Daha sonra da: 'Kız, büyüyünce
Güzel olacak, biliyorsun'; ve, azaltmaya çalışarak
Büyüyen üzüntüyü: 'Gelişme çağında herkesin kusuru olur.'
'Binicilik dersleri almalı,' diyordun sen
(Senin bakışlarınla benimkiler buluşmuyorlar). 'Oynaması iyi olur
Tenis, ya da badminton.[13] Daha az hamurişi, daha çok meyve!
Güzel bir kız değilse de, hem şirin hem akıllı.'

Hiç yararı olmadı, hiç yararı... Kazanılan ödüller
Fransızca'da, tarihte, elbet sevindiriciydi;
Noel partilerindeki oyunlar, zordu elbet,
Bu yüzden, ürkek küçük konuk, oyundışı bırakılabilirdi;
Ama dürüst olalım: onun yaşındaki çocuklar
Cin, peri rollerini alırlarken sahnede,
Ona, göstermelik bir rol verilirdi;
Benim tatlı kızım, Zaman Ana rolünde görünürdü,
İki büklüm bir temizlikçi kadın, elinde pis su kovasıyla süpürge,
Bense aptal aptal ağlardım tuvalette.

(12) Şairin ölen kızı. —Çev.
(13) Tenise benzer bir oyun. —Çev.

Bir başka kış geçti, ağır ağır eridi karlar.
Dişotu Beyazı[14] dadandı ormanımıza, Mayıs gelince.
Yaz tükendi, sonbaharsa yandı gitti.
Ne çare ki kirlibeyaz kuğu yavrusu dönüşemedi
Ağaç ördeğine. Yine senin sesin:
'Ama yanlış bir düşünce bu! Sevinmen gerek
Kızın günahsız kaldığına. Neden abartmalı
Bedensel hazzı? Kızımız güzel görünmemeli.
Bakireler, çok güzel kitaplar yazmışlar.
Aşk yapmak, herşey demek değildir. Güzellik
Pek de gerekli değil!' Gelgelelim
O eski Pan, çağırıyordu renk renk tepelerden,
Acımamızın şeytanları, konuşup duruyordu:
Hiçbir dudak, onun rujunu paylaşmayacak;
Telefon çalar danstan önce
İki dakikada bir Sorosa Hall'de
Ama onun hiç çalmayacak; beyin tırmalayan
Haykırışıyla tekerleklerin çakıllı yolda, kapıya doğru,
Cilâlı gecenin içinden beyaz boyunbağlı bir delikanlı
Hiç gelmeyecek onun için; gidemeyecek o
Bir peri gibi tüller, yaseminler içinde, dansa.
Ama biz, yine de gönderdik onu Fransa'daki şatoya.
Gözyaşları içinde döndü oradan, yeni hüsranlarla,
Yeni mutsuzlarla. Eğlence günlerinde, tüm sokakları
Üniversite Kent'in, salona çıktığı halde, o otururdu
Kitaplığın basamaklarında, bir şeyler okurdu ya da örerdi;
Yalnız olurdu çoğunlukla, ya da o sevimli
Narin oda arkadaşıyla birlikte (şimdi rahibe olan o kızla);
Birkaç kez de, benim öğrencim olan Koreli gençle çıktı, o kadar.
Tuhaf korkuları vardı, tuhaf hayalleri, tuhaf bir gücü

(14) Okuyucuların, Kinbote'nin bu dizelere ilişkin açıklamalarına başvurmalarını istemekten başka şey gelmiyor elimden! —Çev.

Kişiliğinin— bunlar o üç geceden sonra oldu,
Bazı seslerle ışıklar duyup görerek geçirdiği
O geceden sonra, bir ahırda. Ters çeviriyordu sözcükleri: pot, top,
Örümcek, kecmüro, pudra, ardup.
Seni didaktik katydid[15] diye adlandırmıştı.
Gülümsediği pek enderdi; gülümseyişi ise
Bir acıdan doğardı. Eleştirirdi
Tasarılarımızı acımasızca; gözleri
boş boş bakarak, otururdu dağınık yatağında
Uzatarak şiş ayaklarını, kaşırdı kafasını
Sedef hastalığına tutulmuş tırnaklarıyla, ve inerdi
Korkunç sözcükler mırıldanarak monoton sesiyle.

Benim canımdı o: huysuz, asık suratlı—
Ama bir tanemdi benim. Anımsıyorsundur o
Sessiz akşamları, hani oynardık
Mah-jong[16], ya da senin kürkünü giyerdi o, çekici
Görünürdü oldukça; işte o zaman aynalar gülümser,
Işıklar sevencenleşir, gölgeler yumuşardı.
Kimi zaman ona Latince dersinde yardım ederdim,
Bazı akşamlar yatak odasına çekilip okurdu, bitişiğinde
Benim yatak odamın. Sen çalışırdın
Kendi odanda, iki kere uzakta benden;
Arasıra seslerinizi duyardım:
'Anne, *grimpen*[17] ne demek?' 'Ne, ne demek?' 'Grim Pen.'
Bir an sessizlik, ardından senin çekingen açıklaman. Bir daha:

(15) Katydid: Bi tür çekirge. «Didaktik» sözcüğünün ters yazılmış biçimine benziyor. Belki de kız, annesinin didaktik (öğretici) yanıyla alay ediyor; onun bir çekirge gibi sürekli, baş ağrıtacak kadar çok ses çıkardığını vurguluyor.Burada, sözcükleri ters çevirme oyunu oynanmaktadır; ama sözcüğün ters çevrilmiş biçiminin de bir anlamı olmalıdır. Örneğin, bir önceki dizede «spider» (örümcek) sözcüğünün tersi «redips» olup «yeniden yükselen» anlamına gelmektedir. Çeviride bu özellikler yansıtılamamaktadır. —Çev.

(16) Mah—jong: 136 taşla oynanan bir Çin oyunu. —Çev.

(17) Grimpen: Saldırgan kalem. —Çev.

'Anne *chtonic*[18] ne demek?' Onu açıkladın,
Sonra sordun: 'Mandalina ister misin?'
'Hayır. Evet. Peki *sempiternal* [19] ne demek?'
Duraksadın. O zaman ben, gür sesimle ilettim
Yanıtı masamdan, kapalı kapının ardından.

Okuduğu ne olursa olsun
(gözboyayan modern bir şiir, hani nitelendirilmişti
İngiliz Edebiyatında, bir belge olarak
'Engazhay[20] ve anlaşılması güç'— bunun ne anlama geldiği
Kimsenin umurunda değildi); gerçek şu ki, bu üç
Oda *o zaman* birbirine bağlanmıştı seninle, onunla, benimle,
Şimdi ise bir triptik[21] oldu ya da üç perdelik oyun
Ki saklayacak sonsuza dek o sahneleri, birlikte oynadığımız.
Sanırım, küçücük çılgın bir umudu o, hepsi besledi durdu.

Yeni bitirmiştim Pope üzerine yazdığım kitabımı.
Daktilo görevlim Jane Dean, bir gün önerdi kızıma
Buluşmasını, kuzeni Pete Dean'la. Jane'nin nişanlısı
Yeni arabasıyla onları alıp götürecekti
Hawai içkisi içebilecekleri bir yere.
Delikanlı geldiğinde, çeyrek geçiyordu
Sekizi New Wye'da. Sulusepken kar örtüyordu yolları. Sonunda
Gittiler o yere, —ama birden Pete Dean
Bağırdı elini alnına vurarak, dediğine göre
Unutmuştu buluşacağını yakın bir arkadaşıyla
Ki hapse atarlardı onu, Pete gelmezse,

---

(18) Chtonic: Yeraltında bulunan (ölü). —Çev.

(19) Sempiternal: Öncesiz, sonsuz. —Çev.

(20) Tırnak içindeki ifadede yer alan «engazhay» sözcüğü, ingilizceyi iyi bilmeyen bir öğretim görevlisinin (Shade'in de öğretim görevlisi olduğu okulda) yanlış söylediği bir sözcük olabilir. Bu konuda Kinbote'nin açıklamaları okunmalıdır. —Çev.

(21) Triptik: Üçsahneli resim. —Çev.

Falan filan. Kızım, anladığını söyledi.
O gittikten sonra üç genç durup kaldılar
Bir an, mavi antrenin önünde.
Su birikintilerine neon lambaları vurmuştu yol yol; sonunda gülümseyerek
Kızım, burada *fazla* olduğunu söyledi, daha iyi olurdu
Eve dönseydi. Arkadaşları eşlik ettiler ona
Otobüs durağına kadar ve ayrıldılar; ama o, dönmeyip
Eve, aldı başını gitti Lochanhead'a.

Sen, kolundaki saate bakmıştın! 'Sekiz onbeş.[22]
(İşte, zaman çatallandı) Açıyorum onu.' Ekranın renksiz
Sıvısında bozbulanık canlı bir şey büyüyordu,
Sonra müzik fışkırdı.

Kıza şöyle bir baktı delikanlı,
Ardından, çevirip bakışlarını bir ölüm ışını sıktı iyi yürekli Jane'e.

Bir erkek eli çizdi Florida'dan Maine'e doğru,
Eğimli uçan oklarını Aeolis'lilerin[23] savaşlarda.
Dedin ki, daha sonra bir cansıkıcılar dörtlüsü,
İki yazarla iki eleştirmen, tartışacaklar
Şiirin ilkelerini 8. Kanalda.
Bir peri geldi, tek ayağının burnu üstünde dönerek, bürünmüş
Beyaz taç yapraklara, bahar ayininde
Diz çökmeye ormanın içinde bir sunağın önünde,
Süs eşyaları doldurulmuş üstüne.
Yukarı çıktım, yapıtımın ilk düzeltmesini okudum,

(22) Burdan başlayarak, iki olay, birbiriyle uyumlu biçimde gelişmektedir. Televizyondaki olaylarla birlikte, şairin kızının buluşma öyküsü verilmektedir. Buluştuğu gencin, kızı beğenmemesi, bir gerekçe uydurarak ayrılması, kızın otobüse binip evden uzağa gitmesi, bekçi tarafından öldürünün bulunması. Bu olayla ilgili dizeler, Kinbote tarafından italik dizdirildi.—Çev.

(23) Aeolis: Anadolu'da eski bir Yunan kolonisi. —Çev.

Rüzgarın çatıdaki heykelleri devirdiğini işitiyordum.
'Oynayan kör dilenciyi seyret, şarkı söyleyen topalı'
Çok çirkin çınlıyor; bir özellik bu,
Çağının saçmalığından kaynaklanan. Sonra senin sesin geldi,
Benim duygulu papağanım, salondan yukarıya.
İndiğimde kısa bir övgü yapılıyordu bana,
Birlikte çay içtik seninle: adım
İki kez anıldı, her zamanki gibi, arkasından
(gelen çamurlu ayak) Frost'un
'Kusuruma bakmazsınız, değil mi?
Exton uçağına yetişmeliyim, çünkü biliyorsunuz
Geceyarısına kadar parayı götürmeyecek olursam—'

Sonra bir gezi filmi başladı:
Arabanın içindeki sunucu, geçirdi bizi sisinin içinden
Mart gecesinin; önışıklar uzaktan
Yaklaşıyor, büyüyordu genişleyen yıldız gibi.
Ulaştı yeşil, civit gibi bir denize
Bizim de otuz üçte gitmiş olduğumuz,
Kızımızın doğumundan dokuz ay önce. Şimdi üstü
Siyah ve beyaz noktalarla kaplanmış, güçlükle anımsatıyor
O ilk uzun yolculuğu, çiğ ışığı,
Yelkenleri (biri maviydi, arasında beyaz
Ve denize yakışmayanların, iki tanesi de kırmızı),
Eski spor ceketli adamı, ekmek kırıntılarını,
Dayanılmaz çığlıklarıyla martı sürüsünü,
Aralarındaki paytak siyah güvercini, getirmiyor aklımıza.
'Bir ses mi var?' Kapıyı dinliyordun.
Bir şey yok. Programı yerden aldın.
Ön ışıklar daha da büyüdü sisin içinde. Hiçbir anlam kalmadı
Işıklı camda: Yalnızca bir beyaz parmaklık
Bir de reflektör direkleri akıp gidiyordu kupkuru.

'Onun doğru davrandığı biraz kuşkulu değil mi?' Sormuştun.
'Bilimsel konuşursak, daha ilk buluşması bu onun.
Peki, *Pişmanlık* filmini seyretsek nasıl olur?'
Böylece razı olduk, tam bir sessizlik içinde,
O ünlü filmin yaymasına sihirli otağını;
O ünlü yüz girdi içeri, güzel ama aptalsı:
Dudakları aralık, gözleri süzgün,
Yanakları allıklı, benzersiz güzellik,
Yumuşak kıvrımlı bedeni dağılıyor, prizmasında
Genel arzunun.
Dedi ki, 'Sanırım,
'Buradan gitmem gerek? 'En iyisi Lochanhead.'
'Evet, öyle.' Apansız bir sancıyla bakakaldı
Hayaleti andıran ağaçlara. Durdu otobüs. Yitti otobüs.

Cengelde Fırtına. 'Hayır, onu değil!'
Pat Pink, konuğumuz (atoma karşı bir konuşma).
On biri vurdu saat. Sen içini çektin. 'Korkarım
İzlenmeye değer bir şey çıkmayacak.' Oynamaktaydın
Kanal ruleti: Kadran döndü, sonra trak.
Reklamların kafasını kopardın. Yüzlerini tokatladın.
Siliverdin açık bir ağzı, şarkının ortasında.
Uzun favorili bir salak, tam
Kullanacaktı ki silahını, sen ondan çabuk davrandın.
Zencinin biri neşeyle kaldırdı trompetini. Trak.

Senin yakut yüzüğün yaşamı yarattı, yasayı koydu.
Ah, kapat şunu! Yaşamın koptuğu anda gördük
Nokta kadar kalmış ışığın küçüldüğünü, öldüğünü, kapkara
Sonsuzlukta.

Göl kıyısındaki kulübesinden
Bir bekçi, Zaman Baba, saçı ağarmış, beli bükülmüş,

Çıktı dışarı; köpeği huysuzlaştı. Gitti
Sazlarla kaplı kıyı boyunca. Ama çok geç gelmişti.

Kibarca esnedin, tabağını aldın götürdün.
Rüzgarın sesini duyuyorduk. Duyuyorduk saldırdığını, fırlattığını
Dal parçaları pencerenin camına. Telefon mu çaldı? Değil.
Bulaşıkları yıkamana yardım ettim. Bu uzun vakit,
Yok edip durdu genç kökleri, yaşlı kayaları.

'Geceyarısı,' diyordun. Ne anlama gelir geceyarısı, genç insan için?
Ve birden bir festival ateşi, fırlattı ışığını
Sedir ağaçlarının arasından, kar benekleri parladı,
Ardından, engebeli yolumuzda bir polis arabası
Gürültüyle durdu. Geri al, geri al!

İnsanlar önce sanmışlardı onun[24] geçmeye çalıştığını gölden
Lochan Neck'te, buradan coşkulu patenciler geçerlerdi
Exe'ten Wye'a ulaşırlardı buzlu günlerde.
Kimileri de sanmışlardı yolunu kaybettiğini
Sola dönerek Bridgeroad'dan; kimisi de söylüyordu
Onun, kendi zavallı yaşamını avladığını. Ben anlamıştım. Sen anlamıştın.

Sıcak bir geceydi, çiçeklerin açtığı,
Havanın görkemli canlılığıyla. Kara bahar
Köşede duruyordu, titreyerek
Islak yıldızışığına bürünmüş, ıslak toprağın üzerinde.
Göl, sislerin içinde uzanıyordu, buzları suda boğuluyordu.
Bulanık bir şekil, kıyıdaki sazlıktan çıktı
Hışırtılı, yutucu bataklığın içine doğru, ve battı.

(24) Şairin kızının. —Çev.

ÜÇÜNCÜ KANTO

L'if, yaşamsız ağaç![25] Senin büyük Belki'n, Rabelais:
Büyük patates.
I.P.H., kiliseden bağımsız
Ensititü(I), hazırlık (P) çalışmaları yapan
Ötedünya (H) için, yani If, bizim
Büyük if (belki) dediğimiz kuruluş, görevlendirdi beni
Bir dönem, ölüm üzerine konuşmak için ('ders vermek
İçin Toprakkurdu konusunda' diye yazmıştı Başkan McAber).
Sen, ben,
Kızımız (minicik bir çocuktu daha), gittik New Wye'dan
Yewshade'e; daha yüksek bir eyaletti.
Yüce dağları severim ben. Demir kapısından,
Orada yerleştiğimiz viranenin,
Bir şey görünürdü karla kaplı, öyle uzak, öyle belirgin;
İçini çekerdi ancak insan, sanki böyle yapmakla
Onu içine daha kolay sindirecekti.
Iph
Bir larvaydı, bir menekşe:
Bir mezardı Aklın ilkbaharında. Ancak
Bulamıyordu var olanın özlediği çözümü;

(25) Kinbote, *L'if* sözcüğünün Fransızcada *porsukağacı* anlamına geldiğini belirtiyor. Porsukağacı, kiliselerin bahçelerinde sık görülen bir ağaçtır. Ama şiirde, İngilizce (eğer,... ise) sözcüğüne ses yönünden benzemektedir. İngilizce metinde «L'if, lifeless tree» ifadesinin «L'if yaşamsız ağaç» olarak yapılan çevirisinde *L'if* sözcüğünün *Life't* çağrıştırması gösterilememiştir. İkinci dizedeki I.P.H. kısaltmasının if olarak okunduğuna ve *if* (eğer) sözcüğünü anımsattığına dikkat edilmelidir. — Çev.

Çünkü biz her gün ölürüz; unutmak, boy verir
Kupkuru uylukkemiklerinde, kanlı canlı yaşamda bile;
Geçmişimizin en güzel günleri, şimdi iğrenç urlarıyla kaplı
Karmakarışık adların, telefon numaralarının, sararmış dosyaların.
Razıyım küçük bir çiçek olmaya
Ya da iri bir sinek, ama unutkan olmaya asla.
İstemem ölümsüzlüğü, yoksun kalacaksam eğer
Hüznünden ve sevecenliğinden
Ölümlü yaşamın, tutkulardan ve acılardan yoksun kalacaksam;

Kızıl ışığı, küçülen uçağın
Çobanyıldızı'ndan uzaklaştıkça; senin telaşlı halin
Sigarasız kalınca; kendine özgü
Gülümsemen köpeklere; gümüşsü sümük izi
Salyangozların kaldırımda bıraktığı; şu iyi mürekkep, şu uyak,
Dizin kartı, ince lastik şerit
Ki çözüldüğünde bir Ve izi bırakır,[26]
Bütün bunlar, bulunacaktır. Cennette, yeni ölenlerce,
Yıllar boyu birikmiş olarak.

Oysa
Öne sürüyordu Enstitü, daha akla uygun olduğunu
Cenet umuduna pek fazla kapılmamanın:
Ya yoksa hiç kimse hoş geldin diyecek
Yeni gelene? Hiçbir kabul töreni, hiçbir telkin
Yapılmayacaksa? Ya fırlatılacaksanız
Sonsuz bir boşluğa, yolunuzu yitireceğiniz?
Ruhunuz çırılçıplak ve yapayalnız,
Çileniz bitmemiş, acılarınız anlaşılmamış,

(26) Lastik şerit, şairin, şiirlerini yazdığı dizin kartlarını bağladığı şerittir. Şerit, çıkartılınca kart üzerinde Ve izi bırakmaktadır ama bu iz, Ve'nin kısa ifadesi olan & işaretinin izidir. —Çev.

Çürümeye başlarken bedeniniz,
Belki de giysisini çıkarmadan
Dul eşiniz yüzükoyun uzanacak karanlık yatağa,
Görüntüsü eriyecek dağılan beyninizde!

Hiçlediği halde tüm tanrıları, yani büyük Ö'yü de[27]
Iph, değersiz birtakım süprüntüler ödünç aldı
Gizemci görüşlerden; öneriler sundu
(Kehribar gözlük, yaşam tutulmasına karşı[28])—
Hayalet haline getirildiğinizde, dehşete düşmemenin yolları:
Gizli gizli ilerleyip kayarak
Katı bir bedene rastladığınızda onun içinden geçin
Yoksa bırakın o sizin içinizden geçsin.
karanlıkta bulmanızın yolları, soluğunuz kesilerek,
Mutluluk Ülkesi'ni, yeşim taşı renginde.

Uzayın karmakarışıklığında şaşırmamanın yolları.
Alınacak önlemler, anormal hallerinde
Yeniden bedenlenmenin[29]: Ne yapmanız gerektiği,
Birdenbire anladığınızda
Toy ve savunmasız bir kurbağa olduğunuzu
Pat diye düşüveren, kalabalık caddenin ortasına;
Ya da bir ayı yavrusu, tutuşmuş ağacın altında;
Ya da bir kitap kurdu olmuşsanız, bir papazın içinde.

Zaman, ardardalık demektir, ardardalıksa değişim:
Oysa zaman-dışılık, yok eder
Ardardalığını duyuların. Bir öğüdümüz var

(27) Öz. Burada, Hıristiyanlığın tanrısı. —Çev.

(28) Yaşam tutulması: Güneş tutulmasına benzer biçimde, yaşamın tutulması (kararması). —Çev.

(29) Rubun dünyada yeni doğan bir bedene geçmesi. —Çev.

Dul erkeğe. İki kez evlenmiş oluyor o:
Karılarıyla buluşmakta; ikisi de sevilmekte, ikisi de sevmekte,
İkisi de birbirini kıskanmaktadır. Zaman,büyüme demektir,
Büyüme ise hiçbir anlam taşımaz Cennet yaşamında.
Okşayarak hiç büyümeyen çocuğunu, solgun sarı saçlı kadın
Üzgün oturmaktadır kıyısında, anımsanmış bir gölün
Ki doludur düşsel bir gökle. Öbür karınız, sarışın,
Ama üzerine vuran gölgeyle koyu kumral görünen
Kadın, taştan bir trabzana uzatmış ayaklarını, dizler bitişik,
Otururken yaşlı gözlerini dikmiştir
Hafif sisin içine, delip geçemediği.
Nasıl başlamalı? Önce hangisini öpmeli? Hangi oyuncağı
Vermeli bebeğe? Ağırbaşlı küçük oğlan
Biliyor mu o kazayı, fırtınalı
Bir Mart gecesi hem anayı hem çocuğu öldüren?
Peki ya o, ikinci sevgili, çıplak bacaklı,
Siyah balerin giysili; neden takıyor o küpeleri,
Öbürünün mücevher kutusundan aldığı?
Neden öfkeyle çeviriyor genç yüzünü?

Düşlerimizden biliriz ne denli güç olduğunu
Ölmüş sevdiklerimizle konuşmanın! Onlar önemsemezler
Bizim korkumuzu, iğrenmemizi, utancımızı—
Kapıldığımız dehşeti; kendilerini eski hallerinden farklı bulduğumuzda.
Uzak bir ülkede savaşırken ölen okul arkadaşımız
Şaşırmaz görünce bizi evinin kapısında,
Sevinsin mi üzülsün mü, bilemeden
Gösterir bodrumunu basan suları.
Ama kim tanıtabilir o düşünceleri, tek tek çağıracağımız,
Bizi duvara doğru yürür bulduğunda sabah,
Bir senaryoda, ahmak bir politikacının sahneye koyduğu
Ya da üniformalı bir köpeksuratlı maymunun?

Yalnızca bildiğimiz konulardır, düşüneceğimiz—
Uyak imparatorlukları, ölçü Hindistanları;
Dinleriz uzak horozların ötüşlerini, bakarız ki
Kaba taştan gri duvarın üzerinde olağanüstü bir eğreltiotu;
Ve bağlanırken kral ellerimiz
Aşağılarız bizden aşağıda olanları, alay ederiz
Kendilerini ülküye adamış budalalarla, tükürürüz
Ta gözlerine, zevk olsun diye.

Kimse yardım edemez sürgün, yaşlı adama
Bir motelde ölüm döşeğinde, gürültülü vantilatör
Dönerken kızgın bozkır gecesinde
Ve dışarıdan, renkli ışık parçaları
Sanki geçmişten uzanan karanlık ellerdir yatağına,
Mücevherler vermek için; çarçabuk gelir ölüm.
Adam, boğulurken yalvarır iki dilde,
Ciğerlerinde genişleyen uzay bulutlarına.

Bir burkulma, çatlama—bundan fazlası bilinemez önceden.
Belki bilinir *le grand néant*;[30] belki
Yeniden doğulur, sarmal gibi, yumru kökün gözünden.

Senin de söylediğin gibi, son çıkışımızda
Enstitüden: 'Bilmiyorum gerçekten
Ne fark olduğunu burasıyla Cehennem arasında.'

Ölülerin yakılmasını savunanlar, kahkaha savuruyor, öfkeyle soluyorlardı
Grabermann karşı çıkarken İmbik Yöntemine
Engelleyeceği için hayaletlerin cesetlerden doğmasını.[31]
Hepimiz kaçınıyorduk inançları eleştirmekten.

(30) Bir inanışa göre, insan ölürken, hayaleti görünür. —Çev.

(31) Kinbote, Le grand néant: büyük hiç (618. dize). —Çev.

Üstad Starover Bluc, anlatıyordu önemini
Gezegenlerin; ruhların çıkacağı karalardı onlar.
Hayvanların kaderi tartışılıyordu. Bir Çinli
Anlatıp duruyordu çay törenini
Atalarla birlikte yapılan; bunun yaygınlaştırılmasını savunuyordu.
Ben yırtıp attım Poe'nun fantezilerini,
Benim önem verdiğim, çocukluk anılarıydı, tuhaf
Sedefli ışınları ergenliğin ötesine ulaşan.
Enstitünün denetçilerinden biri genç bir papaz
Öbürü eski bir komünistti. Iph, hiç olmazsa
Boy ölçüşebiliyordu kiliseyle ve partinin siyasetiyle.

Sonraki yıllarda başladı gerilemeye:
Budizm kök saldı. Bir medyum, içeri sokuverdi
Renksiz pelteleri, yüzen bir mandolini.
Fra Karamazov, mırıldanıyordu ahlaksızca
Her şeye izin vardır, sürünen sınıflar için;
Uygun görerek balığa düşkünlüğünü rahmin
Freud yandaşları, baştacı ediyorlardı mezarı.

Bu saçmalıklar bir yönden yararlı oldu bana.
Öğrendim neyi yadsımam gerektiğini, bakarak
Ölümün uçurumuna. Çocuğumuz öldüğü zaman,
Anladım hiçbir şey olmayacağını: ne çağrılan
Bir ruh dokunacaktı tahta klavyeye
Belirtmek için göbekadını, ne de bir hayalet
Görünecekti incelikle karşılamak için seni, beni
Karanlık bahçede, ceviz ağacının yanında.

'Bu tuhaf gıcırtı ne?—duyuyor musun?'
'Merdiven kapağı yalnızca, canım'

'Uyumuyorsan, ışığı yakalım.
Nefret ediyorum şu rüzgardan! Satranç oynayalım.' 'Olur.'

'Hiç sanmıyorum kapak olduğunu. İşte — yine.'
'Pencereye çarpan asmadır.'
'Çatıdan kayıp da gümleyen o şey neydi?'
'Rüzgarın yuvarladığı toprak yığınıdır.'

'Ne yapacağım şimdi? Atım sıkıştı.'

Kim bu atlı, geceyarısı rüzgarda?
Yazarın acısıdır. Çılgın
Mart rüzgarıdır. Babadır, yanında çocuğuyla.

Derken dakikalar, saatler, koca günler gelip geçti,
Kızımız çıkmıştı aklımızdan; öylesine hızlı
İlerliyordu yaşam, o tüylü tırtıl.
İtalya'ya gittik. Güneş banyosu yaptık
Beyaz bir kumsalda, pembe ve esmer öbür
Amerikalılarla birlikte. Küçük kentimize geri uçtuk.
Öğrendim ki, denemeler demetim *Vahşi Denizatı* 'genellikle beğenilmişti.'
(Üç yüz tane satılmıştı bir yılda.)
Yeniden okul başladı; uzak yolların çevirdiği yamaçlarda
Kesintisiz akıntısı görülüyordu
Araba ışıklarının, geri dönüyorlardı o düşe:
Üniversite eğitimine. Sen yine başladın
Marvell ile Donne'ı Fransızcaya çevirmeye.
Bu yıl, fırtınaların yılıydı: Kasırga
Lolita süpürdü geçti Florida'dan Maine'e kadar.
Mars parıldadı. Şahlar evlendi. Hüzünlü Ruslar casus oldular.
Lang senin portreni yaptı. Ve bir gece ben ölüverdim.

Crashaw Kulübü parayla tuttu beni, konuşayım diye
Şiirin neden dolayı bizim için önemli olduğu konusunda.

Vaazımı verdim; yavan ama kısa.
Tam ayrılıyordum ki aceleyle, atlamak için
'Soru sorma aşaması'nın üzerinden, konuşmam bitince,
O patavatsız heriflerden biri, hani gelirler ya
Bu tür toplantılara, yalnızca karşı çıkmak için, işte
Öyle biri, kalktı ayağa ve piposuyla beni gösterdi.

O anda oldu, ne olduysa— bir baskın, bir baygınlık
Yani eski krizlerimden biri. Şansım varmış ki
Bir doktor oturuyordu en önde. Ayaklarının dibine
Devrilmişim. Kalbimin atışı durmuştu
Sanki; epey zaman sonra
Canlandı, zar zor yürümeye koyuldu
Son durağa doğru. Bana verin şimdi
Tüm dikkatinizi.
Açıklayamam size nasıl
Anladığımı— Ama anladım geçtiğimi
Sınırın ötesine. Sevdiğim her şey yitmişti
Ama aort, hiçbir üzüntü belirtisi göstermiyordu.
Kauçuktan bir güneş, çırpındı battı;
Kankarası hiçlik, başladı döndürmeye
O düzeneği, birbirine bağlı pillerin oluşturduğu,
Birbirine bağlı pillerin, birbirine bağlı;
Bir gövdenin içinde. Korkunç belirginliğiyle
Karanlığa karşı, uzun beyaz fıskiye fışkırıyordu.

Elbette farkındaydım onun yapılmadığının
Bizim atomlarımızdan; öyle bir akıl vardı ki
Sahnenin arkasında, bizimkinden farklıydı. Yaşamda,
İnsan zekâsı çabuk yanılır
Doğanın aldatmacalarıyla, bu yüzden gözleri
Düdüğü kuş görür; yumrulu ince dalı
Tırtıl; kobranın başını da, kocaman

Ve bükülmüş hain bir güve. Ama
Benim beyaz fıskiye olayımda
Algılanan şey öyleydi ki, bence,
Algılanabilmesi için, insan başka bir dünyada
Yaşamalıydı, benim yolumu şaşırıp girdiğim o dünyada.

Bir an görünmüş, sonra eriyip yitmişti:
Bense daha bilincimi toplayamadan dönmüştüm yeryüzüne.
Anlattığım bu olay doktoru eğlendirdi.
Ona kalırsa, büyük bir olasılıkla,
Benim durumuma düşenler 'sanrıya kapılabilir
Ya düş görebilirler, duyularıyla. Daha sonra belki,
Ama yaşam güçleri azaldığı sırada değil.
Olamaz, Bay Shade.'
Ama, doktor, o sırada ölüydüm ben!
Gülümsedi. 'Pek değil: yalnızca yarım bir shade,' dedi[32]

Ben karşı çıkıyordum buna. Kafamda
Canlandırdım aynı olayı. Yeniden indim
Platformdan, bir tuhaf oldum, yükseldi ateşim,
Sonra o delikanlı kalkıp ayağa, ben devrildim; değil ama
Sözümü kesen birinin piposuyla beni göstermesi sebep,
Sebep belki de zamanın hızla büyümesiydi
Çarpıp da sendelesin diye
Dayanıksız havagemisi, o yaşlı aksak yürek.

Gözümün önünde canlanan olay, gerçek gerçek tütüyordu.
Özel bir havası vardı, tuhaf bir çekiciliği
Kendi gerçekliğinden gelen. Bir gerçekti o. Zaman geçip gidiyor
Ama onun zafer tacı eskimeksizin parıldıyordu.

(32) Şairin soyadı (Shade) çeşitli anlamlara gelmektedir: Gölge, nüans, hayalet. Kalp krizi geçirip kendini yitiren şair, yarım bir Shade (kendisi), yarı gölge ya da yarı hayalet olmuştur. Bu anlamlara dikkat çekmek için, şairin soyadı, ilgili dizede küçük harfle başlatılmıştır. —Çev.

Sık sık bunaltırdı beni çiğ ışığı
Dışarının, didişmelerin; o zaman dönerdim içime,
Orada, ruhumun gerisinde beklerdi
Eski Dost! Varlığıyla beni hep
Oydu avutan. Günlerden bir gün
İkili bir gösteriyle karşılaştım.
Bu, dergilerin birinde yayımlanan söyleşiydi
Bayan Z'yle yapılmış; kadının duran kalbini
Ovalamıştı yaşama doğru bir doktorun hızlı elleri.
Bayan Z. dergide anlatıyordu
'Perdenin Arkasındaki Ülke'yi; görmüş gibiydi
Melekleri, parıldıyordu renk renk
Pencereler, hafif bir müzik duymuştu, güzel
İlahiler, sonra annesinin sesi gelmişti;
Daha sonra gördüğü, uzak
Bir manzaraymış, puslu bir meyva bahçesi.
Sözlerini aktarıyorum: 'O puslu meyve bahçesinin ötesinde
Fışkıran uzun beyaz fıskiyeyi gördüm ben-öyle uyandım.'

Bilinmeyen bir adada, Kaptan Schmidt
Görülmedik bir hayvan yakalasa
Sonra da, çok geçmeden, oradan
Bir post getirse, var demektir o ada.
Bizim fıskiyemiz bir işaret direğiydi
Karanlıkta dikili duran;
Bir kemik kadar sağlam, diş kadar dayanıklı,
Ve kabaydı, göze batan gerçekliğiyle!

Bayan Z'yle konuşan, Jim Coates'di. Ona
Hemen mektup yazıp kadının adresini aldım.
Batıya doğru üç yüz millik yolu aştım
Ulaştım. Ateşli bir mırlamayla karşılandım.

Görünce o mavi saçı, çilli elleri, baygın
Tavırları, anladım ki oyuna getirilmiştim.
'Kim kaçırır buluşma fırsatını
Böyle büyük bir şairle?' Onur vermişti ona
Bu ziyaretim! Umutsuzca çabaladım
Soru sormaya. Ama duymazlıktan geldi:
'Belki başka bir zaman.' Nasıl olsa, yazdıkları
Gazetecinin elindeydi. Üstelemesem de olurdu.
Meyvalı kek sundu bana, çevirdi görüşmemizi
Aptalca konuşmaların yapıldığı bir toplantıya.
'İnanamıyorum,' diyordu, '*siz*siniz demek!
Sevdim o şiirinizi, *Blue Review*'da basılan.
Mon Blon'u anlatan şiirinizi. Bir kız yeğenim
Matterhorn'a tırmandı. Öbür kısmını
Anlayamadım. Anlamını yani.
Çünkü, aslında, anlamı — Aslında kalın kafalıyım ben!'

Öyleydi gerçekten. Ben vazgeçmeyebilirdim.
Belki anlattırabilirdim ona daha fazlasını,
İkimizin de 'perdenin ötesinde' gördüğümüz beyaz fıskiye
Konusunda. Ama ben, anımsatsaydım o şeyi
Kadın hemen üzerine atılacaktı onun, aramızda
Duygusal yakınlık, dinsel bir bağ varmışcasına
İkimizi aynı gizem içinde birleştiren;
Belki ruhlarımız hemen kardeş olacak
Ürperecekti kıyısında, tatlı bir akraba
Zinasının. 'Vakit çok geç oldu, sanırım.' diye konuştum.
Coates'ın yanına da uğradım.
Ama o, kadınla yaptığı görüşmenin notlarını yitirmiş olmaktan
Korkuyordu. Sonra çelik dolaptan bulup çıkardı:
'Metin doğru. Kadının sözlerini hiç değiştirmedim.
Tek bir dizgi yanlışı olmuş— O da pek önemli değil:

Mountain olmalıydı, *fountain* değil.[33] Büyük farklılık.'
Ölümsüz yaşam— dizgi yanlışıymış meğer!
Arabamı sürerken eve, dalmış gitmiştim: bu bana ders olmalı
Vazgeçmeli miyim boşluğu incelemekten?
Ama hemen dank etti kafama; *buydu* gerçek
Dayanağım, çoksesli ezgi;
Yalnız bu: konu değil, konunun anlatılış biçimi; düş değil,
Uyumsuz şeylerin yarattığı uyum;
Kâğıt gibi çürük saçma sözler değil, duyuların sağlam kumaşı.
Evet! Yaşamda bulabilirdim
Bir tür sertçe-serçe,[34]
Oyundaki benzer sözcükleri andıran örnekler,
Uyumlu bir güzellik; bulabilirdim bunları,
O zevkle birlikte, oyunu oynayanların duymuş olduğu.

Farketmez, kim olurlarsa olsunlar. Ne bir ses
Ne bir gizli ışık geliyordu, akılalmaz işler
Çevirdikleri evlerinden, ama oradaydılar, soğuk ve sessiz;
Dünyalarla oyun oynuyorlar, ilerletiyorlardı piyonlarını
Tekboynuzlu, fildişinden atlara, keçi ayaklı abanoz cinlere karşı;
Uzun bir yaşamın mumunu yakıyorlar bir yerde,
Kısa bir yaşamı söndürüyorlardı başka bir yerde; bir Balkan kralını
öldürüyorlardı;
Düşürerek bir buz parçasını
Yüksekterdeki bir uçağın üzerinden, ölmesine neden oldular
Bir çiftçinin kurşun yemiş gibi; gizlediler anahtarlarımı,

---

(33) Yani kadın, sözümona öldükten sonra, fıskiye (fountain) değil, dağ (mountain) görmüş; ama bir dizgi yanlışıyla *m* yerine *f* konunca Shade, kadının, kendisi gibi, fıskiye gördüğüne inanmış. Kinbote'nin belirttiği gibi, bu iki sözcüğün çevrilmesi, büyük güçlük yaratmaktadır; çünkü o zaman, aralarındaki ses benzerliği gösterilememiş olmaktadır. —Çev.

(34) Kinbote'den öğrendiğimize göre şair, sözcük oyunları oynamaya düşkündü. Ayrıca 819. dizede «dünyalarla oyun oynama» ifadesinde, word (sözcük) ile world (dünya) arasında ses benzerliği vardır. —Çev.

Gözlüğümü, pipomu. Uyumlu biçimde birleştirdiler
Bu olayları ve nesneleri, çok farklı olaylarla
Ve yok olmuş nesnelerle. Süs yaptılar
Raslantılarla olasılıklardan.

Paltomla girdim içeri: Sybil, sarsılmayan
İnancımdır benim— 'Sevgilim, kapıyı kapat.
Nasıl geçti yolculuğun?' Çok iyi— Üstelik
Yine inanmaya başladım bulabileceğime
El yordamıyla da olsa— 'Söyle canım?' Cılız umudu.

DÖRDÜNCÜ KANTO

Artık güzelliğin peşine düşeceğim, daha tutkulu
Herkesten. Artık haykıracağım, daha yüksek
Herkesten. Artık öyle bir şeyi deneyeceğim ki
Kimse göze alamamışur. Hiç kimsenin yapmadığını ben yapacağım.
Bu olağanüstü araçtan söz ediyorum:
Kafamı kurcalıyor farklılığı
İki kompozisyon yönteminin: A, yani birincisi
Yalnızca, şairin kafasının içinde uygulanır,
Uysallaştırılmış sözcükleri sınavdan geçirir
Şair, yıkarken üçüncü kez bir bacağını,
B, öbür yöntem yani, çok daha uysaldır
Yazmaya başlayınca çalışma odasında.

B yönteminde el, düşüncenin yardımcısıdır,
Soyut savaş somutlaşır.
Kalem, durakalır havada, birden iniverir ışın gibi,
Canlandırmaya ölü günbatımını ya da yenilemeye bir yıldızı,
Böylece maddeselliğiyle rehberlik eder tümceye
Mürekkep labirentinden geçip cılız günışığına ulaşması için.

Ama A yöntemi, acıyla kıvrandırır! Beyin
Hemen sıkışır acıların çelik şapkasının içinde.
Esin perisi, iş tulumunu giymiş, çalıştırır matkabı,
Ne denli istenirse istensin, durdurulamaz,
O sırada, robot gibi bilinçsiz çalışan adam
Çıkarır daha yeni giydiği elbisesini,
Ya da hızla gider köşedeki dükkana
Satın almaya daha önce okuduğu gazeteyi.

Neden böyle olur? Belki, kalemsiz çalışırken
Kalemin havada kaldığı duraksamalar olmaz,
Aynı anda üç eli birden kullanmak gereklidir,
Uygun düşecek uyağı araştırırken
Tutup getirmek için dizeyi gözün önüne,
Önceki çabaları akılda tutmak gereklidir.
Belki de, yaratma süreci daha derindir, olmayınca masa
Yanlışa destek olup şiiri yükseltmeye yarayan.
Çünkü öyle gizemli anlar olur ki
Düzeltme yapamayacak denli yorgun, düşürürüm kalemimi;
O aradığım sözcük öter, konar elime.

En sevdiğim vakit, sabahtır; mevsim olarak
Yaz dönümü. Bir keresinde farkettim
Uyandığımı, oysa öbür yarım
Henüz uyuyordu yatakta. Koparıp özgür bıraktım ruhumu,
Sonra yetiştim kendime— çimenlikte,

Yoncanın yaprakları kavramıştı kadeh gibi, şafağın topazını,
Shade dikilip kalmıştı geceliğiyle, bir ayağında ayakkabı
Sonra ayrımsadım *bu* yarımın
Hızla uyumaya koyulduğunu; ikimiz de güldük, ben uyandım
Güvenlik içinde yatağımda, gün çatlatırken kendi kabuğunu,
Kızılgerdan kuşları yürüyor, duruyorlardı; Sudan
Elmaslarla süslü çimenlerde kahverengi bir ayakkabı unutulmuştu!
Benim gizli damgam, Shade'in simgesi, miras bırakılmış giz.
Seraplar, mucizeler, yaz dönümü sabahı.

Yaşamöykümün yazarı, ya fazla sakınımlı,
Ya da az şey biliyor, bundan dolayı söyleyemiyor
Shade'in traş olduğunu banyoda, diyor ki:
'Şair, taktırmıştı
Menteşeli bir düzenek, bir çelik destek
Geçiyordu küveti boydan boya, tutmak için
Aynayı tam şairin yüzünün karşısında
Ayağının ucuyla musluğu açıp kapatıyordu,
Bir kral gibi oturmuştu, kanları akan Marat gibi.'

Ben ne kadar ağırsam cildim de o kadar dayanıksızdır;
Yer yer, gülünç derecede ince;
İşte ağzımın yanında: o uzaklık, ağzımla
Buruşmuş yüzüm arasında, kötü bir çentik yaratıyor.
Boynun sarkan derisi: Bir gün dolayıp boynuma
Çıkarmayacağım Newport atkısını, kendi tüyümmüş gibi.
Adem elmam, aslında firavun inciri[35]:
Şimdi sıkıntımı, umutsuzluğumu anlatacağım,
Kimsenin anlatmadığı biçimde. Beş, altı, yedi, sekiz,
Dokuz vuruş yetmez.On. Ovalıyorum

(35) Kaktüs cinsinden, dikenli bir bitki. —Çev.

Çilekli kremle o korkunç kiri
Bir de bakıyorum ki olduğu yerde duruyor dikenler.[36]

Pek inanmıyorum o tek kollu herife
Hani reklamlarda, tek bir kaygan vuruşla[37]
Dümdüz bir patika açar kulağından çenesine doğru,
Sonra yüzünü silip nasıl olduğunu inceler eliyle, sırıtarak.
Bense, titiz ikielciler sınıfındanım.
Dar giysili, dikkatli bir delikanlının eşlik etmesi gibi
Bir kıza, jimnastik gösterisinde,
Sol elim, yardım eder, tutar, bacaklarının duruşunu ayarlar.
Ben diyeceğim ki... Sabundan çok
Duygudur şaire gerekli olan;
O zaman esin, buzul parıltısıyla,
Birden doğan imge, birden gelen sözcük,
Yayarlar üçlü dalgalarını tenin üzerine
Farklı olarak reklamlarda biçilmesinden
Kılların, yardımıyla Bizim Krem'in.

Şimdi yavanlıklardan söz edeceğim, başkalarının
Yaptığından farklı biçimde. Tiksindiriyor beni caz;
Beyaz çoraplı budala, hani işkence eder
Kara boğaya, kırmızıyla kızıştırıp; soyut yapıt koleksiyoncuları;
İlkel toplumların yaptığı maskeler; ilerici akımlar;
Tiksindirir beni süpermarketlerdeki müzik; yüzme havuzları;
Kıyıcı insanlar, can sıkıcılar, sınıf ayrımı yapan dargörüşlüler, Freud, Marx,
Düşünür bozuntuları, pohpohlanmış şairler, bilir görünen
bilgisizler.

(36) Ademelmasının üzerindeki kıllar. —Çev.

(37) «Vuruş» sözcüğü,burada, jilet darbesi anlamında; önceki bölümde ise ovalama anlamındadır. —Çev.

Traş bıçağı, kazıyarak, hışırdıyarak
Giderken ülkesinde yanağımın,
Arabalar geçiyor caddeden; yokuş çıkarken
Büyük kamyonlar yavaşlıyorlar çenekemiğimin kemerini aşarken;
Şimdi sessiz bir gemi doklara yanaşıyor;
Şimdi de güneş gözlüklüler geziyorlar Beyrut'u;
Yürüyorum yaşlı Zembla tarlasında, kırlaşmış anızlarımın
Ortasında, köleler ot biçiyor ağzımla burnumun arasında.

İnsanın yaşamı bir açıklamadır, kapalı ama
Yarım kalmış şiire. Anlaşılmasını sağlayan dipnot.

Tüm odalarda giyinerek şiir kuruyorum, geziniyorum
Evin içinde, avucumda ya tarak
Ya ayakkabı çekeceği, birden bunlar kaşık oluveriyor
Yumurta yediğim. Öğleden sonra
Arabanla beni kitaplığa götürüyorsun. Akşam yemeğimiz
Altı buçukta. Benim biricik esin tanrıçam,
Nereye gitsem yanımdadır
Kitaplıkta, arabada, koltuğumda.

Sen de orada oluyorsun sevgilim, o sırada,
Ya bir sözcüğün altındasın,
Ya bir hecenin üzerinde, vurgulamak için
Yaşam ritmini. Duyardım bir kadın giysisinin
Geçmişten gelen hışırtısını. Çoğunlukla farkederdim
Senin yaklaşan düşüncenin sesini, anlamını,
Sen gençlikle dolusun; yenileştirirsin
Anarak, senin için yaptıklarımı.

Sisli Körfez benim ilk yapıtım (serbest nazım); *Gece Dalgalarının Sesi* İkincisi; ondan sonraki *Hebe'nin Kadehi*[38], son içkimdir

(38) Hebe: Yunan mitolojisinde,Gençlik Tanrıçasıdır, ayrıca öbür tanrıların sakiliğini yapardı. —Çev.

Bu acılar karnavalında, çünkü şimdi diyorum ki
Her şey şiirdir, artık kıvranmıyorum.
(Ama *bu* saydam şeye konacak
Başlık, Ayın bir damlası olmalı. Yardım et bana, Will![39]
Solgun Ateş.)

Gün geçti kesintisiz tatlı
Hafif bir ezgi gibi. Beyin aktı gitti,
Kahverengi çiçek öbeği, o ad, kullanmak istediğim
Ama kullanmadığım, kuruyor çimentonun üzerinde.

Belki de, duyduğum tensel sevgi, *consonne*
D'appui[40] için, Echo'nun[41] ölümlü çocuğu için;
Köklü bir duygudan doğmaktadır, fantastik biçimde düzenlenmiş
Zengin uyaklı bir yaşama duyduğum hayranlıktan.
Sanırım kavrayabiliyorum
Varoluşu, ya da en azından bir bölümünü
Kendi varoloşumun, yalnızca şiirimin aracılığıyla,
Zevklerin bir bileşimi halinde;
Nasıl vezinli ise benim iç dünyam,
Öyle vezinlidir tanrısal galaksiler dizisi
Ayaklı[42] bir dizeden farksızdır bence.
İnanıyorum doğru olarak, aslında ölmeyeceğimize,
Benim bir tanemin şimdi bir yerlerde yaşadığına;
Nasıl inanıyorsam, doğru olarak, uyanacağıma

---

(39) *Will* sözcüğü *istek, irade* anlamına gelir. Ama Kinbote'nin açıklamasına inanacak olursak bu sözcük, Shakespeare'in küçük adının (William) kısaltılmışıdır. Kinbote'ye inanmakla onun oyununa gelmiş olacağımdan korkuyorum! —Çev.

(40) Consonne d'appui: Destekleyici ünsüz harf. Şair, zengin uyakları sevdiğini belirtiyor olmalı.—Çev.

(41) Echo: Yunan mitolojisinde bir peri; Narsis'e duyduğu sevgi yüzünden eriyip yok olmuş, geride yalnızca sesi kalmıştır. —Çev.

(42) Ayak: Bir kısa ve bir uzun heceden oluşur; bu vezni «.-.-.-» biçiminde gösterebiliriz. — Çev.

Yarın saat altıda, Temmuzun yirmi ikisinde
Bin dokuz yüz elli dokuzda,
Belki de yarının güzel bir gün olacağına;
Önemi yok, esnetse de beni bu çalar saat
Koydursa da Shade'in 'Şiirler'ini raftaki yerlerine.

Ama daha yatma zamanı değil. Vardı yolun sonuna güneş
Son iki penceresinin camlarında, bizim Dr. Sutton'ın evinin.
Bu adamın yaşı-kaçtı? Seksen? Seksen iki?
Yaşı, seninle evlendiğim gün, benim yaşımın iki katıydı.
Nerdesin sen? Bahçede. Görebiliyorum
Gölgenin bir parçasını ceviz ağacının yakınında.
Fırlatılan at nallarının sesi geliyor bir yerden.
(Sarhoş gibi elektrik direğine yaslanarak.)
Kızıl çizgili, kara Vanessa dönüp duruyor
Sönen günışığında, yere konuyor, sergiliyor
Güzelliğini kanatlarının, mürekkep mavisi renginde, beyaz benekli.
Akıp giden gölgenin[43], uzaklaşan ışığın içinden,
Bir adam, kelebekle ilgilenmeden—
Bir komşunun bahçıvanı, sanırım— geçip gidiyor
Sürerek boş el arabasını yolda.

(43) *Gölge* (Shade),aynı zamanda şairin soyadı olduğuna göre; «akıp giden gölge», Shade'in geçip giden yaşamının simgesi sayılabilir. *Vanessa* adlı kelebek de, şairin kimse tarafından önemsenmeyen şiiri olsa gerek! — Çev.

AÇIKLAMALAR

1.—4. Dizeler: Gölgesiydim[44] ben, mumkanat kuşunun...[45]

Başlangıç dizelerinde yer alan bu imge, besbelli ki, pencere camının dış yüzüne vuran gök yansısının, hafif karanlığı ve bulutlarıyla, uzayın devamıymış gibi görünmesine aldanan bir kuşun son hızla kendini cama çarpmasını belirtmektedir. Sevimsiz görünüşlü, ama iyi gelişmiş bir çocuk olarak John Shade'in ergenlik çağında, ölüm karşısında ilk olarak geçirdiği sarsıntıyı gözünüzün önüne getirebiliyoruz; şaşkın parmaklarıyla, çimenlerin üzerinden, tortop olmuş ölüyü kaldırarak kurşuni— kahverengi kanatları süsleyen kırmızı çizgilere, yeni boyanmışcasına uçlarının sarısı parlayan güzel kuyruk tüylerine uzun uzun bakmıştır sanırım. Yaşamının son yılında, önsözde belirttiğim gibi, New Wye'in şiirli tepelerinde onun komşusu olma mutluluğuna eriştiğim zaman, evinin köşesinde yetişmiş ardıcın daha olgunlaşmamış meyvelerini sevinçle yiyen bu ilginç kuşları sık sık görmüştüm. (181.—182. dizelere bakınız.)

Aves bahçesi hakkında bildiklerim, kuzey Avrupadaki bahçeler konusunda bildiklerimle sınırlıydı; ama New Wye'da, kendisine ilgi duy-

---

(44) 'Gölge' olarak çevirdiğimiz 'shadow' sözcüğü, 'yansı, hayalet' anlamlarına da gelir. —Çev.

(45) 'Mumkanat kuşu' biçiminde çevirdiğimiz 'waxwing', çeşitli türde kuşları kapsar; bunlardan birini 'mumkanat' olarak çevirdik. Kinbote'nin söz edeceği 'ipekkuyruk' kuşu da bu türlerdendir. —Çev.

duğum o genç bahçıvan (998. dize için yazdığım nottan anlaşılacağı gibi), Ekvator bölgesi kuşlarını andıran küçük yaratıklardan bir çok türü, biçimleriyle ve acaip haykırışlarıyla tanımayı öğretti bana; doğal olarak, herhangi bir ağacın noktalı tepesi, masamdaki kuşbilim kitabına yönelmişti, ben de bir adlandırma tutkusuyla çimenlikten fırlayıp bu kitaba koşardım. 'Kızılgerdan' adını bu kuşa yakıştırmak için kendimi çok zorladım; çünkü bu çirkin kuş, zevksiz donuk kırmızı giysisiyle ve uzun, zavallı, savunmasız kurtları yerken sergilediği iğrenç açgözlülüğüyle, bir kenar mahalle dilberinden farksızdı!

Bu arada, vurgulamak isterim ki, Zembla dilinde *sampel* (ipekkuyruk) diye adlandırılan ibikli kuş, biçimiyle, gölgesiyle, mumkanat kuşuna çok benzer; Zembla kralı (1915 doğumlu) Sevgili Charles'ın krallık armasında yer alan üç yaratıktan biridir (öbür ikisi, doğal renkli bir rengeyiği ile gökmavisi bir denizadamıdır.[46] Bu kralın yüce talihsizliği üzerinde arkadaşımla çok konuşmuşuzdur.

Bu kanto, yazın tam ortasında, 1 Temmuzda, geceyarısını birkaç dakika geçe yazılmaya başlamıştır; o sırada ben, yaz kurslarına katılan genç bir İranlıyla satranç oynuyordum. Şairimiz, inanıyorum ki anlayışla karşılayacaktır, kader diyebileceğimiz bir olayla, yani kralın sözde katili Gradus'un Zembla'dan ayrılması olayıyla, şiirin yazılışını eşzamanlı kılma konusunda, açıklamacının[47] duyduğu isteği. Gerçekte, Gradus, Onhava'dan, 5 Temmuzda Kopenhag uçağıyla ayrılmıştır.

12. Dize: Kristal toprak

Sanırım bu benzetme, Zembla'yla, benim sevgili ülkemle ilgili. Bunun arkasından, şiirin taslağında, bazı dizeler geliyor ama okunaksız yazılmış, üstleri sonradan çizilmiş olduğundan, doğru okuyabildim mi bilmiyorum:

Ah, unutmamalıyım bir şeyler söylemeyi
Arkadaşımın bana sözettiği kral hakkında.

Yazık! Çok şeyler söyleyecekti; evindeki Karl düşmanı kadın, şairin her dizesini denetlemeseydi! Çok kez, şakayla karışık, kızmışımdır ona: 'Sen, yaşlı, kötü şair! Anlattığım olağanüstü şeyleri kul-

(46) Denizadamı: Denizkızları gibi belden aşağısı balık olan adam. —Çev.
(47) Kinbote'nin. — ev.

lanacağına söz vermelisin!' Sonra ikimiz de, oğlanlar gibi kıkır kıkır gülerdik. Ama esin dolu akşam gezmelerinin sonunda, ayrılma saati gelip çatardı; onun zaptedilmez kalesiyle benim zavallı evim arasındaki köprüyü, acımasız gece, kaldırırdı.

Kralın yönetimi (1936-1958), en azından birkaç dikkatli tarihçinin kabul ettiği gibi, huzur dolu bir incelikler dönemiydi. Akıllıca düzenlenmiş anlaşmalar sayesinde, onun zamanında Mars, yasalara karşı gelmemiştir. Ülkenin içinde, yolsuzluk, alçaklık, ihanet ve Aşırı'cılık girmeden önce Halk Sarayı (parlamento), Krallık Konseyiyle kusursuz bir uyum içinde çalışmaktaydı. Uyum, gerçekten de, krallık yönetiminin parolası,temel ilkesiydi. Güzel sanatlar, edebiyat, bilim gelişiyordu. Teknoloji, uygulamalı fizik, endüstri kimyası ve benzeri alanlarda da gelişme gözleniyordu. Mavi camdan ufak bir gökdelen, dimdik yükseliyordu Onhava'da. İklim bile sanki düzelmeye yüz tutmuştu. Vergileri herkes severek ödüyordu. Fakirler biraz zenginleşiyor, zenginlerse biraz fakirleşiyordu (ileride belki de Kinbote Yasası olarak adlandırılacak bir yasanın uygulanması sonucunda). Sağlık hizmetleri, ülkenin sınırlarına dek yaygınlaştırılmıştı: Her sonbaharda ülkeyi dolaşan kralın gönül okşayıcı konuşmaları, boğmacalı çocukların öksürük korosu tarafından, gittikçe daha az kesilmekteydi. Paraşütçülük, yaygın bir spor haline gelmişti. Kısacası, herkes hoşnuttu— ülkeyi yıkmaya çalışanlar bile; bunlar, büyük bir hoşnutlukla yıkıcılıklarını sürdürüyorlar, *Sosed* (Zembla'nın komşusu olan süper devlet) büyük bir hoşnutlukla onlara para veriyordu. Ama bu tatsız konuyu fazla kurcalamayalım.

Krala dönelim: Kişisel kültür sorununu ele alalım. Kralların, özel araştırmalara giriştiği kaç kez görülmüştür? Deniz salyangozu gibi hayvanların spiral kabuklarını inceleyenler, eksik parmaklı bir elin parmakları kadardır. Zembla'nın son kralı, biraz da, büyük bir Shakespeare çevirmeni olan amcası Conmal'ın etkisiyle (39.-40. ve 962. dizelere ilişkin açıklamalara bakınız), sık sık gelen migren ağrılarına karşın, edebiyat incelemelerine tutkundu. Kırk yaşında, tahtını yitirmesinden az zaman önce, öyle bir bilimsel yetkinliğe ulaşmıştı ki, saygıdeğer amcasının ölüm döşeğindeki şu son dileğini yerine getirme cesaretini gösterebildi: 'Öğret, Karlik!' Bir kralın, öğretim görevlisi kılığına bürünerek üniversite kürsüsüne çıkması, gül yanaklı gençlere, *Finnegans Wake*[48] romanını, Angus MacDiarmid'in 'anlaşılmaz uy-

(48) James Joyce'un ünlü yapıtı. —Çev.

gulamalar'ının ve Southey'in Büyük Dil'inin ('sevgili stumparumper', vb.) saçma bir uzantısı olarak sunması ya da on ikinci yüzyıl anonim edebiyatının başeseri *Kongsskugg-sio (Kral Aynası)*'nın Hodinski tarafından 1798'de Zembla'da derlenmiş biçimini ders olarak işlemesi, aslında bir krala yakışmaz. Bu nedenle, başka bir ad altında tanıtarak kendisini, ağır bir makyaj yapıp peruk ve bıyık takarak kürsüye çıkıyordu. Tüm kara sakallı, elma yanaklı, mavi gözlü Zemblalılar seçkin kralımıza benzediği gibi, bir yıldır traş olmayan ben de, onun tıpkısıyım diyebilirim. (894. dize için yazdığım nottan anlaşılacaktır.)

Öğretim görevlisi olarak göründüğü süre boyunca Charles Xavier, üniversitelilerin yaptığı gibi, Coriolanus Sokağında kiraladığı bir evde kalmayı adet edinmişti: merkezden ısıtılan, sevimli bir çalışma odası, birbirine bitişik banyo ile ufak mutfak... Açık kurşuni yer halısı, inci renginde duvarlar (birinin üzerinde, Picasso'nun *Chandelier, pot et casserole émailée* tablosunun kopyası), beceriksiz genç şairlerin bir raf dolusu yapıtları, bakirelere yaraşır bir yatak, üzerinde de panda postunu andıran battaniye; bunları anımsamak, sıla özleminden duyulan zevkin aynısını veriyor insana. Bu dinlendirici sadelikten ne kadar uzaktı saray ve iğrenç Konsey Salonu, o çözülmez sorunlarıyla, ödlek Konsey üyeleriyle!

17. Dize: Yavaş Yavaş; *29. Dize*: Kır[49]

Olağanüstü bir çakışma yaratarak (belki Shade'in sanatındaki iki anlamı aynı anda belirtme özelliğinin sonucu olarak) şairimiz,sanki burada, bir adamın adını vermeye çalışmaktadır (gradual, gray); üç hafta sonraki ölüm anında göreceği, daha önce (2 Temmuzda) varlığını bile bilmediği bir adamın adını. Jakob Gradus, çeşitli adlar altında boy göstermiştir: Jack Degree, Jacques de Gray, James de Gray. Ayrıca polis kayıtlarında Ravus, Ravenstone ve d'Argus adlarıyla yer almış bulunmaktadır. Şu kızıl Sovyet Rusya'ya manyakça bir hayranlık duyduğundan, kendi soyadının Rusça *vinograd* (üzüm) sözcüğünden gelmiş olması gerektiğini, sonuna eklenen Latince bir takıyla Vinogradus biçimini aldığını öne sürerdi. Babası Martin Gradus, Riga'da Protestan papazıydı; ama bu adamla dayısı (polis memuru, aynı zamanda Sosyal Devrim Partisinin yarım üyesi) Roman Tse-

(49) «Yavaş yavaş; aşamalı olarak» anlamlarına gelen «gradual» sözcüğüyle, «gri, kır» anlamındaki «gray» sözcüğü arasında ses benzerliği vardır. Kinbote'nin yanlış ya da doğru (!) açıklamalarını anlamak (!) için bu ses benzerliği göz önünde bulundurulmalıdır. — Çev.

lovalnikov dışında, öyle görünüyor ki, bu soyun tüm üyeleri alkollü içki işiyle uğraşıyorlardı. Martin Gradus 1920'de ölünce karısı Strazburg'a yerleşti, çok geçmeden o da öldü. Bir başka Gradus, Alsaslı bir tüccar, işin tuhafı bizim katille uzaktan yakından hiçbir akrabalığı olmadığı halde yalnızca onun akrabalarının yakın bir iş arkadaşı olarak, çocuğu evlat edindi, kendi çocuklarıyla birlikte yetiştirdi. Bildiğimiz kadarıyla, genç Gradus bir süre Zürih'te eczacılık öğrenimi gördü; gezgin şarap çeşnicisi olarak, sisli bağlarda dolaştı. Daha sonra kendisini, önemsiz birtakım yıkıcı eylemlere kalkışmış görüyoruz; saldırgan broşürler bastı, yasadışı sendikalist gruplar arasında aracılık yaptı, cam fabrikalarında grevler örgütledi, falan filan. Derken, kırklı yıllarda Zembla'ya brandi tüccarı olarak geldi. Orada bir meyhanecinin kızıyla evlendi. Aşırılar Partisiyle ilişkileri, o yıkıcı iğrenç eylemlere başladığından bu yana sürüyordu; devrim patlak verince, örgütlenmeyle ilgili aşırıya kaçmayan önerileri uygulandı. Yüreğinde alçakça bir amaç ve cebinde dolu bir silahla Amerika'ya doğru yola koyulması, suçsuz bir şairin suçsuz bir diyarda tam da Solgun Ateş'in İkinci Kanto'sunu yazmaya başladığı güne rastlıyordu. Uzak ve karanlık Zembla'dan yeşil Appalachia'ya doğru yolculuğunda ona, hayalimizde, sürekli olarak eşlik edebiliyoruz şiir boyunca; işte kendisi, şiirin ritminin yolunda ilerliyor, uyakların içinden geçiyor, anlamı daha sonraki dizelere kadar süren bir dizenin köşesini dönüyor, dizelerin içindeki duraklarda soluklanıyor, sayfanın dibine doğru satırdan satıra atlıyor daldan dala atlarcasına, iki sözcüğün arasına gizleniyor(596. dize için yazdığım nottan anlaşılacağı gibi) sonra yeni bir Kantonun ufkunda görünüveriyor, duraksamadan yaklaşıyor bir kısa bir uzun adımlarla,[50] caddeleri geçiyor, valiziyle birlikte beş ayaklı yürüyen merdivenden[51] yukarı çıkıyor, uzaklaşıyor, bir trene biniyor hayalimizde, otelin salonuna giriyor, yatak odasının ışığını söndürüyor ki o sırada Shade bir sözcüğü karalayıp silmektedir, sonra yatıp uyuyor gece olunca şairin kalemi bırakmasıyla birlikte.

27. *Dize* : Sherlock Holmes

Gaga burunlu, zayıf, uzun boylu, oldukça sevimli özel detektif; Conan Doyle'un öykülerindeki başkişi. Bu dizede onun hangi öyküsüne gönderme yapıldığını şu anda saptayacak am; ama sanırım şairimiz, Ters Dönmüş Ayak İzleri Olayı'nı anımsıyor.

(50) Şiir, bir kısa bir uzun hecelerden oluşmaktadır. —Çev.

(51) Her dize, beş ayak (.—) ölçüsüyle yazılmıştır. —Çev.

34. - 35. Dizeler: Buz tutmuş sarkıtların ince bıçakları

Şairimiz, bu şiirini ılık bir yaz geecsi yazmaya başladığı halde nasıl da kararlılıkla kış imgeleri yaratıyor daha ilk dizelerde! Çağrışımlarını anlamak kolay (cam, kristali çağrıştırıyor, kristal de buzu) ; ama bunları şaire fısıldayan, adını gizli tutmaktadır. Şairle onun şiirini gelecekte yorumlayacak olan kişinin tanıştıkları kış günü, bu yaz mevsimine yansımıştır, diye düşünmeyecek kadar alçakgönüllüyüz. Bu notun başında yer alan güzel dizenin 'sarkıt' sözcüğüne dikkat edilmelidir. Bu sözcüğün anlamı, benim sözlüğüme göre 'saçaklardan düşen damlalar dizisi, mağaralardan damlayan sular'dır. Bu sözcüğü daha önce Thomas Hardy'nin bir şiirinde gördüğümü anımsıyorum. Parlak buz, parlak damlaların ölümsüz olmasını sağlamıştır. Ayrıca, casus tuzağının bu 'ince bıçaklar'daki parıltılı anlatımına ve kral katilinin uyaklara vuran gölgesine de dikkat edelim.

39. - 40. Dizeler: Kapatıverirdim gözlerimi

Bu dizeler, taslakta, değişik biçimde yer almaktadır:

(39)..... eve koşarlardı hırsızlarım,

(40) Buzları çalan güneş, yapraklı ay.

Atinalı Timon'un IV. perdesinin 3. sahnesini anımsamamak elde değil; burada, insanları sevmeyen biri, üç çapulcuyla konuşur. Mağarasında yaşayan Timon gibi, ben de eski bir tahta kulübede yaşadığımdan, kitapliğa sahip değilim; hemen bir alıntı yapabilmek için, Timon'un Zembla dilinde yapılmış şiirsel bir çevrisinden, bu bölümü İngilizceye çevirmek zorundayım; umarım, metnin aslına çok yakındır ya da en azından yapıtın özünü yansıtabilmiştir:

Güneş, hırsızdır: çeker denizi
Alır. Ay bir hırsızdır:
Gümüşlü ışığını çalar güneşin.
Deniz, hırsızdır: eritir ayı.

Shakespearc'in yapıtlarının Conmal tarafından yapılan çevirileri, 962. dize için yaptığım açıklamada etraflıca gözden geçirilmiştir.

42. Dize: Gördüğümü

Mayıs sonunda, benim imgelerimden bazılarını, şairin üstün yeteneğinin onlara verdiği biçimler içinde, ana çizgileriyle görebiliyordum; Haziran ortalarında artık onun, beynimde yanan göz kamaştırıcı Zembla'yı şiirinde yaratacağına hiç kuşkum kalmamıştı. Onu

hipnotize etmiştim ülkemle; düşlerimle doyurmuştum; bir sarhoşun çılgın cliaçıklığıyla, ona aktarmıştım kendimin şiire dökemeyeceğim şeyleri, şiirin tarihinde, buna benzer bir duruma rastlamak kolay değildir: Ülkeleri, yetişme biçimleri, çağrışımları, ruhsal yapıları, düşünme yöntemleri farklı olan iki insan arasında böyle bir ilişki, görülmemiş bir şeydir; öyle iki insan ki, birisi kozmopolit bir öğretim görevlisi, öteki ise yurdunda yaşayan bir şair; bu insanlar, gizemli bir ilişkiye giriyorlar. Sonunda şairin, benim Zembla'mı güzel uyaklarla açtıracağına, kirpiklere doğru fışkırtacağına inandım; buna hazırdı artık. Her fırsatta onu, kökleşmiş tembelliğini alt ederek yazmaya başlaması için dürtüyor, zorluyordum. Günlük defterimde şöyle ifadeler yer alıyor: 'Ona, beş ayak ölçüsüyle yazmasını önerdim'; 'kaçışı yeniden anlattım'; 'benim evimde sessiz bir odada çalışmasını önerdim'; 'yararlanması için, benim anlattıklarımın banda kaydedilmesi konusunda tartıştık'; ve en son, 3 Temmuz tarihinde: 'Şiir başladı!'

Sonuç, yani ortaya çıkan şiir, solgun ve saydam haliyle, yazık ki dolaysız bir yansıması olamamıştı benim anlattığım serüvenin (özellikle Birinci Kanto için yazdığım açıklamalarda, fırsatını buldukça, yalnız birkaç bölümünü aktarabildim bu serüvenin) ama Shade'in üç hafta içinde bin dizelik bir şiir üretmesini sağlayan o sürekli yaratıcı coşkunluk sürecinde, kuşku duyulmamalıdır ki benim öykümün günbatımı kızıllığı, katalizör görevi üstlenmiştir. Dahası, şiirle öykü arasında, aynı soydan geldiklerini gösteren bir renk benzerliği vardır. Yeniden okudum, zevk duymadan değil ama, onun dizelerine yazdığım açıklamaları; birçok durumda, şairimin ateşli küresinden bir tür yanarsöner ışık ödünç almış olarak yakaladım kendimi, ayrıca onun yazdığı eleştiri yazılarındaki söylemi de bilinçsizce taklit etmiş olduğumu anladım. Ama Shade'in dul eşi, çalışma arkadaşları, kaygılanmayı bıraksınlar ve yumuşak huylu şaire verdikleri öğütlerin meyvesinden zevk alsınlar. Ah evet, bu biçimiyle şiir, tümüyle Shade'indir.

Üç yerde (605, 822, 894) krallıktan rastlantısal olarak sözedişini, ayrıca 937. dizede Pope'tan aktardığı 'Zembla' sözcüğünü saymazsak, ki saymamalıyız bence, anlaşılan şudur: Benim katkılarım, *Solgun Ateş*'in son biçiminden titizlikle ve en ufak bir iz bırakmamacasına çıkarılıp atılmıştır; ama şunu da farkediyoruz ki, evindeki sansürcünün ve Tanrı bilir başka kimlerin, benim şairime uyguladıkları denetime karşın o, yazdığı, ama şiirin son biçimine alınmayan dizelerin mahzenlerinde, sığınmacı kralı barındırmış bulunmaktadır. Şiirin taslak

metninde, olağanüstü bir ezgiye sahip on üç dize (Birinci Kanto'nun 70, 79 ve 130. dizeleriyle ilgili açıklamalarımda bu dizeler verilmiştir; söz konusu kanto üzerinde şair, belli ki, sonraları hoşlandığı özgürlük derecesinden daha yüksek bir yaratma özgürlüğüyle çalışmıştır) benim anlattıklarımın damgasını, Zembla ve onun talihsiz kralı konusunda söylediklerimin birazını, bir yıldızın küçük ama gerçeğe uygun görüntüsü gibi, taşımaktadır.

47. - 48. Dizeler: Ahşap evin, Goldsworth'la Wordsmith arasında

Bu adlardan ilki, benim kiraladığım, Dulwich Caddesindeki evle ilgilidir; evin sahibi Hugh Warren Goldsworth, Roma hukuku alanında bilgisiyle tanınmış, seçkin bir yargıçtır. Evsahibimle tanışmak mutluluğuna kavuşamadıysam da, Shade'in elyazmalarını nasıl gördüysem, onun da elyazmalarını görmüş bulunuyorum. İkinci ad, kuşkusuz, Wordsmith Üniversitesini göstermektedir. Bu iki yerin arasındaki yolun tam ortasını belirtmek istiyor görünmekteyse de, şairimiz, aslında, beş ayaklı beyit türünün iki ustasından yardım dilemek üzere onların adlarının ilk hecelerini birbirleriyle değiştirmiştir kurnazcasına; çünkü kendi esin perisini bu şairlerin arasına hapsetmişti.[52] Gerçekte, 'yeşil alanlı ahşap ev', Wordsmith kampüsünün batısından beş mil uzakta, ama benim doğuya bakan pencerelerimden ancak elli yarda[53] kadar ötedeydi.

Önsözde, evimin güzel yanlarını sergilemekten kendimi alamamıştım. Bu evi, gidip görmediği halde benim için tutan sevimli, anlaşmazlığıyla da sevimli hanımefendi (691. dizeyle ilgili açıklamama bakınız), kuşkum yok, iyi niyetli davranmıştı; şu bakımdan ki, bana bulduğu ev, 'eski dünyanın ferahlık ve zarifliği'ni yansıttığı için, çevrede çok beğeniliyordu. Gerçekte, eski, sıkıcı, siyahlı beyazlı, yarı ahşap bir evdi, benim ülkemde *worihaggen* denirdi buna; alınlığı oymalı, pencereleri cumbalıydı, ' yarı soylu' dedikleri türden çirkin bir veranda vardı önünde. Yargıç Goldsworth, karısı ve dört kızıyla birlikte yaşıyordu. Aile fotoğrafları, beni holde karşıladılar, üstelik odadan odaya peşimi bırakmadılar; her ne kadar Alphina'nın *(9)*, Betty'nin *(10)*, Candida'nın *(12)*, Dee'nin *(14)* çok yakında, şeytanlaşmış okul-

(52) Bu iki şair, Wordsworth ile Goldsmith'tir. Kinbote'ye inanırsak, Shade, bu iki adın ilk hecesine yer değiştirtiyor, böylece Wordsmith ile Golsworth sözcükleri ortaya çıkıyor. —Çev.

(53) Yaklaşık elli metre. —Çev.

kızları olmaktan çıkıp sevimli genç hanımlar, erdemli anneler haline gelecceklerinden kuşku duymuyordumsa da, açıkca söylemeliyim ki yılışık resimleri sinirime dokunduğundan, hepsini tek tek topladım, saydam torbalarla kefenlenmiş kış giysilerinin dizildiği darağacının dibine fırlatıverdim. Anneleriyle babalarının büyük bir resmini buldum çalışma odasında; ikisinin de cinsiyet değiştirmiş gibi göründüğü bu resimde Bayan G., Malenkov'u andırırken, Bay G. de Meduse[54] bukleli bir cadıya benziyordu. Bu resmin yerine, Picasso'nun sevdiğim ilk tablolarından birinin tıpkıbasımını astım: Yağmurbulutu atını süren toprak süvari. Ama evin her yanına dağılmış olan kitaplarının sinirime dokunduğunu söyleyemem; çeşitli çocuk ansiklopedilerinden dört takım, ayrıca duygularını belli etmeyen yetişkin bir tane vardı ki merdiven boyunca raftan rafa ilerliyor, çatı katına dek yükselip son parçasını oraya fışkırtıyordu. Bayan Goldsworth'u, kendi odasındaki romanlara dayanarak yargılarsak; Amber'den Zen'e doğru sıralanan kitaplardan, onun kafaca çok gelişmiş olduğunu anlarız. Bu alfabetik ailenin başkanı da, ayrı bir kitaplığa sahipti; ama bu kitaplık, hukuksal yapıtlardan ve ilginç şeyler yazılmış kocaman defterlerden oluşuyordu. Hukuktan anlamayan bir insanın iş olsun diye toplayacağı her şey, deri ciltli bir albümü doldurıyordu; bu albüme yargıcın büyük bir sevgiyle yapıştırdığı resimler ve yaşamöyküleri, kendisinin cezaevine gönderdiği, ölmelerine karar verdiği insanlarla ilgiliydi: geri zekalı katillerin unutulmaz çehreleri, içilen son sigaralar, son sırıtmalar, boğarak öldüren bir katilin herhangi bir insan elinden farksız elleri, kendi kendini dul yapmış bir kadın, bir manyak katilin birbirine yakın acımasız gözleri (ölü Jacques d'Argus'u andırdığını söylemeliyim), babasını öldüren yedi yaşında parlak bir çocuk ('Şimdi, evlat, nasıl yaptığını anlat bize'-), kendisine şantaj yapan adamı havaya uçuran, tıknaz, yaşlı, üzgün bir oğlancı. Beni oldukça şaşırtan bir şey de, aileyi, yüksek öğrenim görmüş evsahibimin yönetiyor olmasıydı; 'hanımefendi'sinin sözü geçmiyordu. Yeni taşınan bir insana düşmanca davranan komşular[55] gibi çevremi saran eşyaların ayrıntılı bir listesini bana bırakmakla yetinmeyen Bay Goldsworth, akıl almaz bir sıkıntıya katlanarak benim için, kağıt pusulalar üzerine tavsiyeler, açıklamalar, yasaklamalar ve tamamlayıcı bilgiler içeren listeler yazmıştı. Daha bu eve geldiğimin ilk günü, el sürdüğüm her şey, Gold-

(54) Yunan mitolojisinde, yılan saçlı büyücü kadın. - Çev.

(55) Aslında 'yerliler' diye çevirmek gerekirdi. Kinbote, her zamanki gibi sinsice çatıyor komşusu ve 'yakın arkadaş'ı Shade'e. - Çev.

sworth'un bu yapıtlarından birini çıkarıyordu karşıma. Banyodaki ilaç dolabını açınca, dışarı fırlayan bir bildiri beni, kullanılmış jiletlerin atıldığı kutunun haddinden fazla dolu olduğu konusunda uyardı. Buzdolabını açtım, havlayarak 'giderilmesi zor kokular yayan ulusal yemekler'in buraya konmamasını istedi. Çalışma odasında, masanın orta çekmecesini çektiğimde, içini çok verimsiz buldum: Bir tane *catalogue raisonné*, kül tablaları koleksiyonu, Şam çeliğinden bir kağıt bıçağı (ev sahibine göre 'Bayan Goldsworth'un babası tarafından Doğu'dan getirilmiş antika hançer), eski ama kullanılmamış bir cep takvimi (umutla büyüyordu, ilgili olduğu yılın dönüp gelmesini bekleyerek.) Evin su, elektrik şebekesi, kaktüs bakımı ve başka konularda, kilerdeki ilan tahtasına yapıştırılmış emirler, açıklamalar arasında bir de yemek listesi buldum; bana evle birlikte bırakılan kara kedinin yemek programıydı bu:

Pzt, Çrş, Cu: karaciğer
Salı, Per, Cmr: Balık
Pazar: Et

(Ama ben, sütle sardalyeden başka şey vermedim; küçük, sevimli bir yaratıktı, gelgelelim bir süre sonra hareketleri sinirime dokunmaya başladı, ben de onu temizlikçi kadın Bayan Finley'e verip beslettim.) Ev sahibinin bana yazdığı bu notların en eğlencelisi, diyebilirim ki, pencere perdelerinin çekilmesine ilişkin olanıydı; güneşin mobilyaya vurmasını önlemek için, farklı saatlerde farklı penceredeki perdelerin çekilmesi gerekiyordu. Pencerelerin her biri için, güneşin durumu, mevsimlik ve günlük olarak, belirtilmişti; ama ben, bu uyarılara göre davranmaya kalksaydım, yelken yarışına katılmışım gibi uğraşıp duracaktım. Bununla birlikte, dipnot olarak, yüce gönüllülükle, başka bir öneride bulunuyordu: Perdeleri çekmek istemiyorsam, en değerli mobilyaları (iki tane işlemeli koltukla ağır bir 'kral konsolu') güneşin etki alanından uzaklaştırmakla yetinebilirdim, ama bunu dikkatli yapmalıydım, yoksa duvarlara zarar verirdim. Tanrıya şükür ki, Shade'in yaşam dolu kahkahaları, bu kurtulamadığım *damnum infectum*[56] havayı iyice dağıtıyordu. Yargıcın, mesleğinden kaynaklanan yavan düşünme tarzıyla yargılama yöntemi üzerine, arkadaşım, anlattığı fıkralarla beni eğlendiriyordu; kuşkusuz bunların çoğu, halkın abartmasıydı, bazıları da apaçık uydurmaydı, ama hiçbiri kötülük içer-

(56) Kahrolası mikroplu. - Çev.

miyordu. Yargıç Goldsworth'un cübbesinin yeraltına[57] savurduğu korkunç gölgeler,[58] ya da kapatıldığı zindanda raghdirst (öcc susamışlık) içinde kıvranarak ölmekte olan bir canavar hakkında - budalalarla vicdansızların uydurduğu iğrenç söylentiler - iyi kalpli dostum, bana gülünç öyküler anlatmadı hiç; bu söylentileri yayanlar, kendilerini duygulandıracak hiçbir serüven yaşamayan, tekdüze bir yaşantıdan kurtulamayan, ve masalsı bir krallığın, fokderisi gibi çizgili, kızıl göklerini, rüzgarın oluşturduğu kahverengi kum tepeciklerini bilmeyen basit insanlardır.[59] Ama bu konuyu keselim şimdi. Biz yine şarimizin pencerelerine dönelim. Çarpık çurpuk biçimlendirilmiş bir romanın içine, yapısını anlamak için bir alet sokmaya istek duymuyorum.

Shade'in evini, ayrıntılı olarak anlatamayacağım; çünkü onu, kaçamak bakışlarımın, göz kaymalarımın ve penceremin sınırlılığı ölçüsünde tanıyorum. Daha önce belirttiğim gibi (Önsöz'de), yazın gelişi, karşıma bir ışık problemi çıkarıyordu: ağacın sık yaprakları, her zaman benimle aynı görüşte olmuyordu: Yeşil monoklu, ışık geçirmez levhayla karıştırıyor; koruma amacını da, engel olma amacıyla karıştırıyor, bulandırıyordu. Bu arada (günlüğüme göre 3 Temmuzda) öğrenebilmiştim - John'dan değil ama Sybil'den - arkadaşımın uzun bir şiir yazmaya başladığını. Birkaç gün, şairi görmemiştim; onun yol kenarındaki posta kutusuna gelen yayınları kendisine götürmek üzere aldım; bitişiğinde Goldsworth'un posta kutusu vardı (ama ben onu ilgilenmeye değer bulmazdım, çünkü broşürlerle, reklamlarla, satış kataloglarıyla ve benzeri süprüntülerle doluydu); Shade'in bahçesinde, önce şahin gözlerimden bir fundanın gizlediği Sybil'le karşılaştım. Hasır şapkasıyla, bahçe eldivenleriyle, çiçek tarhının önünde çömelmiş, birşeyler buduyor ya da bağlıyordu; Kahverengi, simsiki pantolonu bana, bir zamanlar kendi karımın giydiği (benim de şaka yollu adlandırdığım) mandolin çoraplarını anımsattı. Sybil, böyle önemsiz şeylerle kocasını rahatsız etmememizi söyledikten sonra, bir şey açıkladı; şair 'gerçekten büyük bir şiir yazmaya başlamıştı.' Kanımın yüzüme saldırdığını hissediyordum; sonra, Shade'in, bu şiirini şimdiye

(57) (58) Yeraltı (underground), suçlular dünyası anlamına geldiği gibi, ölüler dünyası anlamına da gelir. Gölge (shadow), hayalet ya da ruh anlamını içermektedir. Buna göre, «Goldsworth'un cübbesinin öbür dünyaya fırlattığı ruhlar» ifadesi, daha yerinde olabilir. - Çev.

(59) «Zindandaki canavar», şairin katili olsa gerek. Bu canavar hakkında «iğrenç söylentiler» yayanlara kızan Kinbote, katili savunmuş olmuyor mu? «Masalsı krallık» Kinbote'nin ve katilin geldiği ülke olan Zembla'dır. - Çev.

dek bana göstermemiş olduğu konusunda bir şeyler geveledim. Sybil doğruldu, kır düşmüş siyah saçlarını alnından sıyırdı, bana baktı, konuştu, 'Ne demek istiyorsunuz, göstermedi sözüyle? O hiçbir zaman, bitmemiş bir şey göstermemiştir. Hiçbir zaman. Yapıtını hemen hemen bitirmeden sizin görüşünüzü almak da istemeyecektir.' İnanamıyordum buna; ama çok zaman geçmeden, arkadaşımla yaptığım bir konuşmada onun, şaşırtıcı bir suskunluk içinde olduğunu, bu konuda karısının öğütlerine sımsıkı bağlı kaldığını keşfettim. 'Sırça köşkte oturanlar şiir yazmamalı,' biçiminde dostça takılmalarımla onu konuşturmaya çabaladığımda esneyip kafasını salladı yalnızca, sonra sert bir yanıt verdi, 'Yabancılar, atasözlerinden[60] uzak tutulmalıdırlar.' Gelgelelim, kendisine cömertçe verdiğim bütün o canlı, görkemli, yürek çarpıntılı malzemeyle ne yapmakta olduğunu öğrenmek istiyordum; onu çalışırken görmek tutkusu da dürtüyordu beni (çalışmalarının meyvesi, beni dışlasa bile). Bastıramadığım bu istekler, onurumu çiğnemiş olacağımı filan düşünmeden, gözetleme alemlerine[61] kendimi kaptırmama neden oldular.

Çağlar boyunca, birinci kişi ağzıyla yazılmış sanat yapıtlarının dayanağı, hepimizin bildiğimiz gibi, pencereler olmuştur. Ama bu yapıttaki gözetleyici,[62] *Zamanımızın Bir Kahramanı*'nın gizlice dinleme olanaklarına sahip değildir; *Yitik Zaman*'ın anlatıcısı gibi her yerde hazır ve nazır da olamamıştır. Yine de zaman zaman, başarılı avcılıklarımın sonunda bir takım yiyecek artıklarına kavuştuğum da yadsınamaz. Pencerem, ağacın yapraklarla kaplanması yüzünden işe yaramaz hale gelince ben de, verandanın ucunda, sarmaşık kaplı bir köşe buldum; şairin evinin cephesini buradan rahatça görebiliyordum. Evin güney tarafını gözetlemek istediğim zaman, garajımın arkasına inerek bir ağacı siper alıp meyilli yolun karşı yakasındaki az ışıklı pencerelere bakıyordum; çünkü şair perdeleri kapatmazdı (kapatan *karıydı*). Evin öteki tarafını arzuladığımda ise, yapacağım tek şey, bahçemin yukarısına doğru çıkmaktı; orada koruyuculuğumu yapan ardıç kümesi, yıldızları ve geleceğe ilişkin belirtileri gözetlerdi; aşağıdaki yolda tek başına duran elektrik direğinin altına soluk bir ışık lekesi vururdu. Burada söz konusu ettiğim mevsim başlamadan önce çok özel bir takım korkularımı yenmeyi başardım. (62. dizeye yazdığım açık-

(60) Atasözü: «Sırça köşkte oturanlar, başkalarına taş atmamalı.» - Çev.

(61) Oturak alemini andırıyor (Kinbote'ye göre). - Çev.

(62) Kinbote. - Çev.

lamada bu korkularımı anlatmış bulunuyorum); artık karanlıkta, bahçemin otlarla kaplı, kayalık bir yer olan doğu tarafında ilerlemekten oldukça zevk alıyordum; böylece, şairin evinin kuzey cephesine yukarıdan bakan akasya korusuna ulaşıyordum.

Otuz yıl önce, o korkunç ergenlik çağımda, Tanrıyla ilişki halindeki bir adamı yakından görmüştüm. Doğduğum yer olan Onhava'da, Dük Kilisesi'nin arkasında, bizim adlandırmamızla Gül Avlusu'nda geziniyordum; o sırada ilahiler okunuyordu. Ben, çıplak baldırlarımı sırayla kaldırıp dümdüz bir sütuna dayayarak serinletirken, bastırılmaya çalışılan çocuk neşesine bulanmış tatlı sesler, sanki uzaktan, kulağıma geliyordu; bu neşeye ben katılamamıştım, oğlanın birine duyduğum kıskançlığın ölkesiyle. Küskün bakışlarım, avlunun mozaik döşemesine takılmıştı; taştan güller, yeşil mermerden, tek tek seçilebilen dikenler. Hızlı ayak sesleri, bakışlarımı yukarı çevirmeme neden oldu. Bu dikenlerle güller arasından siyah bir gölge ilerliyordu: Uzun boylu, solgun yüzlü, uzun burunlu, siyah saçlı genç papaz, ki daha önce birkaç kez görmüştüm kendisini, giyinme odasından çıkarak uzun adımlarla yaklaştı ve beni görmeksizin avlunun ortasında durdu. Suç işlemiş insanların özelliği olan nefret, ince dudaklarını çarpıtmıştı. Gözlüklüydü. Yumduğu elleri, sanki görünmez bir hapishane hücresinin demirlerini kavrıyordu. Ama insanların hepsinin hakkı olan bağışlanmaya hiç gereksinmesi yoktu. Bakışları birden değişti, yüce bir esriklikle parladı. Böyle bir mutluluk parıltısını daha önce görmemiştim ben; ama bu ruhsal gücün ve tanrısal bakışın bir benzerini şimdi, başka bir ülkede, dostum John Shade'in çirkin ve arsız yüzünde görebilecektim. Bütün ilkyazı uykusuz geçirmemin faydası olmuştu; böylece, onun yazdönümünde üstlendiği doğaüstü görevini yerine getirişini gözlemlemeye hazır hale gelmiştim; içine doğan esinin ana çizgilerini nereden ve ne zaman izleyeceğimi kesinlikle biliyordum artık. Dürbünüm, uzaktan şairi, isterse farklı yerlerde çalışsın, yakalıyacak, üzerinden ayrılmayacaktı: geceleri, üst kattaki çalışma odasının menekşe kırmızısı ışığında şairin kamburlaşmış sırtını, kulağına soktuğu kurşunkalemini (arada bir onu inceliyor, tadına bile bakıyordu) nazik bir ayna, bana gösteriyordu; sabahları, şair birinci kattaki çalışma odasının çarpık gölgeleri arasında saklanıyor, ama parlak bir kadeh, ağır ağır, dosya dolabından masaya, masadan kitap raflarına doğru geziniyordu (gerektiğinde Dante'nin büstünün arkasına saklanmak üzere); sıcak günlerde, bir çardağın yaprakları ara-

sından gözüme çarpan renkli masa örtüsünün üzerinde şairin dirseklerini, şakaklarına dayadığı, meleklerinki gibi tombul yumruklarını farkedebiliyordum. Kimi zaman çerçevenin, kimi zaman yaprakların olumsuzlaştırdığı görme ve ışık koşulları, şairin yüzünü iyice görmemi engelliyordu çoğunlukla; belki de doğanın aldığı önlemlerdi bunlar, yaratışın gizlerini olası hırsızlardan saklamak için. Ama kimi zaman, şair, evinin çimenliğinde gezinirken ya da kanapenin ucunda bir an otururken, ya da pek sevdiği ceviz ağacının altında soluklanırken, kafasının içinde sözcüklere dönüşen imgelerle birlikte yüzünde beliren heyecanlı esrikliği, yücelmeyi farkedebiliyordum ve anlıyordum ki, kuşkucu arkadaşım yadsıma yoluna sapsa da, Tanrı *o anda* kendisiyle beraberdi.

Bazı geceler, gözetlediğim üç ayrı noktadan bana evin üç cephesi de, içindekilerin olağan yatma saatinden çok önce karanlık görünse bile bu karanlık, onların evde olduklarını haykırıyordu sanki. Otomobilleri, garajın yanında dururdu böyle gecelerde, ama ben onların yürüyüşe çıktıklarına inanamazdım, çünkü verandanın ışığını açık bırakıyorlardı yürüyüşe çıkıklarında. Epey düşündükten sonra, işin aslını incelemeye karar verdiğim gecenin, 11 Temmuz olduğunu saptamış bulunuyorum şimdi; Shade'in İkinci Kanto'yu bitirdiği gündür bu. Sıcak, karanlık, rüzgarlı bir geceydi. Çalılığın içinden evin arka tarafına sızdım. Önce, evin bu dördüncü cephesinin de karanlık olduğunu sandım; böylece sorunu çözümleyip içimde tuhaf bir rahatlama hissetmemin hemen arkasından farkettim ki, şimdiye dek bilmediğim ufak bir odanın penceresinin altına soluk bir ışık dörtgeni düşmüştü. Pencere, sonuna kadar açıktı. Parşömeni andıran abajuruyla uzun bir lambanın aydınlattığı dip tarafta Sybil, eyere oturur gibi, divanın ucuna, arkası bana dönük oturmuştu; John, divanın yanındaki minderin üzerinde, pasyans oynamışcasına dağıtmış olduğu kartları şimdi ağır ağır toplayıp istifliyordu. Sybil, titreyip burnunu çekiyordu, John'un yüzü kızarmış, yaş içindeydi. O zamanlar arkadaşımın yazmak için ne tür kağıt kullandığını bilmediğimden, bir iskambil oyunu insanı nasıl bu kadar gözyaşına boğabilir diye şaşmaktan kendimi alamadım. Korkunç esneklikte bir kutunun üzerine çömelip daha iyi görmeye çabaladığım sırada çöp tenekesinin kapağını devirdim. Kuşkusuz bunu rüzgarın yaptığını sanmış olmalıydılar; Sybil rüzgardan nefret ederdi; hemen yerinden fırlayıp pencereyi güm diye kapattı, storları da gıcırdatarak çekti aşağıya.

Emekleye emekleye döndüm kasvetli evime; yüreğim burkulmuş, kafam karmakarışık. Yüreğim öylece burkulmuş kaldı, ama kafamın karışıklığı birkaç gün sonra yok oldu, sanırım Ermiş Swithin Bayramı'nda; çünkü cep takvimime baktığımda, o tarihin altında, bir önseziyle yazılmış *'promnad vespert mid J. S.'* ifadesini buluyorum, üstünü öyle bir öfkeyle çizmiştim ki kalemin ucu kırılmıştı. O gün, yolda, arkadaşımın benim yanıma gelmesini, günbatımının kızıllığı akşamın karanlık küllerine dönüşünceye dek, bekleyip durduktan sonra evinin ön kapısına doğru yürümüştüm, binayı saran karanlıkla sessizliği farkettiğimde kararsızlık içinde kalmış, evin çevresini dolanmaya başlamıştım. Bu kez, arkadaki oturma odasından ışık gelmiyordu; ama mutfağın hiç şiirselliği olmayan çiğ ışığı bana, görülemeyecek biçimde gizlenmiş bir masanın ucunu gösterdi; burada Sybil, gözlerinde öyle esrik bir ifadeyle oturuyordu ki şimdiye dek bilinmeyen bir yemek türünü kafasında yarattığını sanırdınız. Aralık duran kapıyı tıklatarak açıp içeriye neşe dolu sözler fırlattığım sırada masanın öbür ucunda oturan Shade'i farkettim; karısına bir şey okuyordu, yazdığı şiirin bir bölümü olsa gerekti. İkisi birden irkildiler. Shade, ağzından, buraya aktaramayacağım bir küfür kaçırdı, elindeki kart destesini pat diye masaya vurup bıraktı. Kapıldığı bu öfke fırtınasını, daha sonraki günlerde bana, yakın gözlüğüyle bakmasından dolayı iyi bir arkadaşını seyyar bir satıcı sanmış olmasıyla açıklayacaktı; ama bu olayın beni sarstığını, hem de çok sarstığını belirtmeliyim, bundan sonraki olayları iğrenç bulmaya yöneltti beni. 'Şey... oturun,' dedi Sybil, 'bizimle kahve için.' (Galipler, eli açık olurlar.) Kabul ettim. Çünkü şu okuma işinin ben varken sürdürülüp sürdürülmeyeceğini merak ediyordum. Sürdürülmedi. 'Sanmıştım ki,' dedim arkadaşıma, 'birlikte gezmemiz için dışarı çıkmak üzereydiniz.' O da, bugün kendisini iyi hissetmediğini söyledi, gelemeyeceği için özür diledi, sonra piposunun ağzını temizlemeye koyuldu ama öyle bir öfkeyle ki sanki benim yüreğimdi oyduğu.

Shade'in, yazdığı şiiri düzenli olarak karısına okuduğunu *o zaman* anlamakla kalmadım, bir şeyi daha anladım *şimdi:* yine düzenli olarak Sybil, kocasına aşıladığım ve onun gelişmesine katkıda bulunan o yüce Zembla temasıyla ilgili her şeyi ya şiirden çıkarttırıyor ya da silikleştiriyordu, Shade'i yönlendirerek. Oysa ben, o sırada, şiirin nasıl bir gelişme izlediğini bilmediğimden, mutluydum; şiirin zengin dokusu, benim verdiğim temanın iplerine örülecekti! Bunu ummuştum.

Aynı ağaçlık tepenin yukarılarında Dr. Sutton'un tahtadan evi vardı, şimdi de var olduğundan kuşku duymuyorum; en tepede, Profesör C.'nin göz kamaştıran villasını yıkmaya zamanın gücü yetmez, terasından bakınca, güneyde, birbirine bağlı Omega, Ozero, Zero adlı göllerin en irisi, en mutsuzu görülür. (Buraya ilk gelen göçmenler, kızılderililerin kullandığı göl adlarını bozup çarpıtarak yanıltıcı, beylik sözcüklere, asılsız imgelere dönüştürdüler.) Tepenin kuzey yanında Dulwich Caddesi, anayolla birleşir, bu yoldan Wordsmith Üniversitesi'ne gidilir. Sözkonusu üniversiteden burada yalnızca birkaç sözcükle sözetmemin nedenlerinden biri, tanıtım broşürlerinin posta yoluyla kolayca elde edilebilmesidir. Ama üniversiteyle ilgili açıklamalarımın, Goldsworth'a ve Shade'e ait evlerle ilgili açıklamalarımdan daha kısa olmasının esas nedeni şudur: Üniversitenin bu iki eve uzaklığı, evlerin birbirine uzaklığından çok daha fazladır. Belki de ilk kez, uzaklığın sızısı, anlatım biçimini etkilemekte ve topografik özellikler, uzaklığa bağlı olarak küçülen tümceler dizisinde ifadesini bulmaktadır.

Çimenlikle kuşatılmış, suyu bol evlerin arasından, doğu yönünde dört mil kadar ilerliyen anayol, sonunda iki kola ayrılır; soldaki kol, New Wye kentine, burada bekleme halindeki hava alanına ulaşır. Öbür kol, üniversite kampüsüne gider. Kampüste neler yok ki? İşte: Büyük blokları çılgınlığın, kusursuzca planlanmış yatakhaneler - cengel müziğiyle çınlayan timarhaneler - görkemli yönetim sarayı, tuğla duvarlar, kemerli geçitler, yeşil zeminli eğri büğrü avlular, küçük kilise, Yeni Okuma Salonu, Kitaplık, dersliklerle büroları içeren ve hapishaneyi andıran büyük bina (şimdi buraya Shade'in adı verildi), tüm ağaç türlerini görebileceğiniz, Shakespeare adını verdikleri ünlü cadde, uzaktan gelen bir uğultu, belirsiz bir sis, gözlemevinin firuze kubbesi, salkım bulutun solgun uçları, tahta perdeyle çevrelenmiş ve Roma tiyatrolarındaki gibi sıralar döşenmiş futbol alanı (yazın kimse olmazdı üzerinde; bazan dalgın bakışlı bir oğlan, gökyüzünde, uzun kontrol hattı üzerinde uçurduğu motor takılı bir modcl uçakla vızıltı çemberleri çevirirdi).

Ulu İsa, birşeyler yap.

49. Dize: Kabuğu tüylü

Tüylü ceviz.[63] Ağaçları, hem özsuları hem de gölgeleriyle birlikte

(63) Kuzey Amerika'da yetişen, kabuğu tüylü ve şerit şerit soyulan ceviz ağacı. - Çev.

şiire dikme konusunda şairimiz, İngiliz ustaların eşsiz becerisine sahip.

Bizim kralımızın eşi, kraliçemiz Disa, en çok baldırıkara ve jacaranda ağaçlarını severdi; yıllar önce John Shade'in *Hebe'nin Kadehi* adlı şiir kitabından kendi defterine aktardığı kısa şiiri buraya yazmaktan kendimi alamıyorum. (Fransa'nın güney bölgesinden bana gönderilen, elime 6 Nisan 1959 günü geçen bir mektuptan aktarıyorum.)

KUTSAL AĞAÇ
Ginkgo[64] yaprağı, sapsarı, döktüğünde
Misket üzümünü,
Artık yıpranmış bir kelebektir, buruşmuş;
Görünüşüyle.

Kampüste, Shakespeare Caddesi dedikleri yolun sonuna, üstün yetenekli bir bahçe düzenleyicisi (Repburg) tarafından dikilmiş olan bu kutsal ağaçların bir sırası, yeni Piskoposluk kilisesinin yapımında (549. dizeyle ilgili notta sözettim bundan), buldozerlerin hoşgörmesi sonucu, varlıklarını sürdürüyorlar. Uygun düşmüş mü, bilmiyorum ama ikinci dizede bir kedi-fare oyunu var[65]; 'ağaç' sözcüğünün Zembla dilindeki karşılığı 'grados' tur.

57. Dize: Küçük kızımın hayaletinin salıncağı

Şiirin taslağında, bu dizelerden sonra aşağıdaki dizeler yer almaktadır, hafifçe karalanmış olarak:

Işıklar iyi; okuma lambaları uzun boyunlu;
Tüm kapılar anahtarlı. Çağdaş mimarınız
Gizlice anlaşmış psikanalistlerle:
Ama babaların yatak odalarına
Kilitsiz kapı takıyor, geriye bakınca
Görsün diye gelecekteki hastası, gelecekteki
Doktor taslağının, kendisini bekleyen ilk Sahneyi.

61. Dize: TV'nin dev anteni

Shade'in yaşamıyla ilgili olarak, 71-72. dizeler için yazdığım notta

(64) Çin'de yetişen, meyveleri sarı, yaprakları yelpaze biçiminde bir ağaç. - Çev.

(65) «Muscat» (Misket) sözcüğünü Kinbote, «mouse» (fare) ve «cat» (kedi) diye ayırıyor; ama bundan hiçbir şey anlamadım ben. - Çev.

belirttiğim gibi, gerçeğe aykırı ve aptalca bir sav atıldı ortaya; Sybil Shade'den aldıkları elyazması bir şiiri yayımladılar. Dediklerine göre bu şiir 'şairimiz tarafından, kesinlikle Haziran sonunda, yani ölümünden bir ay önce bile değil, yazılmış olduğundan, onun elinden çıkan son kısa metindir.'

İşte:

SALINCAK

Batan güneş, tutuşturur uçlarından
Dev antenini TV'nin
Çatının üzerinde;

Kapıtokmağının gölgesi
Günbatımında, beyzbol sopasıdır
Kapının üzerinde;

Kardinal kuşu, sevinçle
'Cik cik, cik cik' der
Ağacın üzerinde;

Sallanır küçük boş salıncak
Ağacın altında: Bunlar işte
Parçalayan yüreğimi.

Bu şiir, *Solgun Ateş*'in aynı temaları içeren bölümünden yalnızca birkaç gün önce yazılmış olabilir mi? Buna, *benim* şairimin okurları karar versinler. Bence, çok önce yazılmış olmalıdır. (Altında yazılış tarihi yok ama kızının ölümünden hemen sonrasına tarihlenmelidir.) Bu şiir Shade'in, eskiden yazdıklarını eşeleyip de *Solgun Ateş*'te kullanmak için çıkardığı metinlerden biridir. (Şairin ölümü dolayısıyla bir yazı döşenen kişi, belli ki, *Solgun Ateş*'in varlığından habersiz.)

62. Dize : Sık sık

Sık, sık, hemen her gece, 1959 ilkyazında, yaşamımı yitirme korkusuna kapıldım. Yalnızlık, Şeytan'ın atmeydanıdır. Yalnızlığımın, sıkıntımın ağırlığını anlatacak sözcük bulamıyorum. Çimenliğin karşı yanında, ünlü komşumun evi vardı gerçi, bir süre de evimin bir odasını genç bir zevk düşkününe kiraladım (eve genellikle geceyarısından epey sonra gelirdi). Ben, ülkesinden kovulan bir ruh için, yalnızlığın soğuk, katı çekirdeğinin ne denli zararlı olduğunu vurgulamak istiyorum. Herkes Zembla'lıların, yöneticilerini öldürmeye nasıl düşkün olduklarını bilir: iki kraliçe, üç kral, ayrıca tahtta hak sahibi on dört kişi korkunç biçimde öldüler, boğazlandılar, bıçaklandılar,

zehirlendiler, suda boğuldular; bütün bunlar tek bir yüzyıla sığdı (1700-1800). Goldsworth şatosunu özellikle alacakaranlıktan sonra saran ıssızlık, sanki beynime de akşamı getirirdi. Hışırtılar, geçmiş yılın ayak sesleri, tembel bir esinti, köpeğin devirdiği çöptenekesinin tangırtısı, herşey bana, sinsice yaklaşan acımasız bir katili anımsatırdı. Pencereden pencereye gider gelirdim, ipekli gecetakkem terden sırılsıklam, çıplak göğsüm de buzları eriyen göle dönmüş, bazan yargıcın çiftesiyle silahlanmış olarak karşı koymaya kalkışırdım terastan sızan tehlikelere. Ağaçlara yürüyen yeni yaşamın sesleri, bahar gecelerine maske giydirse de, eskiden beri beynimin içinden eksilmeyen ölüm çatırtılarını andırıyordu korkunç biçimde; dehşete kapıldığım böyle gecelerde komşumun pencerelerine bakardım, kurtuluş ışığı ararcasına. (47-48. dizeler için yazdığım notlardan anlaşılacağı gibi). Bu aradığım kurtuluşu ben kendim, veremezdim Shade'e, kendisi yeni bir kalp krizine tutulsa (691. dizeden ve buna yazdığım açıklamadan anlaşılacağı gibi), beni de hemen, gecenin ortasında pencereleri ışık saçan evine çağırsaydı, sevgiden, kahveden, telefon konuşmalarından, Zembla'nın bitkisel ilaçlarından (öyle etkilidirler ki!) oluşan büyük bir ısı patlamasında, yeniden canlanan Shade benim kollarımda ağlarken ('Geçti, geçti, John'). Gelgelelim, evi Mart boyunca, geceleri kapkaraydı tabut gibi. Ben, bedensel bitkinliğime ve evimin mezar soğukluğuna dayanamayıp üst kata çıkarak iki kişilik tenha yatağıma uzanırdım, uyuyamadan, zorlukla nefes alarak —sanki ülkemde geçirmiş olduğum gecelerin tehlikesini yeni farkediyordum; o zamanlar, her an çılgın bir devrimciler çetesi içeri girip beni, mehtap ışığı vurmuş bir duvara doğru ite kaka götürebilirdi. Şimdi, hızlı bir otomobilin ya da iniltili bir kamyonun sesi bana öyle acaip geliyordu ki, yaşamın kurtarıcılığı mıydı bu gelen yoksa ölümün korkunç karaltısı mı, ayırdedemiyordum: Bu karaltı, benim kapıma mı dayanacaktı? Bu katil hayaletler benim için mi geliyorlardı? Beni hemen vuracaklar mıydı— yoksa kloroformla bayıltılmış öğretim görevlisini kaçırıp Zembla'ya, Rodnaya Zembla'ya götürerek parlak bir sürahinin, işkenceci koltuklarında sevinçle oturan bir sıra yargıcın karşısına mı çıkaracaklardı?

Bazan, kendimi yok etmekle, bu gittikçe yaklaşan katillerden kurtulabileceğimi düşünürdüm; çünkü katiller benim içimde, kulak zarımda, nabzımda, kafatasımın içindeydi, yoksa o ayyaş, çekilmez, unutulmaz Bob'un yanımdan ayrılıp Candida'nın ya da Dee'nin yatağına

dönüşüyle uyuyamaz hale geldiğimden, uyuklayarak gittiğim sırada üzerime ve yüreğime dolanan upuzun yolda aramamalıydım katilleri. Önsözde kısaca belirttiğim gibi, sonunda evden kovdum Bob'u; ondan sonra ne şarap, ne müzik, ne de dua yok edebildi gece korkularımı. Öte yandan, baharın tatlı günleri pek sıkmıyordu beni; derslerimi herkes beğeniyordu; ben de buna dayanarak, yararlanacağım tüm sosyal çalışmalara katılabiliyordum. Ama neşeli akşamların ardından yine o sinsi yaklaşma gelirdi; ayaksürümeler, dolanarak yukarıya doğru çıkar, sonra dururdu, çok geçmeden çatırtılar başlardı yeniden.

Goldswort'un şatosunda bir sürü yan kapı vardı; ben, yatmadan önce alt kattaki bu kapılarla panjurları ne denli sıkı denetlersem denetleyeyim, sabahleyin ikinci kez gözden geçirirdim ama kilidi açılmış hiç bir kapı ya da pencere bulamazdım; kuşku uyandırıcı hiçbir belirti göremezdim. Bir gece, kendisi için güzel bir tuvalet yeri hazırladığım bodruma doğru aktığını gördüğüm kara kedi, daha birkaç saniye geçmişti ki ansızın müzik odasının eşiğinde beliriverdi; uykusuzdum, Wagner dinliyordum; sırtını kabartan kedinin boynunda beyaz ipekten bir fiyonk vardı, bunu kendisi takmış olamazdı kendi boynuna. Hemen 11111 numaraya telefon ettim; birkaç dakika sonra gelen polisle suçlunun kim olabileceği konusunda görüştük, sunduğum kiraz likörünü pek beğendi. Ama içeriye giren her kimse, hiçbir iz bırakmamıştı. Gaddar insan, öyle ustaca kurbanıyla oynar ki, isterse onu, kendisine işkence edildiğini sanma hastalığına yakalandığına inandırır, isterse peşine bir katilin sinsice takılmış olduğuna, ya da isterse, sanrılar görüp durduğuna inandırır. Sanrılar! Oysa ben, bir gerçeğin farkındaydım: Tezlerini kabul etmediğim bazı genç doçentlerin arasında en azından bir kişi vardı kötü yaratılışlı, eşek şakası yapmayı seven. Bunu, öğrenci ve öğretmenlerle yapılan zevkli, başarılı bir toplantıdan eve döndüğüm günden beri biliyordum. (O toplantıda ben, coşarak paltomu çıkardıktan sonra bazı istekli öğrencilere Zembla güreşçilerinin kavrayış biçimlerinden birkaçını göstermiştim.) Evde paltomun cebinde bir kağıt buldum, çirkin bir dille yazılmış imzasız not: 'Çok kötü sa....lar görüyorsun dostum.' Eksik harfli sözcüğün 'sanrı' olduğu bellidir; kötü niyetli bir insan bu eksik harflerin, ingilizce okutmanı Bay Anon'un güçlükle söyleyebildiği sesleri gösterdiğine dayanarak bu sonucu çıkarabilecektir.(66)

(66) Kinbote, kaypak bir dille Bay Anon'u suçluyor. —Çev.

Ama sevinerek belirtmeliyim ki korkularım, Paskalya'dan hemen sonra, bir daha dönmemek üzere yok oldular. Alphina'nın ya da Betty'nin odasına bir başka konuk geldi: Loam Prensi Balthasar, ki ben prenslik vermiştim ona, ilkel bir düzenlilikle dokuza dek uykuya daldı; sabahın altısında, baktım, bahçede güneşçiçeği (Heliotropium turgenevi) dikiyordu.(67) İşte bu çiçektir, hiç azalmayan kokusuyla, şimdi uzak düştüğüm bu kuzey ülkesindeki akşam karanlığını, bahçe sırasını, boyalı tahtadan evi bana unutturmayan.

70. Dize : Yeni TV

Şiirin taslağında (3 Temmuz tarihli), sözkonusu dizenin ardından, numaralanmamış bazı dizeler geliyor; bunlar belki de şiirin daha sonraki bölümlerine alınacaklardı. Üstleri çizilmemiş, yalnızca yanlarına bir soru işareti konmuş ve harflerin bazılarının üzerinden geçen dalgalı bir çizgiyle çevrelenmişler:

Öyle olaylar, şaşırtıcı olgular var ki
Simgeler halinde gelirler usumuza.
Yitik mecazlardır bunlar, sürüklenirler, kopuk kopuk,
Hiçbir şeye bağlanamazlar. İşte o kuzeyli kralın
Cezaevinden başarısız kaçışı başarıldı: Dostları
Onun kimliğine büründüler, o kaçıyormuş gibi kaçtılar.

O hiç ulaşamazdı batıdaki ülkenin kıyısına, eğer gizli destekleyicileri, romantik çağ yiğitlerini andıran gözüpek kişiler tutkuya kapılmasalardı, uçan kral kimliğine bürünmek için. Ona benzemek üzere kırmızı kazak, kırmızı kasket giydiler, orada burada mantar gibi bittiler, devrim polisini şaşkınlığa düşürdüler. Bazıları kraldan çok daha gençtiler ama bunun önemi yoktu; çünkü kralın resimleri, dağ köylülerinin kulübelerinde olsun, öbür köylerin miyop dükkanlarında olsun (ki buralarda sülük, zencefilli çörek, *zhiletka* jiletleri satılırdı), taç giyme gününden bu yana yaşlanmış değildiler. Gülünç bir çizgi film gibiydi: Kronblik Oteli'nin taraçasından hareket eden teleferik, turistleri Kron buzuluna götürüyordu ki havada gülünç bir yaratık dalgalandı, kırmızı güve biçiminde; iki koltuk arkasında ise şapkasız, şanssız bir polis vardı: Sanki, düşlerde görülen, ağır çekimli bir kovalamaca içindeydiler. Ama sonu mutlu bitti. Teleferik durağa ulaş-

(67) Prenslik bağışladığına göre Kinbote, Zembla'nın son kralıdır aslında; ama kendisini kral sayan bir manyak da olabilir. Bunu, eğer anlayabilirsek, sonraki sayfalarda anlayacağız. —Çev.

madan önce, sahte kral, telin altındaki demir direklerden birine atlayıp aşağıya kayarak kurtulmayı başardı. (Ayrıca, 149. ve 171. dizeler için yaptığım açıklamalara bakınız.)

71. Dize : Ana baba

Övülecek bir çabuklukla Profesör Hurley, şairin ölümü üzerinden bir ay geçmeden, onun basılı yapıtlarına ilişkin bir Değerlendirme çıkardı. Adını şimdi anımsayamadığım incecik bir yazın dergisinde yayımlanan bu yazıyı bana Chicago'da gösterdiler; o sırada ben, otomobilimle New Wyc'dan Cedar'na giderken, burada birkaç gün mola vermiştim.

Ağırbaşlı bilimsel bir yöntemle yazılması gereken bir Açıklama,[68] yukarıda adı geçen anma yazısındaki saçmalıkları çürütmenin yeri değildir. Bu yazıya değinmemin nedeni, şairin anasıyla babasına ilişkin bazı yetersiz bilgileri buradan almış olmamdır. Şairin babası Samuel Shade, 1902'de elli yaşında öldü; gençliğinde tıp öğrenimi gördükten sonra Exton'da bir tıp araçları şirketinde başkan yardımcılığı görevinde bulunmuştu. Ama en büyük tutkusu, bizim usta ağıtçının deyimiyle, 'tüylüler familyasını incelemekti'. Şunu da belirtiyor: 'Bir kuş türüne onun adı verilmiştir: *Bombycilla Shadei'*. Aslında bu, 'shadei' olacak kuşkusuz.[69] Şairin annesi, kızlık soyadıyla Caroline Lukin, kocasına, bu çalışmalarında yardımcı olarak eşsiz güzellikteki *Meksika Kuşları*'nın resimlerini çizdi; bunları arkadaşımın evinde gördüğümü anımsıyorum.Ağıtçının bilmediği bir şey var: Lukin sözcüğü Luke'tan geliyor; Locock, Luxon, Lukashevich sözcükleri de. Bunlar, dede adından türeyip soyun üremesiyle çeşitlenen, tek bir biçimleri olmayan ölü taşlardır ki, bazan fantastik biçimler kazanırlar ve soy üyelerinin vaftiz adlarının, bu bayağı çakılların çevresinde görünürler. Lukin'ler, Essex'in eski ailelerindendir. İnsanların adları,[70] mesleklerden gelir, örneğin Rymer, Scrivener, Limner (resim yapan), Botkin (bottekin yapan, yani güzel ayakkabı yapan). Çocukluğumda, İskoçyalı öğretmenim, yıpranıp yıkılacak gibi olan binalardan 'hokey evi' diye söz ederdi. Ama bu konuyu uzatmayalım.

John Shade'in okurları, onun üniversite öğrenciliğiyle, son derece tekdüze yaşamının 40'lı yıllarıyla ilgili birkaç önemsiz olguyu pro-

(68) Kinbote, kendi Açıklama'sından söz ediyor. —Çev.

(69) Yani özel isim değil de cins isim olacak, demek istiyor. Böylece kuşa verilen adın, Shade'le ilgisi olmadığını söylüyor sinsice. —Çev.

(70) Vaftiz adları değil. —Çev.

fesörün yazısında görmek isteyebilirler. Tümüyle durgun, yavan olacaktı, deyim yerindeyse, bazı özel durumlar onu biraz hareketlendirmeseydi.[71]) Böylece, arkadaşımın başyapıtına yalnız bir kez değiniliyor. (Bu başyapıt, daha önce belirttiğim gibi, düzgünce istiflenmiş olarak masamın üzerinde, gün ışığında beklemektedir, masallarda rastlanabilecek bir madenin külçeleri gibi.) Profesörün sözlerini «marazi» bir zevkle aktarıyorum: 'Şairimiz, öyle görünüyor ki, beklenmedik ölümünden hemen önce, özyaşamöyküsünü şiirleştirmeye koyulmuştu'. Onun ölümüyle ilgili olgular, profesör tarafından çarpıtılmış bulunuyor; aslında, basında yazan beyefendileri izliyor bu tutumuyla. O basın ki, suçlunun hangi itkilerle suçu işlediğini ve bununla ne amaç güttüğünü, belki de siyasal nedenlerle gizlemiş, çarpıtmıştır, onun yargılanmasını beklemeden; sözkonusu yargılanma, yazık ki, bu dünyada gerçekleşmeyecek (notlarımın sonuncusundan anlaşılacağı gibi). Ama, kuşkusuz, burada ele aldığım anma yazısının en çarpıcı özelliği, John'un yaşamının son aylarını nurlandıran o eşsiz arkadaşlığa hiç değinmemesidir.

Arkadaşım, babasının yüzünü anımsayamıyordu. Kral da, üç yaşına bastığında babası Kral Alfin öldüğünden olsa gerek, onun yüzünü hiç anımsamıyordu, çikolatadan yapılmış o tek kanatlı uçağı çok iyi anımsıyorduysa da; kendisi tombul bir bebekken çekilmiş fotoğrafında, 1918 Noel'inde çekilen ve külot pantolonlu, hüzünlü havacının son olarak göründüğü bu fotoğrafta, küçük bebek, ellerinde çikolatadan uçakla, isteksizce, rahatsızca bu havacının kucağında yatıyordu.

Bunak Alfin, (1873—1918; krallık yılları 1900-1918, ama biyografi sözlüklerinin çoğunda, Eski Takvimden Yeni Takvime geçişten kaynaklanan bir yanlışlık yüzünden 1900-1919) takma adını, Amphitheatricus'a borçludur (liberal gazetelerde, sığınmacı şairlerin yapıtları üzerine acımasız yazılar yazan bu kişi, benim başkentime Uranograd adını bağışlamaktan da sorumludur!). Kral Alfin'in dalgınlığı anlatılır gibi değildi. Yabancı dil bilgisi, çok yetersizdi; bellediğinde birkaç Fransızca ve Danimarkaca deyim vardı yalnızca; ama uyruklarının karşısında, zorunlu iniş yaptığı uzak vadilerden birinde kendisini ağızları açık dinleyen Zembla'lı hödüklerin karşısında ko-

(71) Burada Kinbote, profesörün yazısından söz ediyor; ama ifadesi, Shade'in yaşamına ilişkin, sinsice bir değerlendirmeyi de içeriyor.—Çev.

nuşma yaparken kafasında denetleyemediği bir düğme harekete geçiyor, o zaman kral, bu Fransızca ve Danimarkaca deyimlere başvuruyor, konuya göre onları biraz Latinceyle tatlandırarak kullanıyordu. Onun bilincini yitirdiği dalgınlık nöbetleriyle ilgili fıkraların çoğu, gülünçlükleri ve edepsizlikleriyle bu sayfaları kirletebilir. Ama hiç gülünç bulmadığım bir tanesi, Shade'i çirkin kahkahalarla güldürmüştü (sonra da beni; öğretmenler odasında, olayın iğrenç biçimde çarpıtılarak anlatılması yüzünden); bu fıkrayı örnek olarak aktarmaktan (çarpıtılmamış haliyle elbette) kendimi alamıyorum. Birinci Dünya Savaşından önce, bir yaz, içlerinden birini yeğlemeye elvermeyecek kadar sayıları az olan büyük krallıklardan birinin imparatoru, bizim küçük ama güçlü ülkemize, pohpohlamak niyetiyle, hiç umulmadık bir ziyaret yapmıştı; babam, onu ve cinsiyetini belirtmeyeceğim genç bir çevirmeni alarak, yeni yapıştığı otomobilinin içinde, taşrayı gezmeye çıkmıştı. Kral Alfin, her zamanki gibi, koruma görevlisi almamıştı yanına; hem bu durum, hem de onun hızlı araba sürüşü, konuk imparatoru kaygılandırmışa benziyordu. Geri dönerlerken, Onhava'ya yirmi mil kala, kral Alfin, onarım için durmaya karar verdi. Kendisi motoru kurcalarken kralla çevirmen, yol kıyısındaki çamların altında gölgelik bir yer aramaya koyuldular. Kral Alfin, ancak Onhava'ya döndüğünde, ne yaptığını anladı, ama yavaş yavaş; yüzüne karşı çılgınca soruların yinelenip durmasından, gerçeği kavradı sonunda: Birisini yolda bırakmıştı. 'Hangi imparator?' Bu söz, bize ondan kalan en akıllıca ve unutulmaz özdeyiştir. Benim katkılarımdan (ya da katkım olsun diye anlattıklarımdan) biri olan bu olayı, şairime, yazılı hale getirmesini buyurdum kuşkusuz, ama dedikodu biçiminde yaymasını değil; ne yaparsınız, şairlerin de insanlarla ortak yanları var.

Kral Alfin'in bu dalgınlığı, kendisinin makinelere duyduğu tutkuyla karışarak acaip bir bileşim oluşturuyordu. Özellikle, uçan şeylere tutkundu: 1912 yılında Fabre marka bir 'deniz uçağı' ile havalanmayı başarmış, ama şemsiyeye benzeyen bu araçla, Nitra ve Indra arasındaki denize düşmüş, boğulmasına ramak kalmıştı. Böyle uçuşlarda iki Farina, üç Zembla uçağı ve bir tane Santos Dumont modeli canım *Demoiselle* parçaladı. Blenda IV, çok özel, tek kanatlı bir uçak olup 1916 yılında kral için, kendisinin değişmez 'hava emirsubayı' Albay Peter Gusev tarafından yapıldı (bu kişi daha sonra, paraşütçülerin öncüsü olmuştur; yetmiş yaşında ise çağın en büyük at-

layıcısı); işte bu uçak, kralın kötü talih kuşuydu. Açık, pek de soğuk olmayan bir Aralık sabahı melekler, onun hafif, arı ruhunu ağla yakalamaya karar verdiler: Kral Alfin, gökyüzünde uçağıyla, tek başına, çok tehlikeli bir dikey takla deniyordu; kendisine bunu, ünlü uçak canbazı ve Birinci Dünya Savaşı kahramanı, Rus prensi Andrey Kachurin, Gatchina'da öğretmişti. Ama bir terslik vardı; öyle görünüyordu ki küçük Blenda kontrol dışı bir dalışa geçmişti. Kralın uçağının gerisinde, biraz daha yukarıda çift kanatlı Caudron uçağının içinde Albay Gusev (o zamana kadar Rahl Dükü) ve Kraliçe, başlangıçta soylu ve yüce görünen ama sonra başka bir şeye dönüşen bu manevraların ilginç anlarını fotoğraf makinesiyle saptıyorlardı.Son anda Kral Alfin, uçağını düşmekten kurtardı; yeniden yerçekimine egemen oldu ama hemen ardından koca bir otelin yapı iskelesine toslayıverdi; otel, sahildeki çalılığın ortasında, sanki kralın yoluna dikilsin diye, yapılmaktaydı. Bu tamamlanmamış ve barsakları iğrenç biçimde dökülmüş yapıyı Kraliçe Blenda yıktırarak yerine zevksiz bir anıt diktirdi; bu granitten anıtın tepesine bronzdan, var olmayan modelde bir uçak kondurulmuştu. Korkunç olayı belgeleyen fotoğrafların büyütülmüş, parlak baskılarını bir gün sekiz yaşındaki Charles Xavier, kitap dolabının çekmecesinde buldu. Bu benzi solmuş resimlerin bazılarında, şaşılacak kadar kaygısız pilotun omuzlarıyla deri başlığı görünüyordu; sondan bir önceki resimde ise, kazayı bulanık bir beyazlıkla saptayan resimden önce yani, pilot, zaferini duyurmak ve seyredenleri rahatlatmak için bir kolunu kaldırmıştı, tam çarpacağı anda. Çocuk, bu resimleri bulduktan sonra korkunç düşler gördü; ama annesi, onun bu cehennem sahnelerini görmüş olduğunu hiçbir zaman anlamadı.

Annesini az çok anımsıyordu: Ata binen, uzun boylu, iri, sağlam yapılı, kırmızı yanaklı bir kadın. Kuzenlerinden biri onu, saygıdeğer bay Campbell'in koruyuculuğu altında oğlunun güvenlikte ve mutlu olacağına inandırmıştı. Bay Campbell, görevlerinin bilincinde olan küçük prenseslere kelebekleri germe yöntemlerini ve *Lord Ronald'ın Ağıtı*'ndan hoşlanmayı öğretiyordu. Deyim yerindeyse, kitap kurtlarını incelemekten tutun da, ayı avlamaya kadar bir sürü boş uğraşın portatif sunağında, kendi yaşamını kurban etmişti. Yolda yürürken *Macbeth*'i baştan sona ezbere okuyabilirdi; ama görev ahlakına sahip değildi, hanımları beylere yeğ tutardı, Zembla ateşkrallığının sorunlarına bulaşmak istemezdi. Ülkede on yıl kaldıktan sonra 1932'de, başka ilgi

alanları bulmak üzere gitti. O yıllarda Prens'imiz on yedi yaşına basmıştı; zamanının bir kısmını Üniversite'ye, bir kısmını da kendisine bağlı alayla ilgilenmeye ayırmıştı. Yaşamının en mutlu dönemi, bu yıllar olmuştur. Hangi uğraşın daha zevkli olacağına karar veremiyordu: Şiir sanatının - özellikle İngiliz şiirinin - incelenmesi mi, törenlerde hazır bulunmak mı yoksa maskeli balolarda oğlankızlarla ve kızoğlanlarla dansetmek mi? Annesi, 21 Temmuz 1936'da birdenbire öldü, soydan gelen bir kan hastalığı yüzünden; hastalığın niteliği anlaşılamıyordu. İki gün önce kadının durumu çok daha iyiydi. Charles Xavier ise Grindelwod'da Dükün Kubbesi diye bilinen yerde düzenlenen baloya gitmişti o gece: şimdilik, spordan sonra dinlenmek amacıyla, karşı cinslerin bir araya geldiği bu resmi balolara katılıyordu. Sabaha karşı saat dört sularında, güneş ağaçların tepelerini ve Falk Dağının pembe konisini tutuştururken Kral, sarayın kapılarından birinin önünde, güçlü arabasını durdurdu. Hava öylesine yumuşak, ışık öylesine tatlıydı ki Kralla yanındaki üç arkadaşı, konuklara ayrılan Pavonian Köşkü'ne ıhlamur korusunun içinden yürüyerek gitmeye karar verdiler. Birbirlerine platonik bir yakınlık duyan Kral'la Otar, frak giymişler, ama silindir şapkalarını anayolun yollerine kaptırmışlardı. Karanlığın ve aydınlığın keskinleştirdiği uçurum ve düzlükten oluşmuş düzgün manzarada bu dört kişi, genç ıhlamurların altında dikilirlerken, beklenmedik bir şeyle karşılaşıp çarpıldılar. Zarif, kültürlü bir pengueni andıran, koca burunlu, seyrek saçlı Otar, iki sevgilisini de yanında getirmişti: On sekiz yaşındaki Fifalda (onunla daha sonra evlendi) ve on yedi yaşındaki Fleur (ilerideki sayfalarda yer alan iki notta da onunla karşılaşacağız); kızların annesi *Countess de Fyler,*[72] Kraliçe'nin, yanında bulundurmaktan en hoşlandığı hanımefendiydi. Bu resim, istense de unutulamıyor; zamanın ileri bir noktasında durup geriye bakıldığında, insanın yaşamının bir an içinde nasıl tümden değiştiği hemen görülüyor. İşte Otar, kraliçe'nin dairesinin uzak pencerelerine, şaşkınlık içinde, bakıyor; iki kız da, yanyana duruyorlar, ince bacaklarıyla, parıltılı giysileriyle, yavru kedilerinkini andıran pembe burunlarıyla, uykulu yeşil gözleriyle; küpeleri, güneşin yangınından parçalar yakalıyor, bırakıyordu durmadan. Sarayın bu girişinin yakınında, her zamanki gibi, birkaç insan vardı; önünden bir yol geçer, Doğu karayoluna ulaşırdı. Nöbetçi kulübesinde bunalan, traşsız, karanlık, genç *nattdett* (gecenin çocuğu), kendisini

(72) Fyler Kontesi. - Çev.

buradan kurtaracak olan nöbetçiyi bekliyordu; henüz gelmemiş olan nöbetçinin annesi, pişirdiği çörçğiyle, bir taşa oturmuş, pencereden pencereye ilerleyen zayıf ışıkları kadınca bir hayranlıkla seyrediyordu; iki işçi, bisikletlerini tutarak, öylece ayakta, bu şaşırtıcı ışıklara bakıyorlardı; posbıyıklı bir sarhoş, sallanarak dolaşıyor, ihlamur ağaçlarına tosluyordu. Yaşamın böyle yavaşlama anlarında, önemsiz şeyler farkediliyor. Kral, iki bisikletin gövdesine kızılımsı bir çamurun bulaşmış olduğunu ve ön tekerleklerinin, birbirlerine paralel biçimde, aynı yönde döndüklerini gördü. Birden, leylak çalılıklarının arasındaki dik patikadan - Kraliçenin dairesini dışarıya bağlayan en kısa yoldan - aşağı Kontes, uzun entarisinin eteğine ayakları takıla takıla koşmaya başladı; tam o anda da, sarayın öbür yanından, meclis üyelerinin yedisi birden, görkemli kıyafetlerinin üzerinde üzümlü kekleri andıran nişanlarıyla, taş basamaklardan kasıntılı bir aceleyle iniyorlardı; Kontes, karşısında saygıyla dizilen bu adamların yüzüne önemli haberi tükürdü. Sarhoş, 'Karlic-Garlic' hakkında açık saçık bir türkü söylemeye başladı, sonra karanlık bir hendeğe yuvarlandı. Büyük bir sarayın çeşitli özelliklerini, bir şiir için yazılmış kısa açıklamalarda ayrıntılarıyla belirtmek kolay değildir; bu güçlüğü bildiğimden, Haziran ayında John Shade'e, açıklamalarımın bazılarında (örneğin 130'ncu dizeyle ilgili notumda) değineceğim olayları anlattığım sırada daha iyi anlaması için, Onhava Sarayının odalarını, taraçalarını, burçlarını, güzel bahçelerini gösteren ustalıklı bir plan çizdim. Büyük (boyutları otuz ve yirmi inç) mukavvadan bir levhaya renkli mürekkeplerle ve özenle çizilen bu resim, yok edilmemişse ya da çalınmamışsa, en son Temmuz ayında gördüğüm yerde olmalıdır, yani meyve odası dedikleri odaya açılan küçük koridorun duvar oyuğunda, büyük siyah bir ağaç gövdesine tutturulmuş olarak, eski çamaşır makinesinin karşısında. Orada değilse, Shade'in üst kattaki çalışma odasında bulunabilir. Bu konudaki mektuplarıma bayan Shade yanıt vermemiştir. Plan kaybolmamışsa, bayan Shade'den rica ediyorum, sesimi yükseltmeden ve iyice küçülerek; Kral'ın en aşağı uyruklarından biri, elinden alınan haklarının hemen geri verilmesini nasıl küçülerek dilerse, öyle (plan benimdir; üzerinde, 'Kinbote' adından sonra, satrançtaki siyah şahın tacından bir işaret vardır) ; planı iyice paketleyerek, ambalajın üzerine *bükülmeyecek* diye yazarak, taahhütlü postayla yayımcıma göndersin; bu kitabın daha sonraki basımlarına bir örneğinin konması için. Artık tüm gücüm tükenmiş bulunuyor; şu kor-

kunç başağrılarını, yeni bir plan çizmek için belleğimi ve gözlerimi zorlamama olanak vermiyor. Siyah ağaç gövdesi, daha büyük bir kahverengi gövdenin üzerindedir ve yanılmıyorsam içi doldurulmuş bir tilki ya da kurt var ayrıca, onlarla birlikte aynı karanlık oyukta.

79. Dize: Geçmiş zaman tutkunu

Şiirin taslağında, bu dizenin yakınında, sayfa kenarına yazılmış iki dize var, ama yalnızca birincisi okunabiliyor. Şöyle:

"Akşam, günü övme vaktidir"

Hiç kuşkum yok; arkadaşım, karısıyla birlikte benden, mutlu anlarımda işittikleri bazı dizeleri özetlemeye çalışmaktadır; Zembla'nın şairi Elder Edda'dan, İngilizceye kimin çevirdiğini (Kirby olabilir mi?) bilmediğim güzel bir dörtlüğü sık sık okurdum; Shade bunları tek dizeye sığdırmıştır. Sözkonusu dörtlük şöyleydi:

Bilge, günü över akşam olunca,
Karı, göçüp gidince,
Buz aşılınca, gelin
Devrilince, ve at yorulunca.

80. Dize: Yatak odam

Prensimiz, Fleur'ü kızkardeşiymiş gibi severdi; ona bu tür bir sevgi duymasının nedeni, akrabayla zina etme düşkünlüğü değildi kuşkusuz, gizli bir eşcinsellik de değildi. Kızın küçük, solgun yüzünde elmacık kemikleri çıkık, gözleri parlaktı; kıvırcık siyah saçlıydı. Bir söylentiye göre, sosyetenin heykelcisi ve şairi Arnor, elinde Cinderella'nın porselen fincanı ve terliği, aylarca dolaştıktan sonra, aradığını kızda buldu, onun göğüsleriyle ayaklarını *Lilit*,[73] *Adem'i Çağırıyor* yapıtında kullandı; ama bu ince işlerden hiç anlamam ben. Sevgilisi olan Otar anlatırdı: Fleur'ün arkasından yürüdüğünüzde, o da sizin arkasından yürüdüğünüzü farkettiğinde, zarif kalçaları artistik bir salınım tuttururdu, daha sonra boğazlanacak olan Parisli özel pezevenklerden özel okullarda dans dersi alan Arap kızları gibi. Zarif salınımlarla yürürken birbirine sımsıkı yapıştırdığı narin ayakbilekleri, sevgilisinin dediğine göre, Arnor tarafından yazılan *miragarl* (serap kız) şiirinde 'eşsiz mücevherler' diye anılmaktadır ki 'zaman çöllerinde düşlerin şeyhi, onları ele geçirmek için üç yüz deveyle üç pınarı gözden çıkarır.'

(73) Yahudi inancına göre Lilit, Adem'in ilk karısıydı; Havva, onun elinden Adem'i aldı, o zaman Lilit kötü bir cine dönüştü. -Çev.

On ságaren werém tremkín tri stána
Verbálala wod gév ut trí phantána

(Vurgulu heceleri işaretledim.)

Prens, tümünü belki de kızın annesinin yönlendirdiği bu kitsch söylentilerini önemsemiyordu; yine de bu söylentiler, buraya aktarıldıysa bu, Fleur'ün yalnızca bir kardeş olarak görülmesindendir: Mis gibi kokan, modaya göre giyinen bir kız; boyalı boyalı somurturdu; anlatmak istediğinin pek azını açığa vurmasına elveren, Fransızlara özgü bulanık bir anlatımı vardı. Sinirli, geveze Kontes'e karşı takındığı soğukkanlı kabalık, Prens'in hoşuna giderdi. Prens, bu kızla (yalnızca onunla) dans etmekten zevk duyardı. Kız onun elini okşadığında ya da açık ama sessiz dudaklarını onun, sabaha karşı balo bitmişken bulanık ışığın islendirdiği yanağına bastırdığında Prens, kıvranır dururdu, sıkıntıyla. Fleur, daha erkeksi zevkler uğruna onun tarafından terkedildiğinde, hiç üzgün görünmüyordu; sonra onunla yeniden, bir arabanın karanlığında ya da bir kabarenin yarı-kızıllığında buluştuğunda, kendisini bir yeğen gibi öpen adamın dudaklarında, gizlemeye çalıştığı çift anlamlı bir gülümseme beliriyordu.

Kraliçe Blenda'nın ölümünden Prensin taç giymesine kadar geçen kırk gün, onun yaşamının belki en gerilimli dönemiydi. Annesini hiç sevmemişti; kendisini bunaltan umutsuz ve çaresiz vicdan azabı, giderek yozlaşıp annesinin hayaletinden korkma biçiminde bedensel bir hastalığa dönüştü sonunda. Bütün bu süre içinde kendisine dost görünen Kontes, onu, usta bir Amerikalı medyumun katılacağı masa seanslarına götürdü; bu seanslarda Kraliçenin ruhu, ölümünden önce Thormodus Torfaeus ve A.R. Wallace ile çene çalmakta kullandığı planşeti[74] çalıştırarak, hızla şunları yazıyordu: 'Charles sev sev aşkı çiçeği çiçeği.' Kontesin verdiği rüşvetle, içinin çürüklüğü dışına vurmuş, çürük armut gibi, yaşlı bir psikiyatrist, Prensi şuna inandırdı: Prensin günahları, bilinç altında, annesini öldürmüştü ve eşcinsellikten vazgeçmemesi halinde, bu günahlar, öldürmeye devam edecekti annesini 'Prensin içinde.' Saray entrikası, ağını germiş örümcek gibidir; her umutsuz çırpınışınızda sizi daha kötü yakalar. Prensimiz gençti, deneyimsizdi, uyuyamamaktan dolayı sersem gibiydi. Fazla di-

(74) Planşet, üçgen ya da yürek biçiminde bir levhadır; iki köşesinden tekerleklere, üçüncü köşesinden de dikey bir kaleme dayanır; parmakla hafifçe dokunulduğunda bu aracın sözcükler yazdığına inanılırdı. - Çev.

renemedi. Kontes, onun kahyasını, koruma görevlisini, teşrifatçısını ve birçok saray görevlisini satın almak için bir servet harcadı. Anıtsal, yüksek Güney Batı Kulesi'nin en üst katındaki daire biçiminde, geniş, gösterişli bölümde Prens kalıyordu; onun yatak odasına bir kapıyla bağlı olan küçük odada yatmaya başladı Kontes. Prensin kaldığı yer, eskiden babasının sığınağı, yalnız başına dinlenmeye çekildiği yerdi; eskiden olduğu gibi, burası, duvarda açılan hoş bir geçitle, aşağı kattaki salonun yuvarlak yüzme havuzuna bağlıydı; öyle ki genç Prens güne, babası gibi başlayabiliyordu: Ranzasının arkasındaki levhayı kaydırınca, açılan geçide yuvarlanıveriyor, oradan da dosdoğru berrak suyun içine düşüyordu bir anda. Uykunun dışındaki gereksinmelerini karşılamak istediği zaman, Charles Xavier, İran halısıyla kaplı bir yerin ortasında otururdu; koskacaman, oval, gösterişli fırfırlarla çevrelenmiş, saten bir yastık, ama üç yatak büyüklüğünde. Bu geniş yuvada uyuyordu artık Fleur, ortadaki çukurlukta kıvrılarak, dev bir panda kürkünün altında; bu kürkü, Prensin taç giyme töreni için, Tibet'ten bir grup Asyalı, iyi dileklerini sunmak üzere, daha geçenlerde aceleyle getirmişti. Kontes'in yerleştiği küçük oda, kendi iç merdivenine ve banyo odasına sahip olmakla birlikte, kayarak açılan bir kapı aracılığıyla Batı Galerisi'ne bağlanıyordu. Fleur'e annesi nasıl bir öğüt ya da buyruk verdi, bilemiyorum; ama bizim küçük, pek kötü bir ayartıcı oldu. Sessizce, bir gerizekalı gibi, bıkmadan, kırık bir aşk viyolasını onarmaya çalışıyor ya da üzgün bir pozda otururak, eski zamanlardan kalma iki flütü birbiriyle karşılaştırıyordu; ikisi de mutsuzluğun ezgisini üfleyen, gücü tükenmiş flütler. O sırada Charles Xavier, Türk giysisiyle, babasının geniş sandalyesinde sallanıyordu, bacaklarını sandalyenin bir koluna dayayarak; *Historia Zemblica*'nın bir cildine dalmış, oradan bazı bölümleri kopya ediyor, arada bir sandalyenin dibindeki gizli köşelerden bir çift eski sürücü gözlüğü, siyah bir opal yüzük, gümüşlü çikolata kağıdından bir top, ya da nerden geldiği belirsiz bir yıldız avlıyordu.

Akşam güneşi odayı ısıtıyordu. Nikahsız evlilik gibi görünen gülünç beraberliklerinin ikinci gününde Fleur, düğmesiz ve kolsuz bir gömlekten başka şey giymemişti üzerine. Kızın dört çıplak uzantısıyla üç fareçukuru (Zemblalının vücut yapısı) Prensin sinirine dokunuyordu; taç giyme törenindeki konuşmasını tasarlarken odada gezindiği sıralar, kıza çarpıyordu (yüzüne hiç bakmıyordu) ya da onun donuna, havlu hırkasına rastlıyordu. Bazan, rahatlatıcı eski sandalyeye

geri döndüğünde, kızı orada oturmuş buluyordu, tarih kitabındaki bir *boğtur* (eski zaman savaşçısı) resmine üzgün üzgün dalmış durumda. Onu sandalyeden dışarı süpürüyordu, gözlerini elindeki yazılı kağıtlardan ayırmadan; Fleur geriniyor, sonra pencerenin önündeki koltuğa, tozlu güneş ışığının altına oturmaya gidiyordu; ama çok geçmeden gelip Charles'a sarılmaya çabalıyor, delikanlı onun siyah bukleli, çukur dolu kafasını bir eliyle itmek zorunda kalıyor, öbür eliyle ise yazmayı sürdürüyor ya da onun küçük, pembe tırnaklı pençesini kolundan, kemerinden söküp uzaklaştırıyordu, parmaklarını tek tek ayırarak.

Geceleyin Fleur'ün varlığı, öldürmüyordu uykusuzluğu; ama en azından, Kraliçe Blenda'nın inatçı hayaletini yaklaştırmıyordu. Prens, bitkinlikle uyuklama arasında bocalarken, boş işlerle oyalanıyordu; sözgelimi, yataktan kalkıyor, Fleur'ün çıplak omuzuna vuran zayıf ay ışığını söndürmek amacıyla bir sürahiden azıcık soğuk su döküyordu kızın üzerine. Kontes ise, ininde yüksek sesle horluyordu. Prens, uykusuzluğun bekleme odasından, arada bir uyuyakaldığı bu yerden, bitişikteki karanlık, soğuk galeriye geçiyordu;(75) ●rada, kilitli kapının ilerisinde, renkli mermer zeminli, sütunlu derinliklerde içoğlanları, sürüyle, uyuklayarak ya da inleyerek, yığılmışlardı; Troth'tan, Toscana'dan, Albanoland'dan getirilmişlerdi.

Prens uyandığında, elinde tarakla Fleur'ün dikildiğini görürdü kendisinin - aslında dedesinin - boy aynasının karşısında; olağandışı görüntüler yaratan bu ayna, dipsiz parlaklığın oluşturduğu bu triptik, yapımcısı Bokay'lı Sudarg'ın elmasla çizilmiş imzasını taşıyordu. Kız, bu aynanın karşısında dönüp duruyordu: Gizemli bir yansıma oyunuyla, sonsuz sayıda çıplak kız birikmişti aynanın derinliğinde; zarif, hüzünlü kızlardan meydana gelmiş çelenkler, berraklığın içinde uzaklaştıkça küçülüyorlar, ya da bu çelenkler parçalanarak tek tek superilerine ayrılıyorlardı, ki bazıları, kızın mırıltılarından anlaşıldığına göre, kendisinin ninelerinin gençliklerini andırıyor olmalıydı: dibi gözle görülecek kadar sığ sularda, saçlarını tarayan basit köy kızları; daha derinlerde ise, masalların azgın denizkızları; daha derinlerde ise, hiçbir şey.(76)

---

(75) Düş görüyordu. - Çev.

(76) Aynada görüntülerin gittikçe küçülmesiyle suların gittikçe derinleşmesi arasında paralellik kurulmuştur. - Çev.

Üçüncü gece, iç merdivenlerden, ayak sesleriyle silah şangırtılarının oluşturduğu büyük bir gürültü duyuldu, sonra birden içeriye Konsey Başkanıyla üç milletvekili, yeni muhafız alayının komutanı giriverdi. İşin tuhafı, bir kemancı torununun kraliçe yapılmak istenmesi, en çok, milletvekillerini çileden çıkarmıştı. Böylece Charles Xavier'nin Fleur'le yaşadığı günahsız aşk serüveni sona erdi. Tatlı bir kızdı; nazik yaratılışlı köpek, yabancı türden yaratıkların çirkin kokularına katlanamazsa da, bazı kediler kendisini iğrendirmeyebilir. Beyaz bavullarıyla çağı geçmiş kemanlarını alıp, iki hanımefendi, sarayın ek binasına yollandılar. Kurtarıcı, hoş bir tıngırtının ardından, küçük odanın kapısı, sevinçli bir çatırtıyla kaydırılıp açıldı ve içeriye yuvarlandı bütün putti[77] kalabalığı.

Charles, on üç yıl sonra, 1949'da Payn Düşesi Disa ile evlenince çok daha sarsıcı bir serüven yaşadı; evlenmeleri, 275. dizeyle ve 433 - 434. dizelerle ilgili notlarda anlatılmıştır; buraya, Shade'in şiirinin yorumcusu, tam zamanında ulaşacaktır, aceleye gerek yok. Birbirinin peşinden serin yazlar geldi, geçti. Zavallı Fleur, pek farkedilmese de, yakınlarda dolanıyordu. Disa onu, Kontesin ölümünden sonra arkadaş edindi. Yaşlı kadın, 1950'de açılan Cam Hayvanlar Sergisi'nde, yangın çıkınca, koşuşturma sırasında ölmüştü. Serginin bir bölümü yangınla yok olunca, işçi örgütü üyesi olmayan kundakçıların ya da en azından onlara benzetilen kişilerin (Danimarkalı iki şaşkın turistin) linç edilmesi için Gradus, itfaiyecilerin ortalığı temizleyip yer açmasına yardım etmişti. Genç Kraliçemiz, solgun yüzlü nedimesine karşı anlaşılmaz bir yakınlık duyuyor olmalıydı. Kral, kızı zaman zaman, bir pencerenin yanında, dışardan vuran ışıkla bir konser programını okurken görürdü; bazan da onun, B Katı'nda madensi bir şeyle çaldığı ezgileri duyardı. Kralın bekarlık yıllarındaki güzel yatak odası, 130. dizeyle ilgili notta yeniden anılmıştır; ama bu kez, cansıkıcı ve gereksiz Zembla Devrimi'nin ilk yıllarında geçirdiği 'zevkli tutsaklık' hücresi olarak.

85. Dize: Ki Papa'yı görmüştür

X. Pius, Guiseppe Melchiorre Sarto, 1835 - 1914; Papalık yılları 1903 - 1914.

---

(77) «Putto»'nun çoğulu (İtalyanca). «Putto» (oğlan çocuk). Romalıların aşk tanrısı Kupidon'un, Rönesans döneminde resim ve heykelde somutlandırılan biçimidir. —Çev.

86.- 90. Dizeler: Maud hala

Maud Shade, 1869 - 1950, Samuel Shade'in kızkardeşi. Öldüğünde, Hazel (1934 doğumlu) pek de 'bebek' değildi 90. dizede belirtildiği gibi. Resimlerini çirkin, ama ilginç bulmuştum. Maud hala, evlenmemiş bir kıza hiç benzemiyordu; kapıldığı kabalık ve taşkınlık krizleri, New Wye'ın nazik bayanlarını ürpertmiş olmalıdır.

90.- 93. Dizeler: Odası

Taslak Metinde, bu dizeler şöyleydi:

.....Odası
Sağlığındaki gibi duruyor, Eşyaları, bize göre,
Kendisine özgü şeylerdi: mezar yaprak
(Ay Böceğinin cansız, buruşmuş kozası)

Burada değinilen şey, benim sözlüğümde 'iri ve kuyruklu, açık yeşil, bir pervane; tırtılları, ceviz ağacında yaşar.' diye tanımlanıyor. Shade tarafından bu bölümün değiştirilmesinin nedeni, sanıyorum, güvesinin adının, sonraki dizede geçen 'Ay' ile çatışmasıdır.

91. Dize: Eşyalar

Bunların arasında bir albüm vardı ki sayfalarına Maud hala, belli bir dönemde (1937-1949), farkında olmadan gülünç ve kaba olanlarını kestiği kupürleri yapıştırmıştı. Bu dizinin birinci ve sonuncu kupürlerini görmeme Shade bir gün izin verdi. Sözkonusu kupürler arasında, her nasılsa, çok güzel bir uyum var, diye düşünmüştüm o zaman. İkisi de aynı aile dergisinden, *Life*'tan üremişti; bu dergi, haklı olarak, aile dergisi diye ünlenmişti ki bu da, erkek cinselliğinin gizleri konusunda pek çekingen davranmasından kaynaklanıyordu; böylece, bu ailelerin ne denli uyarılmaya yatkın ve ne derecede şehvete düşkün oldukları anlaşılabilmektedir. Kupürlerin ilki, derginin 10 Mayıs 1937 günlü sayısının 67. sayfasından kesilmiş bir reklâm; Pantolon Kancaları (oldukça kavrayıcı, acıtıcı bir ad bu; söz aramızda). Resimde, bedeninden erkeklik fışkıran genç bir beyefendi, baygın bayanların arasında durmaktadır, altta şöyle bir yazı: *Pantolonunuzun önünün böylesine etkileyici oluşu sizi şaşırtacak.* Derginin 28 Mart 1949 günlü sayısının 126. sayfasından kesilen ikinci resimde, Hanes İncir Yaprağı Külotları'nın reklâmı yapılıyordu; çağdaş Havva, yeni dikilmiş bilgi ağacının arkasından genç Adem'i dikizliyordu hayranlıkla; ona yan gözle bakan Adem ise, sıradan ama temiz iççamaşırları giymişti; reklâm edilen külotunun önü, göze çarpacak biçimde karartılmıştı;

Hiçbir şey, incir yaprağını delemez diye bir reklâm sözü vardı resimde.

Sahte Cupid'lerden[78] oluşmuş yıkıcı bir çete var, kesinlikle var ve bu tombul, tüysüz cinleri Şeytan görevlendirdi, kutsal yerlerde iğrenç şeyler yapsınlar diye.

92. Dize : Kağıttutan

O eski korkuların yarattığı hayal, şaşılacak biçimde, şairimize görünmüştür. Onun bir şirini kesip saklıyorum; antikacı dükkânında ayrıca, turistlerin hayran kaldığı bir manzara var:

DAĞ GÖRÜNTÜSÜ
Dağla gözün arasına
Uzaklığın ruhu, çekiyor
Mavi özlem tülünden perdeyi,
Gökyüzünün gerçek kumaşını
Meltem ulaşıyor çamlara; bense
Katılıyorum genel övgüye.

Ama hepimiz biliyoruz, böyle süremez,
Dağ güçsüzdür, bekleyemez—
Yeniden biçimlendirilip cam kaba konsa bile
Benim içimde; kağıttutanın içindeymişcesine.

98. Dize Seyyar Satıcının Güvercininde

Keats'in Amerika'da sık sık anılan ünlü sonnet'sinin başlığına gönderme yapılmış; ama dizgici dalgınlıkla bu sözcükleri başka bir metinden, bir spor karşılaşmasıyla ilgili tümceye aktardığı için gülünç bir ifade ortaya çıkmış.Başka önemli dizgi yanlışlarını 802. dizeye ilişkin notta göstereceğim.

101. Dize : Özgür insan Tanrı'ya gereksinmez

İnsan yaratıcılığının tarihinde, sayısız düşünür ve şairin akıllarının

(78) Cupid, eski Roma'da cinsel aşk tanrısı; yay ve ok taşıyan bir erkek çocuğu biçiminde düşünülürdü. —Çcv.

özgürleşmesinde dinin, engelleyici olmaktan çok geliştirici olduğu gözden kaçırılmazsa, bu sıradan özdeyişin doğruluğunun sorgulanması gerekir. (Ayrıca 549. dize için yazdığım nota bakınız.)

109. Dize : İrissel bulut

Gökkuşağı renklerine bürünmüş bulutçuk; Zembla dilinde *muderperlwelk;* 'irissel bulut' terimi, sanıyorum, Shade'in kendi uydurması. Temize çekilmiş metinde (9. kart, 4 Temmuz) bu terimin yukarısına, şair tarafından kurşun kalemle 'Tavus-kılı' yazılmış. Tavuskılı, bir tür yapma sinek olup 'kızılağaç' diye de anılır. Bu motor üsstünün sahibi olan bir balık avı hastasının bana yaptığı açıklama böyle. (Ayrıca 634. dizedeki 'tuhaf sedefli ışınlar' ifadesine bakınız.)

119. Dize: Dr. Sutton

Bir adın başındaki 'Sut' ile bir başka adın sonundaki 'ton' hecelcri alınıp birleştirilerek 'Sutton' oluşturulmuştur. Emekliye ayrılan iki ünlü doktor, bizim bulunduğumuz tepede oturuyorlardı. İkisi de Shade'in eski dostuydular; birinin kızı, Sybil'in kulübünde başkandı. Benim, 181. ve 1000. dizelere ilişkin notlarımda canlandırdığım; Dr. Sutton'dur. Aynı ad, 986. dizede de geçmektedir.

120.—121. Dizeler : Beş dakika, kırk onsa eşitti, vs.

Sayfanın sol kenarında, bu satıra paralel olarak: 'Orta Çağ'da, bir saat, 480 ons ince kuma ya da 22560 atoma eşitti.'

Bu tümceyi ya da beş dakika, yani üçyüz saniye konusunda şairin hesaplamasını inceleyip doğruluğunu saptayabilecek durumda değilim; çünkü 480'nin 300'e bölünme işlemini filan, kavrayamam, belki yorulduğumla kalırım. John Shade'in bunları yazdığı gün (4 Temmuz), Silahşor Gradus, Zembla'dan ayrılmaya hazırlanıyordu; dünyanın öbür yanına geçerek, her şeyi yüzüne gözüne bulaştıracaktı. (181. dizeyle ilgili nota bakınız.)

130. Dize : Tek bir topa bile tekme atmadım, raket sallamadım.

Doğrusu, ben de futbolda ve krikette başarılı olamadım; ama iyi bir biniciyim, kurallara uymasam da hızlı bir kayakçı, yetenekli bir patinajcıyım, ayrıca becerikli bir güreşçi, korku bilmez bir dağcıyım.

Taslakta, 130. dizenin ardından, dört dize geliyor ama Shade bunları, şiirin son biçimine almadı, şiirsel akış kesilmesin diye (131. dizeyle devamı).

Bu yanlış başlangıç, şöyleydi:

Oynarken çocuklar şatoda, bulurlar
Oyuncaklarla dolu eski dolapta
Hayvanların, maskelerin arkasında, kayan bir kapı
[dört sözcük karalanmış, okunamıyor.] gizli bir geçit—

İlişki, belirsiz kalmıştır. Sanırım, şairimiz,yeniyetmeliğindeki baygınlık anlarında gizemli bazı gerçeklere; tökezleyerek yaklaşmış olduğunu belirtmek istemiştir. Bu dizeleri şiirden attığına nasıl üzülüyorum, anlatamam. Üzüntüm, bu dizelerin benzersiz güzelliğinden değil yalnızca, aynı zamanda Shade'in benden edindiği bir şeye dayanarak canlandırdığı görüntünün de böylece yitip gitmiş olmasındandır. Zembla'nın son kralı Charles Xavier'nin serüvenlerini ve arkadaşımın bu öykülere ne büyük bir ilgi gösterdiğini, notlarımda daha önce anlatmıştım. Bu olayın değişik bir biçiminin yazılı olduğu dizin kartı, 4 Temmuz tarihlidir ve Shade'le birlikte günbatımında New Wye'ın ve Dulwich'in mis kokulu sokaklarında gezindiğimiz zamanlar benim anlattuklarımın eksiksiz bir yansımasıdır. 'Biraz daha anlat bana' derdi arkadaşım, boş piposunu kayın ağacına vurarak; gökyüzünde renkli bulut sallanıp dururken, uzaktaki tepenin üzerinde ışıkları yanmış evde Bayan Shade rahatça oturup video filmi seyrederken ben, arkadaşımın isteğine sevinçle boyun eğerdim.

Ayaklanmanın ilk aylarında Kral'ın kendisini nasıl bir tuhaf duruma düşmüş hissettiğini, anlaşılır bir ifadeyle Shade'e anlatmıştım. Kendisini bir satranç oyununda tek bir siyah taş olarak duyumsamak, kralın hoşuna gidiyordu; öyle ki, satranç problemleri kuran bir kimse onu, *yalnız kral* tipi çözümde kullanılmak üzere *köşede bekleyen kral* diye adlandırabilirdi. Kralcılar ya da en azından Ilımlı Demokratlar devletin modern bir tiranlığa dönüşmesini önleyebilirlerdi; ama bunun için, güçlü bir polis devletinin ancak birkaç deniz mili öteden Zembla Devrimine pompaladığı kirli altınla ve robot sürüsüyle başa çıkabilmeleri gerekliydi. Durumun umutsuzluğuna karşın Kral, tahtını bırakmayı reddediyordu. Kibirli ve somurtkan, bir tutsak olarak, taştan sarayına hapsedilmişti; Sarayın köşesindeki küçük kuleden dürbünle bakıldığında, masalsı bir spor derneğinin yüzme havuzuna atlayan kıvrak delikanlılar görülebiliyordu ve cennet kadar uzakta, toprak bir alanda Bask antrenörle tenis oynayan, eski moda fanila giysili ingiliz elçisi. Nasıl da apaçık görünüyordu dağlar; gökkubbenin batısına nasıl bir özenle çizilmişlerdi!

Her gün, sisle kaplı kentin içinde bir yerlerde, şiddet, tutuklama ve idamlar patlak veriyordu; ama kentin büyük kısmı her zamanki gibi dingin bir yaşam sürdürmekteydi; kahvehaneler dolup taşıyor, Krallık Tiyatro'sunda görkemli oyunlar sahneleniyordu. Mutsuzluğun yoğunlaştığı tek yer, saraydı. Taş suratlı, dar omuzlu *komizar*'lar içeride ve dışarıda, görevli askerlere sıkı disiplin uyguluyorlardı. Yobazca bir ahlak, şarap mahzenlerinin kapısını kilitlemiş, güney binadaki kadın hizmetçileri uzaklaştırmıştı kuşkusuz, kraliçenin nedimeleri de gitmişti, uzun zaman önce; yani Kral, Fransız Riviyerasındaki villaya Kraliçeyi sürgün gönderdiği zaman. Tanrıya şükür, o korkunç günleri bu pis sarayda geçirdi hanımefendi!

Her odanın kapısında nöbetçi duruyordu. Ziyafet salonunda üç bekçi vardı; dört tanesi de kitaplığın içinde aylak aylak geziniyordu, karanlık raflar ihanetin gölgelerini barındırırken. Sarayda bırakılan birkaç uşağın yatak odaları da, kendi silahlı asalaklarını barındırıyordu; bunlar, yaşlı uşaklarla gizlice rom içiyorlar ya da oğlanlarla pis işler yapıyorlardı. Gelmiş geçmiş tüm kralların eşyalarının sergilendiği görkemli salona girdiğinizde, artık içi boşalmış o yiğitlerin çelik zırhlarına parmak atan terbiyesizleri görürdünüz açıkça. Ve nasıl bir köselc ve keçi kokusu sarmıştı, bir zamanlar karanfil ve leylak kokularının doldurduğu o havadar odaları!

Bu korkunç konuklar topluluğu, başlıca iki kümeden oluşuyordu: cahil, yaban görünüşlü ama aslında pek zararsız, Thule'lu acemi erler, bir de devrimin ilk ateşinin tutuştuğu o ünlü Cam Fabrikası'ndan gelen nazik ve az konuşkan Aşırılar. O kişi, artık açıklayabilir (Paris'te güvenlik içinde olduğuna göre): bu toplulukta en azından bir yiğit kralcı vardı ve öyle ustalıkla kimlik değiştirmişti ki, hiçbir şeyden kuşkulanmayan arkadaşlarını sıradan taklitçiler durumuna düşürmüştü. Gerçekten de, Odon, Zembla'nın en ünlü aktörlerinden biri olup çıkmıştı o zamanlar; Krallık Tiyatrosunda, oyunda rol almadığı gecelerde çok alkış topluyordu. Odon'un aracılığıyla Kral, kendisine bağlı birçok kimselerle, genç soylularla, sanatçılarla, üniversite sporcularıyla, kumarbazlarla, Kara Gül Şövalyeleriyle, eskrim kulüplerinin üyeleriyle, ve moda dünyasının, serüvenciliğin ünlü isimleriyle ilişki kurmaktaydı. Bir takım söylentiler patlak vermişti. Tutuklunun yakında özel bir mahkemede yargılanacağı öne sürülüyor, ama başkaları onun göze çarpacak biçimde bir hapishaneye götürülürken öldürüleceğini söylüyordu. Her gün, kralın kurtarılması konusunda tasarılar ku-

ruluyorduysa da bunlar, pratik olmaktan çok estetik kurgulardı. Zembla'nın batısındaki Blawick (Mavi Koy)'un kıyısında, bir mağarada güçlü bir deniz motoru hazır tutuluyordu; koyun arkasındaki sıradağlar, kenti denizden ayırmaktaydı; saydam denizin taş duvar ve motor üzerine yapacağı yansımalar, güçlük yaratabilirdi ama Kralı kaçırmayı tasarlayanlar, onun şatodan nasıl çıkacağını, çevredeki askerlerden nasıl sıyrılacağını bilemiyorlardı.

Güney Batı Kulesi'nde, rahatlık içinde geçirmekte olduğu tutukluluğunun üçüncü ayında, bir Ağustos günü Kral, züppe işi el aynasıyla, yüksekteki penceresinin kanadından dışarıya, güneş ışınlarını yansıtarak gizli işaretler vermekle suçlandı. Görüntünün genişliği, ihanete yardımcı olmakla kalmıyor, ayrıca yukarıdan bakan Kral'ın kendisini, aşağı katlardaki gardiyanlardan daha üstün sanmasına neden oluyordu; suçlamalar böyleydi. Bu gerekçeyle bir akşam, Kralın gemici ranzası, sarayın aynı yanında ama birinci katta bulunan kasvetli bir sandık odasına taşındı. Bu oda, yıllar önce dedesi Üçüncü Thurgus'un giyinme odasıydı. Thurgus'un 1900'de ölmesinin ardından görkemli yatak odası, küçük bir kiliseye dönüştürüldü; bitişiğindeki oda ise, çok yüzlü boy aynasından ve yeşil ipekli kanepesinden yoksun bırakılarak, yoz bir şey durumuna düşürüldü, yarım yüzyıldır bu durumda, eski eşyaların atıldığı bir oda; bir köşede kilitli bir bavul, öbür köşede hurda bir dikiş makinası... Oda kapısının açıldığı mermer döşeli koridor, odanın kuzey yanından ilerleyerek batısına doğru keskin bir dönüş yapıp Saray'ın güneybatısında bir antre oluşturuyordu. Tek penceresi vardı, o da sarayın güney bölümündeki iç avluya bakıyordu. Bu pencere, bir zamanlar, üzerinde bir ateşkuşu ve avcı resmi bulunan renkli camıyla, benzersiz bir düş dünyasıydı; ama son zamanlarda bir futbol darbesi bu görkemli orman görüntüsünü yok etti, yerine adi cam takıp dışarıdan demir parmaklıkla çevirdiler. Batıdaki duvarda, beyaz boyalı dolabın yukarısında, siyah kadife zeminli çerçevenin içinde büyük bir fotoğraf asılıydı. Kuleden işaret vermekle suçlanan, kısa ömürlü, güçsüz ama binlerce kez vuran güneş ışığı, bu resmi parlaklaştırmıştı; sözkonusu resim, şimdi adı anılmayan bayan sanatçı İris Acht'ın romantik profilini gösteriyordu, geniş ve çıplak omuzlarıyla. Söylentilere göre bu bayan, apansız öldüğü 1888 yılına dek, uzun bir zaman Thurgus'un metresi olmuştu. Karşıda, doğu yönündeki duvarda uçarı görünüşlü bir kapı vardı; odanın koridora açılan öbür kapısı gibi türkuvaz renkli olan ama şimdi sımsıkı kapatılmış bulunan kapı, es-

kiden, ihtiyar zamparanın yatak odasına açılıyordu; kristal topuzunu artık yitirdi; iki yanına konan, bir yerlerden sürgün gelmiş oyma resimler, odanın çürüme döneminden kalmadır. Bu resimler buraya seyredilmek amacıyla konmamıştı; koridorların ve oturma odasının süslenme gereksinimini karşılamak üzere konan sıradan resimlerdi yalnızca; bir tanesi, Tenier'lerin[79] yöntemiyle yapılan zavallı, acındırıcı bir *Fête Flamande*[80] resmiydi; öbürüyse, bir zamanlar çocuk odasında asılı dururdu ki buranın uykulu sakinleri, resimdeki köpüklü dalgalara bakarlardı, hüzünlü koyunların bulanık biçimlerine bakmak yerine; şimdiyse bu koyunlar açıkça görünüyorlardı.

Kral içini çekti, soyunmaya başladı. Portatif karyolasıyla küçük bir masa, kuzey doğudaki köşeye, pencerenin karşısına konmuştu. Doğuda türkuvaz kapı, kuzeyde koridorun kapısı, batıda dolabın kapısı, güneyde pencere vardı. Siyah spor ceketiyle beyaz pantolonu, eski uşağının uşağı tarafından alınıp götürülmüştü. Kral, pijamasını giyip yatağın kıyısına oturdu. Adam bir çift deri terlikle geri geldi, onları efendisinin halsiz ayaklarına geçirdi, eskimiş iskarpinleri alıp çıktı. Kralın çevrede gezinen bakışları, yarı açık duran pencere kanadına takıldı. Buradan, donuk bir ışığın vurduğu avlunun bir bölümü görünüyordu; çitle çevrili kavağın altındaki taş sırada iki asker kâğıt oynamaktaydı. Yaz gecesi yıldızsız, kıpırtısızdı; sessiz şimşeklerin uzaklarda apansız parlamalarını saymazsak. Taş sıranın üzerindeki fenere bir pervane, yarasa gibi körcesine, çarpıp duruyordu; sonunda askerin biri, şapkasıyla vurup onu yere indirdi. Kral esnedi; ışığın altında kâğıt oynayanlar, onun gözyaşlarının prizmasında titreştiler, dağılıp yok oldular. Kralın sıkkın bakışları, bir duvardan öbürüne yol alıyordu. Koridorun kapısı az açıktı; nöbetçinin yaklaşıp uzaklaşan ayak sesleri işitilebiliyordu. Dolabın yukarısında Iris Acht, omuzlarını düzleştirdi, uzaklara baktı. Bir cırcır böceği cırladı. Yatağın yanındaki lamba, dolabın kilidinde duran yaldızlı anahtarın üzerine ışığını gönderecek kadar güçlüydü. İşte anahtarın bu parıltısıdır ki tutuklunun beyninde görkemli bir yangın tutuşturdu.

Şimdi, 1958 Ağustosunun ortalarından otuz yıl geriye, bir Mayıs ikindisine dönüyoruz; o zamanlar Kral, güneşle esmerleşmiş elinin işa-

(79) Tenier'ler, Flaman ressamları olan *Yaşlı David* (1582-1649) ile *Genç David* (1610-1690)'dir. —Çev.

(80) Flaman Festivali. —Çev.

ret parmağında gümüş yüzük taşıyan güçlü, esmer bir oğlandı, on üç yaşında. Annesi Kraliçe Blenda, Viyana'ya ve Roma'ya giunck üzere ülkeden yeni ayrılmıştı. O yıllarda Kralın bir çok değerli, yakın oyun arkadaşı vardı ama hiçbiri Rahl Dükü Oleg'le boy ölçüşemezdi. Festivallerde— ki bizim ülkemizin Kuzeyc özgü uzun bahar mevsiminde epeyce şenlik günü vardı— yüksek tabakadan ailelerin gelişmiş oğlanları, kolsuz kazak, siyah tokalı ayakkabılarla kısa çorap, ve çok dar, çok kısa, bizim *hotinguens* dediğimiz bir pantolon giyerlerdi. Okuyucularım için, böyle giyinmiş oğlanların resimlerini çizebilmeyi çok isterdim (makasla silâhlanmış çocuklar için kartonlara çizilen bebek resimleri gibi.) Böylece, beynimi tüketen bu karanlık akşamları biraz aydınlatmış olurdum. Oğlanların ikisi de yakışıklıydı; uzun bacaklarıyla Varang'ların[81] katıksız örnekleriydiler. Oleg, on iki yaşındaydı ve Dükler Okulu'nun en çarpıcı öğrencisiydi. Hamamın ortasında soyunup parıltılar saçtığında, kızlarınkini andıran zarifliğiyle sert erkekliği arasındaki keskin çelişki, göze çarpardı. Kurallara düşkün bir satirdi o. İşte, böyle özel bir günde, akşama doğru, güçlü bir sağnak, sarayın bahçesinde ilkyaz yapraklarını cilalıyordu; ah, İran leylakları karmakarışık, nasıl devriliyorlar, çarpışıyorlardı yeşil bir çağlayanı andıran ametist lekeli pencere camlarının ötesinde! Çaresiz, dışarı çıkılmayıp içeride oyun oynanacaktı. Oleg gecikiyordu. Acaba gelecek miydi?

Prens, değerli bir oyuncak takımını arayıp bulmaya karar verdi; daha yeni öldürülmüş bir kralın armağanı olan bu oyuncak, son Paskalya'da Oleg'le kendisini pek eğlendirmiş ama sonra, bağlı oldukları zevk balonundan kopunca müze varlıklarının unutulmuşluğuna gömülen tüm özel, işçilik emeği oyuncaklar gibi, bir yana atılmıştı. Prens, özellikle, güzel bir oyuncak sirki bulmak istiyordu; onu büyük bir kutuya koymuştu. Çok özlüyordu onu; gözleri, beyni, ve beyninde başparmağının ucuyla ilgili bir yer, parlak pullu kalçaları olan o kahverengi akrobat oğlanları dünmüş gibi anımsıyordu, ayrıca kırmalı yaka takmış zarif, hüzünlü palyaçoyu. Hele tahtadan yapılıp boyanmış üç yavru fil vardı ki oynak eklemleriyle bir önayakları üzerinde durdurulabiliyorlar ya da kırmızı çemberli küçük bir fıçının tepesine dimdik konabiliyorlardı. Oleg'in ziyaretinden bu yana iki hafta geçmemişti; o ziyaret gecesi ilk kez iki oğlanın aynı yatağı paylaşmasına

(81) Varanglar, 9. yüzyılda Rusya'ya giren İskandinavyalı bir halktır. —Çev.

izin verilmişti. O gece yaptıkları kötü işi anımsayınca Prensin parmaklarında canlanan karıncalanma, ve aynı şeyi yinelyececkleri ikinci bir geceyi beklerken içini saran kızışma, şimdi bir utanma duygusuyla birleşiyordu; bu utanma, çok önceleri çok daha masum oyunlarda sığınak olmuştu ona.

Mandevil Ormanındaki piknikte ayağı burkulduğu için yataktan çıkamayan İngilizce öğretmeni, bu sirkin nerede olduğunu bilmiyordu; Batı Koridorunun sonundaki sandık odasına gidip aramasını salık verdi Prense, o da bu odaya gitti. Şu tozlu siyah bavul? Prensin umudunu boşa çıkardı. Gevşe bir oluğun yakında oluşu nedeniyle, yağmur burada daha iyi işitilebiliyordu. Peki, ya dolap? Yaldızlı anahtarı isteksizce döndü. Rafların üçü de, altlarındaki boşluk da çeşitli şeylerle tıkabasa doluydu: birçok günbatımının tortusuyla yüklü bir palet; bir fincan dolusu fiş; fildişinden bir sırtkaşıyıcısı; dayısı Conmal tarafından yapılmış *Atinalı Timon* çevirisinin otuz ikinci basımının bir örneği; oyuncak denizkovası; bu kovanın içindeki çakıllara ve istiridye kabuklarına Prensin çocukluk döneminde raslantıyla katılmış, aslında ölen babasının takılarından olan, altmış beş kıratlık mavi bir elmas; tebeşirden bir parmak; artık unutulmuş bir oyunun oynandığı, kareleri ayrılmış dörtköşe bir tahta. Nasıl olmuşsa, rafın arkasına kara bir kadife parçası sıkışmıştı; Prens önemsemeden, dikkati başka yerde, bu parçayı çıkarmaya uğraşırken raf oynadı, bir ucunun hemen altında bir anahtar deliği göründü; anahtar buraya da uyuyordu. Sabırsızlıkla öbür iki rafı da boşaltıı (eski giysilerle ayakkabılar), öncekine yaptığı gibi onları yerlerinden çıkardı; dolabın arkasındaki anahtar deliğine anahtarı sokup çevirince kapı yana doğru kayıp açıldı. Filleri unutan Prens, gizli geçidin eşiğinde dikiliyordu. Geçit, koyu bir karanlık içindeydi ama bir girtlağın derinliklerinden gelen sesleri andıran, mağaralardaki yankılara da benzeyen birtakım sesler, çok önemli olayları haber verir gibiydi. İki tane elfeneriyle bir tane adımölçer getirmek üzere hemen odasına döndü. Döndüğü sırada Oleg'in geldiğini gördü, elinde bir laleyle. Ama o yumuşak, sarı buklelerı kesilmişti; Prens, içinden şöyle diyordu: eskisi gibi davranmayacağını biliyordum. Buna karşılık Oleg, altın kaşlarını birleştirip şaşırtıcı buluşu işitmek için ilgiyle başını yaklaştırdığında genç Prens, onun kırmızı kulağının tüylü sıcaklığından ve araştırma önerisini onaylamak için başını istekle sallayışından anladı ki hiç değişmemişti sevgili yatak arkadaşı.

Mösyö Beauchamp, Mr Campbell'in yatağının yanına satranç oynamak üzere oturup yumulu avuçlarını, seçmesi için adama uzatır uzatmaz Prens de Oleg'i alıp sihirli dolaba götürdü. Yeşil halı kaplı, sakınımlı, sessiz basamaklardan parke taşlı bir yeraltı geçidine iniliyordu. Aslında hep 'yer altında' değildi; örneğin, sandık odasının önünden geçen güneybatı koridorunun altında bir tünel biçiminde ilerledikten sonra bir dizi terasın altından, krallık parkının huş ağaçlı caddesinin altından geçiyor, daha ileride de birbirini kesen üç yolun, yani Akademi Bulvarıyla Coriolanus ve Timon Sokaklarının altından gidiyor, ama yine de hedefine ulaşamıyordu. Öte yandan, geçeceği binaların durumuna göre kendini ayarlayan bu geçit, bazan bir köşeden sapıyor, bazan kemer biçimini alıyordu; karşısına çıkan bir sete yanını vererek, cep defterindeki özel yerine konan bir kalem gibi, onunla çakışıyor, ya da bir konağın, izinsiz girenleri haber veren karanlık koridorlarla dolu mahzenlerinden geçiyordu. Büyük olasılıkla, zaman içinde, bu terkedilmeş geçitle dış dünya arasında gizemli bağlantılar kurulmuştu: Ya rastlantı sonucu yukarıdaki binaların yıkılması ya da zamanın körcesine parmak sokmasıyla yer yer oluşan yarıklar ve bir delinin girebileceği dar, derin koridorlar, içlerindeki pis, tatlı su birikintileri dolayısıyla bir kale hendeğinin altında bulunulduğunu ya da karanlıkta duyulan toprak ve çimen kokularıyla, yukarıda, çok yakında eğimli bir bayırın var olduğunu gösteriyorlardı; çeşitli çöl bitkilerini toplamasıyla ünlü seraların bulunduğu görkemli dük villasının bodrumunda geçit emekleyerek ilerlerken, hafif kumlardan oluşmuş yer, yürüyenlerin ayak seslerini değişikliğe uğratıyordu. Oleg önde yürümekteydi: çivit mavisi kumaşın sımsıkı sardığı biçimli kalçaları kıpır kıpırdı; dikleşmiş parlaklığı, elindeki fenerden daha çok aydınlatıyordu sanki alçak tavanı ve sıkışık duvarları, ışık sıçramalarıyla. Arkasından gelen Prensin feneri, yere oynak ışıklar salarken Oleg'in çıplak uyluklarının gerisini ince unla kaplıyordu. Hava soğuk, küf kokuluydu. Fantastik tünel gidiyor, gidiyordu. Sonra hafifçe yukarıya yöneldi. Pedometre 1.888 yardayı gösterirken yolcular tünelin sonuna ulaştılar. Sandık odasındaki dolabın sihirli anahtarı, şimdi karşılarına çıkan yeşil kapının anahtar deliğine, onları sevindiren bir kolaylıkla kayıp giriverdi; böyle rahat girişiyle onlara vadettiği şeyi başarmak üzereydi ki kapının arkasından gelen, tanımadıkları seslerin oluşturduğu patlama, kaşiflerimizi durduruverdi. İki korkunç ses; biri kadının, öbürü de erkeğin olmak üzere, bazan tutkulu haykırma bi-

çiminde yükseliyor, bazan fısıltı düzeyine iniyor ve Batı Zembla'da konuşulan Gutnish dilinde birbirlerini aşağılıyorlardı. İğrenç bir tehdit, kadının korkuyla çığlık atmasına neden oldu. Birden sesler kesildi. Ama hemen ardından, adamın gevşek bir biçimde mırıldandığı kısa onaylama tümceleri ('Çok güzel, sevgilim' ya da 'Daha iyisi yapılamazdı') işitildiyse de bunlar, daha önce olanlardan daha tüyler ürperticiydi.

Prensle arkadaşı, birbirlerini unutarak, saçma bir paniğe kapıldılar ve adımölçerin delice vuruşları eşliğinde gerisingeri koşarak başladıkları yere döndüler. 'Of!' dedi. Oleg, son raf da yerine konur konmaz. Merdivenlerden salına salına çıkarlarken genç Prens ona 'Arkadan tebeşire bulanmışsın,' diyordu. Odaya girdiklerinde, Beauchamp'la Campbell'i, oyunda berabere kalmış halde buldular. Yemek saati yaklaşıyordu. Oğlanlara, ellerini yıkamaları söylendi. Önceki serüvenin heyecanı yokolup yerini bambaşka bir şeyin heyecanı almıştı. Yukarı çıkıp bir odaya kapandılar.

İçten görünüşünü ve lekelerle kaplı dıştan görünüşünü anlatmak zaman almışsa da, bu anı, aslında Kralın belleğinden bir an içinde geldi geçti. Geçmişin bazı yaratıkları ki, bu da onlardan biriydi, yaşadıkları doğal ortam korkunç bir yıkıma uğramış olsa bile, otuz yıl boyunca uykuya yatmış olarak vardılar. Gizli geçidi buldukları günlerde az kalsın zatürreeden ölüyordu. Hastalığı sırasında kapıldığı sanrılarda, bir kez, sonsuz bir tünelde ilerleyen parlak bir disk görüp onu izlemeye kalkmış, sonra da önündeki sarışın ateşin eriyen kalçalarını yakalamaya çalışmıştı. Sağlığına kavuşsun diye onu bir kaç mevsimliğine güney Avrupaya göndermişlerdi. Oleg'in on beş yaşında, bir kızak kazasında ölmesi, ikisinin yaşadığı serüvenin gerçekliğini yok etmeye yaradı. O gizli geçidin yeniden gerçek bir varlık haline gelmesi ise, ulusal bir devrimin gerçekleşmesini beklemişti.

Nöbetçinin gıcırtılı ayak seslerinin uzaklaştığından kuşkusu kalmayınca Kral, dolabı açtı. Şimdi boştu içi; yalnızca bir köşeye atılmış *Timon Afinsken* cildi vardı, bir de dip bölmeye tıkıştırılmış eski spor giysileriyle jimnastik ayakkabıları... Nöbetçinin ayak sesleri yaklaşıyordu. Kral, araştırmasını sürdürmeyi göze alamayıp dolabın kapısını yeniden kilitledi.

Tam bir güvenlik içinde olacağı birkaç dakika gerekliydi ona; ancak o zaman, en az gürültüyle birtakım küçük işleri başarabilecekti: dolaba girmek, içeriden kilitlemek, rafları sökmek, gizli kapıyı açmak,

rafları yerlerine koymak, karanlığın açılmış ağzına girmek, gizli kapıyı kapayıp kilitlemek. Hepsi doksan saniye.

Koridora çıktı; oldukça yakışıklı ama inanılmaz ölçüde aptal olan nöbetçi hemen ona doğru ilerledi. 'Kurtulamadığım bir istek var içimde,' dedi Kral. 'Yatmadan önce piyano çalmak istiyorum, Hal.' Hal (adı bu ise), onu müzik odasına götürdü; burada, Kralın bildiği gibi, üstü örtülü harpın yanında Odon beklerdi hep. Tilki suratlı, iriyarı bir İrlandalıydı, pembe kafasına Russki fabrika işçilerinin giydiklerine benzer kibar bir kasket yerleştirmişti. Kral oturdu; nöbetçi uzaklaşır uzaklaşmaz da, durumu kısaca açıkladı, bir eliyle tuşları tıngırdatırken. 'Böyle bir geçitten söz edildiğini hiç duymadım,' diye mırıldandı Odon, yenildiği satranç oyununda üstün gelmesi için nasıl oynaması gerektiği kendisine gösterilen biri gibi canı sıkkın. Majesteleri kesinlikle yanılmıyordu, değil mi? Majesteleri yanılmıyordu. Bu geçidin, sarayın dışına açıldığını mı tahmin ediyordu? Kesinlikle sarayın dışına açılıyordu.

Ama Odon, biraz sonra gitmek zorundaydı, çünkü o gece *Balık adam*'da rolü vardı; eski, güzel bir melodramdı bu, dediğine göre, en az otuz yıldır oynanmamıştı. 'Benim melodramım bana yeter,' diye yanıtladı Kral. 'Yazık,' dedi Odon; alnı kırıştı, ağır ağır deri paltosunu giyiyordu. Bu gece hiçbir şey yapma olanağı yoktu. Komutandan, görevde kalmasına izin vermesini istese kuşku uyandırırdı ve en ufak bir kuşku bile, ölüm getirebilirdi. Yarın bir fırsatını bulup bu yeni kaçış yolunu inceleyecek; uygun olup olmadığını, ucunun bir yere açılıp açılmadığını araştıracaktı. Charlie (Majesteleri), o zamana kadar herhangi bir işe kalkışmayacağına söz verir miydi? 'Ama gitgide yaklaşıyorlar,' dedi Kral, Resim Galerisinden kendilerine doğru gelen rap rap seslerini kastediyordu. 'Pek değil,' diye yanıtladı Odon, 'saatte bir inç, belki iki. Şimdi gitmem gerek.' Böyle derken gözünü kırparak, nöbeti devralmaya gelen ağırbaşlı, şişko askere dikkatini çekiyordu.

Krallık mücevherlerinin Sarayda, bir yerde saklandığı biçiminde yanlış bir inanca kapılan yeni yönetim, bunları buldurmak üzere iki yabancı uzman getirtmişti (681. dizeyle ilgili notta belirtildiği gibi). Bu verimli çalışma bir aydır sürüyordu. Konsey Salonunu ve başka odaları yerle bir ettikten sonra bu iki Rusyalı, eylemlerini galeriye sıçrattılar; burada Eystein'in görkemli yağlı boya tabloları, Zembla Krallığının her kuşaktan prens ve prenseslerini yakalayıp hipnotize etmişti. Eystein, yüzleri asıllarına uygun çizemediği için, akıllılık edip ken-

dini, gelenceksel övücü portre yöntemine bağlı kalmakla sınırlamıştı; ama bu soylu kimseleri çevreleyen çeşitli nesneleri, en küçük ayrıntılarına dek büyük ustalıkla çiziyordu; severek ve başarıyla canlandırdığı düşmüş yapraklar ve cilalı panoların aksine bu portreler, büsbütün ölü görünüyordu.[82] Ama Eystein, portrelerin bazılarında, yanıltmacaya başvurmuştu: tahta, yün, altın, kadife gibi süslemelerin arasına, başka yerle ilgili bir madde de katmıştı. Görünüşe göre, resmin derinlik ve renk etkisini güçlendirme amacına yönelik bu aldatmaca, Eystein'in alçaklığını da gösteriyordu, yeteneksizliğini de; ayrıca, şu temel olguyu gözler önüne seriyordu: Gerçeklik, sanatın ne öznesidir ne de nesnesi; sanat, insan gözünün algıladığı ortalama 'gerçeklik' ile ilgilenmez, kendine özgü bir gerçeklik yaratır. Ama biz, teknisyenlerimize dönelim yine; koridor boyunca, tak tak diye vurarak, Kral'la Odon'un yola çıkmaya hazırlandıkları köşeye doğru ilerliyorlardı. Burada eski Hazine Bakanı Kont Kemel'in portresi asılıydı: İhtiyar, bitkin adam, parmaklarını hafifçe, kabartmalı ve armalı bir kutunun üstüne dayamıştı; kutunun seyirciye dönük yanı dikdörtgen, bronzdandı; kutunun karanlık içindeki kapağının üzerinde, perspektif kurallarına uygun biçimde ustaca yapılmış bir tabak, tabağın içinde de iki loblu, beyni andıran, ikiye bölünmüş bir ceviziçi göze çarpıyordu.

'Buraya geleceklerini düşünmemiştik,' diye mırıldandı Odon, annesinin diliyle; bu sırada şişman asker, bir köşede silahla ilgili sıkıcı kuralları uygulamaya dalmıştı.

İki Sovyet uzmanı, gerçek bir madenin arkasında gerçek bir boşluk bulacaklarını sandıkları için haksız sayılmazlar. Şu anda levhayı mı sökeceklerini yoksa resmi mi indireceklerini karara bağlamak üzereydiler; ama biz bir öngörüde bulunuyoruz ve okuyucuların şu gerçeğe inanmasını istiyoruz ki dikdörtgen prizma biçimindeki boşluk, duvarın arkasındaydı gerçekten; gelgelelim, içinde hiçbir şey yoktu, fındık kabuklarından başka.

Bir yerde, demir bir perde kalktı, resmi çırılçıplak ortaya çıkardı, su perileri ve nilüferleriyle. Odon, ana diliyle, anlamlı bir biçimde 'Yarın flütünüzü getiririm,' diye bağırdı, sonra gülümsedi, el salladı, çoktan sislere bürünmüş,kendi tiyatro dünyasının uzaklıklarına çekilmişti.

---

(82) Aslında, ressam, korktuğu için bu soyluları gerçek çirkinlikleriyle çizmiyor, övücü yöntemle onları güzelleştiriyordu; ama çevrelerindeki nesneleri ustalıkla çizerek, soyluları ölü durumuna düşürüyor, öc alıyordu. —Çev.

Şişman nöbetçi, Kralı odasına geri götürdü, yakışıklı Hal'e teslim etti. Saat dokuz buçuktu. Kral yatağa girdi. Oda uşağı olan serseri, ona her gece içtiği süt ve konyak karışımı içkisini getirdi, terlikleriyle sabahlığını alıp götürdü. Dışarı çıktığı anda, Kralın ona ışığı söndürmesini buyurması üzerine dışarıdan kolunu uzattı, eldivenli eliyle odanın düğmesini bulup çevirdi. Yine de, bazan uzaklardan ışık vuruyordu pencereye. Kral karanlıkta içkisini bitirip boş bardağı masanın üzerine koyarken bardak, demir bir fenere çarpıp çınlattı; bu fener, zaman zaman ortaya çıkan elektrik kesilmelerine karşı, düşünceli yöneticiler tarafından Kral'a verilmişti.

Bir türlü uyuyamıyordu. Başını çevirip kapının altındaki ışık çizgisini seyretti. O anda kapı usulca açıldı; yakışıklı genç gardiyanı, içeriye bir göz attı. Kralın kafasında tuhaf, ufak bir düşünce dansetmeye başladı; ama bütün gençler, bitişik avludaki arkadaşlarına katılmak istediklerinde bu niyetlerini ve geri gelecekleri saate dek kapının kilitli kalacağını tutukluya bildirmek zorundaydılar. Kral, bir gereksinimi olduğunda, pencereden bağırabilirdi. 'Ne kadar zaman burada bulunmayacaksınız?' diye sordu askere, o da *'Yeg ved ik* (Bilmiyorum),' diye karşılık verdi. 'İyi geceler, kötü çocuk,' diye uğurladı onu Kral.

Askerin siluetinin avlu ışığına girmesini bekledi; orada öbür Kuzeyliler oyunlarına davet ettiler askeri. Sonra Kral, karanlığın güvencesine sığınarak dolabın dibinde eski giysiler aramaya koyuldu; kayak pantolonunu andıran bir şeyi ve eski kazak gibi kokan bir giysiyi pijamalarının üzerine çekti. El yordamıyla aramayı sürdürünce, hafif tenis ayakkabılarıyla yünlü bir başlık buldu. Sonra, kafasında önceden saptadığı hareketleri yineledi. İkinci rafı çıkarıyordu ki yere ufak bir gümbürtüyle bir şey düştü; onun ne olduğunu tahmin etmişti, uğur getirsin diye yanına aldı.

Karanlığa tümüyle karışıncaya dek, el fenerinin düğmesine basmayı göze alamadı, ayağıyla bir yere çarpmaktan da çekindi; bu yüzden, Kron Dağının likenli kayalarında aşağı, oturup kayarak inen acemi bir papaz gibi Kral, karanlıkta göremediği on sekiz basamağı neredeyse oturarak inmek zorunda kaldı.Sonunda el fenerinden salabildiği donuk ışık, onun en yakın arkadaşı oldu; Oleg'in hortlağı, özgürlük hayaleti. Kral, acıyla zevk karışımı, aşk benzeri bir duyguyla dolmuştu ki böyle bir duyguyu en son, taç giyme töreninde tanımıştı; o gün, tahtına doğru yürürken, kimin yapıtı olduğunu hiçbir zaman öğrenemediği olağanüstü zengin, derin bir müzik, kulağını titretmiş,

ayak taburesindeki gül yaprağını alıp atmak için eğilen güzel içoğlanının saçından yayılan hoş kokuyu içine çekmişti; şimdiyse el fenerinin ışığında, parlak kırmızı giysilere bürünmüş olduğunu farkediyor, korkunç buluyordu.

Gizli geçit, eskisinden daha pis gibiydi. İçerisi, iki oğlanın ince kazaklarla kısa pantolonlar giyip titreyerek burayı araştırdıkları güne göre, daha açıkseçik görülüyordu. Işıltılı su birikintisi genişlemişti; kıyısında, kırık şemsiyeyle yürüyen bir kötürüm gibi hasta bir yarasa ilerliyordu. Bellekten silinmeyen o renkli kum tabakası, Oleg'in otuz yıllık ayak izlerini taşıyordu; üç bin yıl önce Nil'in mavi çamuru üzerine Mısırlı bir çocuğun evcil geyiğinin basmasıyla oluşup güneşte kuruyan ayakizleri kadar ölümsüzdüler. Geçit, ileride bir müzenin bodrumundan geçiyordu; her nasılsa buraya, Merkür'ün kafası kopuk heykeli sürülmüş, atılmıştı; Yeraltı Dünyasına gidecek ruhların rehberi.(83) Ayrıca çatlak bir şarap sürahisi; yüzeyinde, siyah bir palmiyenin altında iki siyah insanı zar atarken gösteren bir resim vardı.

Son bir dönemeçten sonra geçit, yeşil bir kapıyla bitiyordu; ama kaçağın ona ulaşması için tahta yığınını sendeleye aşması gerekti. Kapıyı açtı, ama ağır ve siyah bir perdeye tosladı. Dikey kıvrımları el yordamıyla açıp geçecek yer ararken, fenerinin cılız ışığı umutsuzca devirdi gözbebeğini ve yitti. Kral, fenerini düşürmüştü, yok edici hiçliğin içine. İki kolunu da, çikolata kokulu kumaşın katmanlarına soktu; içinde bulunduğu anın süprizlerine ve tehlikesine karşın gülünç görünen hareketleri, sinirli bir aktörün önce bilinçli, ama sonra delicesine hareketlerle perdeyi boşuna sarsıp dalgalandırarak sahneye çıkmaya çabalamasını andırıyordu. Bu tuhaf olay, Şeytanın yardımıyla, geçidin gizini çözüverdi, sonunda Kralın perdeyi aşıp yarı karanlık, yarı dağınık *lumbarkamer*'e girmesinden önce; burası eskiden, Krallık Tiyatrosunda Iris Acht'ın giyinme odasıydı. O öldükten sonra terkedilmiş, toz içindeki bu odanın açıldığı koridorda sanatçılar, gezine gezine rollerini ezberlerlerdi, bazan. Mitoloji konulu oyunlarda kullanılan dekor parçaları, duvara yığılarak Kral Thurgus'un tozlanmış fotoğrafını yarı yarıya örtmüştü; bir mil uzunluğundaki koridorun, Iris'le buluşmak için büyük kolaylık sağladığı o günlerdeki haliyle, yani fırça

(83) Yeraltı Dünyası, cehennemdir. Romalıların inancına göre Merkür, güzel söz söyleme, hırsızlık, vb. tanrısıdır. Kinbote, ölen şair Shade'in hırsız olduğunu ima ediyor. —Çev.

bıyığıyla, kelebek gözlüğüyle, madalyalarıyla görünüyordu Thurgus, bu fotoğrafta.

Koyu kırmızı giysileriyle kaçak, gözlerini kırpıştırarak çıktı. Buraya giyinme odaları açılıyordu. Uzakta bir alkış fırtınası koptu, ağır ağır geçti. Uzakta başka sesler, oyunun arasını vurguladı. Kostümlü sanatçılar,Kralın yanından geçiyorlardı; Kral, içlerinde Odon'u tanıdı; pirinç düğmeli kadife ceket, golf pantolonu, çizgili uzun çorap giymişti, Guinish balıkçılarının Pazar giysisiydi bu. Odon,bu kılığın içinde, eliyle kağıt bir bıçak kavramıştı; az önce sevgilisini bu bıçakla öldürmüştü. 'Ulu Tanrım,' dedi, Kralı görünce.

Fantastik giysiler yığınından bir çift pelerin çekip alan Odon, Kralı sokağa açılan merdivene doğru itti. Aynı anda, sahanlıkta sigara içmekte olan kalabalık hareketlendi. Aşırılar yönetiminin görevlilerine kuyruk sallayarak tiyatronun yönetimini elegeçiren yaşlı bir entrikacı, birdenbire titrek parmağıyla Kralı gösterdi; ama kapıldığı öfke yüzünden, takma dişleri takırdadığı, kendisi de kekeleme krizine tutulduğu için konuşamadı. Kral, şapkasını eğip yüzünü gizlemeye çalıştı, dar basamaklardan inerken az kalsın düşüyordu. Dışarıda yağmur vardı. Bir su birikintisine Kralın kırmızı silueti vurmuştu. Arabaların içinde kendi yarış arabasını arayan Odon, bir an onun çalındığı korkusuna kapıldı, ama sonra zarif bir ferahlamayla anımsadı onu yan sokağa parkettiğini. (149. Dizeye ilişkin ilginç notumuza bakınız.)

131.—132. Dizeler : Hayaletiydim ben mumkanat kuşunun, öldürülen, sahte uzaklığından pencere camının.

Şiirin başlangıcını oluşturan iki dizenin hoş melodisi, burada yeniden yükselmektedir. Bu uzun ezginin yinelenmesiyle ortaya çıkacak monotonluğu önlemek üzere, 132. dizede ustaca bir değişiklik yapılmıştır; ikinci sözcükle sondaki uyaklı sözcüğün arasındaki ses benzerliği, kulağa çok tatlı bir gevşeme zevki vermektedir; hani yarım yamalak anımsadığımız hüzünlü şarkılar vardır, bunların ezgileri, bize sözlerinden daha anlamlı gelir ya, işte onun gibi. Bugün, sözkonusu 'sahte uzaklık' o korkunç işlevini gerçekleştirdiğine göre; geriye kalan hayalet ya da gölge de yalnızca elimizdeki bu şiir olduğuna göre; dizelerde, ayna oyunundan ve serap görüntüsünden daha gerçek bir şeylerin varlığını görmekten kendimizi alamıyoruz. Gradus'un kişiliğinde kaderin, kilometrelerce 'sahte uzaklığı' aşarak zavallı Shade'e ulaştığını anlıyoruz. Şair de, kaderin zorladığı bir kör uçuş sonunda, yansıyan bir görüntüye çarparak yok oluyor.

Gradus, birkaç tür ulaşım aracı (kiralık arabalar, kısa mesafeli trenler, yürüyen merdivenler, uçaklar) kullanmış olduğu halde, her nasılsa aklın gözü onu görebilmekte, aklın kasları onu hissedebilmektedir, her zamanki gibi gökyüzünde kayarken, denizleri ve karaları aşarak, bir elinde siyah yolcu bavulu, öbüründe gevşek katlanmış şemsiyesiyle. Onu hareket ettiren güç, Shade'in kendi şiirinin büyülü eylemidir; veznin güçlü motorudur onu çekip getiren. Alınyazısının amansız ilerleyişi, daha önce hiçbir şiirde böylesine somut anlatılamamıştır. (Duyu organlarıyla algılanamayan bu ilerleyiş için şairin yarattığı başka imgeler, 17. dizeyle ilgili açıklamamda gösterilmiştir.)

137. Dize : Sekizsel

Benim ağır, eski sözlüğüm, bunu 'dördüncü dereceden sekizsel eğri' diye açıklıyor. Bu sözcüğün bisiklet sürmeyle ilgisini anlıyamıyorum ve sanıyorum ki Shade'in bu sözleri, hiçbir anlam içermemektedir. Kendisinden önceki şairler gibi o da, benim kanıma göre, ses uyumu kaygısına kapılmış, bu yüzden anlamda bir bozulmanın kurbanı olmuştur.

Çarpıcı bir örnek verelim: Müziğe yatkınlık ve plastik güzellik açısından hangi sözcük, *coramen* sözcüğünden daha çınlayıcı, daha parıltılı, daha anlamlı olabilir? Ama gerçekte bu sözcük, Zemblalı bir sığırtmacın, sürüyü *vebodar*'a (yaylaya) götürürken kendi basit yiyeceğini ve partal battaniyesini en uysal ineğin sırtına bağlamak için kullandığı kabasaba kayış anlamına gelir yalnızca.

143. Dize : Kurmalı oyuncak

Talihim yardım etti de gördüm onu! Mayıs ya da Haziranda, bir akşam üstü, birtakım broşürleri anımsatmak için arkadaşıma uğradım; kaçık bir rahip olan dedesinin yazdığı bu kitapçıkları şair, bodrumda sakladığını söylemişti bana. Kendisini, sıkıntılı, bazı konukları bekler durumda buldum; iş arkadaşlarıyla eşleri, yanılmıyorsam, resmi bir yemek için onun evinde toplanacaklardı. Beni sevinerek bodruma indirdi; ama tozlu kitap ve dergi yığınlarını didik didik aradıktan sonra, onları başka bir gün bulmaya çalışacağını söyledi. İşte o zaman gördüm oyuncağı; bir rafın üzerinde, şamdanla akrepsiz çalar saatin arasında duruyordu. Şair, bunun, ölen kızına ait olduğunu düşünebileceğimi sanarak, aceleyle oyuncağın, kendisi kadar yaşlı olduğunu bildirdi. Tenekeden yapılıp boyanmış zenci bir çocuktu bu; yan tarafında anahtar deliği vardı; kısacası, iki profilin birbirine yapıştırılmasıyla oluşturulmuştu; el arabası ise bükülmüş, kıvrılmıştı.

Giysisindeki tozları silkelerken Shade, onu bir *memento mori*[84] olarak sakladığını söyledi— çocukluğunda, bu oyuncakla oynarken bir gün, tuhaf bir baygınlık nöbeti geçirmişti. Sybil'in yukarıdan bizi çağıran sesi, konuşmamızı yarıda kesti, ama önemli değil; nasıl olsa artık bu köylü makinesi çalışacak, çünkü anahtarı bende.

149. Dize : Ayağımın teki, bir dağın tepesinde

Sarp dağların iki yüz millik bir zincir şeklinde dizilmesiyle oluşan Bera Sıradağları, Zembla yarımadasının kuzeyine pek yaklaşamaz (çılgınlığın anakarasından gelen aşılmaz bir su kanalı, zincirin ucunu kesip attı); dağlar, yarımadayı ikiye böler: Onhava'nın ve Aros, Grindelwod gibi kazaların bulunduğu gelişmiş doğu bölgesi ile, güzel balıkçı köylerinden ve plajlardan oluşmuş daracık batı şeridi. İki sahil, birbirine iki büyük asfalt yolla bağlanmıştır: eski yol, güçlüklerden kaçınarak doğudaki bayırların arasından kuzeye doğru gidiyor ve Odevalla, Yeslove, Embla'ya ulaşınca batıya dönerek yarımadanın kuzeydeki en uzak noktasına dek ilerliyordu; yeni yol ise, bakımlı, bükümlü, hayranlık verici biçimde inişli çıkışlı olup Onhava'nın kuzeyinden Bregberg'e doğru, sıradağları batı yönünde aşıyordu, bu yüzden turist broşürlerinde 'zengin görüntüler sunan yol' diye övülüyordu. Dağları aşan birçok patika da vardı; bunlar, en fazla beş bin feet yüksekliktekı geçitlere açılırlardı; iki bin feet kadar daha yükseğe ulaşan bazı doruklar, yazın ortasında bile karlıydılar; bunların en yükseği ve en sarpı olan Glitternlin Tepesinden, havalar açıkken bakıldığında, doğu yönünde uzaklarda, Surprise Körfezinin öte yanında bulanık bir gökkuşağı görülürdü, bunun Rusya olduğu söylenirdi.

Tiyatrodan kaçtıktan sonra dostlarımız, eski yol üzerinden, kuzey yönünde yirmi mil gitmeyi, sonra soldaki bakımsız, pek kullanılmayan yola sapmayı kararlaştırmışlardı; bu yol onları, Bera Sıradağlarının doğu yamacındaki bir çam ormanında, bir baron şatosunda gizlice üslenen Karl'cılara ulaştıracaktı. Ama o uyku bilmez kekeme, kasılmalı herif kesik kesik konuşmasıyla patlayıverdi; telefonlar delicesine işledi; kaçaklar ancak on mil kadar yol almışlardı ki önlerinde, eski ve yeni yolların birleştiği yerde, karanlığın içinde büyük yangın başgösterdi; bu yangın, en azından, iki yolu da bir barikat gibi kesmekle, çok yararlı olmuştur.

---

(84) Latincede «öleceğinizi unutmayın» anlamına gelir; İngilizcede «ölümlülüğün anımsatıcısı, insana ölümlü olduğunu anımsatan şey» demektir (özellikle kafatası). —Çev.

Odon gördüğü ilk dönemeçte arabasını çevirerek batı yönünde dağların içine vurdu. Onları yutan dar, dönemeçli yol bir odunluğun yanından geçerek ırmağa ulaşıyor, tahta çatırtılarıyla onu aşıyor, kıyıdan kütük döşeli olarak devam ediyordu. Mandevil Ormanının önüne gelmişlerdi. Korkunç ölçüde kararmış gökte kasırga gürlüyordu.

İki adam, birkaç saniye durup yukarıya baktılar. Gece ve ağaçlar, bayırı gizlemişti. Buradan tırmanacak iyi bir dağcı, tan vaktinden önce Bregberg Geçidine ulaşabilirdi; ama önce ormanın kara duvarını delip geçtikten sonra kesintisiz bir keçiyoluna ayak basmayı başarması gerekliydi. Harekete geçmeye karar verdiler; Charlie, deniz mağarasındaki hazineye doğru uzun bir yolculuğa başlayacak, Odon da geride, yem olarak kalacaktı.Dediğine göre, onları gülünç bir kovalamacaya itecek, şaşırtıcı biçimde kılık değiştirecek, sonra örgütün öbür üyeleriyle ilişki kuracaktı. Annesi Amerikalıydı, New England'ın New Wye ilinde doğmuştu. Söylendiğine göre bu kadın, dünyada, uçaktan kurtları ve, yanılmıyorsam, başka hayvanları vuran ilk kadındı.

El sıkışma, fenerin yanıp sönmesi. Islak, karanlık eğreltiotlarının arasından ilerlemeye çalışan Krala bunların kokusu, dantelli esnekliklerı ve yumuşak otlarla sarp yerin birlikteliği, buralarda piknik yaptığı günleri anımsatıyordu— ormanın başka yerinde ama dağın aynı yamacında, daha yükseklerde, çakıllı bölgede, çocukken; o gün Mr Campbell, ayak bileği burkulduğundan iki güçlü arkadaşının yardımıyla aşağıya taşınmıştı, piposunu içerek. Pek aptalca anılardı bunlar, genellikle. Yakınlarda bir avcı kulübesi olmayacak mıydı—Silfhar Çağlayanı'nın hemen öbür yanında? Ormantavuğu ve çulluk avı— şimdi ölmüş olan annesi Blenda'nın en sevdiği spor, tüvit giysili, binicilik tutkunu Kraliçenin. Siyah ağaçları bir sağnak dövüyordu; durup dinlerseniz, yüreğinizin güm güm atışını, kasırganın uzak gürleyişini duyardınız. Saat kaç olmuştu, *kot or*? Özel saatinin düğmesine bastı, ürken saat tıslադı, sonra yirmi bir kez çınladı.

Gecenin karanlığında, sarp bir yamaçta, düşman gibi önünü kesen ot yığınlarını aşarak tepeye çıkmaya çabalayan bir insan, bizim dağcımızın nasıl korkunç bir engelle karşı karşıya kaldığını bilir. İki saatten fazla zorladı engeli, kütüklere ayağı takıldı, çukurlara yuvarlandı, görünmez çalıların ağına takıldı, kozalaklar ordusuna karşı dövüştü. Pelerinini yitirdi bu arada. Çalılıkların içine çöküp gündoğumunu beklemesinin daha iyi olacağına karar verecekti neredeyse.

O anda iğne başı büyüklüğünde bir ışık parladı ileride; hemen ardından Kral, kaygan, yeni biçilmiş bir çayırda sendeleyerek yürüdüğünü farketti. Bir köpek havladı. Bir taşa basıp yuvarladı. Dağ yamacındaki *bore* (çiftlik)'lerden birine gelmiş olduğunu anladı. Bir şey daha anladı: Çamur dolu bir hendeğe yuvarlanmıştı.

Ecişbücüş çiftçi ile tombul karısı, şu tatsız masallardaki kişiler gibi, barınaklarında korumak istediler sırılsıklam olmuş kaçağı; yanlış bir algılamayla onu, grubundan kopmuş tuhaf kampçılardan biri sanmışlardı. Kurunması için, sıcak mutfağa götürdüler; peri masallarında olduğu gibi, kendisine ekmekle peynir, bir de dağların balından yapılmış bir çanak bal şerbeti sundular. Kralın duyguları (minnettarlık, bitkinlik, hoş bir sıcaklık, uyuma isteği, filân) anlatılmaya gerek kalmayacak derecede belli, yoğundu. Ocakta karaçam kökleri tutuşmuş, çatırdıyordu; Kral, sallanan sandalyesinde kestirirken, yitirdiği krallığından kalma tüm gölgeler onun çevresine toplanarak ateşle toprak kandilin titrek ışığı arasında oynaşıyorlardı; kandil, gagalı bir şeydi, Romalıların kullandıklarına benziyordu, rafın üzerine asılıydı; rafta, yoksul işi, boncuktan ya da sedefteri küçük eşyalar, amansız bir savaşa tutuşmuş mikroskopik askerleri andırıyordu. Tan vakti inceğin boynundaki çıngırağın ilk çınlayışıyla uyandı; evsahibini dışarıda, yaradılışın aşağılık gereksinimlerini gidermeye ayrılmış ıslak bir köşede buldu; iyi kalpli *grunter* (dağ çiftçisi)'ne, en kısa yoldan geçide ulaşan yolu göstermesini buyurdu. 'Miskin Garh'ı uyandırayım,' dedi çiftçi.

Kabasaba bir merdiven, çatı odasına çıkıyordu. Çiftçi, boğumlu elini boğumlu trabzana koyarak yukarıdaki karanlığa bir çağrı yönelltti, gırtlaktan gelen sesiyle: 'Garh! Garh!' Bu ad, iki cinsiyet için de kullanılmaktadır ama doğrusunu söylemek gerekirse, erkeklere yaraşan bir addır; Kral bu yüzden, çıplak bacaklı bir dağ delikanlısının, kıvırcal bir melek gibi, görünmesini bekliyordu tavanarasından; gelgelelim, genç, pasaklı bir sürtük çıktı oradan; dizlerinden aşağı inen bir erkek gömleğiyle, kocaman ve kaba kunduralar giymişti. Bir an gözden yittikten sonra, sanki bir dönüşüm eylemiyle, yeniden göründü; sarı saçları dümdüz, toplanmamış, ama kirli gömleğini çıkarıp kirli kazak giymiş, bacaklarında kadife pantolon. Babası, geçide ulaşan en kısa yolu yabancıya göstermesini söyledi. Kalkık burunlu yuvarlak yüzünü bulanıklaştıran ama çekiciliğini yok edemeyen uykulu somurtmayı kız, buranın çobanlarına karşı kullanıyor olmalıydı; ama babasının isteğini seve seve kabul etti. Adamın karısı, çanak çömlekle uğraşırken eski bir türkü mırıldanıyordu.

Ayrılmadan önce Kral, adı Grif olan ev sahibine, cebine her nasılsa girmiş eski bir altın parayı vermek istedi; başka parası yoktu. Grif, tüm gücüyle karşı çıktı; bir yandan karşı çıkmayı sürdürürken bir yandan birkaç ağır kapının kilidini açmak, sürgüsünü çekmek gibi ağır bir işe başladı. Kral, adamın yaşlı karısına bir göz attı; onun kabul anlamında göz kırpması üzerine, suskun dükü rafa bıraktı, mor bir deniz kabuğunun yanına; bu kabuğa dayandırılmış renkli bir fotoğraf, şık bir saray muhafızıyla çıplak omuzlu karısını gösteriyordu: Sevgili Karl, yirmi yıl kadar önceki haliyle; ve genç kraliçesi, öfkeli bakire, kömür karası saçları ve buzul mavisi gözleriyle.

Yıldızlar yeni sönmüştü. Tan vaktinde yüksek dağlara tiyatro ışığı gibi vuran günışığında patika, kırmızı ve parlak çiylerle kaplıydı; Kral, önünde yürüyen kızla şen çobanköpeğini izleyerek bu patikadan yukarı çıkıyordu. Hava, hafif renkli bir camı andırıyordu. Patikanın bir yanı uçurumdu, buradan bir mezar soğukluğu yayılıyordu; ama patikanın öbür yanından inen yamacın aşağılarında, seyrek yayılmış çamların tepeleri arasında sıcaklığın kumaşını dokuyordu günışığı. İkinci dönemeçte, bu kumaş, kaçağı çepçevre sardı; çakıllı bir yamaçtan aşağı siyah bir kelebek iniyordu dans ederek. Patika, gittikçe daralıyordu ve derece derece yoğunlaşan bir taş yığınının içinden geçerek yozlaşıyordu. Kız, ilerideki bayırı gösterdi. Kral, anladığını belirtmek için başını salladı; sonra 'Sen eve dön,' dedi. 'Ben biraz dinlenip tek başıma yola devam edeceğim.'

Karmakarışık bir ağaç kümesine yakın, çimenliğin içine oturdu, parlak havayı içine çekti. Soluyan köpek onun ayaklarının dibine uzandı. Garh, ilk kez gülümsedi. Zembla'nın dağlı kızları, genellikle, rastlantılara bağlı olarak işleyen şehvet makineleridir, Garh da bunların dışında tutalamaz. Kralın yanına oturur oturmaz, eğildi, karmakarışık saçlı kafasından kalın gri kazağını sıyırıp çıplak sırtını, *blancmangé*[85] göğüslerini ortaya seriverdi ve denetimsiz kadınlığın tüm acılığıyla yavanlığını sıkılgan arkadaşının üzerine akıttı. Soyunmayı sürdürecekti, ama Kral onu bir el hareketiyle durdurdu, kalktı. Yardımları için teşekkür etti. Suçsuz köpeğe pat pat vurdu ve ardına bir kez olsun dönmeden, yaylanan adımlarla, çimenli bayırı tırmanmaya koyuldu.

Sürtüğü nasıl da bozguna uğrattığını düşündükçe kıkır kıkır gülerek, çevresini koca kayaların sardığı ufak bir göle ulaştı; buraya yıl-

(85) Sütlü kek gibi yiyecekler. —Çev.

larca önce, birkaç kez, kayalık Kronberg kıyısından gelmişti. Şimdi, bir erozyon başyapıtı olan doğal bir kemerin açıklığından, gölün parıltısını görüyordu. Kemer alçaktı, bu yüzden suya yaklaşmak için başını eğdi. Berrak suda kendi kırmızı yansımasını farketti; ama tuhaf olan şu ki yansımış görüntüsü, onun ayaklarının dibine düşeceğine, sanki bir ışık oyunuyla, kendisinden koparak, uzağa düşüyordu; bu kadarla da kalmıyor, kralın altında durduğu kaya çıkıntısının dalgalarla çarpıtılmış görüntüsü suda, adamın görüntüsüyle yanyana duruyordu. Böyle bir görüntü olayı, us dışı bir şeydi; insan ölmeden önce görünen hayaleti gibi, bu kırmızı kazaklı, kırmızı şapkalı görüntü, dönmüş ve kayıplara karışmıştı;[86] onun seyircisi, yani kral hareketsiz kalakalmışken. Sonra gölün kıyısına yaklaştı; burada, kendisini yanıltan o görüntüden daha büyük, daha belirgin bir yansımasını gördü ve işte bunun, gerçek bir yansıma olduğunu düşündü. Kıyı boyunca yürümeye başladı. Az önce sahte bir kralın bulunduğu boş kaya çıkıntısı, koyu mavi gökyüzüne doğru yükseliyordu. *Alfear* ürpertisi (cinlerin neden olduğu korku), kürekkemiklerinin ortasından aşağı kaydı. Her zaman okuduğu bir duayı mırıldandı, haç çıkardı, korkusunu yenerek geçide doğru ilerledi. Yakındaki bir yamacın yukarısında bir *steinmann* (bir yükselişin anıtı olarak, dikilmiş taş yığını), Kralın onuruna, kırmızı bir yün başlık giymişti. Güçlükle yürüyordu. Ama yüreği, konik bir ağrı olmuş, onu gırtlağından yukarı dürtüyordu. Bir zaman sonra durdu, koşulları değerlendirdi. Bir karar vermesi gerekliydi: Ya karşısındaki taşlı bayırı tırmanacaktı ya da sağa doğru, likenli kayalıklar arasından dolana dolana giden, yılanotlarıyla bezeli çimen şeridini izleyecekti. İkinci yolu yeğledi ve gecikmeden geçide ulaştı.

Yol kenarında, biçimleri değişik kocaman kayalıklar vardı. Güneydeki *nippern* (kubbeli tepeler ya da 'sisler') arasından, ışıklar ve gölgeler içinde, taşlı ve çimenli bir bayır çıkıyordu. Yeşil, kurşuni, mavimsi dağlar kuzeye doğru eriyip gidiyorlardı: Kardan kukuletasıyla Falkberg, çığdan yelpazesiyle Mutraberg, sonra Paberg (Peacock Dağı) ve öbürleri;bunların arasındaki dar, loş vadilere serpiştirilmiş pamuklu-yünlü bulut parçaları, sanki dağların böğürlerinin birbirine sürtünmesini engellemeye yarıyordu. Bu dağların ardında,maviliğin sonunda, Glitterntin Dağı hayal meyal görülüyordu,

(86) Belki de, Kral, birlikte tiyatrodan kaçtıkları aktör arkadaşını anımsıyor. Kişilik bölünmesi de olabilir.—Çev.

parlak bir yaprağın tırtıklı kenarı gibi. Güney yönünde ise, birbirlerinin önüne düşüp sonsuz bir dizi halinde, ağır ağır yokluğa doğru uzaklaşan bayırlar, hafif bir sisle örtülüydü.

Geçide varılmış, granit ve yerçekiminin hakkından gelinmişti; ama en tehlikeli bölge, Kralın önünde şimdi başlıyordu. Batı yönünde, parıltılı denize ulaşmak için, çalılık yamaçlar dizisini aşmak gerekiyordu. O ana kadar dağ, Kralla körfezin arasındaydı; şimdiyse adam, bu kabaran ateşle karşı karşıya kalmıştı. Yamaçtan inmeye başladı.

Üç saat sonra düzlüğe indi. Meyve bahçesinde çalışan iki yaşlı kadın, ağır ağır doğruldular, arkasından baktılar. Boscobel koruluğundan geçip Blawick rıhtımına yaklaştığı sırada, meydandan gelen siyah bir polis arabası Kralın yanında durdu. Şoför, 'Oyunun tadı kaçtı,'diye konuşuyordu. 'Yüz kadar soytarıyı Onhava cezaevine tıktık. Eski Kral onların arasında olmalı. Yerel cezaevimiz, daha fazla kralı barındıramayacak denli küçük. Bundan sonra, kılık değiştirmiş kim görülürse hemen vurulmalı. Gerçek adınız ne, Charlie?' 'İngilizim ben. Turistim,' diye yanıtları Kral. 'Her neyse, şu kırmızı *fufa*'yla başlığınızı çıkarın, verin.' Bunları arabanın arkasına attıktan sonra sürüp gittiler.

Kral yürümeye devam etti; mavi pijamasının üst kısmı, kayak pantolonunun içine sokulunca, tuhaf da olsa bir gömlek sayılabilirdi. Sol ayakkabısına ufak bir taş kaçmıştı, ama Kral onunla uğraşamayacak kadar yorgundu.

Sahildeki lokantayı görür görmez tanıdı; yıllarca önce burada, başka bir kılığa bürünmüş olarak, eğlendirici, hem de çok eğlendirici iki denizciyle öğle yemeği yemişti. Şimdi, sardunyaların kapladığı verandada ağır silahlı askerler bira içiyorlardı; ayrıca tatile çıkanlar vardı, bazıları uzaktaki dostlarına mektup yazmaya dalmışlardı. Sardunyaların arasından eldivenli bir el uzandı, Krala resimli bir posta kartı verdi; üzerinde acele çiziktirilmiş yazıyla şu sözcükler okunuyordu: *R.M.'ye doğru gidin. İyi yolculuklar!* Kral, gelişigüzel dolaşıyor gibi yaparak, rıhtımın sonuna ulaştı.

Güzel bir ikindiydi, hafif rüzgârlı. Batı ufku, ışıklı bir boşluk gibi, aceleci yürekleri içine çekiyordu. Kral, yolculuğunun en canalıcı yerindeydi şimdi; çevresine bakındı, gezinenleri inceledi; bunlardan hangilerinin sivil polis olduğunu ve kendisi alçak duvarı aşıp Rippleson Mağaralarına koşarsa kimler tarafından engellenebileceğini anlamaya çalıştı. Parlak kırmızıya boyanmış bir yelkenli, bazı kimselerin tuhaf

beğenileri yüzünden, denizin yüzünü çirkinleştiriyordu. Karşı karşıya gizli barış görüşmeleri yapıyor görünen iki kara adacık vardı; adları Nitra ve Indra (İç ve Dış) olan bu adaların resmini bir Rus turist, duvarın üzerinden çekiyordu; tıknaz çenesinin altı sarkık, genaraller gibi kalın enseli biriydi. Uçuk benizli karısı, bol çiçekli bir *écharpe*'a bürünmüştü; gördüklerini, tekdüze bir Moskovalı sesiyle şöyle değerlendiriyordu: 'Ne zaman, bunun gibi bozulup çirkinleşenleri görsem, Nina'nın oğulunu anımsamaktan kendimi alamıyorum. Savaş, büyük acılar getiriyor.' 'Savaş mı?' diye kuşkusunu belirtti adam. 'Bu, Cam Fabrikalarının 1951'de patlamasından kaynaklanıyor, savaşla ilgisi yok.' Kralın yanından, onun geldiği yöne doğru geçip gittiler. Kaldırımdaki sırada bir adam, yüzü denize dönük; yanında koltuk değnekleriyle, *Post* gazetesi okuyordu; Onhava'da çıkan bu gazetenin ilk sayfasında Odon, Aşırılar örgütünün üniformasını giymiş olarak, bir de Balıkadam rolünün kılığıyla görünüyordu. Bu benzerliği saray koruyucularının farketmemesi inanılır gibi değildi. Şimdi aktörün yaptıklarının bir özeti sunularak, yakalanmasının gerekçesi ortaya konmuş oluyordu. Dalgalar, kıyıdaki çakılları, düzenli biçimde yalıyordu. Gazete okuyan adamın yüzü, az önce sözü edilen patlamada yanıp korkunç bir görünüm almıştı; daha sonra yapılan plastik ameliyat ise, adamın yüzünü mozaik gibi benekli, iğrenç bir hale getirmekten başka işe yaramamıştı; sanki yüzünün dış çizgileri, yanakları ve çenesi, bir kahkaha aynasında, birbirinden ayrılıp uzaklaşıyor ya da birbirine girip kaynaşıyordu.

Bir ucunda lokanta, öbür ucunda granit kayalığın bulunduğu sahil yolu, boştu; yalnızca ileride, solda üç balıkçı kayığa kahverengi ağları yüklüyorlardı; kaldırımdan aşağı yaşlıca bir kadın da nokta süslemeli giysisiyle, kıyının çakıllarına oturmuş, örgü örüyordu, üç köşeli şapka biçiminde katlayıp kafasına geçirdiği gazetede 'Kaçak Kral görüldü' haberi vardı.Bandlarla sarılı bacaklarını kumlara yaymıştı; bir yanında halı kumaşından bir çift terlik, öbür yanında kırmızı yün yumağı duruyordu; kadın bunun ucunu zaman zaman, Zemblalı örgücülerin geleneksel dirsek hareketiyle gererek yumağı döndürüp ipliği uzatıyordu. Son olarak, kaldırımda, balon eteklikli küçük bir kız, tekerlekli patenlerini beceriksizce ama yılmadan, cızırdatarak sürüyordu. Polis örgütünden bir cüce, atkuyruklu çocuk rolü yapabilir miydi?

Kral, sıranın yanında durarak Rus ailenin uzaklaşmasını bekledi. Mozaik suratlı adam, gazetesini katladı ve konuşmaya başlamasından

önceki bir saniye içinde (ağzın tütmesiyle patlaması arasındaki zamanda), Kral onun Odon olduğunu anlayıverdi. 'Kısa bir zaman içinde bu kadarı yapılabilirdi,' diyen Odon, yanağını çekiştirerek, yüzüne yapıştırdığı rengarenk yarı-geçirgen zarın bir ucunu kaldırdı. 'Nazik bir insan, doğal olarak, zavallı bir adamın bozulmuş yüzünü çok yakından incelemez,' diye ekledi. Kral, '*Shpik*'leri (sivil polisleri) kolluyordum,' deyince Odon 'Bütün gün rıhtımda tur attılar. Şimdi yemeğe gittiler,' diye yanıtladı. 'Hem susadım, hem acıktım,' dedi Kral. 'Sandalda bir şeyler var. Rusların uzaklaşmasını bekleyelim. Çocuktansa zarar gelmez.' 'Ya şu sahildeki kadın?' 'O, Baron Mandevil denen delikanlıdır; geçen yıl düello yapan kişi. Şimdi gidebiliriz.' 'Onu da yanımıza alsak?' 'Gelemez. Karısı, bebeği var. Haydi Charlie, gidelim, Majesteleri.' 'Taç Giyme Törenimde benim yardımcılığımı yapmıştı o.' Böyle konuşarak Rippleson Mağaralarına ulaştılar. Bu açıklamamın okuyuculara zevkli dakikalar geçirttiğine inanıyorum.

162. Dize : Onun arı diliyle...

Burada, dolambaçlı bir ifadeyle, bir köy kızının utangaç öpüşü tanımlanıyor; ama bu bölümün tümü, fazla barok. Shade'in bayılma nöbetlerinde uzaktan elde ettiği hiçbir şeye gereksinme duymayacak kadar mutluluk ve sağlık içinde geçirdim ben yeniyetmeliğimi. Sanırım o, hafif sara nöbetlerine yakalanıyordu, birkaç hafta boyunca, her gün, rayların aynı dönemecinde aynı bölgede sinirleri raydan çıkıyordu; gerçi sonunda doğa, bu aksaklığı giderdi. Kim unutabilir terle parlayan uysal yüzlerini, bakır göğüslü demiryolu işçilerinin; kazmalarına dayanarak, ağır ağır giden trenin pencerelerini gözleriyle izleyen?

167. Dize : Bir an geldi

Şair, İkinci Kanto'ya (ondördüncü kartta), 5 Temmuzda, yani altmışıncı doğum yıldönümünde başlamıştı. (181. Dizeyle ilgili nota bakınız: 'bugün') Yanlış yaptım: *Altmış birinci* olacak.

169. Dize : Ölümden sonra yaşama

549. Dizeyle ilgili açıklamaya bakınız.

171. Dize : Alçakça bir anlaşma

Kralla Odon'un kaçışlarından sonra, hemen hemen bir yıl boyunca Aşırılar, onların Zembla'dan ayrılmamış olduklarına inanıp durdular. Bu yanılgı, en gelişmiş tiranlığın içinden yıkımına geçen aptallık hattına bağlanabilir ancak.Havada uçan makineler ve onlarla ilgili herşey,

bizim yeni yöneticilerin kafasına, gerçek anlamıyla , bazı sözcükler fırlatmıştı; bunların hoş öyküsü, birdenbire, dümdüz ve dikine uçan araçlardan bir kutu dolusu oyuncak yapılmasına neden oldu. Önemli bir kaçağın hava yoluyla tüyemeyeceği, onlara hiç de akıldışı gelmiyordu. Krallık Tiyatrosunun arka merdivenlerinden Kralla aktörün telaşlı adımlarla inmelerinin üzerinden birkaç dakika geçtiğinde, göklerdeki ve yerlerdeki her kanat, çoktan kontrol altına alınmıştı— bu denli etkindi devlet. Birkaç hafta, hiçbir özel uçağa ve yolcu uçağına kalkış izni verilmedi; dışardan gelen uçakların yolcuları öyle uzun, sıkıcı soruşturmalarla karşılaştılar ki uluslararası uçak şirketleri, Onhava'ya inmemeyi kararlaştırdılar. Bazı aksilikler de oldu. Kırmızı bir balon akılalmaz biçimde vurulup düşürüldü, içindeki havabilimci de Surprise Körfezinde boğuldu. Lapland havaalanından kalkan bir pilot, barışçı amaçlarla uçarken siste yolunu şaşırdı, Zembla avcı uçaklarının saldırısından kurtulmak için bir dağ doruğuna konmak zorunda kaldı. Bu olaylar, bir nedene bağlanabilir yine de. Sarp yarımadamızın dağlarını, ormanlarını araştıran tüm alayların Kralcılar tarafından pusularda yok edilmesi, buralarda Kral'ın bulunduğunu sandırıyordu devlete. Kral rolü yapan yüzlerce kişiyi cezaevlerine dolduran yönetim, büyük bir ciddiyet ve gülünç bir çabayla bunları ayıklamaya koyuldu. Çoğu, özgürlüğe dönüş yolculuğunu taklit ettiler; çok az kısmı ise, yazık ki, bu yolda devrildiler. Sonra bahar gelip çattığında, bir gün , yurt dışından alınan bir haber, ülkeyi şaşkınlığa boğdu. Zembla'lı aktör Odon, Paris'te bir film yönetiyordu!

O zaman yönetim, şöyle bir akıl yürüttü , ki doğruydu: Odon kaçmışsa Kral da kaçmıştır. Aşırılar hükümetinin olağanüstü toplantısını saran uğursuz sessizlikte, bir Fransız gazetesi elden ele dolaştı; haberin başlığı şöyleydi: L'EX-ROI DE ZEMBLA EST-IL À PARIS?(87)

Gradus'un da üye olduğu gizli örgütü, sığınmacı kralın öldürülmesi için plan yapmaya iten şey, devlet stratejisi olmaktan çok, öç alma tutkusuydu. Kinci canavarlar! Hani katiller vardır, tanıklığıyla onları yaşam boyu hapse tıktıran soylu kişiye, bir zarar vermeye güçleri yetmediği halde, işkence yapma hırsıyla tutuşurlar; sözkonusu örgüt üyeleri de öyleydi. Ellerine geçiremedikleri bu adamın erbezlerini avuçlayarak burkup koparmak tutkusuyla hücrede kıvranan böyle katiller,

(87) Zembla'nın eski kralı, Paris'te mi? —Çev.

onun güneşli bir adada çardakta oturduğunu ya da güvenli bir yerde dizlerinin arasına aldığı güzel yavruyu okşamakta olduğunu, üstelik kendilerine güldüğünü düşündükçe çılgına dönerler, kuşku yok buna! Bastırmaya güçlerinin yetmediği bu şen kahkahalar, gittiçe yaklaşarak onları kuşatıp vahşi beyinlerini zorlarken kapıldıkları çaresiz acı, Cehennem acılarından bile korkuçtur. Kendilerine Gölgeler adını yakıştıran bir grup bağnaz Aşırı, toplandılar ve Kral'ın peşine düşmeye, onu buldukları yerde öldürmeye and içtiler. Onlar aslında Karl'cıların ikiz gölgeleriydiler, Kral'cılar arasında kuzenleri, erkek kardeşleri vardı. Kuşkusuz, her iki grubun doğuşu, aynı kaynağa, yani öğrencilerin kardeşlik derneklerindeki ve subay topluluklarındaki korkusuzluğa, törenlere bağlanmalıdır; bu gruplar bazan geçici heveslere kapılırlardı; ama yansız bir tarihçi, Karl'cılara romantik, soylu bir yakınlık duyabilmesine karşın bunun gölgesi olan gruptan, Gotik ve çirkin niteliği olan bu gruptan iğrenirdi. Yarasayla yengeç arası biçimsiz bir yapıya sahip Gradus, öbür Gölgeler'den pek farklı değildi; örneğin Odon'un, kart oyununda hile yapan üvey kardeşi Nodo saralıydı, karşımadde elde etmeye çalışırken bir bacağını yitiren Mandevil deliydi. Gradus, ne kadar saçma sol örgüt varsa hepsine üyeydi uzun zamandır. Yavan yaşantısı boyunca, birçok kez tuzağa düşürülmüşse de öldürülememişti. Sonraları vurgulayarak belirttiğine göre, Kralı bulup öldürme görevi kendisine bir kart oyunu sonucunda verilmişti— ama şunu anımsatalım ki kâğıtları karan da, dağıtan da Nodo'ydu. Belki adamımızın yabancı bir ülkeden oluşu, kendisinin bu göreve atanması konusunda örgütte gizli bir eğilim yaratmıştı; Zembla çocuklarının, kral katili olma onursuzluğuna uğramaktan kurtarılması için. Sahneyi gözümüzün önüne açıkseçik olarak getirebiliyoruz: gölgelerin o gece toplandıkları, Cam Fabrikasına bitişik laboratuvarda solgun neon ışıkları; tuğla döşelil zeminde yatan maça ası; deney tüplerinden bir dikişte içilen votka; Gradus'un kambur sırtına vuran bir sürü el, ve bu ikiyüzlü kutlamaları kabul ederken yüzündeki üzüntü-sevinme karışığı ifade. Bu kader anını saat 0.05, 2 Temmuz 1959 biçiminde tarihlendireceğiz, ki aynı gün çarpıcı bir rastlantıyla suçsuz bir şair ilk dizelerini yazıyordu son şiirinin.

Gradus gerçekten bu iş için uygun muydu? Hem evet, hem hayır. Ergenlik yıllarında, büyük ve sıkıcı bir karton kutu fabrikasında haberci olarak çalışırken üç arkadaşa iyi bir yardımı dokunmuştu; onlar, bir festivalde motosiklet kazanan, oranın yerlisi bir delikanlıyı pusuya

düşürüp dövmeye karar vermişlerdi. Genç Gradus, bir balta bulup ağaçlardan birini devirme işinin başına geçti; ama yanlış devrilen ağaç, bekledikleri avın her akşam, alacakaranlıkta hiçbir şeyden kuşkulanmadan geçtiği kır yolunu tam olarak kapatamıyordu. Üç serserinin pusu kurduğu yere doğru hızla motosikletini sürmekte olan zavallı delikanlı, ince uzun, yakışıklı bir Lorraine'liydi; onu bu zararsız eğlencesinden yoksun bırakmak isteyecek kimselerin pek aşağılık yaratıklar olduğuna inanmak gerekiyor. Ama şaşılacak bir şey oldu; o üç kişi yere uzanıp beklerken, ileride kral katilliğine aday gösterilecek kişi bir hendekte uyuyakaldı; bu yüzden de, kısa süren savaşı kaçırdı: yiğit Lorraine'li, parmaklarına geçirmiş bulunduğu bir dizi demir halkayla saldırganlardan ikisinin suratını dağıtmışu; motosikletin altında kalan üçüncü saldırgan ise, yaşamı boyunca sakatlıktan kurtulamayacaktı.

Gradus, şarap satıcılığı ile broşür yayımcılığı arasında sık sık yaptığı cam işinde gerçek bir başarı sağlayamadı. İşe, Descartes şeytanları (alkol dolu tüplerde batıp çıkan cam şeytanlar) yapıp Söğütçiçeği Haftasında caddelerde satmakla başlamışu.[88] Devlet fabrikalarında, çeşitli işlerde çalıştı; ben şuna inanıyorum ki, denizcilerin toplandığı görgüsüz ama renkli Kalixhaven'deki büyük devlet labarotuarına kırmızı ve kehribar rengindeki iğrenç pencereleri takmaktan o da sorumludur. Bir ara, bağ ve bahçelerde kuşları kaçırtmak için kullanılan *feuilles d'alarme* adlı şeylerin parıltılarıyla çınlamalarını 'geliştirmeye' kalkıştı. Onunla ilgili notlarımı, bir derecelendirme sistemiyle sıraladım (kendisinin öbür eylemlerinden belirsizce söz ettiğim, 17. dizeye ilişkin notuma bakınız); yani ilk notum, en kapalı ifadeyle yazılmış olup onu izleyen notlar, gittikçe kesinleşen bir anlatımla (Gradus'un uzayda ve zamanda gittikçe yaklaşmasına uygun olarak) yazılmış, eylemler gittikçe daha belirgin biçimde sergilenmiştir.

Kurmalı adamımızın içinde hareket yaratan yaylar, çok düzgündü, katıksız madendendi. Ahlaktan ödün vermeyen bir insandı belki de, Gradus. Basitliği içinde korkunç bir nefret, onun donuk ruhunu kaplamıştı: adaletsizlikten ve yalancılıktan nefret ediyordu. Birbirinden hiç ayrılmayan bu iki kötülüğün birlikteliği onda, sözcüklerle anlatılamayan, zaten anlatılması için sözcüklere gereksinmeyen bir öfke

(88) Descartes şeytanları: Tübün kapağına farklı basınçlar uygulandıkça, oyuncak bebekler alkole batar, çıkarlar. —Çev.

uyandırıyordu. Bu nefret, onun onmaz aptallığının bir yan ürünü olmasaydı, övgüye değerdi. Oysa Gradus, aklının ermediği herşeye haksızlık ve yalancılık damgasını vuruyordu. Genel kavramlara tapıyordu, ölçüsüz bir kendine güvenme duygusuna kapılmıştı. Genel özellikler tanrısal, ama bireysel ya da kümesel özellikler şeytansaldı. Zengin bir insanla yoksul bir insanı gözönüne aldığımızda; bunlardan birini zengin, diğeriniyse yoksul kılan etkenler, ne olursa olsun, önemli değildir; iki kişi arasındaki bu farklılık, açık bir haksızlıktır; buna karşı çıkmayan bir yoksul, eşitsizliği doğru bulup savunan bir zengin kadar suçlu sayılır. Çok fazla şey bilen insanlar, bilim adamları, yazarlar, matematikçiler, kristalograflar, ve benzerleri, krallardan ya da papazlardan daha iyi değildirler: onların ellerinde tuttukları güç; öbür insanlar kurnazca safdışı bırakıldığı için bu denli yoğundur. Doğanın ve çevrenin, bazı insanlara haksızlık yaparak başka insanlara verdiği ayrıcalıklara karşı her namuslu insan, uyanık olmalıdır.

Zembla Devrimi, Gradus'u sevindirmekle birlikte, zaman zaman kızdırdı. Olayların gelişiminde, Gradus'un umduğu ama bulamadığı düzenlilik konusunda, sinir bozucu bir örnek olarak, geçmiş bir olay anlatılmaya değer. İnsanları sevmesiyle ünlü bir adamın oğlu, teniste attığı servislere karşı durulamayan Julius Steinmann, ki aynı zamanda büyük bir başarıyla Kralın kimliğine bürünmüştü, bir yeraltı radyosundan, devletle alay eden konuşmaları, Sevgili Charles'ın sesini eksiksiz taklit ederek öyle ustaca yapıyordu ki polis örgütü nerdeyse sinir krizine tutuluyordu. Aylarca gizlenmeyi başardıktan sonra bir gün yakalandı, Gradus'un da bulunduğu özel mahkemede yargılanıp ölüm cezası aldı. İdam mangası, işi yüzüne gözüne bulaştırdı; çok geçmeden, yiğit genç adamın bir taşra hastanesinde yaralarının iyileştirilmekte olduğu öğrenildi. Gradus bunu duyunca o görülmemiş öfkelerinden birine yakalandı— bu işi Kralcıların düzenlediği kanısına vardığından değil; ölümün temiz, namuslu yasal yolu, pis ve namussuz, yasadışı bir yöntemle kesildiği içindi öfkesi. Kimseye danışmadan hastaneye koştu, fırtına gibi girdi içeri, Julius'u kalabalık bir koğuşta buldu, üzerine iki kez ateş etmeyi başardı, ikisinde de tutturamadı, sonunda iriyarı bir hastabakıcı silahı onun elinden aldı. Gradus o zaman kışlaya gitti çarçabuk; bir manga askerle döndüğünde, hastası çoktan kaybolmuştu.

Böyle şeyler acı verir insana— ama Gradus'un elinden ne gelirdi? Kader tanrıçaları, kendisine karşıydılar. Hoş göreceğiniz bir sevinçle

belirtelim ki onun benzerleri hiçbir zaman, kurbanlarını öldürmenin büyük heyecanını tadamamışlardır. Ah, kuşkusuz, Gradus etkin, yetenekli, yararlı, çoğunlukla da gerekli bir insandır. Kar yağışlı, kurşuni bir sabah vakti, gecenin kar pudrasını idam sehpasının dar basamaklarından süpüren kişi, Gradus'un kendisidir; ama onun uzun, kösele gibi suratı bu dünyada, sözkonusu basamaklardan çıkmak zorunda kalan adamın göreceği son yüz değildir. Eski bir yoldaşın yatağının altına, içindeki saatli bombayla birlikte, daha şanslı bir herif tarafından bırakılan basit örme çantayı önceden satın alan, yine Gradus'tur. Yalancı ilanlar aracılığıyla tuzak kurmayı kimse Gradus'tan iyi beceremez; ama tuzağa düşürdüğü yaşlı zengin dul, başkası tarafından ayartılıp öldürüldü. Düşük tiran, çırılçıplak ve uluyarak, tören alanında bir kalasa bağlandıktan sonra halk tarafından parçalanarak öldürülürken, herkes ondan bir parça koparıp yiyerek canlı bedenini bölüşürken (gençliğimde bir İtalyan diktatörüyle ilgili öyküde okuduğum böyle bir olay, benim, yaşamım boyunca bir etyemez oluşumun nedenidir), Gradus bu şeytan ayininde yer almaz: o, elverişli aracı gösterir ve etkesme eylemini hazırlar.

Herşey, olması gerektiği gibidir; dünyanın Gradus'a ihtiyacı var. Ama Gradus, kralları öldürmemelidir. Vinogradus asla, asla Tanrıyı kızdırmamalıdır. Leningradus, yalancı silahını insanlara yöneltmemelidir, düşte de olsa; yoksa sütun gibi kalın, görülmemiş derecede kıllı iki kol, onun arkasından boynuna dolanır ve sıkar, sıkar, sıkar.

172. Dize : Kitaplarla insanlar

O siyah cep defterini yanımda taşıdığıma iyi etmişim; hoşuma giden alıntılar var bu defterde: Boswell'in yazmış olduğu *Dr. Johnson'un Yaşamı*'ndan bir dipnot, Wordsmith'in ünlü caddesinin iki yanındaki ağaçların üzerine yazılmış ifadeler, St. Augustine'in bir sözü, bunun gibi şeyler işte. Bu alıntıların arasında, dağınık olarak, John Shade'le yaptığım konuşmalar da var; kendisiyle dostluğumu merak edenlere ya da sevmeyenlere aktarmak amacıyla not etmiştim bunları. Açıklamalarımın düzgün akışını durdurup da, ünlü arkadaşıma, kendisinden sözetmesi için olanak vereceğimden ötürü hem onun, hem benim okuyucularımız tarafından hoş görüleceğimi umuyorum.

Eleştirmenler konusunda, şöyle demişti: 'Derin kavrayışın ışık saçan somut bir görüntüsünü kucaklamayı bazan arzulamışsam da, basılı bir övgüyü hiçbir zaman istemedim; ayrıca, penceremden dışarı

eğilip pis suları zavallı bir beygirin[89] tepesine boşaltmak sıkıntısına girmek de istemedim. Sövgüyle övgü aynı değerdedir benim gözümde.' Kinbote: 'Sanırım birincisini, bir kaz kafalının saçmaları olduğu için reddediyorsunuz; ikincisini ise, ince bir ruhun dostluk gösterisi olduğu için.' Shade: 'Tastamam öyle.'

Fazla önemsenmiş Rusça Bölümünün başkanlığını yapan ve astlarına karşı kabalık derecesinde kuralcı olan Prof. Pnin'den söz açıldığında (başka bir bölümde öğretim görevlisi Prof. Botkin, bu kaba 'yetkinlikçi'ye bağlı olmadığı için şanslıdır) Shade şöyle demişti: 'Gogol, Dostoyevski, Çehov, Zoşçenko gibi eşsiz humor'cularla onların sürdürücüleri olan Ilf ve Petrov gibi büyük yazarları yetiştirmiş olan Rus aydınlarının bugün humor duygusuna muhtaç durumda kalmaları, şaşılacak bir şey.'

Tanıdığımız iriyarı bir adamın kabalığından söz ederken: 'Herif, yemek bulaşmış bir aşçı önlüğü kadar bayağı.' Kinbote (gülerek): 'Çok güzel!'

Üniversitede Shakespeare'in öğretilmesini şöyle nitelendiriyordu: 'Her şeyden önce, düşüncelerin, toplumsal koşulların bir yana atılması; öğrencilere, daha ilk günden, nasıl ürpereceklerinin, *Hamlet* ya da *Lear*'ın şiirini içip sarhoş olma yöntemlerinin, kafalarıyla değil de omurgalarıyla okumaları gerektiğinin öğretilmesi.' Kinbote: 'Özellikle, gösterişli bölümleri beğeniyorsunuz demek.' Shade: 'Öyle sevgili dostum Charles; soylu bir köpeğin pislettiği çimenlikte sevinçle yuvarlanan melez bir hayvan gibi yuvarlanırım ben, onların üzerinde.'

Marksizm'le Freudizm'in benzerlik ve farklılıkları üzerine konuşurken, ben şöyle demiştim: 'Bu iki yalancı öğretinin en kötüsü, yok edilmesi en güç olandır.' Shade: 'Hayır, Charlie, daha basit bir ölçütle: Marksizm'in diktatöre gereksinimi var, diktatörün ise gizli polis örgütüne; sonuçta, tam bir yıkım. Ama Freud'un düşüncelerini benimseyen bir kişi, isterse aptal olsun, oy sandığına oy atabilir, bunu [gülümseyerek] *siyasal dölleme* diye adlandırmaktan zevk duysa da.

Öğrencilerin ödevleriyle ilgili olarak: 'Ben genellikle, yardımcı olmayı severim [demişti Shade]. Ama bazı ufak şeyler var ki, ben hoş göremem.' Kinbote: 'Örneğin?' 'Okunacak kitabı okumamak. Onu bir aptal gibi okumak. İçinde simgler aramak; örneğin "Yazar, *yeşil yap-*

(89) Burada, 'beygir' anlamına gelen 'hack' sözcüğünün ikinci anlamını da dikkate almak gerekmektedir: 'ücretli yazar.' —Çev.

raklar imgesini çarpıcı biçimde kullanıyor; çünkü yeşil, mutluluğun ve hayalkırıklığının simgesidir." Ayrıca, "açık" ve "içten" sözcüklerini övgü olarak kullanan öğrencinin notunu iyice düşürürüm, şu örneklerde olduğu gibi: "Shelley'nin üslubu, her zaman açık ve iyidir" ya da "Yeats, her zaman içtendir" Bu tür yargılar çok yaygın; ben, bir eleştirmen tarafından bir yazarın içtenliğinden sözedildiğini duyduğumda, anlarım ki, ya eleştirmen budaladır ya da yazar.' Kinbote: 'Ama bu düşünme tarzının yüksek okullarda aşılandığını söylediler bana.' 'İşte, süpürge vurulacak ilk yerler, oralarıdır. Bir çocuğa otuz farklı konuyu öğretmek için otuz uzman gereklidir; böyle yapılmayıp çocuk, sıkıcı bir taşra öğretmeninin eline bırakılırsa o da, çocuğa bir çeltik tarlasının resmini gösterip burasının Çin olduğunu söyleyecektir, çünkü Çin hakkında bildiği bu kadardır, enlemle boylam arasındaki farkı bile söyleyemez.' Kinbote: 'Size katılıyorum.'

181. Dize : Bugün

Yani 5 Temmuz 1959, Pazar günü. İkinci Kanto'yu Shade, 'sabah erkenden' yazmaya başladı (14. Kart'ın üst köşesinde belirtildiği gibi). Gün boyunca yazmayı sürdürerek 208. dizeye ulaştı. Akşamın çoğunu ve gecenin bir kısmını şair, en sevdiği on sekizinci yüzyıl yazarlarının 'Dünyanın Koşuşturmacası ve Boşunalığı' dedikleri şeye ayırdı. Sonuncu konuk da gittikten (bisikletle), kül tablaları boşaltıldıktan sonra bütün pencereler, iki saat kararttı; ama saat 3 sularında, evimin üst katındaki banyo penceresinden baktığımda şairin, çalışma odasındaki leylak rengi ışığa gömülmüş masasına döndüğünü gördüm; işte bu gece çalışması, kantoyu 230. dizeye ulaştırdı (18. Kart). Bir buçuk saat sonra, tan vakti, banyo odama bir kez daha gittiğimde, şairin oturduğu odadaki ışığın yatak odasına geçmiş olduğunu gördüm ve hoşgörüyle gülümsedim; çünkü hesaplamama göre, üç-bin-dokuz-yüz-doksan-dokuzuncu kez'in üzerinden ancak iki gece geçmişti; ama önemi yok. Birkaç dakika sonra herşey yine kapkara kesildi, ben de yatak odama döndüm.

Dünyanın öbür yarım küresinde, Onhava'nın yağmurla yıkanmış havaalanında 5 Temmuz günü, öğle vakti, Gradus, bir Fransız pasaportuyla, Rus uçağına doğru yürümekteydi; uçak, Kopenhag'a gidecekti. Shade, İkinci Kanto'nun ilk dizelerini kurduğunda ya da bunları yatakta kurduktan sonra yazıya geçirdiğinde, Atlantik kıyısı saatiyle, sabahın erken vaktiydi; işte Gradus aynı anda, dünyanın öbür

yarımküresinde uçağa bindi. Şair, yirmi dört saat sonra 230. dizeye ulaştığında Gradus, kendisi de önemli bir Shadow[90] olan elçimizin Kopenhag'daki yazlık evinde geçirdiği dinlendirici bir geceden sonra, bu Shadow'la birlikte, giysi satılan dükkana giriyordu, ilerideki sayfalarda (açıklamaların, 286. dizeden 408. dizeye kadar giden bölümünde) kendisiyle ilgili tanımlamaya uymak üzere. Migren bugün yine azdı.

Benim işlerime gelince; yaratıcılık açısından, duygu açısından, toplumsal açıdan, hiç de iyi gitmiyordu. Yaşamımın bu uğursuz dönemi, ne zaman başladı, biliyorum: Genç bir arkadaşa, benim güçlü Kramler'ime binmesini teklif etmek inceliğinde bulunduğum gece. Onu babasının çiftliğine, bütün yolu, iki yüz millik ufak bir uzaklığı aşarak götürecektim. Yaptığı bir dizi trafik kazasından sonra sürücü belgesi elinden alınan bu arkadaşı benim üçüncü pingpong masamın sürekli bir konuğu haline getirmeyi düşünüyordum. Orada geceleyin eğlence düzenlediler; ben, bir yabancılar kalabalığı— gençler, yaşlılar, tiksinti verecek derecede koku sürünmüş kızlar— arasında ve donanma fişeklerinin, ızgara kokularının, eşekşakalarının, caz ezgilerinin, yüzme yarışlarının oluşturduğu bir ortamda, dansetmek ve şarkı söylemek için yaratılmış aptal oğlandan ayrı düştüm; onun akrabalarının sıkıcı mı sıkıcı, bilgiççe gevezelikleriyle kuşatıldım; derken, nasıl olduysa oldu, kendimi başka bir çiftlikte, başka bir eğlencenin içinde buldum; o çiftliğin salonunda, tanımlanamaz bir oyuna katıldım, az kalsın sakalım kesiliyordu; sabahleyin, meyveyle pirinçten oluşmuş kahvaltımı bitirdikten sonra, binici pantolonu giymiş ayyaş bir ihtiyar olan, adını bilmediğim çiftlik sahibi beni, ahırlarının çevresinde gezmeye götürdü. Arabamı yolun dışına, bir çam korusuna çektim; sonra ön koltuktan dışarı iki tane ıslak erkek mayosuyla gümüş işlemeli bir kadın terliği fırlattım. Frenler gece boyunca yıpranmıştı, bozuk yolda çok çekmeden denetimi yitirdim. Wordsmith Üniversitesi'nin saatleri altıyı vururken ben, Arcady'ye vardım; bir daha böyle yakalanmamaya içimden and içiyordum ve tüm temiz yürekliliğimle, şairimin yanında geçireceğim dingin gecenin avuntusunu özlüyordum. Evimin koridorundaki sandalyeye bıraktığım, kurdeleyle bağlanmış karton kutuyu farkettiğimde anladım ki az kalsın onun doğum günü toplantısını kaçırıyordum.

(90) «Shadow» aslında özel ad değildir; «gölge» anlamına gelen bu sözcük, şairin adı olan Shade'e benzemektedir. Acaba bu gölge, Kral'ın mı yoksa Shade'in mi gölgesidir? —Çev.

Şairin doğum tarihini, kitaplarından birinin kapağında görmüştüm; daha sonra onun kahvaltı giysisinin ne kadar döküntü bir şey olduğunu düşünmüştüm; şaka yaparcasına kolumu onunkine dayayıp ölçtükten sonra, Washington'dan pırıl pırıl bir ipek sabahlık alıp getirmiştim giysisin diye; doğu renkleriyle bezenmiş gerçek ejderha derisinden; samuraylara layık bir giysi. Karton kutunun içindeki buydu işte.

Çabucak giysilerimi değiştirdim, en sevdiğim ilâhiyi bağırarak söylerken duşumu aldım. Becerikli bahçıvanım, bana çok gereksindiğim sert masajı yaparken bir haber de verdi: Shade'ler, bu gece büyük bir 'hafif' yemek vereceklerdi; konuklar arasında senatör Blank da vardı (sözünü sakınmaz bir devlet adamı, aynı zamanda John'un kuzenlerinden biri).

Yalnız bir adamı, birdenbire katılma olanağı bulduğu bir doğumyıldönümü kutlamasından daha mutlu kılıcı bir şey olamaz; ben sanıyordum— hayır, emindim— ki, gün boyunca telefonum çalmış durmuştu, açılmaksızın; sevinçle çevirdim Shade'lerin numarasını; ve kuşkusuz Sybil oldu yanıtlayan.

'*Bon soir*, Sybil.'

'A, merhaba Charles. Yolculuğunuz iyi geçti mi?'

'Şey, doğrusu...'

'Bakın, John'u aradığınızı biliyorum ama dinleniyor şimdi, benim de işim başımdan aşkın. Sizi sonra çağıracak; tamam mı?'

'Sonra, ne zaman— bu gece?'

'Hayır, yarın, sanırım. Kapının zili çalıyor. Hoşçakalın.'

Şaşırtıcı. Kapı zilinin çaldığını Sybil nasıl duyabilirdi, çevresinde bir hizmetçiyle aşçıya ek olarak iki de beyaz ceketli garson dolanırken? Yanlış bir gururlanma beni, yapmam gereken şeyi yapmaktan alıkoyuyordu; yani görkemli armağanımı kolumun altına sıkıştırarak, o konuksevmez eve doğru açık açık, çekincesiz yürümekten. Kim bilir, belki beni arka kapıda bir damla mutfak şarabıyla ödüllendirirlerdi. Yine de umutluydum; bir yanlışlık vardı bu işte, az sonra Shade telefon edecekti. Öfkeli bir bekleyiş; pencerenin önünde yapayalnız içtiğim bir şişe şampanyanın tek etkisi ise, kötü bir *crapula* (başağırısı).

Perdenin arkasından, ağaç yapraklarının arkasından, akşamın altın tülünü ve gecenin kara örtüsünü bakışlarımla delerek o çimenliği, o araba yolunu, mücevher parıltılı pencereleri gözetliyordum. Güneşin

batmasına kalmadan, saat yediyi çeyrek geçe, ilk konuğun arabasının yaklaştığını duydum. Ah, tümünü gördüm onların. Bizim Dr.Sutton'un, karbeyaz kafasıyla, kusursuz ovallıktaki küçük, soylu yüzüyle, sendeleyen bir Ford'un içinde, yanında da bayan Starr, yani bir savaş dulu olan uzun boylu kızı olmak üzere, geldiğini gördüm. Bir çiftin yaklaştığını da gördüm; daha sonra Colt olarak tanıdığım, o yörede avukatlık yapan adamla karısıydı; bunların saygısız Cadillac'ı benim bahçe yoluma girdi biraz, hemen ışıklı gözlerini telaşla yumup açarak geri çekildi. Dünyaca ünlü, yaşlı bir yazarı da gördüm; üretken yeteneksizliğinin ve yazınsal ödüllerinin ağırlıyla beli bükülmüş; Shade'le birlikte küçük bir dergi çıkardıkları o eski, bulanık zamanların içinden çıkıp gelmişti taksiyle. Shade'lerin işlerini yapan Frank'ın steyşın arabayla uzaklaştığını gördüm. Emekli bir kuşbilim profesörü de çarptı gözüme; yasalara aykırı olarak arabasını bıraktığı anayoldan doğru geliyordu. Maud Halanın son sergisini destekleyen, güzel sanatlar patroniçesi, bir delikanlı gibi yakışıklı ve karmakarışık saçlı kız arkadaşıyla birlikte ufacık Pulex'e kurulmuş, geliyordu; gördüm onları da. Sonra Frank'ın geri döndüğünü gördüm; yanında New Wye'lı, yarı kör antikacı bay Kaplun'la karısı, gücü tükenmiş kartal. Derken, üniversiteyi yeni bitirmiş, smokinli bir Kore'li gencin bisikletle geldiğini gördüm; ardından da, çuval gibi giysisi içinde üniversite yöneticisini, yaya olarak.Tören hareketleriyle, aydınlıkta ve loşlukta, bir pencereden öbür pencereye, martinilere sodalı viskiler havada, Merihliler gibi yüzerken, gördüm otelcilik okulundan gelmiş olan beyaz ceketli o iki delikanlıyı içeride; bunlardan zayıf olanını iyi, oldukça iyi tanıdığımı hemen farkettim. En sonunda,sekiz buçukta (ben, konukları bekleyen hanımefendinin, sabırsızlandığı zaman yaptığı gibi parmaklarını çıtlatmaya başladığını düşünüyordum ki) uzun siyah bir limuzin, resmi bir parlaklıkla ve cenaze arabası ağırbaşlılığıyla, araba yolunun atmosferine girdi; şişko zenci şoför arabanın kapısını açmak için fırlarken ben, evinden dışarı çıkmakta olan şairimi acımayla seyrediyordum; ceketinde beyaz bir çiçek, içkinin kızarttığı yüzünde bir hoşgeldin sırıtışı.

Sabahleyin, yatılı olmayan hizmetçi Ruby'yi alıp getirmek üzere Sybil'in arabayla uzaklaştığını görür görmez, incelikle ama sitem belirtecek biçimde katladığım karton kutuyla birlikte onların bahçesine girdim. Garajlarının önünde, yerde bir *buchmann* farkettim: Küçük bir sütun oluşturacak şekilde, üst üste yığılmış kitaplar; kitaplıktan aldığı

bu kitapları Sybil, belli ki burada unutmuştu. Merak yükümün ağırlığına dayanamayıp onlara doğru eğildim: çoğu bay Faulkner'ın yapıtlarıydı. O anda Sybil dönmüştü; arabasının lastikleri tam arkamda, çakılların üzerinde gıcırdadı. Armağanıma kitapları ekledim, bu küçük sütunu Sybil'in kucağına bıraktım. Çok naziktim— ama neydi bu karton kutu? John'a bir armağan yalnızca. Armağan mı? Şey, dün onun doğum yıldönümü değil miydi? Evet, öyleydi; ama doğum yıldönümleri, saçma geleneklerden sayılmaz mıydı? Saçma da olsa, dün, benim doğum yıldönümüm aynı zamanda— on altı yıllık küçük farkla, hepsi bu. Ah benim! İyi dileklerimle. Peki doğum yıldönümü partisi nasıl geçti? Şey, bilirsiniz nasıl geçer böyle partiler (bu sırada elimi cebime sokmuştum, başka bir kitap çıkarmak için— onun hiç beklemediği bir kitap). Evet, nasıl geçer bu partiler? Ah, tüm yaşamınızda yüzgöz olduğunuz ve yılda bir gün davet etmekten kaçınamadığınız insanlar; Ben Kaplun gibi, eski okul arkadaşımız Dick Colt gibi kişiler,bir de Washington'daki kuzen, ve John'la ikiniz tarafından romanları beş para etmez bulunan şu adam.Sizi çağırmadık, çünkü böyle şeyleri ne denli sıkıcı bulduğunuzun bilincindeyiz. Konuşma sırası bendeydi.

'Romanlar üzerine değerlendirme yaparken,' diye başladım, 'anımsarsanız, ortak bir saptamamız vardı: Bizce Proust'un yontulmamış başyapıtı kocaman bir insanyiyen peri[91] masalıydı, bir kuşkonmaz dramı, anlattığı kişiler Fransız tarihinde rastlanamayacak uydurma tipler, cinsellikle ilgili bir *travestissement*[92], bitmeyen bir fars, bir dahinin[93] söz dağarcığı, şiirsellik, ama hepsi o kadar, inanılmaz kabalıkta ev sahibi hanımlar, lütfen konuşmamı kesmeyin, üstelik onlardan da kaba konuklar, Dostoyevski'nin yapıtlarındaki gibi mekanik tartışmaların ve Tolstoy'u anımsatan züppece ayrıntıların yinelenmesi ve dayanılmaz ölçüde yayılması, göz alıcı deniz görüntüleri, sıcaktan eriyen caddeler, hayır, kesmeyin sözümü, en büyük İngiliz şairlerini kıskandıracak ışık ve gölge efektleri, mecaz çiçeklerinden bir bahçe ki —yanılmıyorsam Cocteau'nun tanımına

(91) «Peri» anlamındaki «fairy»'nin ikinci anlamını da dikkate almak gerekmektedir: «Eşcinsel erkek».

(92) «Kaba tiyatro gösterisi» anlamındaki bu sözcük, cinsel sapkınlık belirten «travesti» sözcüğünü anımsatmaktadır.

(93) «Dahi» anlamına gelen «genius» sözcüğünün «iblis» anlamı da vardır. (Bir iblisin söz dağarcığı).

göre— "asma bahçe mucizesi", daha bitirmedim, saçma bir aşk serüveni, kahramanları da sarışın, genç bir rezil (uydurma Marcel) ve gerçeğe aykırı bir genç kız, bu kızın göğsüne bastırdığıysa Vronski'nin (ve Lyovin'in) kalın boynu, bir de Cupid'in kalçaları yanak yerine; ama— bırakın, tatlılıkla bitireyim sözümü— yanlış yaptık Sybil, "insan merakı"nı uyandırma yeteneğimizi dikkate almayınca yanlış yaptık: işte burada; belki onsekizinci, belki de onyedinci yüzyılı anımsatıyor, ama var böyle bir belirti. Lütfen inin, yeniden inin içine, örümcek, bu kitabın (ona kitabı sunarken), Fransa'dan aldığım bu kitabın içinde ilginç bir işaret bulacaksınız. John'un bunu saklamasını istiyorum. *Au revoir,* Sybil. Şimdi gitmem gerek. *Sanırım telefonum çalıyor.*

Çok kurnaz bir Zembla'lıyım ben. *Böyle durumlar için* Proust'un yapıtının üçüncü ve son cildini getirmiştim cebimde (Pléiade Yayınevi'nce 1954'te, Paris'te yayımlanmış); kitabın 269—271. sayfalarda bazı yerleri işaretlemiştim. Mme de Mortemar, o akşam düzenlediği toplantının 'seçilmiş'leri arasında Mme de Valcourt'un bulunmamasına karar vermiş, ertesi gün ise ona şöyle bir mektup göndermeye kalkmıştı: 'Sevgili (Edith, sizi özlüyorum; dün gece pek ummuyordum gelmenizi (Edith merak etmişti: Nasıl umabilirdi, beni davet etmediğine göre?), çünkü biliyorum, böyle toplantılara düşkün değilsiniz; sıkılırsınız bile.'

Shade'in son doğumyıldönümü partisi için söyleyeceklerim bu kadar.

181—182. Dizeler : mumkanat kuşları... ağustosböcekleri

1.—4. ve 131. dizelerdeki kuş, yine karşımızda. Şiirin son dizesinde yeniden görünecek; başka bir ağustosböceği, arkasında bırakarak kozasını, zafer türküsü söyleyecek 236-244. dizelerde.

189. Dize : Starover Blue

627. Dizeyle ilgili açıklamaya bakınız.Bu, Kazın Görkemli Oyunu'nu anımsatmakta; ama sözkonusu oyun burada, boyalı tenekeden minik uçaklarla oynanmış: bir yabankazı oyunu, daha çok (209. kareye dek gidilir).

209. Dize : Çökerken günden güne

Uzayzaman, çöküşün ta kendisidir. Gradus, batıya doğru uçuyor; şimdi gri-mavi Kopenhag'a varmıştır (181. Dizeyle ilgili nota bakınız). Yarından sonra (7 Temmuzdan sonra) Paris'e ulaşacak. Bu dizenin

içinden hızla geçti gitti- pek yakında sayfalarımızı yeniden kararmak üzere.

213-214. Dizeler : Bir kıyas

Bunu bir çocuk beğenir ancak. Daha sonraları, yaşamımızın içinde öğreniriz ki, biz de o 'başka insanlar'danız.

230. Dize : Ev perisi

Yakın zamanlarda ziyaret ettiğim, Shade'in eski yazmanı Jane Provost bana Hazel hakkında, babasının anlattığından çok daha fazlasını anlattı, Chicago'da: Shade, ölmüş kızından söz etmeye istekli görünmüyordu; ben de, bu sorgulama ve yanıtlama metnini önceden okumuş olmadığım için onu, benimle bu konuda konuşup içini dökmeye zorlayamamıştım. Aslında şair, bu kantoda içini iyice dökmüş bulunuyor: Hazel'in oldukça belirgin ve eksiksiz bir portresini çiziyor; ama gereğinden fazla eksiksiz bir portre bu, bir mimar özeniyle çizilmiş, öyle ki, okuyucular bu portrenin, daha değerli ve az rastlanır özelliklerini yok edecek biçimde genişletilip ayrıntılarla bezendiğini hissetmekten kendilerini alamazlar. Ama hiçbir eleştirmen, görevini savsaklayamaz; derleyip aktaracağı bilgiler ne denli can sıkıcı olursa olsun. Böylece bu açıklama ortaya çıktı.

Büyük bir olasılıkla, 1950 yılının başlarında, ahır olayından çok önce (347. Dizeyle ilgili açıklamaya bakınız), on altı yaşındaki Hazel, bir takım ürkünç 'ruh devinimi' olaylarına bulaştı; bu durum, bir ay kadar sürdü. Önceleri, evin kötü ciniyle yeni ölmüş olan Maud Hala'nın aynı olduğu düşünülüyordu. İlk olay, Hala'nın bir zamanlar, yarı inmeli olan köpeğini yatırdığı sepetle ilgili olaydı (iskoç teriyesi diye adlandırdıkları bu soy köpeklere bizim ülkemizde 'salkım söğüt köpeği' denirdi). Bu köpeği, Hala'nın hastaneye yatırılmasından hemen sonra, Sybil ortadan kaldırmıştı; bunu öğrenen Hazel de öfkeden deli gibi olmuştu. Bir sabah bu sepet, hızla fırlatıldı 'dokunulmamış' kutsal odadan dışarı (90-98. Dizelere bakınız) ve o sırada Shade'in çalışmakta olduğu odanın önünden, koridor boyunca uçtu gitti; açık kapıdan şair, sepetin, içideki ıvır zıvırı ortalığa saçtığını gördü: lime lime bir yatak örtüsü, parlak bir kemik, rengi atmış bir minder. Eşya hareketleri, ertesi gün de sürdü; yemek odasında, Maud Hala'nın tablolarından biri *(Servi ile Yarasa)*, duvara doğru çevrilmiş halde bulundu. Bunu başka olaylar izledi: kadının albümünün havalarda uçtuğu olaylar (90. Dizeye ilişkin açıklamaya bakınız); bunlarla birlikte, kuşkusuz, darbe seslerinin her türlüsü; özellikle kutsal odadan gelen bu

sesler, bitişik odada, elbette huzur içinde, uyuyan Hazel'i yatağından sıçratıyordu. Ama çok geçmeden, bu şeytanca olaylar, Maud Hala'dan kaynaklandıklarını düşündürmenin ötesine geçtiler ve, diyebiliriz ki, daha seçimlik (eklektik) hale geldiler. Böyle olaylarda nesnelerin yapmaktan kaçınamayacağı sıradan, adi devinimler, burada da görüldü. Tencereler mutfakta şangır şungur yuvarlandı; bir kartopu (mevsimsiz olmalı) buzdolabında bulundu; birkaç kez Sybil, bir tabağın havada disk gibi uçtuğunu, sonra sapasağlam sofaya indiğini gördü; evin çeşitli yerlerinde lambalar yandı; sandalyeler badi badi yürüyerek kilerde toplandılar; nerden geldiği anlaşılmayan ip parçaları bulundu yerde; görünmez sarhoşlar gecenin ortasında, merdivenlerden sendeleyerek indiler; ve bir kış sabahında Shade, kalkmış, pencereden havaya bakıyordu ki; Kutsal Kitap kadar değer verdiği Webster'i M harfinde açılmış olarak bıraktığı küçük masanın, çalışma odasında olması gerekirken, akıllara durgunluk verecek biçimde bahçede, karların üzerinde bulunduğunu gördü. (Belki de 5-12. dizelerde dile getirdiği görüntü, bu olayın yüceleştirilmiş biçimidir.)

Benim düşünceme göre, bu olayların sürdüğü dönemde Shade'ler, ya da en azından John Shade, dengesini yitiren insanların heyecanı içindeydi; sanki her gün, dünya gittikçe daha çılgın biçimde dönüyor ve siz, lastiklerinizden birinin çıkıp yanınızda yuvarlandığını ya da direksiyonunuzun koptuğunu görüyordunuz. Zavallı arkadaşım, yeniyetmeliğinin ilk yıllarında geçirdiği sarsıcı krizleri anımsamaktan kendini alamıyor, soydan gelen bu hastalığın biçim değiştirerek ortaya çıktığı kuşkusuna kapılıyordu. Bu ürkünç ve utanç verici olguyu komşularından gizlemeye çalışan Shade, kendini düşünerek yapmış değildi bunu. Önce dehşete kapılmış, sonra yüreği acımayla burkulmuştu. Hem kendisi, hem de Sybil, iradesiz, güçsüz, beceriksiz ama ağırbaşlı kızlarını bu konuda sıkıştıramıyorlardı; oysa kız, bu olaylara karşı, korkmaktan çok, ilgi duymaktaydı; kızın anasıyla babası onun, bu kargaşalığı yaratan gücün aracısı olduğundan kuşku duymuyorlardı; ikisinin de gördüğü gibi, bu güç, (Jane P.'nun sözlerini aktarıyorum) 'bir delilik biçiminde, delice şeyler yaparak' kendini dışa vuruyordu. Bu konuda pek bir şey yapamıyordu babasıyla anası; çünkü çağdaş bir voodoo olan ruhbilimden hoşlanmıyorlardı, ama aslında çok korkuyorlardı Hazel'den ve ona bir zarar vermekten. Yine de, eski kafalılığına karşın bilgili bir insan olan Dr. Sutton'la bir görüşme yaptılar; bu görüşme sonucunda, karamsarlıkları azaldı. Başka eve ta-

şınmayı düşünüyorlardı, ya da, daha doğru bir. anlatımla, yoldan geçen birinin duyacağı biçimde yüksek sesle birbirlerine, iblis evden gider gitmez başka eve taşınmayı düşündüklerini söylüyorlardı; bu kötü günlerin bir *moskovett* gibi geçip gideceğini umuyorlardı; bu sert rüzgâr, bu soğuk hava anıtı, Mart boyunca doğu kıyılarımızda eser durur, derken bir sabah kuş cıvıltılarını işitirsiniz, zambaklar dallarında ağırlaşırlar; dünyanın tüm çizgileri, yerine oturmuştur. Kötü olaylar dizisi sonunda kesildi; unutulmasa bile, en azından bir daha anılmadı; ama ne tuhaftır ki, sinir hâstası bir çocuğun cılız bedeninden fırlayan Herkül ile Maud Hala'nın hırçın hayaleti arasındaki gizemli *eşit* işaretini farketmiyoruz; ne tuhaftır ki, aklımız, bulduğu ilk açıklamadan hoşnut olur; aslındaysa, bilimsel ve doğaüstü, kasların mucizesi ve aklın mucizesi, bunların *ikisi de* açıklanamaz şeylerdir, Ulu Tanrının hikmetidirler çünkü.

231. Dize : Ne kadar gülünç, vs.

Şiirin taslak metninde, bu dizeler farklı biçimdedir; güzel bir bölümdür ama dizelerden birinin ortasında bir kopukluk var (6 Temmuz'da yazılmış):

Bilinmez Öte Dünya, tüm ölü doğmuşlarımızın oturduğu,

Sevdiklerimizin yaşama kavuştuğu, yatalakların iyileştiği.

Akıllar öldükten sonra oraya giderler:

Zavallı yaşlı Swift, zavallı—, zavallı Baudelaire

Buradaki kısa çizgi, ne anlama gelebilir? 'Baudelaire'deki okunmaz *e*'nin, Shade, vezin gereği okunmasını istemedikçe, ki iyi biliyorum onun İngilizce dizede böyle bir şey yapmak istemediğini (501. dizeye bakınız, 'Rabelais'), buraya konması gereken ad, bir vurgulu ve bir vurgusuz heceden oluşmalıdır. Delirmiş ya da yaşlılıktan bunamış olarak tanınan büyük şairlerin, ressamların, filozofların vs. adları arasında, bu ölçüye uygun birçok ad bulabiliriz. Yoksa Shade, akla uygun bir seçim yapmasını önleyecek kadar büyük bir çeşitlilikle karşılaştığı için mi bıraktı boşluğu, böylece onu uygun biçimde doldurmaktan şairleri bağışık tutan gizemli organik güce mi bel bağladı? Acaba başka bir şey miydi bunun nedeni; her nasılsa kendisinin yakın arkadaşlarından biri olmuş seçkin bir adamın adını anmaktan şairi alakoyan bulanık bir sezgi, ileriye dönük (peygamberce) bir kaygı mı? Belki de evinde bunları okuyan biri vardı ve şairin, ima ettiği adı açıkça yazmasına karşı çıkabilirdi, bu adı sevmediği için. Şairin sakınımlı

bir ifade kullanmasının nedeni bu muydu acaba? Eğer öyleyse, bu trajik bağlamda onu niçin ima ediyordu? Anlaşılmaz, karışık düşünceler.

238. Dize : Zümrüt yeşili, boş kesecik

Bunun ne olduğunu biliyorum! Bir ağaç gövdesinde, ergin bir ağustosböceğinin çıktığı kılıf, yarısaydam, boş. Shade anlattı: Sınıfı dolduran üç yüz öğrenciye, ağustosböceğinin nasıl bir şey olduğunu sordu, bile bile üç kişi bildi onun ne olduğunu. Yeni gelmiş göçmenler, bilgisizlikleriyle, 'locust' adını yakıştırdılar ona; aslındaysa bu sözcük, çekirgenin adıdır. Aynı saçma yanlışlık, Lafontaine'in *La Cigale et la Fourmi* (243-244. Dizelere bakınız) parçasını çeviren bütün bir çevirmenler kuşağı tarafından da yapılmıştır. *Cigale*'ın arkadaşı, karınca, az kalsın kehribarla mumyalanıyordu.

Gün batımlarında, şair arkadaşımla çok gezintimiz olmuştur; Haziran ayı içinde (notlarıma göre) en az dokuz gezinti, ama Temmuz'un ilk üç haftası boyunca yalnız iki gezinti. (Kaldığı yerden devam edecek, Başka Yer'de!) Bu gezintilerimizde arkadaşım, cilveli diyebileceğim bir tavırla bastonunu uzatarak doğadaki çeşitli tuhaf şeyleri gösteriyordu. Bu örnekler aracılığıyla bana, bıkıp usanmadan, Kanada Yaşamörtüsüyle Avustralya Yaşamörtüsünün nasıl da olağanüstü bir karışım oluşturduğunu kanıtlamaya çalışıyordu; bu karışım, Appalachia'nın özel bir bölgesinde, şimdi bulunduğumuz 1500 feet yükseklikte 'elde edilebilir' (kendi sözleriyle); burada kuşların, böceklerin, bitkilerin kuzeye özgü türleriyle güneye özgü olanları harmanlanmış bulunuyordu. Ünlü sanatçıların çoğu gibi Shade, şu gerçeğin farkında değildi sanki: Ulaşılmaz bir dahiyle başbaşa kalmayı sonunda başaran zavallı hayranı, ondan 'diana'nın (çiçek olsa gerek) New Wye'da 'atlantis' (bu da, bir çiçek olmalı) ile birlikte yetiştiğini filan duymayı değil de, kendisiyle edebiyat ve yaşam üzerine söyleşmeyi ister. Sinirimi bozan bir akşam gezintimizi (6 Temmuz) hiç unutamam; bunu şairim bana büyük bir gönülyüceliğiyle bağışlamıştı; aldığım kötü yaranın karşılığı olan bu gezinti- armağanını şairin karısı da uygun bulmuş, bunu kanıtlamak üzere, Dulwich Ormanına ulaşan yolun bir kısmında bize eşlik etmişti. Shade, doğaya ilişkin öykülere doğru yaptığı kurnazca gezintiyle beni oyalayıp duruyordu; oysa ben, bir isterik gibi, çılgın gibi, içimi yiyerek, öğrenmek istiyordum şu son beş günde onun, Zembla Kralıyla ilgili serüvenlerden tam olarak hangilerini şiirleştirmiş olduğunu. Benim doğal bir kusurum olan gururum, şairi dolaysız sorularla zorlamaya, sıkıştırarak konuşturmaya

elvermiyordu; bu yüzden, önceden anlattığım serüvenleri yeniden anlatmaya koyuldum: Saraydan kaçış, dağlardaki serüven. Sanılır ki bir şair, hele uzun ve güç bir yapıtı oluşturma sürecindeyse, başarılarından ve sıkıntılarından söz açma fırsatı çıkar çıkmaz bunun üzerine balıklama atlar. Ama ne gezer! Kibarca, ölçüyü kaçırmadan kendisine yönelttiğim sayısız sorunun karşılığında bütün elde ettiğim, şu türlü yanıtlar oldu: 'Ya iyi gidiyor,' ya da 'Yok. Söylemiyorum.' Sonunda Kral Alfred hakkında oldukça çirkin bir fıkrayla beni başından savdı; fıkraya göre Kral, yakın çevresinden Norveçli bir adamın anlattığı öyküleri zevkle dinler, ama başka işle uğraşırken onu yanından kovardı. Daha önce anlatmış olduğu Norveç efsanelerinden birinin değişik, ama güzel bir biçimini dokumaya gelen kibar Norveç'liye, kaba kral, 'Sen mi geldin yine?' diye çıkışırdı. 'Yine mi sen geldin?' İşte o günden beri, sevgili dostlarım, masal sürgünü ve Tanrı esinlisi kuzeyli ozan, İngiliz öğrencilerin belleğine gülünç bir takma adla yerleşmiş bulunmaktadır: Yinemisen.

Nasıl olduysa oldu! Sonraki bir karşılaşmamızda, kaprisli ve kılıbık arkadaşım, çok daha nazik davrandı (802. Dizeyle ilgili notuma bakınız).

240. Dize: Nice'deki o İngiliz

Kuşkusuz, 1933 yılının martıları çoktan öldü. Ama onlara iyilik edenin adını, eğer Shade kafasından uydurmamışsa, öğrenmek için *The London Times*'a bir ilan vermek yeter. Çeyrek yüzyıl sonra Nice'e gittiğimde orada, şiirdeki İngilizin yerine, kentin tanınmış bir kişisini gördüm: Yaşlı, sakallı bir serseri... Turistlerin ilgisini çektiği için halkın katlandığı ya da şımarttığı bu herif, keçeleşmiş saçlarına tüneyen, ne verilse yiyen bir martıyla, Verlaine heykeli gibi dururdu bazan; bazan da, herkesi ısıtan güneşin altında, sırtını denizin uyutucu gürültüsüne dönerek, rahatça sıraya yaslanarak şekerleme yapardı; bu sıranın altındaki gazetenin üzerine, nelerden oluştuğu anlaşılmaz, renk renk yiyecekleri özenle sererek kurumaya, belki de mayalanmaya bırakırdı. Çok az İngiliz, oraya gezinmeye giderdi; ben, birkaç tanesini, Mentone'nin tam doğusundaki rıhtımda gezinirlerken görmüştüm; burada, Kraliçe Victoria'nın onuruna büyük bir anıt dikiliydi; hafif rüzgarın güçlükle kucakladığı, ama henüz giysisini sıyıramadığı bu heykel, Almanların alıp götürdüğü eskisinin yerine dikilmişti. Oldukça çarpıcı biçimde, cici hayvanının sabırsız boynuzu, giysiyi içeriden zorluyordu.

246 Dize: ... sevgilim

Şair, karısına söylüyor bunları. Aslında, ona adadığı bu bölüm (246-292. dizeler), şiirin yapısında, kızıyla ilgili temeya geçişte köprü işlevi görmektedir. Yine de ben, diyebilirim ki, sevgili Sybil'in yukarıdan gelen ayak sesleri, başımızın üzerinde öfkeyle, güm güm vururken herşey 'yolunda' gitmezdi hiç!

247. Dize : Sybil

John Shade'in karısı; kızlık soyadı Irondell (demir cevheri çıkarılan küçük vadinin adı değil de 'kırlangıç' sözcüğünün Fransızcası). Kocasından birkaç yüş büyüktü. Sybil'in Kanadalı bir soydan geldiğini anladım, soyadından; Shade'in anneannesi de öyleydi (Sybil'in dedesinin en büyük kuzeniydi aynı zamanda; belleğim beni fazla yanıltmıyorsa).

Daha ilk günden, arkadaşımın karısına son derece nazik davranmaya çalıştım; ama daha ilk günden o, benden hoşlanmadı, bana güvenmedi. Çok sonra öğrendim ki kendisi, benden üstükapalı biçimde sözederken topluluğun içinde, 'fil kafalı, iri kıyım atsineği, barsak solucanı, bir dahinin sırtından geçinen dev kene' adlarıyla anıyordu beni. Bağışlıyorum onu— onu ve herkesi.

270. Dize : Kara Vanessa'm

Sanıyorum bir araştırmacının gönlü, Orfeus dini içinde bir kelebek türüne yer bulmak için, onun konabileceği bir temel-ad arıyor ve bu arada kaçınılmaz olarak, *Van*homrigh, *Es*ther adlarına gönderme yapıyor. Bu bağlamda, Swift'in şiirlerinden (hangisi olduğunu bilemiyeceğim, bu balta girmemiş ormanın içinde) iki dize, belleğime batıp duruyor:

O zamanlar, ah! Gençliğinin içinde *Vanessa*
İlerledi *Atalanta*'nın yıldızı gibi

Vanessa denen kelebek, 993-995 dizelerde yeniden görünecek (ilgili nota bakınız). Shade'in belirttiğine göre bu kelebeğin Eski İngilizcede adı 'Red Admirable'[94] iken düşe düşe 'Red Admiral' oldu bugün. Sözkonusu kelebek, benim tanımak olanağı buldum birkaç tür kelebekten biridir. Zembla dilinde ona *harvalda* denirdi; *armaya benzer* anlamına gelen bu ad, kelebeğe, belki de onun herkesce ta-

(94) Şiirin Türkçe metninin altındaki 11 no.lu dipnota bakınız. —Çev.

nınabilen resminin Payn Dükleri armasında doğmuş olmasından ötürü verilmiştir. Bazı yıllar, sonbaharda bu kelebek, oldukça sık biçimde Saray Bahçeleri'nde görünür, gündüz uçan bir pervaneyle birlikte Michaelmas papatyalarının üzerinde dolanırdı. Onu, cıvık eriklerle kendine ziyafet çekerken gördüm, bir kez de ölü bir tavşandan bir şeyler koparmaya çalışırken. Bu kelebek, oyuna, eğlenceye pek düşkündür. Yazgının kendisine hazırladığı acı sona doğru ilerlerken John Shade'in bana gösterdiği son doğa yaratığı, bu kelebeğin evcilleşmiş bir örneğiydi. (Bakınız, şimdi bakınız 993-995. dizelerle ilgili notuma.)

Notlarımın bazılarında Swift'ten esintiler var. Ben de, yaratılıştan, umutsuz bir adamım, huzursuz, hırçın, kuşkucuyum, her ne kadar uçarılık ve *fou rire*[95] anlarım varsa da.

275. Dize : Kırkıncı yılına vardı evliliğimiz

John Shade ile Sybil Swallow[96] (247. dizeyle ilgili nota bakınız) 1919'da evlendiler. Kral Charles'ın Disa ile evlenmesinden tam otuz yıl önce (Disa, Payn Düşesiydi). Krallığının (1936-1958) ilk gününden beri, ulusun temsilcileri, som balıkçıları, sendikasız camcılar, ordu çevresi, üzgün akrabalar, özellikle de sıcakkanlı, bir ermiş kadar temiz bir adam olan yaşlı Yeslove Başpiskoposu, Kralı, bereketli ama kısır zekilerinden vazgeçerek bir karı edinmeye razı etmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bu, bir ahlak sorunu değil, soyun sürdürülmesi sorunuydu. Kralın, oğlanlar için yanıp tutuşan ataları, sert yaratılışlı eski krallar zamanında olduğu gibi, şimdi de, din adamları, genç bekârımızın dinsizce tutkularını, iyi yüreklilikle görmezden geliyorlar ama onun, kendisinden önce hüküm süren ve bu konuda kendisinden daha da isteksiz olan Charles gibi davranmasını istiyorlardı: bir geceyi gözden çıkarmak ve yasal yoldan bir ardıl meydana getirmek.

Böylece, 5 Temmuz 1947 gecesi, amcasının sarayındaki maskeli baloya giden Kral, on dokuz yaşındaki Disa'yı ilk kez orada gördü. Kız, Tirol'lu bir delikanlı kılığındaydı; biraz çarpık bacaklıydı, ama çekiciydi yine de. Onu ve (çiçekçi kız kılığına girmiş) iki erkek kuzenini Kral, tanrısal, yeni spor arabasına bindirerek caddelerden geçirip görkemli doğumyıldönümü ışıklandırmalarını, donanma fişeklerini, havaya çevrilmiş soluk yüzleri görmeye götürdü. Ama iki yıl, evlenme işini süründürmede bıraktı; sonra, güzel konuşan ve acıma nedir bil-

(95) Fou rire : kahkahaları salıverme. —Çev.

(96) Swallow : Kırlangıç. —Çev.

meyen danışmanlarının üstelemelerine direnemeyip boyun eğdi. Nikaha bir gün kala, Onhava katedralinin geniş, soğuk ıssızlığına yapayalnız kapatılan Kral, gecenin çoğunu yakarmakla geçirdi. Yakut ve ametist işlemeli pencerelerden, kendilerini beğenmiş eski krallar bakıyordu ona. Tanrıya, o geceye kadar hiç bu denli içten yakarmamıştı, yol göstermesi için, kendisine güç vermesi için. (433-434. dizelere ilişkin olarak ileride yaptığım açıklamaya bakınız.)

Şiirin taslak metninde, 274. dizeden sonra, şu başlangıç yer alıyor (şiirin son biçiminde yok):

> Adımı beğenirim : Shade, *Ombre,* hemen hemen 'adam' İspanyolca'da..'[97]

Ne iyi olurdu; şair, bu temayı bırakmayıp geliştirseydi de okuyucuyu bu dizelerin ardından karşısına çıkacak yavan içdökmelerden kurtarsaydı.

286. Dize : Jetin pembe izi, günbatımı kızıllığının yukarısında

Ben de, şairimin dikkatini, akşam vakti gökyüzünde beliren uçakların şiirsel güzelliğine çekerdim hep. Kim tahmin ederdi ki; tam o gün (7 Temmuz), Shade'in bu solgun ışıklı dizeyi yazdığı gün (yirmi üçüncü kartın son dizesini), Gradus, takma adı Degré, Kopenhag'dan uçarak Paris'e inecek, uğursuz yolculuğunun ikinci aşamasını tamamlayacaktı! Benim bulunduğum Arcady'de bile Ölüm, mezar yazılarında konuşuyor.

Gradus'un Paris'teki eylemleri, Gölgeler[98] tarafından oldukça ustalıklı planlanmıştı. Kralın nerede olduğunu yalnız Odon'un değil, eski Paris elçimiz (şimdi sağ değil) Oswin Bretwit'in de bildiğini, Gölgeler tahmin ediyorlar, bunda hiç de yanılmıyorlardı. Gradus'un önce Bretwit'i bulmasını istediler. Soylu bir kişi olan Bretwit, Meudon'daki dairesinde yalnız başına yaşıyor, dışarı pek çıkmıyordu, Ulusal Kitaplığa gittiği günleri saymazsak; burada, tanrıya ilişkin felsefe kitapları okuyor, eski gazetelerdeki satranç problemlerini çözüyordu. Evine konuk çağırma alışkanlığı yoktu. Gölgeler'in ustalıklı planı, biraz da raslantı sonucunda açığa çıktı. Bu örgüt, Gradus'un, coşkulu bir Kralcı rolünü oynamak için gereken akıl donanımına ve mimik yeteneğine sahip ol-

(97) Şairin adı (Shade), «gölge» anlamına gelir. İspanyolca karşılığı «ombre», yine İspanyolcada «adam» anlamındaki «hombre» sözcüğünü andırır.—Çev.

(98) «Gölge» anlamındaki «Shadow», şairin soyadına benzemektedir. —Çev.

duğundan kuşkuluydu; bu yüzden onun, politikayla ilgisiz bir aracı, para kazanmaktan başka şey düşünmeyen basit bir adam rolü oynamasının daha iyi olduğunu düşünüyordu; bu basit adam, sözde, birtakım kimselerce kendisine, Zembla'nın dışına kaçırıp gerçek sahiplerine ulaştırması için verilen belgeler karşılığında iyi para kazanan biriydi. O anda Karl'cılardan yüz çeviren talih, bu planın uygulanmasına yardımcı oldu. Kendisini burada Baron A. diye anacağımız, Gölgeler arasında yer alan ama pek ağırlığı olmayan kişinin bir kayınbabası vardı; onu da Baron B.diye anacağız; devlet memurluğundan uzun zaman önce emekli olan bu yaşlı, antika adam, zararsız biriydi; yeni yönetimin Rönesans sayılması gerekirken uygulamalarını kavrayamıyordu. Oswin Bretwit'in babası olan eski Dışişleri Bakanının yakın arkadaşıydı, ya da öyle olduğu sanılıyordu. (Uzaklardan geçmişe bakmak, her şeyi güzel gösterir.) Yeni yönetimce Oswin'in *persona grata*[99] sayılmadığını anlamıştı; ona, ailesiyle ilgili, eline geçmiş olan değerli belgeleri ulaştırma olanağını bulacağı günü iple çekiyordu. Derken, o günün geldiğini kendisine haber verdiler: belgeler hemen Paris'e iletilecekti. Şu notu eklemesine de izin verdiler:

«İşte, ailenize ait birtakım değerli belgeler. Bunları, önce Heidelberg'de hem öğrencim, hem arkadaşım, sonra diplomatlık mesleğinde öğretmenim olan büyük insanın oğlunun ellerine teslim etmekten daha iyi bir şey yapamazdım. *Verba volant, scripta manent.*[100]

Sözkonusu *scripta,* iki yüz on üç uzun mektuptan oluşuyordu ki bunlar, yetmiş yıl önce, Odevalla Belediye Başkanı ve Oswin'in dedesinin kardeşi Zule Bertwit ile kuzenlerinden, Aros Belediye Başkanı Ferz Bretwit arasında alınıp verilen mektuplardı. Bürokratik yavanlıkların ve bayağı nüktelerin basit değiştokuşu olan bu yazılar, yerel tarihle ilgilenen araştırmacıların değer verebileceği o sınırlı çekiciliğe bile sahip değildiler; ama atalarına aşırı bir duygululukla bağlı bir insanın ilgisini neyin çekip çekmediğini söylemek olanaksızdır; Oswin Bretwit de, böyle bir adam olarak tanınıyordu. Oswin Bretwit'le ilgili sıkıcı bir açıklamayı bu anlattıklarımın arasına sıkıştırıp kendisine kısa bir övgü sunmak, bana zevk verecek.

---

(99) «Gözde kişi» —Çev.

(100) «Söz yiter, yazı kalır.» (Latince). —Çev.

Bedensel özelliklerini sıralarsak; saçsızdı, hastalıklı bir kellikti onunki; sararmış bir salgı bezini andırırdı. Yüzü, şaşılacak şeydir, hiçbir özellik göstermezdi. Gözleri, sütlü kahve rengindeydi. Belleklerde, her zaman yas bandı takan bir adam olarak yer almışsur. Ama kahramanımızın kişiliğini, bu sönük görüntüsüne bakarak değerlendiremeyiz. Okyanusun parıltılı dalgalarının ötesinden, buradan, yiğit Bretwit'i selamlıyorum! Ellerimiz bir an, denizin üzerinden uzanarak, simgesel bir güneşin altın görüntüsünün yukarısından, birbirini bulup sımsıkı kavrasın. Hiçbir sigorta ya da havacılık şirketi, bir derginin parlak sayfasında, bir hostesin, sunabileceği her şeyle birlikte sunduğu rengarenk görüntülü kahvaltıyla aptallaşmış ve onurlandırılmış emekli bir işadamı resminin altına, madalya gibi yerleştirmesin bizim bu içten el sıkışmamızı; daha iyisi, karşıt cinsler arasındaki ilişkiyi yücelten ikiyüzlü çağımızda, bu soylu el sıkışması, korkusuzluğun ve kendinden vazgeçmenin sonuncu, ama son bulmayan gösterisi olsun. İnsan kendini alamıyor, böyle bir gösterinin, ama sözcükler halinde, bir başka ölmüş arkadaşın şiirini kaplamış olabileceğini düşünmekten; yazık ki gerçekleşmedi bu düş.[101] *Solgun Ateş*'te (ah, gerçekten solgun), senin elini kavrayan elimin sıcaklığını bulmaya çalışmak, ne kadar boş bir çaba, zavallı Shade!

Biz yine Paris'in çatılarına dönelim. Oswin Bretwit'te yiğitlikle doğruluk, incelik, ağırbaşlılık, üstükapalı bir anlatımla çekici toyluk diyebileceğimiz özellik birleşmişti. Havalanından telefon eden Gradus, onun iştahını kabartmak için Baron B'nin kısa mektubunu (Latince atasözünü atlayarak) okuyunca Bretwit'in aklına gelen, kendisine güzel bir şeyin verileceğiydi. Gradus telefonda, sözkonusu 'değerli kâğıtlar'ın tam olarak ne olduğunu söylemeye yanaşmamıştı; ama anlaşıldığına göre, eski elçi, babasının, şimdi ölmüş olan bir kuzenine yıllar önce bağışladığı değerli pul kolleksiyonunu bugünlerde kendisine göndereceklerini umuyordu. Bu kuzen, Baron B'yle aynı evde oturmuştu. Kafası böylesine karmaşık ama sevindirici düşüncelerle dolu olarak, eski elçi, ziyaretçisini beklerken kaygılanıyordu da: Acaba Zembla'dan gelen bu adam, tehlikeli bir dolandırıcı mıydı? Bütün albümleri hemen verecek miydi yoksa zahmetine karşılık ne koparacağını anlamak amacıyla azar azar mı getirecekti? Bretwit, işin o gece biteceğini umuyordu; çünkü ertesi sabah hastaneye yatacak, belki ameliyata alınacaktı (gerçekten ameliyata alındı ve bıçak altında öldü).

---

(101) Bir önceki tümcede Kinbote, eşcinsel ilişkiyi övüyor. —Çev.

Düşman ülkelerin iki casusu, bir akıl savaşında, karşı karşıya geldiklerinde, bunlardan biri tümüyle akıldan yoksunsa sonuç çok gülünç olabilir; ikisi de salaksa sonuç da salakçadır. Vicdanımın sesine kulak vererek yaptığım bu açıklamada, şimdi okuyucuların önüne sereceğim sahneden daha aptalca, daha yavan bir olayı, casusluk ve karşı- casusluk tarihinde bulacak olanın alnını karışlarım.

Bir yıl kadar önce üzerine yorgun bir kralın uzandığı kanapenin kıyısına rahatsızca oturan Gradus, valizinden çıkardığı kalın bir kağıt paketini evsahibine uzattı ve onun paketi bağlayan sicimle savaşımını rahatça seyretmek üzere, kalçalarını yakındaki bir sandalyeye aktardı. Bretwit, sonunda açabildiği pakete şaşkınlıkla, sessizce baktı bir süre. Kendini toplayıp konuştu:

'Yazık, düşlerim gerçekleşmedi. Bu mektuplar, 1906 ya da 1907 yılında yayımlanmıştı. Ferz Bretwit ölünce dul karısı tarafından bana gönderilen bir baskısını kitaplarımın arasında bulabilirim zaten. Hem bu getirdiğiniz belgeler, mektupların asılları değil; yayımcılara verilmek üzere tek bir elden çıkmış kopyaları. Dikkat ederseniz, iki belediye başkanının da yazısı aynı, bu mektuplarda.'

'Şaşılacak şey,' dedi, kağıtlara dikkatle bakan Gradus.

'Ama bunları bana göndermenin bir incelik olduğunu anlıyorum,' diye konuştu Bretwit.

Gradus hoşnutlukla 'Anlayacağınızdan kuşkumuz yoktu,' dedi.

Bretwit sürdürdü: 'Baron B.'nin belleği zayıflamış olmalı. Ama yineliyorum; kendisinin inceliği duygulandırdı beni. Bu değerli şeyleri getirdiğiniz için, sanırım, para isteyeceksiniz.'

'Sizin hoşnut olmanız, bizim için yeterli ödüldür,' diye yanıtladı Gradus. 'Ama doğrusunu söylemek gerekirse, bu işi başarmaya çalışırken çok sıkıntı çektik, epeyce uzun bir yol aştık. Yine de, size küçük bir anlaşma önermek istiyorum.Siz bizi sevindirirseniz, biz de sizi sevindiririz. Biliyorum ki parasal olanaklarınız—' (Küçük balık işareti ve göz kırpma.)

'Doğru sayılır,' diye içini çekti Bretwit.

'Bizimle anlaşırsanız, tek kuruş ödemezsiniz.'

'Ah, *bir şey* verebilirim.' (somurtma ve omuz silkme.)

'Paranız gerekmiyor bize.' (Trafiği durdurmak içinmiş gibi uzatılan el.) 'Planımız şu. Bazı sığınmacılara bazı baronlardan haberler ge-

tirdim. Daha doğrusu, bu sığınmacıların en gizemlisine verilecek mektuplar var yanımda.'

'Nasıl?' diye bağırdı Bretwit, gerçek bir şaşkınlıkla. 'Ülkemizde, Majestelerinin yurt dışına çıktığını biliyorlar mı?' (Bu hoş adamı tutup, kıçına şaplakları indirmek isterdim.)

'Elbette', diyen Gradus elerini ovuşturuyor, hayvan gibi soluyordu zevkle - içgüdüsel bir sevinçti bu, çünkü Gradus kendi akıl düzeyiyle kavrayamazdı eski elçinin bu gafının, Kralın yurt dışında olduğunu kesinlikle açığa vurduğunu. Anlamlı bir yan bakışla, 'Elbette', diye yineledi, 'beni Bay X'e tanıtırsanız bu iyiliğinizi unutmam.'

Bu sözler üzerine Bretwit'in kafasında şimşek çaktı (ama sahte bir şimşekti), kendine kızarcasına mırıldandı: Tamam! Ne aptalım! O da bizden! Sol elinin parmakları, istemdışı bir biçimde oynamaya başladı; sanki kukla oynatıyordu; gözlerini de belli bir amaçla Gradus'un ellerine dikmiş; onun, aşağı sınıf insanlarının sevinmelerini ifade eden el ovuşturmalarını seyrediyordu. Karl yanlısı casusluk örgütünün bir üyesinden, üst rütbeli bir casusla karşılaşınca, kendisini tanıtmak için X işareti yapması beklenir (Xavier'nin ilk harfi); bunu, sağır-dilsizlerin tek el alfabesine göre yapmak zorundadır: yatay olarak uzatılan elin işaret parmağı aşağıya doğru gevşekçe kıvrık (sarkar gibi), öbür parmaklarsa birleşmiş durumdadır. Birçok kişi, 'süngüsü düşmüş' anlamını çağrıştırdığı için bu işareti eleştirmişlerdir; bu işaretin yerine artık daha erkekçe bir bileşim kullanılmaktadır. Sözkonusu işaret, karşısında ne zaman yapılsa Bretwit, bir an boşlukta sallandığını sanır (bir gecikme olayından çok, zamanın dokusunda bir yarıktır bu), kriz başlamadan önce sinir sistemini saran o tarifsiz, sıcak-soğuk öfkeye kapılır, beyni dumanlanırdı. İşte o büyülü şarabın, kafasına doğru yükseldiğini hissediyordu yine.

'Tamam. Hazırım. İşareti gösterin bana,' dedi tutkuyla.

Tehlikeye atılmayı göze alan Gradus, Bretwit'in kucağında duran eline şöyle bir baktı; sahibi farkında olmadan bu el, sanki Gradus'a bir şey yapmasını fısıldıyordu. Parmaklarını o elinkilere benzetmek için çabaladı; ama pek az benzetebildi.

'Hayır, hayır,' dedi Bretwit, çırağın acemiliğini hoşgörürcesine gülümseyerek, 'Öbür elle, dostum. Majesteleri solaktır, biliyorsunuz.'

Gradus yeniden denedi; ama bu kez, terbiyesiz suflör, kovulan bir kukla gibi yokolmuştu. Bir koyunun aptallığıyla kıllı parmaklarına

baka baka Gradus, beceriksiz ve parmakları yarı felçli bir gölge oyuncusu gibi, bir takım hareketler yapıyordu. Sonunda, yarım yamalak bir V yaptı çıktı. (Zafer işareti.) Bretwit'in gülümsemesi, silinmeye başladı.

Artık gülümsemeyi bırakan Bretwit (bu ad, satranç Ustası anlamına gelir), sandalyesinden kalktı. Büyük bir odada olsaydı, aşağı yukarı gidip gelebilirdi; ama tıkabasa dolu bu çalışma odasında böyle bir olanağı yoktu. Beceriksiz Gradus, bedenine sımsıkı yapışmış ceketinin üç düğmesini ilikledi, kafasını birkaç kez sağa sola salladı.

'Bence', diye üzüntüyle konuştu, 'dürüst olmak gerekir. Bu değerli kağıtları size getirirsem, bana onunla bir görüşme ayarlamanız, hiç olmazsa adresini vermeniz uygun olur.'

'Kim olduğunuzu anladım,' diye bağırdı Bretwit, eliyle onu göstererek, 'siz muhabirsiniz! Cebinizden görünen şu adi Danimarka gazetesinden geliyorsunuz.' (Gradus, elini cebine attı, öfkelendi.) 'Beni rahatsız etmekten vaz geçeceklerini umuyordum! Ne terbiyesizlik! Sizin için hiçbir şey kutsal değildir; kanser, sürgün, bir kralın yüceliği, farketmez sizin gözünüzde.' (Yazık, bu saptama yalnızca Gradus için geçerli olmakla kalmıyor; Arcady'de bile, onun gibi düşünenler var.)

Gradus, yeni ayakkabılarına gözlerini dikmişti: Kahverengine çalan kırmızı renkteydiler, burunları küçük deliklerle kaplı. Üç kat aşağıda, karanlık caddelerden bir hastane arabası, her zamanki sabırsızlığıyla haykırarak geçiyordu. Bretwit öfkesini, masanın üzerinde duran, ata mektuplarından çıkardı. Açılmış paketin içindeki düzgün istiflenmiş mektup tomarını kaptığı gibi çöp sepetine fırlattı. Sicim, sepetin dışına, Gradus'un ayakları dibine düştü; o da onu yerden aldı, *Scripta*'ya kattı.

'Lütfen gidin,' dedi zavallı Bretwit, 'Kasıklarımda bir ağrı var, sanki beni çıldırtacak. Üç gecedir uyuyamıyorum. Siz gazeteciler, inatçı olursunuz ama ben de inatçıyım. Kralım hakkında benden hiçbir şey öğrenemeyeceksiniz. Gülegüle.'

Sahanlıkta bekledi, ziyaretçinin adımları aşağıya inip dış kapıya ulaşıncaya kadar. Kapı açıldı, kapandı; o anda merdivenlerin otomatik lambası tık diye söndü.

287. Dize: Mırıldanarak doldururken (sen)

Bu bölümü (287.-299. dizeleri) içeren, yirmi dördüncü kartın üzerinde 7 Temmuz tarihi var; ben de aynı tarihte cep defterime şu notu

çiziktirmişim: Dr. Ahlert, öğleden sonra 3.30. Ben o gün bu notu defterimde farkettiğimde, doktora görünmeye gidecek insanların çoğu gibi, biraz ürkekleşmiştim; bu yüzden, yani aldatıcı bilime güvenmekten kaynaklanan nabız hızlanmasını gidermek üzere, bir eczaneye uğrayıp yatıştırıcı ilaç almaya karar verdim. Aradığım hapları bulup hemen bir tanesini eczanede yuttuktan sonra tam çıkıyordum ki bitişikteki dükkandan Shade'lerin çıkmakta olduklarını gördüm. Bayan Shade'in elinde yeni bir yolculuk çantası vardı. Tatile çıkacakları düşüncesiyle sinirlerim alt üst oldu; yuttuğum hapın hiçbir yararı kalmadı. Bir insan, bir başkasının yaşamını, kendi yaşamına paralel akar durumda görmeye öyle alışır ki, bu uydunun apansız yörüngesinden çıkıp uzaklaştığını farkederse şaşırır, boşlukta kaldığını sanır, haksızlığa uğradığını düşünür. Üstelik bu başkası, daha bitirmemişse 'benim' şiirimi!

Dudaklarımda bir gülümsemeyle, çantayı göstererek sordum: 'Yolculuk mu var?'

Sybil, çantayı kulaklarından tavşan gibi tutup gözlerimin önüne kadar kaldırdı: 'Evet. Ayın sonunda. John, yapıtını bitirince.'

(Şiir!)

'Nereye, lütfen söyler misiniz?' (John'a dönerek.)

Shade'in bakışları karısına kaydı; onun adına verdiği yanıtta hanımefendi, her zamanki ters tavrıyla, şimdilik kesin olarak bilmediklerini açıkladı; belki Wyoming olurmuş, belki Utah ya da Montana. Belki 7000 feet yükseklerde bir kulübe kiralarlarmış.

'Acıbaklalarla telli kavakların arasında,' dedi şair, ağır ağır. (Sahneyi gözümüzün önünde canlandırırcasına.)

John'un yüreği için zararlı olacak kadar fazla olduğunu düşündüğüm bu yüksekliği, metre cinsinden hesaplamaya başladım, onların duyacakları biçimde; ama Sybil kocasını kolundan tutup sürükledi, bir yandan da ona daha alacakları çok şey olduğunu söylüyordu. Böylece beni, 2000 metreye ulaştığım sırada, ağzımda kediotu tadı bırakan geğirmemle başbaşa koyup gittiler.

Ama arasıra da olsa, kara talihimizin güldüğü olur bize! Aynı zamanda Shade'in doktoru olan Dr. A. on dakika sonra bana, olayı bütün yavanlığıyla anlattı: Shade ailesi, başka bir yere giden dostlarının, Utana ilinin Cedarn kasabasındaki küçük çiftliğini kiralamışlardı. Doktorun yanından fırlayıp bir gezi acentesine gittim, aldığım ha-

ritalarla kitapçıkları inceledim ve anladım ki Cedarn'ın yukarısında, dağın yamacında birkaç ufak ev vardı; hemen Cedarn Postanesine bir haber uçurdum; eskiden bana gönderilmiş olan fotoğraflarda mujik kulübesiyle sığınma kampı barakası arasında bir şeyi andıran, ama tuğladan bir banyosu olan bu evlerden birini, birkaç gün içinde kiraladım; Ağustos boyunca kalacağım bu yer, Appalach dağlarında tuttuğum yazlıktan daha pahalıya oturdu bana. Ne Shade ailesi, ne ben,yaz mevsimini geçireceğimiz bölge hakkında birbirimize tek sözcük fısıldamıştık; oysa ben biliyordum, ve onlar bilmiyorlardı, tatilimizi aynı yerde geçireceğimizi. Bu yeri benden gizlemek konusunda Sybil'in açıkça görülen kararlılığına olan öfkem arttıkça, bir kayanın arkasından benim Tirol'lu kılığımla apansız ortaya çıkacağım ve John'un koyun gibi, ama sevinçle sırıtacağı konusundaki öngörümün bana verdiği zevk de artıyordu. İki hafta boyunca, her gün cinlerimi çağırdım; sihirli aynamı şunlarla doldursunlar diye: pembeli mavili kayalıklar; kara ardıçlar, dönemeçli yollar; geniş alan kaplayan hoş kokulu çalılıklar; yine mavi çiçeklerden geniş bir alan, ölüm kazığı tellikavaklar; yeşil şortlu Kinbote ailesinin[102], karılarıyla birlikte gelen şairleri bir güldeste gibi çevresine topladığını gösteren filim şeridi sahneler... Ama büyülü sözleri söylediğim sırada korkunç bir yanlışlık yapmış olmalıyım; çünkü dağın yamacı susuz, ıssızdı, yıkılmak üzere olan Hurley çiftliği'ndeyse tek canlı yoktu.

293. Dize: O

Şairin kızı Hazel Shade; 1934'te doğdu, 1957'de öldü. (230. ve 347. Dizeler için yaptığım açıklamalara bakınız.)

316. Dize: Dişotu Beyazı dadandı ormanımıza...

Doğrusu, bunun ne anlama geldiğini pek bilmiyorum. Sözlüğümü açıp baktım; 'dişotu' sözcüğü için 'bir tür tere' denmiş; 'beyaz' sözcüğü ise 'çiftlik hayvanlarının katıksız beyaz türü ya da kınkanatlıların bir türü' diye açıklanmış. Bu dizenin, sayfa kıyısına yazılmış değişik bir biçimi var; belki biraz yararı olur:

'Mayıs gelince, ormanlarda Virginia Beyazları görünür'

Halk edebiyatındaki kahramanlardan biri olmasın bu? Peri mi yoksa? Lahana kelebeği mi desek?

---

(102) Buraya dikkat! — Çev.

319. Dize: Ağaç ördeği

Güzel bir benzetme. Zümrüt yeşili, ametist rengi, açık kırmızı renklerinin üzerinde siyah ve beyaz beneklerle, renk yönünden zengin bir kuş olan ağaç ördeği, gerçeğinden fazla değer verilen kuğudan çok daha güzeldir. O kuğu ki, sarımsı pelüşlerin süslediği kirli boynuyla yılan gibi kıvrılan bir kazdan başka şey değildir, bir kurbağaadamın siyah lastik yüzgeçlerini giymiştir fazladan.

Bu arada, belirtmeden geçemiyeceğim: Amerika'da halkın hayvanlara verdiği adlar, bu işte öncü olanların basit faydacı anlayışlarını yansıtmakta, Avrupa'da hayvanlara verilen adların bilimselliğine ulaşamamaktadır.

334. Dize: Hiç gelmeyecek onun için

'Hiç gelecek mi benim için?' Bekler, beklerdim kehribar ve gül rengindeki karanlıklarda, gelsin diye bir ping-pong arkadaşım, ya da eski dost John Shade.

347. Dize: ahırda

Hazel Shade'in ölümünden birkaç ay önce (Ekim 1956'da) 'olağanüstü bir olay'ın meydana geldiği bu ahır, daha doğrusu kulübe, Paul Hentzner adlı birinindi. Soyca Alman olan bu çiftçi, tuhaf bir insandı; hayvanların derilerini doldurup asıllarına benzetme, bitki yetiştirme gibi modası geçmiş uğraşları vardı. Ondan söz etmeyi seven Shade (yalnızca bir kez, o da rastlantısal; canının azıcık sıkkın olduğu bir sırada) anlatmıştı: Soyaçekimde pek görülmeyen bir olgu olarak Hentzner, büyük doğabilimcilerin üç yüz yıl önceki babaları sayılması gereken 'eşi bulunmaz Almanlar'ın bir örneğiydi. Aslında bu adam, bilimsel ölçülerle değerlendirildiğinde, eğitimsizin biriydi; uzayda ya da zamanda uzak olay şeyler hakkında bilgisi yoktu; ama renkli ve toprağa bulanmış bir yanı vardı ve İngilizce Bölümünün taşralı arınmışlığından daha çok çekiyordu şairi.[103] Birlikte yürüyeceği insanların seçilmesinde büyük bir titizlik gösteren Shade, iş bu sıska ve gururlu Almanla yürümeye geldi mi, Dulwich'e ulaşan orman yolundan yukarıya doğru ya da iyi bildiği yerlerde iki akşamda bir, onun yanında bin bir güçlükle yürümekten zevk alıyordu. Kullanmaktan

(103) «toprağa bulanmış» anlamındaki «earthy», «kaba» anlamına da gelir; «arınmışlık» anlamındaki «refinement» sözcüğünün «kibarlık» anlamı da vardır. Kimbote, her zamanki dokundurmasıyla, şairin kaba insanlardan hoşlandığını belirtmektedir. —Çev.

hoşlandığı, gerçeği de yansıtan sözcüklerle, kendisinin gözünde 'şeylerin adları'nı öğreneceği kişiydi bu Alman. Oysa bu adlar ya yöresel çarpıtmalardı ya da Almanca sözcükler; bir kısmı da tümüyle bu ihtiyar zamparanın uydurmasıydı.

Şimdi başka bir arkadaşıyla yürüyordu. O akşamı, bugünmüş gibi anımsıyorum: Şair dostum, etrafına, nüktelerden, özlü sözlerden, kısa öykülerden yıldırımlar fırlatıyor; ben de bunlara yiğitçe saldırıyordum, Zembla'ya ilişkin sözlerim ve nefeskesen kaçış öykülerimle! Dulwich Ormanı'nın yanında beni durdurdu; bir patikanın geçtiği yosunlu kayalıklarda, çiçek açmış kızılcıkların altında bulunan doğal bir mağarayı gösterdi. İyi yürekli çiftçinin her zaman uğradığı yerdi burası; bir gün, şairle birlikte yürüyen Alman'ın yanına, her nasılsa küçük çocuğu da takılmış; onlardan geride kalmamak için koşarcasına yürüyen oğlan, mağarayı gösterip açıklama yapmış: 'Babam buraya işer.' Daha az saçma bir başka öykü, beni tepenin yukarısında bekliyordu; burada dörtköşe bir alan, çevresindeki uzun saplı sarı çiçeklere karşın yaka otlarıyla, sütleğen otlarıyla doluydu; üzerinde kelebekler kaynaşıyordu. Çocuklarını da alan karısının kendisini terketmesi üzerine (herhalde 1950 yılında) Hentzner, çiftlik evini sattı (şimdi yerinde, arabalarla birlikte girilen bir açıkhava sineması var) ve kasabaya taşındı; ama elinde tuttuğu tarlasının sonundaki kulübeye her yaz gecesi uyku tulumuyla gider, yatardı; işte bu kulübede bir gün, öbür dünyaya göçtü.

Kulübe, elinde Maud Hala'nın en değerli bastonuyla Shade'in dürtüklediği, şimdi bulunduğumuz bu yaban otlarla kaplı düzlüktevdi yokolmadan önce. Bir Cumartesi akşamı, kampüsün otelinde görevli öğrencilerden biri ile azgın bir köylü kızı, mutlaka amaçlı olarak, buraya girmişlerdi; çene çaldıkları ya da uyudukları sırada, takırtı sesleri ve uçuşan ışıklarla yerlerinden fırladılar; akılları başlarından gitti; toz oldular oradan. Onları böyle bozguna uğratan şeyin gerçekte ne olduğuna kimse dikkat etmedi; öfkeli bir hortlak mıydı bu yoksa yüz verilmeyen bir köylü genç miydi? Olayı yarım yamalak duyan *Wordsmith Gazette* (ABD'nin en eski öğrenci gazetesi), karın deşen bir köpek gibi, onu rastgele çekiştirip çirkin şeyler çıkardı içinden. Derken, kendilerini ruh araştırmacısı diye adlandırılan kişiler, burayı ziyarete koyuldular; sonunda, üniversitenin en alaycı kişilerinin de bulaşmasıyla olay, öyle saçma sapan bir duruma getirildi ki; bu işe yaramaz kulübenin, kasıtlı ama yerinde bir yangınla yok edilmesini Shade'in yetkili makamlara şikayet etmesi sonucunu doğurdu.

Ama bu konuda Jane P.'den edindiğim bilgiler çok daha farklı, çok daha dokunaklıydı; o zaman anladım arkadaşımın neden bana sıradan bir öğrenci şeytanlığını sunmayı uygun gördüğünü; ayrıca şu yüzden, bir pişmanlık duydum: Daha önceki bir açıklamamda belirttiğim gibi Shade, çocuğunun ölümüne değinmekten hoşlanmazdı; bundan dolayı, beni sevindiren bir duraklamayı şair, yarı bilinçli diyeceğim biçimde, bulanık bir anlatım kullanarak, Onhava Üniversitesi'nin tarihinden alınma çarpıcı bir olayla doldurmaya başlamıştı; ama ben, onun bunu yapmasına engel olmuştum; üzüntüm bundandı. Sözkonusu olay, Milattan Sonra 1876 yılında meydana gelmişti. Şimdi biz, yine Hazel Shade konusuna dönelim. Kız, kulübedeki 'olağanüstü olayı' gidip yerinde incelemesi gerektiğine karar verdi; sonucu 'bir konuyla ilgili' raporda belirtecekti. Bunu ondan, üçkağıtçı bir psikoloji profesörü ödev olarak istemişti; adam 'Amerikalı üniversite öğrencileri arasında Autoncurynology Örnekleri' üzerine veri topluyordu. Hazel'e anasıyla babası, kulübeyi geceleyin ziyaret etmesi için izin verdi; ancak (kendisine bir tutunma sütunu olacağı sanısıyla) Jane P.'nin de onunla gitmesini şart koşuyorlardı. Bütün gece sürecek olan, elektrik yüklü bir fırtına, tiyatro gösterisini andıran ulumalarıyla ve şimşek parıltılarıyla kulübeyi öyle sarmalamıştı ki içerideki seslerle ışıkları kızların farketmesini olanaksız bırakmıştı. Ama Hazel vazgeçmedi; birkaç gün sonra, yine gitmelerini istedi Jane'den; Jane bunu göze alamadı.Bana anlattığına göre, kendisinin yerine White ikizlerinin gitmesini önerdi (Shade'lerin evlerine kabul ettikleri bu ikizler, sevimli oğlanlardı). Bu öneriyi elinin tersiyle iten Hazel, anası ve babasıyla ağır bir tartışmadan sonra tek başına yola koyuldu. Kötü cin olayının yinelenmesi olasılığı, Shade'leri dehşete düşürüyordu; buna kuşku yok. Ama sivri akıllı Dr. Sutton, hangi yetkiyle, bilmiyorum, onları şuna inandırmaya çalıştı: Bir insanın geçirdiği bir bunalıma altı yıl aradan sonra yeniden yakalanması, rastlanmamış bir durumdu.

Hazel'in, kulübede tanık olduğu olayı an an saptadığı notlar, sonradan daktiloya çekilmişti; Jane'in izniyle bunları defterime aktardım:

«10.14 (öğleden sonra): Sorgulama başladı.

«10.23: Sürtünme sesleri, yazma hışırtıları.

«10.25: Solgun ışıktan bir daire, fincan tabağı büyüklüğünde; karanlık duvarlarda, kapalı pencerelerde, sonra yerde gezindi; yer değiştirip duruyordu; orada burada oyalanıyordu yükselip alçalarak;

sanki bir oyun oynuyordu da, umulmadık biçimde fırlayıp atılmak için fırsat kolluyordu. Yokoldu.

«10.37: Göründü yine.»

Sayfalarca yer kaplayan bu notları, kuşkusuz, sözcüğü sözcüğüne vermeye kalkacak değilim burada. Uzun duraklamalar ve 'cızırtılar, hışırtılar', ışıklı dairenin birkaç kez yeniden görünmesi. Hazel onunla konuştu. Bu ışık, kendisine çok gülünç bulduğu bir şey sorulduğunda ('Sen, bataklık yakamozu musun?') kesin bir olumsuzlama anlamında, hızla ileri geri gidip geliyordu; ama ciddi bir soruya ciddi bir yanıt vermesi istendiğinde ('Sen ölü müsün?'), ağır ağır yükseliyordu, olumlu yanıt olarak etkileyici biçimde düşmek için gerekli yüksekliğe ulaşmak amacıyla. Kimi zaman harf söyleninceye kadar hareketsiz kalıyor, o harf söylendiğinde ise küçük bir sıçramayla onayladığını belli ediyordu. Bu sıçramalar gittikçe güçsüzleşiyor; birkaç sözcüğün ağır ağır ortaya çıkmasından sonra ışık, yorulmuş bir çocuk gibi tökezliyor, derken bir yarığın içine doğru sürünüp yitiyordu; çok geçmeden delicesine dışarı fırlıyor, oyunu kaldığı yerden sürdürme isteğiyle duvarlarda dört dönüyordu. Kız sonunda, birtakım sözcük parçalarını ve anlamsız heceleri, karmakarışık bir dizilişle, yani sıralarını bozmadan, kısa bir satır halinde yazıya geçirmeyi başardı. Buraya aktarıyorum:

«pada ata lane pad not ogo old wart alan ther tale feur far rant lant tal told.»

Bu saptamaların altına eklediği açıklamada Hazel, alfabeyi seksen kez söylemek zorunda kaldığını, ya da en azından, söyleme işine başladığını (talihli a'lar, çoğunluğu oluşturmaktadır) ama bu girişimlerden on yedisinin hiçbir sonuç vermediğini belirtiyor. Farklı uzunluktaki bu aralara göre yapılan gruplandırma, herhangi bir ilkeye dayandırılamamıştır; yazıya geçirilen saçma sözcükler, daha değişik dil birimlerine dönüştürülebilir (örneğin, *war, talant, her, arrant,* vb.) ama bunlar da öncekiler kadar anlamsızdırlar.Bu ahır perisi, sanki felçten yeni kurtulan birinin beceriksizliğiyle açığa vuruyor kendini, ya da tavandaki ışık tarafından bir kılıç vuruşuyla kesilen yarım düşten yarım sıyrılan birinin beceriksizliğiyle; öyle bir savaş bozgunu ki bu , yarattığı kozmik etkileri kaba ve yeteneksiz dil, sözcüklere çeviremez tam olarak. Biz de, bu konuda okuyucunun ya da yakın bir dostumuzun soru sormasına meydan vermemek için, unutkanlığın sunacağı mutluluğa gömülmek isteriz— ama şeytan dürtüyor, ortada gizli bir abrakadabra numarası,

(182) 'Bir tür gül ve bülbül, bir tür
(183) 'Karşılıklı ilişkiler oyunu'
olup olmadığını araştırmak için.

Nefret ederim böyle oyunlardan; şakaklarımı iğrenç bir ağrıyla zonklatırlar— ama buna göğüs gerdim, bir eleştirmenin sonsuz sabrı ve nefretiyle inceledim Hazel'in bulaştığı bu olay hakkında tutmuş olduğu raporda yer alan sakat heceleri; belki zavallı kızın acı sonunun ön belirtilerini bulurum diye. Böyle bir belirtiye rastlamadım. Onun yakın olan ölümünü önceden bildiren ya da hazırlayan olgular arasında, yaşlı Hentzner'in hayaleti olsun, pusuya yatmış bir serserinin elleri olsun, en küçük bir olasılıkla bile yer alamazdı; kızın sinir buhranına kapılıp hayaller görmesini de etken olarak gösteremezdik.

Hazel'in raporu daha uzun olacaktı, eğer-kendisinin Jane'e söylediği gibi— o 'kazıma' seslerinin apansız yinelenmesi, zaten yorgun düşmüş sinir sisteminin direncini tüketmeseydi. O ana dek uzaklığını koruyan ışık dairesi, kızın ayaklarına öyle bir saldırdı ki az kalsın onu oturduğu kütükten düşürüyordu. Korkuya kapılan Hazel, ne olduğu anlaşılmayan, belki de çok kötü bir cin olan varlığın karşısında yapayalnız durduğunun bilincine vardı; kollarını nerdeyse omuzlarından çıkaran bir titremeyle, yıldızlı gecenin cennet kucağına doğru fırladı. Görür görmez tanıdığı patika, yumuşak kıvrımlarıyla sinirlerini yatıştırıyordu; bu patikayla birlikte birtakım avutucu küçük etkenler (yalnız bir cırcırböceği, yalnız bir sokaklambası) ona, evine giderken kılavuzluk ettiler. Birden durdu, korkuyla bağırdı: koyu ve açık lekelerle kaplı, masallarda görülen türden bir yaratık, bahçede, sundurma ışığının zar zor aydınlattığı banktan kalkmıştı. New Wye'da, Ekim ayında ortalama sıcaklık derecesinin ne olduğunu bilmiyorum ama bir babanın, açık havada, pijamasıyla ve benim verdiğim doğumgünü armağanından önce (181. dizeyle ilgili notumda belirttiğim gibi) kullandığı bornozuyla nöbet tutacak denli büyük bir gerilim içinde olduğunu görünce şaşmamak elde değildi.

Peri masallarında 'üç gece' vardır hep; bu acıklı peri masalında üçüncü gece var. Bu kez Hazel, anasıyla babasının da bu 'konuşan ışığı' görmelerini istiyordu. Bu üçüncü toplantının dakikaları, korunmaya alınmış değil; ama ben, sözkonusu toplantıyı, okuyuculara şöyle bir sahne halinde sunmak istiyorum ve bu sahnenin gerçeğe pek aykırı olamayacağına inanıyorum:

(Zifiri karanlık. Baba, Anne ve Kız'ın, ayrı ayrı yerlerden, hafif solumaları işitilmektedir. Üç dakika geçer.)

BABA (Anne'ye) : Orada rahat mısın?

ANNE: Hıhı. Bu patates çuvalları pek...

KIZ (buharlı lokomotif gibi) : Şşşş!

(Sessizlik içinde on beş dakika geçer. Gözler karanlıkta, yer yer, gecenin mavimsi çatlaklarını ve bir yıldızı farketmeye başlamıştır.)

ANNE : Sanırım, Baba'nın karnından geldi bu ses. Hayalet değil.

KIZ (mırıltıyla): Ne şaka!

(On beş dakika daha geçer. Kendi işiyle ilgili düşüncelere dalan Baba, ağır ağır içini çeker, nedeni belli değildir.)

KIZ : Durmadan içimizi çekmemiz gerekli mi?

(On beş dakika daha.)

ANNE: Horlamaya başlarsam, Hayalet çimdiklesin beni.

KIZ (öfkesini bastırmaya çalışarak): Anne! Lütfen! Lütfen, Anne!

(Baba gırtlağını temizler; ama konuşmaktan vazgeçer. On iki dakik geçer.)

ANNE: Şu anda buzdolabında epeyce börek bulunduğunu kimse bilmiyor mu acaba?

(Bu sözler, bardağı taşırır.)

KIZ (patlar) : Neden herşeyi mahvedersiniz? Neden, her zaman her şeyi mahvedersiniz? İnsanı *yalnız* bırakamaz mısınız?

BABA : Bak, kızım; Annen konuşmayacak artık, burada ikimiz de bekleyeceğiz— ama bir saattir oturuyoruz, vakit de geç oldu.

(İki dakika geçer. Yaşam umutsuzdur, yaşamsonrası yüreksiz. Karanlıkta Hazel'in hafifçe ağladığı duyulur. John Shade bir fener yakar, Sybil de sigara. Toplantı ertelenmiştir.)

Işık, bir daha görünmedi ama sonradan Shade'in yazdığı bir şiirde yeniden parladı; 'Elektriğin Doğası' adlı bu şiir, 1958'den önce, New York'ta yayımlanan *Yakışıklı Adam ve Kelebek* dergisine Shade tarafından gönderildiyse de ölümünden sonra yayımlanabildi:

«Ölü, soylu ölü —kim bilir?—

Lambanın tungsten telini yurt edinmiştir,
Başucumdaki masada parıldayansa,
Bir başka adamın yeni evlenmişken ölen karısı.
Belki Shakespeare sel basmıştır
Sayısız ışıklarla tüm kenti,
Shelley'nin akkor ruhudur çeken
Solgun pervanelerini yıldızsız gecelerin.

Sokak lambaları numaralanmış; herhalde
Dokuz yüz doksan dokuz numaralısı
(Işıl ışıl gülümseyen, bir ağacın içinden
Ki yemyeşil) eski arkadaşlarımdan biri.

Mavimsi kırların yukarısında, şimşeklerdir
Çatal çatal devinen: Belki de bir Timur
İşkence yaptırıyor orada,
Acıyla bağırıyor tiranlar, cehennemde.»

Bu açıklamayı bitirirken, şunu vurgulamak istiyorum: Dünyadaki elektriğin apansız kesilmesi durumunda Yeryüzünün parçalanıp ölmekle kalmayıp bir hayalet gibi görünmez olacağını söyler bize bilim.

347.—348.Dizeler: Ters çeviriyordu sözcükleri

Babasının verdiği örneklerden biri, ilginç. Duraksamadan söyleyebilirim ki bendim o örneği bulan. Bir gün, 'ayna sözcükler' konusunu ele almıştık; ben 'örümcek' sözcüğünün tersinin 'yeniden yükselen'[104] olduğunu farkedip söylediğimde şairin nasıl afalladığını bugünmüş gibi anımsıyorum. O zaman bir şey daha anlaşılmıştı: Hazel Shade, bazı yönleriyle bana benziyordu.

376. Dize : Şiir

Hangi şiirden sözedildiğini (içinde bulunduğum, kitapsızlık dağ ininde) kestirebilirim; ama bu şiiri görmeden şairi hakkında 'şu kişidir' demek istemiyorum. Ne olursa olsun, arkadaşımın, kendi döneminde yaşayan en büyük şairlere böylesine kinle saldırmasını hoş karşılamıyorum.

---

(104) Bu konuda 15 no.lu dipnotuma bakınız! —Çev.

376.—377. Dizeler: hani nitelendirilmişti İngiliz Edebiyatında

Bu tümcenin yerine, taslak metinde, daha anlamlı ve ahenkli olan şu ifade var:

'Bölüm Başkanınca nitelendirilmişti'

Bu sözler, Hazel Shade'in öğrenciliği sırasında Bölüm Başkanı olan adama (her kimse) ilişkin sayılabilir; ama biz bu sözleri Paul H. için geçerli sayarsak suçlanmamalıyız. İyi bir yönetici ve yeteneksiz bir bilgin olan bu kişi, 1957 yılından beri Wordsmith Üniversitesinin İngilizce Bölümünün başkanıydı. Kendisiyle arasıra karşılaşırdım. (Önsözde ve 894. dizeyle ilgili notumda belirttiğim gibi). Benim bağlı olduğum Bölümün başkanı, Prof. Nattochdag idi; biz bu sevimli adamı 'Netoçka' diye adlandırırdık. Bana korkunç acılar çektiren başağrılarımın kimseyi ilgilendirmemesi gerekirdi; ama her nasılsa kendisinin yanındaki koltuğa oturduğum o konserde, başım ağrıyınca kalkıp gittiğimde Paul H. ilgilenmişti başağrılarımla, hem de pek fazla. Gözleri benim üzerimdeydi; ansızın, John Shade'in bana kalan yapıtı hakkında bu adam, teksir ettirdiği bir yazıyı dağıtmaya koyuldu. Yazının ilk bölümü şöyle:

«İngilizce Bölümünün üyeleri, John Shade'in, ölümüyle bıraktığı elyazması şiirin geleceği konusunda büyük bir kaygı içindedirler. Bu metni eline geçiren kişi, onu basıma hazırlayacak yeteneğe sahip değildir, uzmanlık alanı farklıdır; üstelik bu kişi, çevresinde, aklının dengesizliğiyle tanınmıştır. Yasal yollara başvurarak, vb.»

'Yasal yola' bir başkası tarafından da başvurulabilirdi. Ama önemli değil. Şunu bilmenin verdiği mutluluk, insanın öfkesini gideriyor: adıgeçen *engagé* (105) beyefendi, burada açığa vurulan bölümü okuduktan sonra, arkadaşının şiirinin talihi konusunda daha az kaygılanacak. Southey, akşam yemeği olarak fare kızartırdı— Piskoposu farelerin yemiş olması açısından, çok gülünç bir durumdur bu.

384. Dize : Pope üzerine yazdığım kitap

Herhangi bir üniversite kitaplığında bulunabilen bu yapıtın adı *Yüce Kutsanmış* olup Pope'un tam olarak anımsayamadığım bir dizesinden alınmıştır. Kitap, Pope'un şiir tekniği üzerine yazılmışsa da 'çağının üstün ahlakı' konusunda derin gözlemler içermektedir.

---

(105) Başkasının hizmetinde, kiralık. —Çev.

385.—386. Dizeler : Jane Dean, Pete Dean

İki suçsuz insanın biraz değiştirilmiş adları. Ağustos'ta Chicago'dan geçerken Jane Provost'a uğramıştım; daha evlenmemiş olduğunu gördüm. Bana, kuzeni Peter'le arkadaşlı..ının güzel resimlerini seyrettirdi. Peter Provost'la tanışmak isterdim; yazık ki Detroit'te, otomobil satıcısı. Jane'in bana anlattığına göre (kendisine inanmamak için bir neden bulamıyorum), Peter, en sevdiği okul arkadaşlarından birine verdiği sözü yerine getirmek zorunda olduğunu belirtirken belki biraz işi büyütüyor, ama yalan söylemiyordu. Bu okul arkadaşı, gösterişli bir genç olup, sporcuydu da; kendisinin 'çelengi' herhalde 'kızlarınkinden küçük' değildi. Peter'in yerine getirmek zorunda olduğu bu görev,alaya alınacak ya da iğrenilecek türden değildir. Jane, o acı olaydan sonra Shade'lere durumu açıklamaya çalıştığını, ardından Sybil'e uzun bir mektup yazdığını söyledi; bu mektuptan, kimsenin haberi olmamıştı o güne dek. Ben,bu açıklama karşısında, yeni öğrenmiş olduğum bir deyimi kullandım (biraz da, onu başarıyla kullandığımı göstermek için) : 'Durumu çakmıştım zaten!'

403.—404. Dizeler : Sekiz onbeş. (İşte, zaman çatallandı.)

Buradan 474. dizeye dek, aynı anda iki tema geliştirilmektedir: Shade'lerin oturma odasındaki televizyonda gösterilen programla birlikte Hazel'in buluşma öyküsü veriliyor; Peter'le karşılaşması (406—407), hemen ayrılmak zorunda olduğu için adamın özür dilemesi (426—428), Hazel'in otobüse binmesi (445—447 ve 457—459),bekçi tarafından ölüsünün bulunması (475—477).Bu olayla ilgili dizeleri italik dizdirdim.

Bu bölüm, çok sıkıcı ve uzun geldi bana; eşzamanlılık yönteminin Flaubert ve Joyce tarafından, insanı bıktıracak biçimde kullanılması, özellikle bu olumsuz etkiyi yarattı benim üzerimde. Yoksa yöntemin kendisi kusursuz.

408. Dize : Bir erkek eli

10 Temmuz günü, yani John Shade'in bunları yazdığı gün, belki de otuz üçüncü dizin kartını kullanmaya 406.—407.dizelere başladığı sırada Gradus, kiralık bir arabayla Cenevre'den Lex'e gidiyordu; film çekimini bitirdikten sonra Odon'un gidip oraya yerleştiği biliniyordu, eski arkadaşlarından Amerikalı Joseph S. Lavender'in villasına. Usta entrikacı Gradus, Joe Lavender'in, Fransızlarca *ombriole* diye adlandırılan türden sanatsal fotoğraflar topladığını duymuştu ama bun-

ların nasıl şeyler olduklarını bilmediği için 'resimli abajur' sanıyordu. Kurduğu aptalca plana göre kendisini, Strazburg'lu bir sanat yapıtları satıcısının aracısı olarak tanıtacak, Lavender'le ve onun konuğuyla içki içerken Kralın bulunduğu yer konusunda onlardan bilgi koparmaya çalışacaktı. Gelgelelim, hesaba katmadığı bir şey vardı: Tehlikeleri sezmekte üstün bir yeteneği olan Donald Odon, Gradus'un tokalaşmak için elini hafifçe eğmesinden (ve halktan kaptığı, kendisine kaba gelmeyen başka hareketlerinden) hemen anlayacaktı onun, nerede doğmuş olursa olsun, aşağı sınıftan Zembla'lıların arasında uzun süre yaşamış olduğunu ve bundan dolayı bir casus ya da daha kötü bir adam olduğunu. Gradus, Lavender'in ne tür resimler topladığını da bilmiyordu; boşbağazlığım için bana güvenmeyeceğinden emin olduğum Joe'nun topladığı *ombriole*'ler, yüce bir güzellikle aşırı bir ahlaksızlığı (incir ağaçlarına karışmış çıplakları, azgınlığı, kadın çekiciliğinin kötülüğünü) kaynaştıran fotoğraflardı.

Cenevre'de kaldığı otelden telefonla Lavender'e ulaşmaya çalışan Gradus, onun öğleden önce gelemeyeceğini öğrendi. Yolculuğunu sürdürerek geldiği Montreux'den, öğle vakti bir daha telefon etti; aradığını Lavender'e haber vermişlerdi; Bay Degré çay saatinde bekleniyordu. Gradus, göl kıyısındaki bir lokantada yemek yedikten sonra kentte dolaştı, hediyelik şeyler satılan bir dükkanda küçük bir kristal zürafanın fiyatını sordu, gazete alarak sıraya oturup okudu, sonra arabasına bindi, yola koyuldu. Lex yakınlarında, dik ve dolambaçlı dar sokaklarda yolunu şaşırdı. Bir bağın yukarısında yapımı bitmemiş bir evin önünde durdu; üç duvarcının üç tane işaret parmağı, yolun karşı yanındaki çimenli bayırın yukarılarında görünen Lavender Villasının kırmızı çatısını gösterdiler ona. Arabayı bırakıp yürüyerek gitmeye karar verdi; villanın kapısına ulaşan taş basamaklar, en kestirme yol olsa gerekti. Gözlerini yokuşun üst ucundaki kavağa dikerek yorgun argın tırmanmaya koyuldu; ağaç, bazan kırmızı çatıyı gizliyor, bazan önünden çekiliyordu. Güneş, yağmur bulutlarının arasında bir çatlak buldu; mavi boşluğun limc limc olmuş kenarları parıltılar saçmaya başladı. Gradus, Kopenhag'dan yeni aldığı, buruşmuş giysisinin ağırlığını hissediyor, kokusunu duyuyordu. Oflaya puflaya, saatine arada bir bakarak, yeni şapkasıyla yelpazelenerek yolun, başka bir yolla kesiştiği yere ulaştı, karşıya geçti. Küçük bir bahçe kapısından girip çakıllı patikayı da aşınca kendisini Lavender'in yazlığının önünde buldu. Yapının adı olan Libitina, kuzeye bakan demir kafesli pencerelerin yu-

karısına, siyah tellerden elyazısı harflerle yerleştirilmiş; 'ı'ların üstüne nokta olarak, beyaz duvara çakılmış iri çivilerin başları katranlanmıştı. Bu yazı yöntemini ve kuzeye bakan pencerelerin demir kafesle örtülmesini Gradus, daha önce İsviçre'de gördüğü yapılardan biliyordu; ama klasik sanata karşı bağışıklığı onu, ölülere ve mezarlara egemen olan Roma tanrıçalarına Lavender'in ölüm düşkünlüğünün gösterdiği saygıdan zevk alamayacak duruma sokmuştu. Onun dikkatini başka bir şey çekmişti: Köşedeki bir kapalı pencereden dışarı piyano sesi geliyordu. Kendisinin daha sonraları bana anlattığına göre, bu hızlı ve gürültülü sesler, nasıl olmuşsa olmuş, o ana dek düşünemediği bir olasılığı aklına getirmiş ve elinin hemen arka cebine kaymasına neden olmuştu; karşısında Lavender'i değil, Odon'u da değil, yetenekli ilahici Sevgili Chares'ın ta kendisini göreceğini sezdirircesine. Evin şaşırtıcı yapısıyla kafası karışan Gradus, camlı sundurmanın önünde kalakalmışken müzik durdu. Yeşil üniformalı yaşlıca bir uşak, yeşil bir yan kapıda göründü, onu antreye aldı. Yorucu provalarla geliştirilmemiş bir ilgisizlik havasıyla Gradus, ona önce orta bir Fransızcayla, sonra berbat bir İngilizceyle, en sonunda da iyi bir Almancayla, evde çok konuk bulunup bulunmadığını sorduysa da uşak, gülümsemekle yetindi, başını saygılı bir tavırla eğerek onu müzik salonuna buyur etti. Müzisyen ortadan kaybolmuştu. Harp sesini andıran tıngırtıların gelmeye devam ettiği büyük piyanonun üzerinde bir çift plaj terliği duruyordu, zambak rengi havuzun kıyısında durur gibi. Pencerenin yanındaki koltuktan, sıska bir hanım, füze gibi dimdik doğruldu ve kendisini, Bay Lavender'in erkek yeğeninin özel eğitmeni olarak tanıttı. Gradus, Lavender'in ünlü kolleksiyonunu görmek için sabırsızlandığını açığa vurdu; bu çarpıcı kollksiyon, meyve bahçelerindeki sevişme sahnelerinden oluşuyordu. Ama, yüzünün güzelliğinden dolayı, Kral tarafından, Mademoiselle Baud yerine Mademoiselle Belle[106] diye çağrılan eğitmen bayan, patronunun özel ilgileriyle gizli hazineleri hakkında hiçbir ilgisi olmadığını söyledi çabucak; ardından ziyaretçiye, bahçeyi gezmesini önerdi: 'Gordon size en sevdiği çiçeklerini göstersin,' dedikten sonra yandaki odaya seslendi: 'Gordon!' İsteksiz bir tavırla zayıf ama sağlıklı görünen bir oğlan çıktı oradan; on beş yaşlarında olmalıydı; üzerine vuran güneş ışığıyla teni, tüysüz şeftali rengindeydi. Çıplaktı; beline, leopar kürkü

(106) Fransızcada «Belle», güzel demektir; «Mademoiselle» ise, evlenmemiş bayanlar için «bayan» anlamında kullanılır. —Çev.

gibi benekli bir peştemal dolamıştı yalnızca. Kısa kesilmiş saçları, teninden daha açık renkteydi. Çekici bir kabalığı olan yüzü, somurtkanlıktan ve sinsilikten oluşan bir ifadeye bürünmüştü. Bizim entrikacımız ise, kafası düşüncelerle dolu olduğundan, bu ayrıntıları farketmedi, karşısındaki delikanlının yozlaşmış biri olduğu izlenimini edindi sadece. 'Gordon müzik alanında bir dahidir,' dedi Bayan Baud; çocuk birden ürktü. 'Gordon, beyefendiye bahçeyi gezdirir misin?' Delikanlı kabul etti; ayrıca, kimseyi rahatsız etmezse, banyo yapmak istediğini söyledi. Sandallarını giydi, konuğun önüne düştü. Bu tuhaf ikili, gölgelerin ve ışığın içinden ilerlemeye başladı: beline sarmaşıklar dolamış zarif oğlan ve ucuz kahverengi giysili, yaşlı katil, ceketinin sol cebinde görünen gazeteyle.

'İşte Mağara,' dedi Gordon. 'Burada arkadaşımla bir gece geçirmiştim.' Gradus, yosunlu kovuğun içine ilgisiz bir bakış fırlattı; buradaki açılır kapanır yatakla, portakal rengi naylon örtüsünün üzerindeki siyah lekeyi farketmek zor değildi aslında. Kaynak suyunun fışkırdığı boruya oğlan, hırsla yapıştırdı dudaklarını, sonra ıslak ellerini siyah donuna sürdü. Gradus, saatine baktı. Gezinmeyi sürdürüyorlardı. 'Daha bir şey görmediniz,' dedi Gordon.

Evde en az yarım düzine modern hela vardı; ama Bay Lavender, dedesinin Delaware'deki çiftliğine duygusal olarak çok bağlıydı; bu yüzden, şimdi oturduğu yazlığın görkemli bahçesinde, kavak ağaçlarının en uzununun altına, köy işi bir hela yaptırmıştı; seçkin konukları için bir hizmeti daha vardı: Bilardo salonundaki şöminenin çevresine dizilmiş güzel nakışlı, yürek biçimindeki minderlerden birini, böyle hizmetlere humor duyguları dayanıklı olan bu konuklardan birine, taht'a giderken yanında götürmesi için sunardı.

Kapı açıktı ve iç yüzünde, bir oğlanın kömürle çiziktirmiş olduğu şu tümce vardı: *Kral uğradı.*

'Hoş bir kartvizit,' dedi Gradus, zoraki bir gülüşle. 'Nerede olabilir şimdi, bu kral?'

'Kim bilir?' diye konuştu oğlan. 'Nerdeyse bir yıl oldu. Sanırım, Côte d'Azur'a gitti; ama yanılıyorum belki.'

Sevgili Gordon yalan söylüyor, çok da iyi ediyordu. Aslında biliyordu değerli arkadaşının artık Avrupa'da olmadığını; ama sevgili Gordon, hiç söz etmemeliydi Riviera'dan; çünkü yalan diye söylediği bu yer, bir gerçeği gösteriyordu yine de; bu yerin adını ondan duyan

Gradus, Kraliçe Disa'nın orada bir sarayı olduğunu anımsayıp pat diye vurmuştu aklının elini alnına.

Şimdi yüzme havuzunun kıyısındaydılar. Derin düşünceye dalan Gradus, bir tabureye çöktü. Hemen merkeze telgraf çekmesi gerekiyordu. Bu ziyareti burada kesmeliydi. Öte yandan, birdenbire kalkıp gitmesi de kuşku uyandırırdı. Oturduğu tabure çatırdadı; oturacak başka bir şey bulmak için çevresine bakındı. Genç ormanperisi, gözleri kapalı, havuzun mermer kıyısına sırtüstü uzanmıştı; Tarzan donunu çıkarıp çimenlere fırlatmıştı. Gradus, tiksintiyle tükürdü yere, kalktı, eve doğru yürüdü. Sundurmadan aşağı koşarak inen uşak, üç dilde ona, telefonla arandığını bildirdi. Eve dönemeyecek olan Bay Lavender, Bay Degré ile konuşmak istiyordu. Telefonda karşılıklı hal hatır sorulduktan sonra bir sessizlik oldu, ardından Lavender sordu: 'O adi Fransız gazetesinin her şeye burnunu sokan adamlarından değil misiniz?' 'Ne?' diye bir söz çıktı Gradus'un ağzından; 'what' diyememiş, 'vot' demişti. 'Her şeyi karıştırıp kirleten bir orospu çocuğu olmayasınız?' Gradus telefonu kapadı. Gidip arabasına bindi; yamacın tepesine sürdü. Aynı bölgede, parlak sisli bir Eylül sabahı Kral, Cenevre Gölünün pırıltılı dalgacıklarını ve onlara sessizce yanıt veren, yamacın bağlarındaki kalay yaprakların korkulu parıltılarını seyretmişti.Gradus, orada durup umutsuzlukla aşağıya, ağaçların koruyuculuğuna sığınmış Lavender Villasının kırmızı kiremitlerine bakarken, kendisinden daha üstün kimselerin yardımıyla, farkedebiliyordu çimenliğin bir kısmını, havuzun bir bölümünü; kıyısındaki bir çift terliği bile (Narcissus'tan geriye kalanları) görebiliyordu. Sanki aldatılmadığından emin olmak için çevrede biraz beklemesinin uygun olup olmadığı konusunda bir karar vermeye çalışıyordu. Ta aşağılardan, yarım kalmış evi yapmayı sürdürenlerin takırtıları, şangırtıları gelmekteydi, ansızın bir tren geçti bahçelerin arasından ve bir arma kelebeği, siyah üzerine kırmızı çizgili, *volant en arrière*[107] yaklaşıp korkuluğu aştı, John Shade yeni bir kart aldı.

417.—421. Dizeler : Yukarı çıktım...

Bunların yerine, taslakta çok ilginç dizeler var:

(417) «Cazın ilk bağırtısıyla yukarı kaçtım
Düzeltilmiş metni okudum: 'Şöyle dizelerdi;

(107) «Gerilerden uçarak.» Sözkonusu kelebek, şiirde Vanessa adıyla geçmektedir. Ayrıca, farklı eylemleri içeren bu uzun tümce, romanı anlamak açısından çok önemlidir. —Çev.

"Oynayan kör dilenciyi seyret, şarkı söyleyen topalı,
Bu ayyaş bir kahraman, deli bir kral"
Acımasız çağlarının şamarı.' Sonra senin sesin geldi"

Bunlar kuşkusuz, *Pope'un İnsan Üzerine Bir Deneme*'sinden. İnsan, hangisine şaşacağını bilmiyor: Pope'un, 'deli' sözcüğünden önce 'bu' sıfatını koyabilecek biçimde şiirin veznini ayarlayamamasına mı yoksa Shade'in, kendi şiirinin taslağındaki güzel bir bölümün yerine, son metinde yoğunluksuz dizeler koymasına mı? Sakın gerçek bir kralı darıltmaktan korkmuş olmasın? Geçmiş yılları düşündüğümde, Shade'in benim gizimi açığa çıkarıp çıkarmadığını anlayamıyorum; her ne kadar kendisi, bir gün, gizimi öğrendiğini bana söylemiş olsa da. (991. Dizeyle ilgili notuma bakınız.)

426. Dize : Arkasından (gelen çamurlu ayak) Frost'un

Kuşkusuz, burada değinilen kişi Robert Frost (1874 doğumlu). Bu dize, cinasla mecazı birleştirmekte şairimizin, her zamanki gibi, başarılı olduğunun bir kanıtıdır. Herkes bilir: Şiir yeteneğinin ısı grafiğinde yüksek, alçak demektir, alçaksa yüksek; buna göre, tam bir kristalleşmenin oluşum derecesi, kolaylığın ılık derecesinden daha yüksektir. Alçakgönüllü şairimiz, kendi ününü çevreleyen hava için böyle bir değerlendirme yapıyor.

Frost, İngiliz dilinde yazılmış en değerli kısa şiirlerden birinin yaratıcısıdır; her Amerikalı delikanlının ezbere bildiği bir şiirdir bu: karlı ormanlar, akşamın hüzünlü alacakaranlığı, yoğunlaşan karanlıkta atın çıngıraklarını çınlatarak nazikçe karşıkoyuşu ve şiirin dokunaklı, hayranlık uyandıran bitişi; son iki dizenin, hece hece, birbirinin aynısı oluşu ama birinin maddesel ve kişisel, öbürününse fizikötesi ve evrensel içerik taşıması... Şiiri buraya belleğimden aktarmayacağım; küçücük bir sözcüğün yerini değiştiririm diye korkuyorum.

Bütün o üstün yeteneğine karşın John Shade, kendi kartanelerini böylesine uyumlu yerleştirememiştir.

431. Dize : Mart gecesi... önışıklar uzaktan

Televizyonda gösterilen filmle şairin kızının serüveninin, bu bölümde ne güzel kaynaştığına dikkat ediniz (ayrıca 445. dize: Önışıklar daha da büyüdü sisin içinde).

433.—434. Dizeler : Denize... Bizim de otuz üçte gitmiş olduğumuz

1933 yılında Prens Charles, on sekiz yaşındaydı; Payn Düşesi Disa beş yaşında. Bu dizelerde söz konusu olan yer, Nice'tir (240. dizeye de bakınız); Shade'ler yılın ilk bölümünü burada geçirmişlerdi; yazık ki yine, arkadaşımın geçmiş yaşam kristalinin o kadar çok sayıdaki büyüleyici yüzlerine baktığımda, ayrıntıları göremiyorum (bunun için kimi suçlamalı, sevgili S.S?)[108]; bundan dolayı, Shade'lerin kıyı boyunca ilerleyip ilerlemediklerini, ilerlemişlerse Türk Burnu'na ulaşıp ulaşmadıklarını ve genellikle turistlere açık, zakkumlarla kaplı dar geçitten Kraliçe Disa'nın villasına şöyle bir bakıp bakmadıklarını söyleyebilecek durumda değilim. İtalyan sanatının özelliklerini taşıyan bu yazlık, 1908'de Kraliçenin dedesi tarafından yaptırıldığında *Villa Paradiso* diye adlandırılmıştı; Zembla dilindeki karşılığı olan *Villa Paradisa*, Disa'nın onuruna kısaltıldı: *Villa Disa*... Disa, yaşamının ilk on beş yazını burada geçirdi; ülkesine döndükten sonra, 1953 yılında 'sağlık sorunlarından dolayı' geri geldi; halka açıklanan buydu ama gerçekte Kraliçe sürgüne gönderilmişti; bugün de aynı villada oturmaktadır.

Zembla'da devrim patlak verince (1 Mayıs 1958) Disa, bir mürebbiye İngilizcesiyle terbiyesiz bir mektup yazdı Kral'a; gelmesini, durum açıklığa kavuşana dek yanında kalmasını istiyor, onu kandırmaya çalışıyordu. Mektup, Onhava'da polisin eline geçti; Aşırılar partisinin bir Hindu üyesi tarafından Zembla diline kötü biçimde çevrildikten sonra, tutuklu Kralın yüzüne karşı, sarayın aptal komutanı tarafından, yüksek ve sözümona alaylı bir sesle okundu. Bereket versin ki mektupta bir— Tanrıya şükür, yalnızca bir duygusal tümce vardı: 'Beni ne denli incitsen de aşkımı incitemediğini bilmeni istiyorum.' Bu tümceyi gerisingeri ingilizceye çevirirsek şöyle olur: 'Beni dövdüğün zaman seni arzuluyor ve seviyorum.' Komutanın sözlerini kesen Kral, onu bir soytarı, bir ahlaksız olmakla suçladı; orada bulunan herkesi öyle korkunç biçimde aşağıladı ki, Aşırılar, ya ona hemen kurşunu sıkmak ya da mektubun aslını vermek konusunda hızla bir karara varmak zorunda kaldılar.

Sonunda, Kral, sarayda tutuklu bulunduğunu Disa'ya duyurmayı başardı. Korkusuz Disa aceleyle Riviera'dan ayrıldı; Zembla'ya dönmek amacıyla romantik, ama talihin yardımıyla başarıya ulaşmayan bir girişimde bulundu. Eğer ülkeye girseydi hemen tutuklanacak ve

(108) S.S, şairin eşi Sybil Shade olmalı; Kinbote, şairin geçmiş yaşamına ilişkin ayrıntılı bilgi edinememiş; buna, Sybil'in neden olduğunu söylemek istiyor. —Çev.

böylece, Kralın kaçışının önündeki engelleri arttıracaktı. Karl'cıların, bu anlaşılması kolay düşünceleri içeren mesajı Disa'nın Stockholm'e gelmesine olanak bırakmadı; hayalkırıklığıyla, öfkeyle geri tüneğine uçtu. (Öfkesinin asıl nedeni, sanırım, bu mesajın kendisine, kuzenlerinden biri olan iyi yürekli Curdy Buff tarafından iletilmesiydi; onu sevmezdi Disa.) Aradan haftalar geçti. Kocasının idam edileceği dedikodusuyla kızışan Kraliçe, yeniden yola çıktı Türk Burnundan. Brüksel'e ulaştı; kuzeye uçmak üzere bir uçak kiraladığı sırada, kendisine bu kez Odon'un gönderdiği ikinci bir mesaj, Kral'la birlikte Zembla'nın dışına çıkmayı başardıklarını, kendisinin de Villa Disa'ya dönüp orada yeni haberleri beklemesinin daha iyi olacağını bildirdi ona. Aynı yılın sonbaharında Lavender bir haber iletti: Disa'nın yanına gelecek olan, kocası rolündeki bir adam, kendisiyle, Zembla'nın dışındaki ortak malları konusunda görüşecekti. Kraliçe, evinin terasında Lavender'e kırgınlık dolu bir mektup yazmaktayken, onu uzaktan seyretmiş olan uzun boylu, saçı kesik, sakallı bir adam, elinde çiçek buketiyle, gölgelerin çelenkleri arasından ilerledi. Kadın, başını kaldırıp baktı; ne takılan siyah gözlükler, ne yapılan makyaj, adamın onu bir saniye olsun aldatmasına yetmemişti elbette.

Zembla'dan son ayrılışından bu yana Disa'yı, iki kez ziyaret etmişti adam; sonuncusu, iki yıl önce gerçekleşmişti; bu iki yıl içinde kadının, solgun teniyle ve kara saçlarıyla vurgulanmış güzelliği, yeni, olgun, hüzünlü bir çekicilik kazanmıştı. Kadınlarının çoğu çilli sarışın olan Zembla'da bizim şöyle bir atasözümüz vardır: *belwif invurkumpf wid snew ebanumf* (Güzel bir kadın, dört abanoz yaprakla çevrelenmiş fildişi gül gibi olmalıdır). İşte Disa, buna uygun bir gelişme göstermiştir. Bir şey daha vardı ki bunu ben, *Solgun Ateş*'i okuduğum zaman, daha doğrusu hayalkırıklığının ilk kızgın dumanları gözlerimden dağıldıktan sonra şiiri yeniden okuduğum zaman farkedecektim. Shade'in, karısının özelliklerinden söz ettiği 261.—267. dizeleri geçiriyorum aklımdan. Şair, bu şiirsel portreyi çizdiği sırada, karısının yaşı Kraliçe Disa'nın yaşının iki katıydı. Bu ince konuları dilime dolayacak kadar kabalaşmak istemem ama gerçek şu: Altmış yaşındaki Shade, burada, Disa'nın iyi ve soylu yüreğinde taşıdığı ya da taşıması gerektiği yüce, ölümsüz özellikleri, yaşlı bir kadına ayarlayarak, aktarmaktadır. Gerçekten de Disa, son ziyaret edildiği yıl olan 1958 Eylül'ünde, otuz yaşında, şaşılacak derecede benziyordu, benim tanıdığım yıllardaki Bayan Shade'e değil elbette, şair tarafından *Solgun Ateş*'in sözkonusu

dizeleriyle yüceleştirilen insan tipine. Yüceleştirilmiş, örnek bir yaşlı kadın tipidir bu; ama o mavi terasta, öğleden sonra ziyaret edilen Kraliçe Disa'ya benzemesi için bu resmin iyice rötuş edilmesi gereklidir. Bu farklılığı okuyucuların anlayacağına inanıyorum; çünkü anlamazsalar ne şiir yazmanın bir anlamı kalır, ne şiirlere açıklamalar yazmanın, ne de başka bir şeyin.

Kraliçe, eskisinden daha dingin görünüyordu; öz denetimi güçlenmişti. Bundan önceki karşılaşmalarında, hatta Zembla'daki evlilik yıllarında, kocasının karşısında korkunç öfke patlamalarına kapılırdı. Evliliklerinin ilk yıllarında adam, onun bıktırıcı alevlenme ve patlamalarını dindirmek, onun bir kadın olarak uğradığı talihsizliği akılcı bir bakışla görüp benimsemesini sağlamak için çabalamıştı; ama sonraları yavaş yavaş bunlardan yararlanmayı öğrendi; dört gözle bekler oldu Disa'nın öfke patlamalarını; çünkü yakındakinden uzaktakine dek kapıların güm diye kapatılmasının ardından karısını geri çağırmayarak, bazan da kendisi saraydan çıkıp kırsal yaşamın gizliliğine sığınarak, uzun zaman onun varlığından kurtulma olanağına kavuşuyordu böylece.

Uğursuz evliliklerinin başlangıcında, canla başla karısına sahip olmaya çalışmıştı, ama boşuna. Daha önce hiç aşk yapmadığını da söylemişti ona (bu kesinlikle doğruydu; kadının bu iş için tek bir organ tanıdığı düşünüldüğünde). O zaman, kibar fahişeler tarafından çok genç ve deneyimsiz müşterilere ya da çok yaşlı müşterilere uygulanan uyarma yöntemlerini adam, karısının da tüm saflığıyla ve görev duygusuyla, bilinçsiz olarak kendi üzerinde denemesinin alçaltıcılığına katlanmak zorunda kalmıştı; bu gösteriye karşı birşeyler söylediğinde (işkenceye son verilmesi konusunda), bu kez karısı çok vahşice bir oyun sergilemişti önünde.

Adam, birtakım ilaçlar kullanarak kendini gülünç duruma sokmaktan da çekinmemişti; ama kadının o talihsiz cinsiyetinin ön eklentileri, aşılmaz bir engel olarak çıkıyordu adamın karşısına. Bir gece, şansını kaplan çayıyla denemek istemiş, bunun sonucunda umutları dimdik kalkmıştı; o zaman karısına, başka bir yöntemi uygulamalarını rica etme yanlışlığında bulunmuş, karısı da onun bu dileğini doğaya aykırı ve iğrenç olarak suçlama yanlışlığını işlemişti. Adam sonunda, bir binicilik kazası yüzünden cinsel gücünün eksildiğini ama arkadaşlarıyla birlikte çıkacağı bir deniz yolculuğunun ve bol bol deniz banyosunun yardımıyla gücünün elbette artacağını söylemişti Disa'ya.

Kraliçe, anasıyla babasını yeni kaybetmişti; kulağına gelmesi kaçınılmaz dedikoduları işittiğinde gidip soracağı, danışacağı gerçek bir dostu da yoktu; konuyu nedimelerine açmayacak kadar kibirliydi; birtakım kitapları okudu, Zembla'da erkeklerin alışkanlıkları hakkında her şeyi öğrendi; bundan sonra, aptalca sıkıntılarını, iğneleyici bir bilgiçliğin arkasına gizleme numaralarına başladı. Onu, davranışlarından dolayı kutlayan adam, gençlik alışkanlıklarından vazgeçtiği, ya da en azından vazgeçeceği konusunda, kutsal şeyler üzerine and içti; ama yol boyunca her yerde pusuya yatmışlardı karşıkonulmaz ayartmalar. Bu ayartmalara kendini bıraktı arada bir, sonra iki günde bir, derken her gün birkaç kez; bu olayların çoğu, Shalksbore Baronu Harfar'ın katı yönetiminin sürdüğü dönemde yer alır; şaşırtıcı yetenekleri olan bu hayvansı gencin, 'üçkağıtçının çiftliği' anlamına gelen soyadı, büyük bir olasılıkla 'Shakespeare'den türetilmiştir. Harfar, hayranlarının taktığı adla Curdy Buff, yanında cambazlardan, eyersiz binicilerden koca bir kalabalık bulundururdu; işler öylesine çığırından çıktı ki, İsveç gezisinden beklenmedik sırada dönen Disa, sarayın bir sirkten farksız olduğunu gördü. Kocası yeniden and içti, yeniden günah işledi, ve aldığı bütün önlemlere karşın yeniden yakalandı. Sonunda Disa onu, İngiltere'den getirilmiş, Eton yakalı, tatlı sesli ve her istenileni yapan uşaklarla gönlünü eğlendirmeye bırakarak Riviera'ya gitti.

Adamın o zamanlar Disa'ya beslediği duyguların ulaştığı düzey neydi? Dostça bir ilgisizlik, soğuk bir saygı. Evliliklerinin ilkbaharında bile, en ufak bir sevecenlik, en ufak bir heyecan duymamıştı. Acıma duysun ya da yüreği sızlasın; sözü bile edilemezdi bunların. Adam, her zamanki gibi, soğuk ve acımasızdı. Ama karısından ayrılmasından önce de, sonra da, bedenindeki yüreğin soğukluğuna karşın sıcacıktı hep düşlerinin yüreği.

Disa'yı, adam, günlük—görünürdeki yaşamının izin verdiğinden daha sık ve daha yoğun duygularla görüyordu düşlerinde; onu pek az düşündüğü zamanlarda, kaygılarının ondan hiç kaynaklanmadığı sırada ortaya çıkan bu düşlerde adam, karısını, yüce bir evrende, savaş yapılırken, reformlar gerçekleştirilirken, çocuk masallarının Zümrüdüanka Kuşu biçiminde görüyordu. Bu yürek paralayıcı düşler, karısına olan duygularının düzyazısını, tekdüzelikten kurtararak güçlü, şaşırtıcı bir şiire dönüştürüyordu; bunun dalgaları, geri çekildikten sonra, gün boyunca parıltılarıyla onu bunaltıyordu, çünkü acıyı ve taş-

kınlığı geri getiriyordu, daha sonra yalnız acıyı, ondan sonra da yalnızca parlaklı yansımasını. Ama bu durum, adamın gerçek Disa'ya davranış biçimini hiç mi hiç etkilemiyordu.

Onun uykularına sürekli olarak giren bu hayal kadın, uzaktan seçilen bir kanapeden kalkarken olsun, perdelerin arasından yeni geçtiği söylenen haberciyi aramaya giderken olsun, hep modaya uygun giysilerle görünürdü; oysa gerçek Disa, Cam Yapıtlar patlamasının gerçekleştiği o yaz mevsiminde de, son pazar gününde de, sonuç olarak, gelmesi kaçınılmaz anın tüm bekleme odalarında da giydiği aynı giysiyle, hiç değişmedi; adamın ona, kendisini sevmediğini ilk kez söylediği gün de, aynı giysi vardı üzerinde: Disa, o gün nasıl görünmüşse öyle kaldı. Adamın onu sevmediğini yüzüne söylemesi, İtalya'ya yaptıkları umutsuz gezi sırasında olmuştu; göl kıyısındaki bir otelin bahçesinde, güller, soluk yeşil ortancalar arasında, bulutsuz bir akşam vakti; uzak kıyının dağları hafif sisin içinde yüzerken, hafif bir mavilik bulandırırken gölün şeftali suyunu; taş sıranın yakınına, pis yere serilmiş olan gazetenin yazıları, sığ ve saydam kirin altından rahatça okunurken adamı, sesini çıkarmadan dinlemekte olan kadın, yürek burkucu bir halle çimenlere çökmüş, bir otun eklemli sapını incelerken çatık kaşlarıyla, onun bu haline dayanamayan adam hemen geri almıştı sözlerini; ama inen darbe, onarılmaz biçimde çatlatmıştı aynayı; işte o zamandan beri düşlerinde, karısının hayali bu itirafın anısıyla mikroplanmıştı, bir hastalığın sonucunda ya da burada söylenmeyecek kadar özel bir ameliyatın gizli etkileriyle mikrop kapmışcasına.

Sözkonusu düşlerin konuları değil de temaları, adamın, karısına karşı duyduğu sevgisizliği sürekli olarak yadsıyordu. Düşlerinde yaşadığı aşk, duygusallık açısından olsun, ruhsal şehvet ve derinlik açısından olsun, adamın yüzeysel varoluşunda yaşadığı tüm tutkulardan üstündü.(109) Bu sevi, elleri sıkıntıyla birbirine kenetleyip sürekli olarak sıkmak gibi bir şeydi, ya da sonsuz bir umutsuzluk ve pişmanlık labirentinde aşkla yoğrulmuş düşlerdi, çünkü sevecenlik vardı içlerinde ve adama, başını kadının kucağına gömmek, geçmişin korkunçluğuna karşı hıçkıra hıçkıra ağlamak isteği veriyordu. Bu düşler, kadının öylesine genç ve öylesine çaresiz oluşunu bilmenin adamda yarattığı ürpertiyle doluydu. Adamın, yaşamından daha temizdi düş-

(109) Gerçek yaşamını 'yüzeysel voroluş' diye adlandırıyor.Düş dünyası, bu durumda 'içsel varoluş' oluyor. —Çev.

leri. Bunları dolduran cinsel hava, Disa'dan gelmiyordu, kendisini başka kadınlarla aldatan kocasının bu işte kullandığı kadınlardan geliyordu: sivri çeneli Phrynia'dan, önlüğünün altındaki variliyle güzel Timandra'dan. Üstelik, şehvetin paslı hurdası, gizli hazinenin çok uzağında, yukarılarda kalıyordu; pek önemli yeri yoktu bu düşlerde. Adam, Disa'ya çok uzaktan, yüzü nerdeyse belli olmayacak denli uzaktan, sözde akrabasının birşeyler söylediğini görürdü. Kadın, tuttuğu şeyi gizlemek için avucunu yumar, sonra öpülsün diye uzatırdı bu elini. Adam, ihanetinin bir belgesini —yatağındaki binici çizmesini— kadının elegeçirmiş olduğunu anlardı hemen. Disa'nın solgun, açık alnında ter boncuklanırdı; ama ya o beklenmedik ziyaretçinin gevezeliklerini dinlemek zorunda kalırdı ya da kırık pencereye doğru kollarında bir merdivenle, yukarıya bakarak ve başıyla onaylayarak yaklaşan bir işçinin hareketlerini yönlendirirdi. Onun acısını ve gururunu bilmenin ağırlığına insan dayanabilirdi— düşü gören kişi, yabancı ve acımasız biri olsaydı dayanabilirdi— ama onun, her şeyi anlamanın acısından, yapması gerekli incelik gösterilerine atlarken kendiliğinden beliren gülümsemesini kim görse, yüreğinin burkulmasını önleyemezdi. Disa, ya bir resmi karalıyor, ya başhemşireyle hastanenin karyolaları hakkında konuşuyor ya da kıyıdaki mağaraya iki kişilik kahvalı getirtiyordu; adam, düşünde onunla yaptığı günlük konuşmaların sıradanlığından olsun, onun birtakım sevimli hareketlerine eklediği basmakalıp ifadelerden olsun, büyük bir üzüntüyle anlıyordu ki Disa'nın ruhunda bir kargaşalık başgöstermiştir ve karısı, hiç de hak etmediği, iğrenç, onur kırıcı bir hastalığa yakalanmıştır; yalnızca görgü kuralları, bir de hiç suçu olmayan üçüncü kişilere karşı sarsılmaz inceliği, ona gülümseme gücü verebilmektedir. İnsan onun yüzündeki ışımayı seyrederken bunun bir anda kaybolacağını— ziyaretçi ayrılır ayrılmaz— yerini, katlanılmaz bir hafif kaş çatışının alacağını anlardı; düş görenin unutamayacağı bir kaş çatışıydı bu. Adam, karısına, aynı gölkıyısındaki çimenlikte ayağa kalkması için yardım edecekti; gölün, yükselen trabzan sütunları arasındaki boşluklara denk düşen kısımlarını kullanarak; ondan sonra ikisi, adını bilmedikleri sokakta yanyana yürüyeceklerdi ve adam onun, zayıf bir gülümsemenin köşesinden kendisine bakmakta olduğunu hissedecekti; ama bu sorgulu cılız ışığa bakmak için kendini zorladığında adam, artık karısı orada değildi. Her şey değişmişti, herkes mutluydu. Kadını hemen bulmalı ve ona, kendisini çok sevdiğini söylemeliydi; ama önündeki insan

kalabalığı, kapıya ulaşmasını olanaksızlaştırıyordu ve elden ele kendisine iletilen notlar, kadının bulunamadığını belirtiyordu, sonra onun bir ateş yakmakta olduğunu, sonra bir Amerikalı işadamıyla evlendiğini, bir romanda başkişilerden biri olarak yer aldığını; en son gelen notlarsa onun ölmüş olduğunu bildirdiler.

Adam şimdi, karısının yazlığında,terasta oturmuş, Saray'dan şansının yardımıyla kaçışının öyküsünü anlatırken, az önce aktardığımız vicdan sızılarının hiçbiriyle kıvranmıyordu henüz. Kadın, onun, tiyatroya ulaşan yeraltı geçidini tanımlamasını zevkle dinledi ve yalçın dağlardaki keyifli yolculuğunu gözönünde canlandırmaya çalıştı; ama serüvenin Garh'la ilgili bölümünden hoşlanmadı, sanki kocasının fahişeyle işi pişirmesini yeğliyordu, kendisinden beklenenin aksine. Adama, böye perde aralarını atlamasını söyledi sertçe, o da başını gülünç bir selâm vermek üzere eğdi. Adam,Zembla'daki siyasal gelişmelerden sözetmeye başlayınca (Aşırıların kurduğu hükümete iki Sovyet generali, Dışişleri Danışmanı olarak atanmıştı) Disa'nın gözlerinde, o alışıldık bön bakışlar belirdi. Şimdi kocası, ülke dışına sağ salim çıkmış olduğuna göre, Zembla'nın dert [110] yükü, Embla Burnu'ndan Emblem Körfezine dek, denize gömülebilirdi artık. Adamın, yükünden ayrılması, krallığından ayrılmasından daha önemliydi Disa'ya göre.[111] Önemsemez bir tavırla, tacın mücevherlerinin ne olduğunu sordu; adam da ona, bunların olağan sayılamayacak gizlenme yerlerini söyleyiverdi[112]; o zaman Disa, yıllardır unuttuğu genç kız sevincine kapıldı yeniden. Kocası, 'Seninle bazı işleri görüşmeye geldim,' dedi. 'Bazı belgeleri imzalaman gerekiyor.' Kafesten yukarı, gül-

---

(110) 'Dert' anlamına gelen 'blue' sözcüğünün yaygın anlamı 'mavi'dir. Bu tümce iki anlama birden gelir: 1) Disa'ya göre kocası artık, Zembla'nın getirdiği dertlerden kurtulmuştur; 2) Kocası kurtulduğuna göre, maviliklerde kuşatılmış Zembla, denizin dibini boylayabilir artık. —Çev.

(111) 'Yük' anlamındaki 'weight' sözcüğü 'sıkıntı' anlamına da gelir. Bu tümcenin iki anlamını birden dikkate almak gerekir: 1) Disa'nın gözünde, kocasının sıkıntıdan kurtulmuş olması, krallığını yitirmesinden daha önemlidir; 2) Kocasının, maddesel yükünü, yani tacını yitirmiş olması, Disa'nın gözünde en önemli şeydir. Yani tacın mücevherleri, Disa'nın en değer verdiği şeylerdir. Kocasını değil, mücevherleri düşünmektedir; bir sonraki tümcede kocasına mücevherleri sormasından da bellidir bu. Kral, yani Kinbote, Disa'yı över gibi yaparak aslında yermektedir. 110 nolu dipnotunu dikkate alırsak; Zembla'nın mavi tacını yitirmek, Disa'nın canını sıkmaktadır (Kinbote'nin sinsi anlatımına göre). —Çev.

(112) Kral, mücevherleri nereye (ya da neresine) saklamış olabilir?—Çev.

lerle birlikte, bir telefon tırmanıyordu. Kraliçenin eski nedimelerinden, gevşek hareketli, zarif Fleur de Fyler (şimdi buruşmuş, solmuş), eski günlerdeki gibi, kuzguni saçlarına taktığı incilerle, geleneksel beyaz şalıyla, Disa'nın odasından bir takım belgeler getirdi. Defnelerin arkasından Kralın tatlı sesini duyar duymaz tanıdı, artık Kralın ustalıklı makyajı kendisini aldatamazdı. Latin ırkından oldukları belli, genç ve yakışıklı, üniformalı iki uşak, çay getirdiler ve Fleur'ü reverans yaparken yakaladılar. Ani bir esinti, sarmaşıklar arasında yol aradı. Çiçeklerin toplanması. Fleur, *Disa* orkideleriyle dönüp giderken, Kral ona, viyola çalmayı sürdürüp sürdürmediğini sorunca birkaç kez başını yana salladı; çünkü Krala, saygılı bir ifade kullanmaksızın söz söylemek istemiyor, ayrıca uşakların kulak menzilinde olabileceklerini düşünerek, cesaret edemiyordu konuşmaya.

Yeniden yalnız kaldılar.Disa, Kralın istediği belgeleri çabucak buldu. Bu işi bitirince, bir süre, önemsiz konularda söyleştiler, ama zevkli konulardı bunlar: Örneğin, Odon'un Paris'te ya da Roma'da çevirmeyi umduğu, bir Zembla destanına dayanan film. Merak ediyorlardı; sisli bir gökten sürekli olarak damlayan ejderha zehriyle günahlıların ruhlarına işkence edilen cehennem koridoru, yani *narstran* bu filmde nasıl canlandırılacaktı? Konuşmaları, genellikle, adamı rahatsız etmeyecek biçimde sürüyordu— oturduğu sandalyenin koluna karısının parmakları, dokununca biraz titreseler de. Şimdi dikkatli olmalı.

Disa soruyordu, 'Ne yapmayı düşünüyorsun? Niçin, burada istediğin kadar kalmıyorsun? Lütfen kal. Yakında Roma'ya gideceğim, bütün ev sana kalacak. Düşünsene, kırk konuğu yatırabilirsin burada, kırk haramileri.' (Bahçedeki kocaman toprak saksılar, bunu söyletiyor ona.)

Adam, gelecek ay Amerika'ya gideceğini, yarın da Paris'te bir işi olduğunu söyledi.

Niçin Amerika? Orada ne yapacaktı?

Öğrenim görecekti. Parlak, çekici gençlerle birlikte yazınsal başyapıtları inceleyecekti. Ancak şimdi özgüree boyun eğebildiği bir tutkuydu bu.

'Bilemem elbette,' diye geveliyordu Disa, 'Bilemem sence uygun olup olmadığını; New York'a gelebilirim— yani bir ya da iki hafta kalabilirim yalnızca; bu yıl değil de gelecek yıl.'

Adam onun gümüş pullu ceketini övdü. Kadın direniyordu, 'Uygun mu?' 'Saç biçimi de çok yakışmış.' 'Ah, hiç önemi yok,' diye hayıflandı kadın, 'hiçbir şeyin önemi yok artık!' 'Yoluma gitmeliyim,' diye fısıldadı adam gülümseyerek ve kalktı. Disa, 'öp beni,' dedi; onun kollarında bir an, gevşek bir bezbebek gibi, titredi.

Adam bahçe kapısına doğru yürüdü. Patikanın dönemecinde, ardına bir bakış fırlattı; uzakta, beyazlar içindeki kadın, tarifsiz acısının verdiği zarif bir halsizlikle, bahçe masasının üzerine eğilmişti ve o anda sallantılı bir köprü kuruldu uyanmanın duygusuzluğuyla düşteki aşkın arasında. Kadın kımıldadı; o zaman adam, onun hiç de Disa olmadığını, çay bardaklarının arasına bırakılmış belgeleri toplayan zavallı Fleur de Fyler olduğunu gördü. (80. Dizeyle ilgili açıklamaya bakınız.)

Ben, 1959 yılının Mayıs ya da Haziran aylarından birinde, çıktığımız akşam gezintisinde Shade'e bu eşsiz malzemeyi sunduğum zaman o, sorarcasına baktı yüzüme, sonra konuştu: 'Hepsi güzel bunların, Charles. Yalnız iki sorun var. Oldukça etkileyici kralınızın yaşamıyla ilgili bu çok özel açıklamaların doğru olduğunu nereden biliyorsunuz? Hem doğru olsa bile, diyelim ki yaşamakta olan kişilerin özel yaşamına ilişkin bu olguları yayımlama umudunu nasıl taşıyabiliriz?

'John, dostum,' diye nazikçe, ama inatla konuştum, 'önemsiz şeyleri dert edinmeyin.Bu anlattıklarım, tarafınızdan şiire dönüştürüldüğünde gerçek *olacak*, kişiler de o zaman yaşamaya *başlayacak*. Bir şairin arıttığı gerçek, kimseyi üzmez, aşağılamaz. Gerçek sanat, sözde onurun çok üstündedir.'

'Elbette,' dedi Shade. 'Sözcükleri, boyunduruğa vurulmuş pirelermişcesine gütmek olanaklıdır, bu pirelerin başka pireleri çekip götürmesini sağlamak da. Ah, elbette.'

'Dahası,' diye sürdürdüm, yolun sonuna, güneşin batmakta olduğu engin ülke doğru yürüdüğümüz sırada, 'şiirini bitirdiğin zaman, Zembla'nın görkemi senin şiirinin görkemiyle birleştiği zaman, son gerçeği bildireceğim sana, olağanüstü gizi; o zaman aklın duracak.'

169. Dize: silahını

Gradus, arabasıyla Cenevre'ye dönerken, silahını kullanma olanağını ne zaman bulabileceğini merak ediyordu. Otele varınca, uzun mesafeli bir telefon konuşması yaptı merkezle. Çok kötü bir konuşma oldu bu. BIC diline göre daha az dikkat çekeceği kanısıyla komp-

locular, telefon konuşmasını İngilizce yaptılar; bozuk bir ingilizceyle, tek bir zaman kullanarak, tanım edatlarına boş vererek, sözcükleri her iki taraf da yanlış söylüyordu. Üstelik, hegemonyacı BIC ülkesinde oluşturulan, şifre sözcüklerin farklı iki dizi halinde kullanılmasını öngören kurnazca yöntemi uygulayarak, örneğin 'kral' sözcüğünün yerine merkezin 'büro' kodunu kullanmasına karşılık Gradus'un 'mektup' kodunu kullanmasıyla, aralarındaki iletişimi kördüğüm haline getiriyorlardı. Bu yüzden, daha telefonda, birbirlerinin sözcüklerini anımsayamaz oldular; arapsaçına dönmüş, pahalı konuşmalarını bir hece bulmacasına, bazan da karanlıkta engelli koşuya döndürdüler. Merkez, gizlice Villa Disa'ya girilerek Kraliçe'nin masasının çekmecelerinden Kral'ın mektuplarının alındığı biçiminde yorumladı Gradus'un sözlerini; oysa hiç de böyle bir şey söylemeyip yalnızca Lex'e yaptığı gezinin sonuçlarını bildirmeye çalışmış olan Gradus, merkezin sözlerini, Nice'de Kralı aramaya gitmeyip Cenevre'de, kendisine gönderilecek ambalajlı sombalıklarını teslim almak üzere beklemesi gerektiği biçiminde yorumlayarak üzüldü. Anlaşılan tek bir şey vardı: Bir daha kesinlikle telefon etmemeli, ya telgraf çekmeli ya da mektup yazmalıydı.

470. Dize : Zenci

Bir gün, ırkçılık üzerine konuşuyorduk. Daha önce, Fakülte Kulübündeki öğle yemeğinde, Boston'dan emekli sarsak bir öğretim üyesi— kendisini davet eden Prof. H. tarafından derin bir saygıyla 'gerçek bir yurttaş, kanı temiz bir Brahman' diye tanıtılmıştı (bu Brahman'ın[113] dedesi, Belfast'ta kuşak ticareti yapmıştı)— bir ara, yapmacıksız, nazik bir ifadeyle, Üniversite Kitaplığının yeni görevlisi olup pek de sevimli sayılmayacak adamın soyuyla ilgili olarak 'Seçilmiş Halk'tan biri, sanıyorum,' demişti (rahatlamak isteyen bir at gibi, zevkle burnundan soluk vererek); bunun üzerine, kızıl saçlı müzisyen (aynı zamanda doçent) Misha Gordon, kendi düşüncesini belirtmişti: 'Kuşkusuz, Tanrı, kendi halkını seçmeye yetkilidir; ama insanoğlu da kendi genlerini seçmeye yetkilidir.'

Yine bir akşam, ben ve arkadaşım, gezintimizi, birbirine komşu olan şatolarımıza doğru sürdürüyorduk; üzerimize inen hafif Nisan yağmurunu lirik şiirlerinden birinde şöyle canlandırılmıştır:

'Hızlı hızlı yazıyor İlkbahar'ın kalemi'

---

(113) «Brahman» sözcüğü, «soylu» anlamındadır. —Çev.

Bu yürüyüşümüzde Shade, dünyada en çok Bayağılık'tan ve Kıyıcılıktan tiksindiğini, bu ikisinin ırkçılıkta ülküsel bir bileşim oluşturduğunu söyledi. Bir sanatçı olarak, 'yahudi' sözcüğünü 'Musevi' sözcüğüne, 'Zenci' sözcüğünü 'renkli' sözcüğüne yeğlemekten kendisini alamadığını belirtti. Ama hemen şunu ekledi ki, bu farklı iki kavramı aynı kefeye koymak, dikkatsizce ya da kötü amaçla toplama yapmanın iyi bir örneğiydi (Solcular böyle yapıyordu); Çünkü o zaman, şu iki tarihsel cehennem arasındaki fark gözardı edilmiş oluyordu: şeytanın cezalandırılması[114] ve köleciliğin barbarlığı. Öte yandan (diye kabul etti) kötülüğe uğramış tüm insanların gözyaşları, tek tek, matematiksel olarak birbirine eşitti, her çağın umutsuzluk getirdiği gözönüne alındığında. Belki de (diye düşüncesini belirtti) ülkelerine kapıldıkları zaman, sarı kuşaklı linç-ediciyle mistik Yahudi düşmanının, aynı soydan olduklarını (maymunların burun deliklerinin gerilmesi, gözlerinin bulanıklaşması dikkate alınarak) kanıtladıklarını öne sürmek, pek de yanlış sayılmazdı. Shade'in bu sözlerine karşı ben, Önsöz'de adı geçen unutulmaz kiracımı kovduktan hemen sonra bahçıvan olarak tuttuğum genç zencinin (998. dizeyle ilgili açıklamama bakınız) hep 'renkli' sözcüğünü kullandığını söyledim. Shade, eski olsun, yeni olsun her sözcüğü değerlendiren bir sanatçı olarak, bu kötü sözcüğü kesinlikle tutmadığını belirtti; çünkü sanatsal açıdan yanlışlığı bir yana, anlam açısından ele alındığında 'renkli' sözcüğü, kullanılış biçimine ve kullananlara göre çok değişkendi. Bilgili zenciler (kendisi bunun farkındaydı) tek onurlandırıcı sözcüğün 'renkli' olduğunu, duygusallık taşımadığını, ahlaka aykırı olmadığını düşünüyorlardı; zenci olmayan kibarlar, onların bu konudaki onaylarını rehber edinmek zorunda hissettiler kendilerini, ama şairler kendilerine rehberlik edilmesinden hoşlanmazlar; kibar tabakadan kişiler, onaylanmış şeylere taparlar, işte bu yüzden 'zenci' sözcüğünü değil de 'renkli insan' sözcüğünü kullanıyorlar, 'çıplak' yerine 'nü' ve 'ter' yerine 'nem' dedikleri gibi. Ama elbette (diye kabul etti) öyle zaman olur ki şair, 'nü' deki mermer kalçanın gamzesine hayran kalır ya da 'nem' sözcüğündeki parlak ıslaklığı beğenir. Şuna da tanık olunmuştur ki (diye sürdürdü) ırkçıların anlattığı, karakterlilerle ilgili fıkralarda 'renkli beyefendi' nitelemesi, saçma bir şey söyleyen ya da yapan zenciyle üstükapalı alay etmek

(114) Shade, biraz aşağıdaki sözleriyle, Yahudi düşmanlarını kötülüyorsa da, burada Yahudi düşmanlığı yapmakta, Yahudilerin birer şeytan olarak dünyada cezalandırıldıklarını öne sürmektedir (Kinbote'nin aktardığına göre). —Çev.

için kullanılmaktadır. (Victoria döneminin kısa romanlarında da, böyle alaylı bir biçimde 'ibrani beyefendi' nitelemesi kullanılmıştı.)

Ben, 'renkli' sözcüğüne Shade'in *sanat açısından* karşı çıkmasının gerekçelerini pek kavrayamadım. Bana şöyle bir açıklama yaptı: Çiçekler, kuşlar, kelebekler ve başka şeylerle ilgili ilk bilimsel yapıtlarda resimler, elle boyanırdı. Kusurlu baskılarda ya da ilk başımlarda bazı resimler, boyanmamış çıkıyordu. 'Bir beyaz' ile 'bir renkli adam' yanyana getirilince Shade, bunların benimsenmiş anlamlarını öyle unutuyordu ki, o boş resimleri, herkesce kabul edilmiş renkleriyle boyanması gereken o resimleri anımsıyordu kaçınılmaz olarak: yeşille ve morla boyanacak egzotik bitki, koyu maviyle renklendirilecek kuş tüyleri. 'Üstelik (diye ekledi) biz beyazlar, tam beyaz renkli değilizdir; doğduğumuz sırada leylak renginde, daha sonraları çayçiçeği renginde oluruz, en sonunda da bütün iğrenç renklerle donanır çıkarız.'

475. Dize : Bir bekçi, Zaman Baba

Okuyucular, 312. dizeye verilen güzel yanıta başvursunlar.

490. Dize : Exe

Aslında Exton'dır. Omega Gölü'nün güney kıyısında, bir fabrikalar kentidir burası. Kentin oldukça ünlü bir doğa tarihi müzesi de vardır; burada, Samuel Shade'in yakaladığı kuşlar, çok sayıda küçük camekanlar içerisinde sergilenmektedir.

493.Dize : Kendi zavallı yaşamını avladı

Aşağıdaki açıklama, intiharın bir savunması değildir; ruhsal bir durumun basit ama ciddi biçimde betimlenmesidir yalnızca.

Yaşam tuhaftır; bir insanın kadere inancı ne denli berrak ve güçlüyse, kaderi yenmek için kapıldığı kışkırtma da o denli büyüktür, ama kendini yok etmekle işlemiş olacağı müthiş günah karşısında duyduğu korku da o denli büyük olur. Önce kışkırtılma konusunu ele alalım. Açıklamalarımın bir yerinde daha geniş olarak anlattığım gibi (550. dizeyle ilgili notuma bakınız), bir insanın kafasında, yaşamötesinin herhangi bir biçimine ilişkin ciddi bir kavrayışın bulunması, ancak ve ancak o kişinin kadere, hangi ölçüde olursa olsun, inanmasına bağlıdır; tersinden alırsak, bir insanın gerçek bir Hıristiyan olması için kesinlikle ruhsal bir yaşamötesine inanması gerekir. Bu yaşamötesinin görüntüsü, akla uygun olmak zorunda değildir; yani ne kişisel kuruntuların açıkseçikliğine, ne de alttropikal bir Doğu parkının genel görünüşüne sahip olmak zorundadır. Zembla'da, inancı tam bir Hı-

ristiyana öğretildiği gibi, doğru bir inanç, resimlere ya da haritalara gereksinmez; bu konuda taşıdığı güzel umudun sıcak buğuları, kendisini hoşnut etmeye yeter de artar bile. Basit bir örnek verelim: Küçük Christopher'in babası, yaşamboyu görev yapacağı uzak bir koloniye atandığı için ailesi de buraya gidecektir. On yaşlarında narin bir çocuk olan Christopher, büyüklerinin yolculuk konusundaki düzenlemelerine tam bir güven duyuyordu (böyle bir güven duyduğunun bilincinde olamayacak kadar tam bir güven besliyordu, daha doğrusu). Gidecekleri yerin özelliklerini hayalinde canlandıramazdı, canlandırmaya kalkışmadı zaten, ama burasının, şimdiki çevresinden çok daha iyi olduğu konusunda, belirsiz olsa da kendisini hoşnut etmeye yeten bir inanç vardı içinde. Şimdiki çevresinde, oturdukları ev, meşe ağacı, dağ, bahçe, bir midilli ve ahır bulunuyordu; ayrıca, çevrede kimse yokken çocuğu okşamayı huy edinmiş yaşlı seyis Grimm.

Yukarıda örneği verilen yalın inanç, az çok, bizde de bulunmalıdır. Bir insan, kendi varlığından çıkan kesin inanç sisinin, bu tanrısal sisin karşısında, kışkırtmaya yenik düşebilir ya da düşsel bir gülümsemeyle kendi avucunda bir tabancanın, şato anahtarından ya da çocukların para kesesinden pek büyük olmayan deri kılıfı içinde bir tabancanın varlığını hissedebilir; belki de gözlerini diker ayartıcı uçurumun derinliklerine, duvarın üzerinden. Hepsi olabilir bunların.

Burada sergileyeceğim tipler, rastgele seçilmiştir. Kurallara düşkün insanlar, bu iş için, soylu beylerin bir çift tabanca kullanmaları gerektiğini öne sürerler (her şakağa bir tabanca dayamak üzere), soylu bayanlarsa ya zehir içmelidir ya da beceriksiz Ophelia'yla birlikte suda boğulmalıdırlar. Daha alçakgönüllü kimseler, çeşitli boğulma biçimleri uygulamışlardır; küçük şairlerse, kötü bir pansiyonun banyo odasında, dört ayaklı küvetin içinde, bileklerini kesmek gibi çarpıcı kurtuluş yöntemleri denemişlerdir.Bunların hepsi, kesin sonuç vermeyen, üstelik iğrenç yöntemlerdir. İnsanın kendi bedenini cansız yere sermesini sağlayan pek az sayıdaki yöntemin en yücesi düşmek,düşmek, düşmektir; ama atlayacağınız yeri öyle dikkatle seçin ki kendi bedeninizin ya da bir başkasının bedeninin yara bere içinde kalmasına neden olmayasınız. Yüksek bir köprüden atlamak, yüzme bilmeseniz bile, salık verilemez; çünkü rüzgarla su, şaşırtıcı olasılıklar çıkarır karşınıza; bir de bakarsınız trajediniz, bir dalma rekoruyla sonuçlanmış ya da bir polisin ödüllendirilmesiyle. Samanyoluna kafa tutan ışıklı bir gözleme kalıbı biçimindeki yüksek bir otelde, 1915 ya

da 1959 numaralı hücrelerden birini tuttunuz ve pencereyi açıp dışarıya— düşmediniz, atlamadınız— yalnız yuvarlanıverdiniz diyelim, havada soğumak istercesine; bu durumda, köpeğini gezdiren zararsız bir uyurgezere çarpıp onu kendi cehennemine yollama şansınız her zaman vardır; böyle bir iş için, arkada bir oda daha güvenli olabilir, özellikle eski bir evin çatısına bakan bir oda; çatıya çok yukarıdan baksa bile, bir kedinin apansız ortaya çıkıvereceğini bilmelisiniz. Başka bir atlama noktası, bir dağın 500 metre yüksekliktcki zirvesi olabilir; yalnız unutmayın, sapma açınızı yanlış hesaplayabilirsiniz, aşağıda göremediğiniz bir çıkıntı olabilir, budala bir dağcı koşup sizi kurtarmaya çabalayabilir, o zaman yumuşak bir yere düşersiniz, hayalkırıklığına uğramış, sakatlanmış ve gereksiz bir yaşamı sürdürmeye yargılanmış olarak. En iyisi, uçaktan atlamaktır; kaslarınız gevşemiş, pilotunuz afallamış, kapalı paraşütünüz sırtınızdan çıkarılmış, fırlatılıvermiş— elveda *shootka* (küçük paraşüt)! Alçalmaktasınızdır; kendinizi havada asılı ve yüzer gibi hissederek, uyuklayan bir güvercin nasıl ağır taklalar atarsa öylesine yuvarlanarak, havanın kuştüyü yatağında sırtüstü uzanmış ya da dönüp yastığını kucaklamış durumda. Yumuşak, derin ve ölümle doldurulmuş yaşam yatağının üzerinde, son anlarınızın tadını çıkarırsınız, yeryüzünün bir inen bir çıkan yeşil tahteravallisine binersiniz; sonra kendinizi şehvetle çarmıha gererek gittikçe artan bir hızla ve yınlamayla inersiniz; artık sevgili bedeninizin ölümü, Tanrının kucağında gerçekleşmiştir. Şair olsaydım,bir insanın gözlerini kapayıp onu acılı ölümün koruyuculuğuna teslim etme tutkusunu yücelten bir şiir yazardım. Ermişcesine bir esrime halinde insan, özgür kalmış ruhun sığındığı Tanrısal Kucağın enginliğini, bedensel erimeyi sağlayan sıcak banyonun varlığını, insanın geçici kişiliğinin tek gerçek yanını oluşturan o küçük bilinmezi yutan evrensel bilinmezi önceden hissedebilir.

Ruh, ölümlü dünyada kendisine yol gösteren Yaratıcı'ya taparken, yolun her dönemecinde onun ya bir kayaya çizdiği ya da bir köknar gövdesine çenttiği ok işaretlerini farkederken, insanın kader defterinin her sayfası Yaratıcının filigranını taşırken, onun bizden, sonsuz yaşamı esirgemeyeceğini nasıl düşünebiliriz?

Öyleyse, öbür yana geçmekten bizi ne alıkoyabilir? Karşı konulmaz kışkırtmaya karşı direnmemize ne yardım edebilir? Tanrının varlığına karışıp yitmek için duyduğumuz yakıcı isteğe boyun eğmemizi ne engelleyebilir?

Biz ki hergün pisliğin içinde debeleniriz, günahlarımızı durduracak son bir günah yüzünden bağışlanabiliriz.

501. Dize : L'if

Fransızcada porsukağacı. İşin ilginç yanı; aynı sözcük Zembla dilinde, salkımsöğüt anlamına gelir (porsukağacının karşılığı ise *tas*).

502. Dize : Büyük patates

Ölümün önemsenmemesini vurgulamak amacıyla yapılmış iğrenç bir benzetme. Öğrencilik yıllarımda okuduğum Fransızca bir ders kitabında yer alan şaşırtıcı sözler arasında, Rabelais'nin *soi-disant*[115] 'son sözleri'ni de görmüştüm: *Je m'en vais chercher le grand peut-être..*[116]

502. Dize : IPH

Şairimizin bu kantoda haksız yere alaya aldığı, aslında, yüksek bir felsefe kurumu olan bu saygın enstitünün gerçek adını açıklamama nezaketim ve iftira yasası izin vermiyor.Son harfler, yani Hp, enstitünün öğrencilerini Hİ-Phi özetiyle donatmaktadır[117]; Shade bunların değişik bileşimlerini (IPH ya da If) yapıyor, incelikli bir alayla. Enstitü, burada adı gizli tutulması gereken bir güneybatı ülkesinde, çok güzel bir yörede bulunmaktadır.

Şunu belirtmek zorundayım ki yalnızca dinin karşılayabileceği ruhsal bazı beklentiler (550. dizeyle ilgili nota da bakınız) konusunda şairimizin takındığı küstahça tavrı hiç mi hiç onaylamıyorum.

549. Dize : Hiçlediği halde tüm tanrıları, yani büyük Ö'yü de

Bütün sorun, öz[118] olarak, bu işte. Sanırım yalnız enstitünün değil (517. dizeden anlaşılacağı gibi) şairimizin kendisinin de yitirdiği budur. Bir Hıristiyanın açısından, ruhumuzun sonsuz yaşamdaki serüveninde Tanrının belirleyiciliğini hesaba katmaksızın bir Öteyaşamın varlığını kabul ya da hayal etmek, olanaksızdır. Tanrıya inanmak da zorunlu olarak, her günahın büyüklüğü oranında bir cezayla karşılık göreceğine inanmak demektir. Küçük defterimde, şairle yap-

---

(115) Sözümona. —çev.

(116) Çekip gidiyorum büyük belki'yi (olabiliri) aramaya. —Çev.

(117) «Higher philosophy» (yüksek felsefe)'nin kısaltılmışı (özeti) «Hi-Phi»'dir. Yani enstitü, öğrencilerine yetersiz bir felsefe bilgisi sunmaktadır. —Çev.

(118) «Öz» sözcüğü, Hıristiyanlıkta «tanrı» anlamına da gelir. Sözcüğün «büyük Ö» ile başlatılması bu ikinci anlamı da kapsamasını sağlamaktadır. —Çev.

tığım bir konuşmaya ilişkin notlar var. 23 Haziran günü, 'evimin taraçasında, berabere kaldığımız bir satranç karşılaşmasından sonra' yaptığımız bu konuşmayı, yalnızca, şairin konuya yaklaşımına parlak bir ışık tuttuğu için aktarıyorum buraya.

Ben, bir ara, benim bağlı olduğum kilise gelenekleriyle onun kilise gelenekleri arasındaki farklılığına değinmiştim. Protestanlığın bir kolu olan Zembla inancının törenleri, 'daha yüksek' düzeydeki Anglikan törenlerine sahipti. Zembla'da Reform hareketi, dahi bir besteci tarafından yönetilmişti; bizim dualarımıza zengin bir müzik eşlik ederdi; bizim koro oğlanlarımız dünyanın en tatlı korocularıydı. Sybil Shade, Katolik bir soydan geliyordu ama yeniyetmeliğinden bu yana, kendisinin bana söylediğine göre, 'kendine özgü bir din' geliştirmişti ki bu, en iyimsel bir tahminle, yarı dinsiz bir tarikata yarı gönülden bağlanma anlamına gelir, ya da en kötüsü, ılımlı bir tanrıtanımazlık. Kocasını, dedelerinin bağlı olduğu Piskoposluk kilisesinden koparmakla kalmadı, bütün törensel tapınma biçimlerinden de soğuttu.

Günümüzde 'günah' kavramının genel olarak bulanıklaştığı ve bunun, çok daha şehvetli bir düşünce olan 'suç'la içiçe geçtiği konusuyla başlamıştık konuşmamıza; ben, kilisemizin törenleriyle çocukluğumun kurduğu ilişkilere kısaca değinmiştim. Günah çıkartma sırasında günahlar, papazın kulağına fısıldanırdı, gözalıcı biçimde döşenmiş bir hücrede; itirafçı, elinde yanan ince bir mumla, rahibin yüksek arkalıklı koltuğunun yanında dururdu; bu koltuk, iskoç krallarının taç giyme töreninde oturdukları koltuğu andırıyordu. Mumun, parmağıma düşüp kabuklaşan gözyaşları papazın morlu siyahlı yenlerini lekeler diye korkuyordum, çünkü terbiyeli bir çocuktum; midye kabuğunu ya da cilalı orkide yaprağını andıran kulağının parlak içbükey yüzü şaşırtıyordu beni; salyangoz kabuğu gibi burkulmuş bu kutu, benim küçük suçlarım için çok fazla büyük görünüyordu.

SHADE: Yedi korkunç günahın tümü, küçük suçlardır; ama onların üçü, yani Kibir, Şehvet, Aylaklık olmasaydı şiir sanatı belki hiç doğmazdı.

KINBOTE: Eskimiş kavramlara dayanarak bir görüşe itiraz etmek doğru bir tutum mudur?

SHADE: Bütün dinler, eskimiş kavramlara dayandırılmıştır.

KINBOTE: Doğuştan Gelen Günah dediğimiz şey, eskimiş bir olgu sayılamaz.

SHADE: O konuda bilgim yok. Çocukluk çağımda bu günahın, Kabil'in Habil'i öldürmesi olduğunu sanırdım. Ben, o eski enfiyecilerden yanayım: *L'homme est né bon.* (119)

KINBOTE: Ama Tanrısal İrade'yi tanımamak, Günah'ın temel özelliğidir.

SHADE: Bilmediğim bir şey için, onu tanımadığım söylenmemelidir; bilmediğim şeyin gerçekliğini yadsımaya hakkım vardır.

KINBOTE: Cık, cık! O zaman günahların varlığını da mı yadsıyorsunuz?

SHADE: Yalnız iki tane saptayabilirim: Öldürmek, bir de bilerek acı çektirmek.

KINBOTE: Peki, mutlak bir yalnızlık içinde yaşamını harcayan insan, günahlı değil midir?

SHADE: Hayvanlara işkence edebilir. Adasındaki pınarları zehirleyebilir. Suçsuz bir insanın ölümünün ardından onu karalayan bir bildiri yayımlayabilir.

KINBOTE: O hade parolamız—?

SHADE: Acımak.

KINBOTE: ama bunu kafamıza yerleştiren kim, John? Yaşamı Yargılayan, ölümü Belirleyen kim?

SHADE: Yaşam büyük rastlantılar dizisidir. En büyük rastlantının ölüm konusunda karşımıza çıkmaması için bir neden göremiyorum.

KINBOTE: Şimdi yakaladım sizi John; herkesin ölümsonrası serüvenini tasarlayan ve yönlendiren bir yüksek Akıl'ın varlığını yadsıyacak olursak, o korkunç Rastlantı kavramının Ölümsüz Yaşam için de geçerli olduğunu kabul etmek zorunda kalırız. Durumu gözden geçirelim. Sonsuz Yaşam'da zavallı ruhlarımız, önceden bilinmeyen olaylarla karşılaşacaklar demektir. Ne yakarma vardır, ne öğüt, ne destekleme, ne koruma; hiçbir şey. Zavallı Kinbote'nin ve Shade'in ruhları, yanılabilirler, yanlış yöne sapabilirler— ah, ya dalgınlıktan ya da sadece akıl erdiremedikleri evren oyununun en basit bir çözüm yolunu bilmediklerinden; eğer varsa böyle bir çözüm yolu.

SHADE: Satranç problemlerinde çözüm yolları vardır; örneğin, çift çözüm yasağı.

((119) «insan, iyi olarak doğar.» —Çev.

KINBOTE: Şeytanca yollara başvuran taraf, bizim onları kavramamız üzerine bunlardan vazgeçebilir. İşte bu yüzden goetic büyü, her zaman istenen sonucu vermez.[120] Şeytanlar, bizimle anlaşmayı kötülüklerinin prizmasında çarpıtırlar, biz yeniden bir rastlantılar kargaşasının ortasında kalırız. Rastlantı'yı Gerekirlik'le yoğursak ve tanrısız bir determinizmi, yani sebep—sonuç mekanizmasını kabul etsek, böylece ruhlarımızı ölümden sonra, varlığı kuşkulu bir Olasılık Ötesi ile avutmaya çalışsak bile, beklenmedik terslikleri hesaba katmak zorundayız, yani Ruhlar ülkesinde bağımsızlık kutlamasına katılmak üzere bin ikinci hava yoluyla gelenlerin bir kazaya uğrayabileceğini. Hayır, hayır, ölümden sonraki yaşam konusunda ciddi olmak istiyorsak onu bir bilim kurgu masalı ya da ispiritizma olayı düzeyine indirgemekle başlamayalım işe. Yol gösterecek bir Tanrı olmaksızın, insanın ruhunun, sonsuz ve karmakarışık bir ötedünyaya kendisini fırlatacağı düşüncesi—

SHADE: Köşede her zaman bir yolgösterici olur, öyle değil mi?

KINBOTE: O köşede asla, John. Tanrısal yardım olmazsa ruh, kendi kabuğunun toprağına dayanmak zorundadır, beden hapishanesindeki yaşamında devşirdiği deneyimlere. O zaman küçük—kent geleneklerine, yerel konumlara ve kendi hapishanesinin parmaklıklarının gölgesinden başka bir şey olmayan bireyselliğine sarılır çocuk gibi. Böyle bir düşünce, dine bağlı bir akıl tarafından, bir an için olsun kabul edilemez. Çok daha akıllıcadır— kibirli bir dinsizin açısından da!— kabul etmek Tanrının var olduğunu—başlangıçta zayıf bir fosfor parıltısı, bedensel yaşamın donukluğunda solgun bir ışık, ondan sonra da gözkamaştırıcı bir ışıma olarak mı? Ben de, evet ben de, sevgili dostum John, eskiden dinsel konularda kuşkuların saldırısına uğramıştım; onları yenmemi kilise sağladı. Bana şunu da öğretti ki çok fazla soru sormamak gerekir, hayal edilemiyecek bir şeyin çok belirgin görünüşünü aramamak gerekir. St. Augustine der ki—

SHADE: Ne diye *her zaman* StAugustine'in sözlerini aktarmak zorunda kalıyorlar bana?

KINBOTE: St Augustine'in dediği gibi, 'İnsan, Tanrının ne olmadığını bilebilir; insan, Tanrının ne olduğunu bilemez.' Sanırım ben, Tanrının ne olmadığını biliyorum: Umutsuzluk değildir. Korku de-

(120) «goetic» sözcüğü, yanılmıyorsak, Goethe'nin adından geliyor; burada Faust'un Şeytanla anlaşması anımsatılıyor. —Çev.

ğildir. Birinin hırıltılı gırtlağındaki toprak değildir; kulaktaki o uğursuz mırıltı değildir, hiçbir şey söylemeyen, hiç olup giden. Şunu da biliyorum: dünya, rastlantı sonucu var olamaz; evrenin oluşturulmasında, nasıl olursa olsun bir Akıl, varlığı kaçınılmaz, temel etkendir. Evrensel Akıl için, ya da ilk neden için, ya da Mutlak için, ya da Yaşam Gücü için doğru bir ad bulmaya çalışırsak, beni derim ki en uygun ad Tanrı'dır.

550. Dize : süprüntü

İlk notlarımdan biri (12. dizeyle ilgili olanı) hakkında bir şeyler söylemek istiyorum. Vicdan ve bilim, konuyu yeniden ele aldılar; şimdi vardığım kanıya göre, o notta aktarılan iki dize gizli bir özlemle, bilinçli olarak yanlış okundu ve aktarıldı. Bu yorucu notları yazma yolunda ilerlediğim sırada, üzüntümün ve hayalkırıklığımın yüzünden, bilinçli bir yanlış aktarmanın kıyısında oturduğum *tek* andır bu. Korkarım doğru okumadığım bu iki dizenin dikkate alınmamasını okuyuculardan rica etmek zorundayım. Bunları, yayıma vermeden önce çıkarıp atabilirdim, ama o zaman notun tümünü ya da en azından büyük bir bölümünü baştan yazmak gerekirdi, benimse böyle budalalıklara vaktim yok.

557.—558. Dizeler : Karanlıkta bulmanızın yolları, soluğunuz kesilerek, Mutluluk Ülkesi'ni yeşim taşı renginde.

Bu kantonun en güzel dize-ikilisi.

576. Dize : öbür karınız

Arkadaşımın yaşamında ikinci bir kadının varlığını ima etmek uzak olsun benden.Taşralı hayranlarının kendisinden beklediği örnek koca rolünü oynuyordu açık açık, üstelik karısından ölümüne korkuyordu. En az iki kez, onun adını öğrencilerinden birinin adıyla yanyana getiren dedikoducuların ağızlarını kapatmışımdır (Önsöze bakınız). Çoğu Birleşik İngilizce Bölümünün üyesi olan, günümüzün Amerikalı romancıları, dünyanın öbür insanlarından daha fazla sanat yeteneğiyle, Freud hayranlığıyla ve karşıt cinsiyete yönelik iğrenç tutkuyla[121] öylesine tıkabasa dolmuşlardır ki konuyu, sürükleye sürükleye, soyunun tükeneceği bir noktaya getirmişlerdir; bu yüzden ben, o genç bayanı burada tanıtma sıkıntısına katlanamayacağım. Zaten, hemen hiç tanımıyorum onu. Kendisini bir akşam evimdeki partiye çağırmıştım,

(121) Kinbote, kadın-erkek ilişkilerini kötülüyor yine. —Çev.

Shade'lerle birlikte; amacım, bu dedikoduları bir darbede çürüğe çıkarmaktı. Hatırıma gelmişken, soğuk New Wye'daki tuhaf davet ve karşı-davet gelenekleri hakkında bir şeyler söyleyeyim burada.

Cep defterimi karıştırdığımda, Shade'lerle ilişkilerimizin sürdüğü beş aylık dönem içinde onların beni tam tamına üç kez masalarına davet etmiş olduklarını görüyorum. ilk davetin tarihi, 14 Mart cumartesiydi; onların evinde akşam yemeğini o gün, şu kişilerle yemiştim: Nattochdag (kendisini bürosunda her gün görmekteydim); Müzik Bölümünden Profesör Gordon (konuşmaları tümüyle o yönlendirmişti); Rusça Bölümünün Başkanı (hakkında çok az kişinin çok iyi şeyler söylediği bir ukala dümbeleği); üç dört tane değiştokuş edilebilir kadın ki bir tanesi (sanırım bayan Gordon) hamileydi, aralarında bir tane yabancı vardı ve bu kadın, yemekten sonra koltukların çok talihsiz biçimde dağılımı yüzünden, saat sekizden onbire dek, ara vermeksizin konuştu bana, ya da daha doğrusu *içime doğru.* 23 Mayıs Cumartesi günü konduğum ikinci ziyafet, ilkinden daha küçük, ama bir *souper*'den[122] hiç de daha zevkli değildi; benden başka şu konuklar vardı: Milton Stone (yeni bir kütüphaneci; Shade onunla geceyarısına dek, Wordsmith kitaplığının düzenlenmesini görüştü), eski dost Nattochdag (kendisini her gün görmeye devam ediyordum) ve son olarak, kokusu giderilmemiş bir Fransız kadın (California Üniversitesi'ndeki yabancı dil öğretiminin düzeyini gözlerimin önünde canlandıran bir örnekti). Shade'lerin evinde üçüncü ve son yemeğimin tarihi, defterime yazılmamış; ama Haziran ayı içinde olduğunu biliyorum; bir sabah, onların evine Kral'ın Onhava'daki sarayının güzel bir planını getirmiştim, onlar da hazırlıksız ve acele bir öğle yemeğine kalmam için beni nazikçe zorlamışlardı. Şunu da eklemeliyim ki, karşı çıkmama kulak asılmayarak, yemeklerin her üçünde, benim gibi bir et-yemezin bağlı olduğu kurallar çiğnenmişti; içindeki ya da yöresindeki hayvansal parçalarla murdarlaşmış sebzeleri koymuşlardı önüme, sanıyorum ben de bunları tadacak kadar alçakgönüllük göstermiştim. Bunlara çok akıllıca karşılık verdim. Shade'ler, toplam olarak bir düzineyi bulan yemek davetlerimden yalnızca üçüne geldiler. Verdiğim ziyafetlerin tümünde yemekler, sebzelerden oluşuyordu; bu sebzeleri ben, Parmentier'nin kendi yetiştirdiği yumru köklere uyguladığı kadar çok sayıda, ustalıklı yöntemle dönüşüme uğratmıştım. Bu ziyafetlere, Bayan Shade'i eğlendirecek türde bir konuk getirmeyi unutmuyordum. (Bayan Shade—izin verirseniz, sesimi bir kadınınki gibi incelteyim—

(122) «Souper» (Fransızca), gecenin geç saatinde yenen yemek. —Çev.

armuda, ahududuna, ayvaya karşı allerji duyuyordu/m; aslında 'a' ile başlayan herşeye karşı bedeninde allerji uyanıyordu). Yemek masasında, makyajlarını bozmakla peçetelerini kirleten, ve belli etmeden, anlamsız gülümsemelerin arkasında, sahte dişetiyle ölü dişeti arasına kaçmış bir çekirdeği kırmaya çalışan yaşlıca insanların oluşturduğu davetlilerle çepçevre kuşatılmış bir kimsede iştah namına bir şey kalmaz. Bu yüzden, genç insanları, öğrencileri çağırmıştım yemeklerime: ilk davetimde bir padişahın oğlu, ikincisinde bahçıvanım bulunmuştu; üçüncü ziyafetime uzun beyaz yüzlü, gözkapaklan cadı yeşiline boyalı genç kızı çağırmıştım, ama çok geç gelmişti; Shade'ler ise çok erken ayrılmışlardı evimden; bu yüzleştirme,sanmıyorum ki on dakikadan fazla sürmüş olsun. Ondan sonra ben, genç bayanı ağırlama görevimi yerine getirmek için ona, bir gece birisine telefon ederek kendisine Dulwich'teki öğle yemeğinde eşlik etmesini istediği konuşmanın ses kayıtlarını dinletmiştim.

584. Dize : Hem anayı hem çocuğu

Est ist die Mutter mit ihrem Kind (664. dizeyle ilgili açıklamaya bakınız).

596. Dize : Gösterir bodrumunu basan suları.

Sularına bir tür Stygian'ın gömüldüğü, çatlak borulardan Lethe'nin sızdığı o düşleri hepimiz biliriz.(123) Bu dizeden sonra gelen bölümün başlangıç dizeleri, şiirin taslağında çok farklı; bu dizeleri gördüğümde uzun ve esnek omurgamın içinden geçen ürpertiyi bir derecede okurlarımın da hissedeceklerini umuyorum(124):

'Should the dead murderer try to embrace
His outraged victim whom he now must face?
Do objects have a soul? Or perish must
Alike great temples and Tanagra dust?'

---

(123) «Stygian», Yunan mitolojisine göre yeraltındaki karanlık ruhlar ülkesinde (öbür dünyada) Styx ırmağında yüzen ruh (ölenin öbür dünyaya giden ruhu) anlamına geldiği gibi, «saldırgan» anlamına da gelir.

«Lethe», Yunan mitolojisine göre, ölüler dünyasında, suyundan içenlere geçmişlerini unutturan ırmaktır (bellek yitimi).—Çev.

(124) Son dizedeki «Tanagra dust» sözcüklerinden Kinbote'nin neler ürettiğini okuyucuların anlaması açısından, metinde dizeleri çevirmeden bıraktık; Türkçelerini burada veriyoruz: «Ölü katil, kucaklamaya kalkışmalı mıdır/ saldırısının kurbanını, şimdi kaçınılmaz olarak yüzyüze gelince? /Nesnelerin ruhları var mıdır? Ya da yok mu olacaklardır/ Büyük tapınaklar gibi, toprak yığınına dönüşen Tanagra gibi?»

Tanagra, antik bir Yunan kentidir. —Çev.

'Tanagra' sözcüğünün son hecesiyle 'dust' sözcüğünün son üç harfi, katilin adını oluşturuyor; onun çelimsiz hayaleti çok yakında şairimizin parlak ruhunun [125] karşısında görünecektir. 'Yalnızca bir rastlantı!' diye bağırabilir şiirden anlamayan bir okuyucu. Ama görmeye çalışsın, benim görmeye çalıştığım gibi, böyle bileşimlerden ne kadar çok sayıda oluşturmanın olanaklı ve olası olduğunu. 'Leningrad *used* to be Petrograd?"A prig *rad* (read filinin artık kullanılmayan geçmiş zamanı) *us*?"[126]

Buraya aktardığım dört dize, öyle olağanüstü bir şey ki bilim adamı olarak sahip olduğum disiplin ve gerçeğe duyduğum saygı, bu dizeleri şiire katmaktan alıkoyabiliyor beni; yine aynı nedenlerle, şiirin uzunluğunu değiştirmemek için başka yerindeki dört dizeyi (örneğin pek zayıf olan 627.—630. dizeleri) çıkarıp atamıyorum.

Shade bu dizeleri 14 Temmuz Salı günü yazdı. O gün Gradus ne yapıyordu? Hiçbir şey. Kader bileşimi, şimdilik işleyişini durdurmuştu. Gradus'u en son, 10 Temmuz akşamı Lex'ten Cenevre'deki oteline dönerken görmüş, kendisini orada bırakmıştık.

Cenevre'deki ilk dört gününü, huzursuzluk içinde geçirdi. Eylem adamlarının gülünç bir çelişkisi vardır: çok sık olarak, uzun eylemsizlik, aylaklık dönemlerinin sıkıntılarıyla bunalırlar; çünkü bu boş zamanları başka şeylerle dolduramazlar, serüven yaratma yeteneğinden yoksun oldukları için. Az kültürlü insanların çoğu gibi Gradus, gazetelerin, broşürlerin, burun damlalarıyla ve sindirim haplarıyla birlikte gönderilen her dilden yazının doymaz bir okuyucusuydu; zihinsel açlığını yalnızca bunlarla gideriyordu; ama gözleri zayıf, tüketilecek yerel haberler de sınırlı olduğundan, yol kıyısındaki kahvehanelerin miskinliğine sığınıyor ya da uykuda çözüm arıyordu.

Uyumadan, tembel tembel oturan krallar, kendisinden çok daha mutluydular; zengin, korkunç hayalgüçleriyle yoğun hazlar, coşturucu acılar üretiyorlardı taraçanın parmaklığından akşam vakti, aşağıdaki gölden ve ışıklardan, akşam kızıllığında koyu kayısı rengine bürünen uzak dağların görünüşlerinden, soluk mürekkep renkli doruktaki çam ağaçlarından, ve gidemediği için büsbütün özlediği ıssız, hüzünlü kıyı

(125) «Ruh» anlamındaki «spirit» sözcüğünün «zekâ, duyarlık» anlamları da vardır. Buna göre katil, şairin kendi hayalinde yarattığı bir imge olabilir (mi?). —Çev.

(126) Kinbote'nin «Gradus» sözcüğünü elde etmeye çalıştığı bu tümcelerin Türkçeleri: «Leningrad eskiden Petrograd mıydı?» , «Kendini beğenmiş adam bizi okudu mu?» —Çev.

boyunca suların oluşturduğu kırmızı ve yeşil fırfırlardan. Ah, benim tatlı Boscobel'im! O güzel ve korkunç anılar, o utanç, görkem, çıldırtıcı haberler ve bir yıldız ki hiçbir parti üyesi ona erişemez.

Çarşamba sabahı, hiçbir haber gelmemesine artık dayanamayan Gradus, Merkeze telgraf çekerek daha fazla beklemenin anlamsız olduğu kanısına vardığını ve bundan sonra Nice'teki Lazuli Otelinde kalacağını bildirdi.

597.—608. Dizeler : düşünceler, tek tek çağıracağımız

Okurlar bu bölümü, bir önceki açıklamada verdiğimiz olağanüstü dizelerle birlikte değerlendirmelidirler; çünkü yalnızca bir hafta sonra 'kral ellerimiz' *toprak yığınına dönüşen Tanagra'ya* kavuşmuş olacaklardır, gerçek yaşamda, gerçek ölümde.

Kaçmasaydı, II. Charles'ımız idam edilirdi; sarayla Rippleson Mağaraları arasında yakalansaydı kesinlikle böyle olacaktı; ama kral, saraydan kaçarken, arada bir kaderin kalın parmaklarını hissetmişti; Mandevil Tepesinin ıslak, eğreltiotlarıyla kaplı yamacında kayarken (149. dizeyle ilgili açıklamada görüleceği gibi) o gece, (bir bakirenin kızlığını yoklayan yaşlı, acımasız bir çobanın parmaklarını anımsatırcasına) kaderin parmaklarının, kendisini yokladığını hissetmişti; ertesi gün de, daha ürkünç bir yükseklikte, sarhoş edici maviliklerde, o dağcı tarafından bir hayaletin farkedildiği anda kral, yine hissetmişti bu parmakları. O gece birçok kez, önündeki tehlike her ne ise onu daha az sıkıntıyla atlatmak olanağını bulacağı tan vaktini beklemek zorunda kendini hisseden kral, kendini yere atıp durmuştu. (Ben, öteki Charles'ı, başka bir uzun boylu, karanlık adamı düşünüyorum.) Bu ya maddesel bir şeydi ya da sinir bozukluğunun sonucuydu; ama ben, çok iyi biliyorum ki Kral'ım eğer yakalansaydı ve kurşuna dizilmeye götürülseydi, 606.—608. dizelerde davrandığı gibi davranacaktı: küstah bir ağırbaşlılıkla çevresine bakınacak

'Aşağıla(yacaktı) (kendisinden) aşağıda olanları, alay ede(cekti)

'Kendilerini ülküye adamış budalalarla, tükür(ecekti)

'Ta gözlerine, zevk olsun diye.'

İzin verirseniz, bu önemli açıklamamı, Dawin karşıtı bir özdeyişle bitireyim: Öldüren, öldürdüğü canlıdan *her zaman* daha aşağı düzeydedir.

603. Dize : Dinleriz uzak horozların ötüşlerini

İnsan, Edsel Ford'un son şiirlerinden birindeki çarpıcı bir sahneyi anımsamaktan kendini alamıyor:

Genellikle horozun ötüşüyle, titrer bir ateş
Sabahın ve sisli otluğun içinden.

Otluk (Zembla dilinde *otluluk*); ahırın bitişiğindeki, samanların yığıldığı alandır.

609.—614. Dizeler : Kimse yardım edemez

Bu bölüm, şiirin taslağında, farklı yazılmış:

(609)'Kimse yardım edemez sürgün adama, ölümün kucağında,

Bu nemli gecede Amerika'nın sıcak
Soluğunun girdiği belirsiz mağarada:
Girişi örten kayağantaşlarından sızan renkli
Işık çubukları, arıyor onun yatağını— eski zaman büyücüleri
Aşk elmasları parlayan— hızla çekilir yaşamın suları.'

Yukarıdaki dizeler, bu notları düzenlemeye çalıştığım 'belirsiz mağara'yı (tuğlalardan örülü bir küveti olan, kütüklerle yapılmış kulübeyi) oldukça iyi canlandırıyor. Önce, yolun öbür yanından gelen şeytanca müziğin uğultusundan pek rahatsızdım; herhalde orada bir lunapark vardı (sonra turist kampı olduğu ortaya çıktı); buradan başka bir yere gitmeyi düşünüyordum, ama bana engel oldular. Şimdi oldukça sessiz bir yer; yalnızca inatçı bir rüzgar, kurumuş tellikavaklarda takırdıyor ve yeniden bir hayalet kasabaya dönüşen Cedarn'da, ne yaz budalaları var, ne de beni gözetleyecek casuslar; blucinli küçük balıkçım ise artık suyun içindeki taşının üzerinde dikilmiyor; belki de böylesi daha iyi.

615. Dize : İki dilde

İngilizce ve Zemblaca, İngilizce ve Rusça, İngilizce ve Estonyaca, İngilizce ve Litvanyaca, İngilizce ve Rusça, İngilizce ve Ukraynaca, İngilizce ve Polonyaca, İngilizce ve Çekçe, İngilizce ve Rusça, İngilizce ve Macarca, İngilizce ve Arnavutça, İngilizce ve Sırp-Hırvatça, İngilizce ve Rusça, Amerikanca ve Avrupaca.

619. Dize : yumru kökün gözünden

Sözcük oyunu filizleri (502. dizeye bakınız).

627 Dize: Üstad Starover Blue

Prof. Blue'nun izniyle olsa dahi, böyle gerçek bir kişinin, kurgusal bir ortama, ne derece istekli ve gönüllü olursa olsun, sokulması, üstelik bu kurguyla uyum sağlayacak bir dönüşüme uğratılması, zevksiz bir sanat oyunu olarak insanı yadırgatıyor; çünkü öbür gerçek kişiler, ailenin üyelerini saymazsak, şiirde takma adlarla yer alıyorlar.

Çok çarpıcı bir ad: Maviliğin üstündeki yıldız[127], bir gökbilimciye pek uygun düşüyor; aslında ne adının, ne de soyadının göksellikle ilgisi var.[128] Adı, dedesinden geliyor; bir Rus *starover*'i yani (bölücü bir mezhep üyesi) İlk İnanan olan dedesinin adı Sinyavin'dir; bu ad, Rusça, *siniy* (mavi) sözcüğünden türetilmiştir. Sinyavin, Saratov'dan Seattle'a göç etmiş, orada bir oğul sahibi olmuştu; bu oğul, sonradan adını Blue olarak değiştirmiş, Stella Lazurçik'le evlenmişti; bu kadın, Amerikalılaşmış bir Slavdı. Böyle ürer gider. Dürüst Starover Blue, Shade tarafından şaka yollu kendisine bağışlanan ünvanı duysa şaşardı belki de. Bu satırların yazarı, eski dostlarından olan bu ilginç kişiye burada küçük bir övgü sunmaktan kendini alamayacak; kampüste herkes ona hayrandı, eğlenceye pek düşkün oluşundan dolayı öğrenciler kendisine Albay Starbottle[129] adını takmışlardı. Aslında, şairimizin çevresinde başka üstad kişiler vardı, örneğin yetkin bir öğretim üyesi olan Zembla'lı Oscar Nattochdag.

629. Dize : Hayvanların kaderi

Bunun yukarısına şair,başka bir şey yazmış, sonra çizmiş:

'Delilerin kaderi'

Delilerin ruhlarının ne olacağı konusunu inceleyen birçok Zemblalı tanrıbilimcinin genel kanısı: iyice bozulmuş, en deli bir akılda bile, ölümden sonra varlığını sürdüren akıllı bir temel parçacık vardır ki birdenbire sanki patlar, sağlıklı ve zafer sevinciyle dolu kahkaha tufanına dönüşür, ürkek budalaların ve düzen meraklısı dangalakların dünyası çok gerilerde kaybolduğunda. Ben, hiç deli görmedim; ama New Wye'da birkaç gülünç olay işittim ('Sanki Arkady'deyim' diyor Dementia, kurşuni sütuna zincirlenmiş durumda). Bir keresinde, öğrencinin biri çıldırmıştı. Üniversitenin olağanüstü dürüst, güvenilir kapıcısı bir gün, Projeksiyon Salonu'nda, kız öğrencilerden birine bir şey göstermişti; elbette, bu zor beğenen kız, o şeyin çok daha iyi örneklerini görmüştü önceden. Ama bence en çarpıcı delilik örneği, bayan H.'den dinlediğim, bir demiryolu görevlisiyle ilgili olaydı. Hurley'ler, okulun yaz tatiline girmesi dolayısıyla büyük bir parti veriyorlardı; ikinci ping-pong masamdaki eşlerimden, aynı zamanda Hurley'lerin dostu olan biri beni oraya götürdü; şairimin bir şeyler

(127) «Starover Blue». —Çev.

(128) «Göksellik», tanrısallık anlamında kullanılıyor. —Çev.

(129) «Yıldız şişe.» Ayyaşın biri olduğu söylenmek isteniyor. —Çev.

okuyacağını öğrendiğim için gitmek istiyordum partiye; bu şiirin benim Zembla'mla ilgili olabileceği düşüncesiyle kendimden geçmiştim (oysa şairin anlaşılmaz arkadaşlarından biri tarafından, anlaşılmaz bir şiir okundu yalnızca— şairim, bu yeteneksiz kişiye pek nazik davranıyordu). Bulunduğum yükseklikten kendimi kalabalığın içinde 'kaybolmuş' hissetmeyeceğimi, ama H.'lerin evinde fazla kişiyi tanımadığımın da bir gerçek olduğunu söylersem, okuyucular anlayacaklardır. Yüzümde bir gülümseme, elimde kokteyl kadehi, kalabalığın içinde dönüp dururken, uzaktan, yanyana iki koltukta sırtları bana dönük oturan şairimle bayan H.'yi farkettim. Arkalarına iyice yaklaştığım sırada Shade, kadının bir düşüncesine karşı çıkmaktaydı:

'Yanlış bir nitelendirme bu. Bir insan, tekdüze ve mutsuz geçmişini bilinçli olarak üzerinden sıyırıp atar, onun yerine, kendi yarattığı görkemli bir geçmişi kuşanırsa, böyle bir nitelemeden uzak tutulmalıdır. Bu yalnızca, sol elle yeni bir sayfa çevirmek demektir.'

Arkadaşımın başına elimle hafifçe vurdum, Eberthella H.'yi başımla selamladım. Şair, bana dalgın gözleriyle bakıyordu. Bayan H. şöyle konuştu:

'Bize yardım edin, Bay Kinbote. Biliyorsunuz, Exton tren istasyonunda yaşlı bir adam çalışıyordu; adı her neyse, bu kişi, kendisini Tanrı sanıyor, trenleri, istediği gibi yönlendiriyordu; bence o, yaptıklarına göre, delinin biriydi; ama John onun, kendisi gibi, şair olduğunu söylüyor.'

'Bir bakıma, hepimiz şairiz, hanımefendi,' diye yanıtladım, sonra dişlerinin arasında piposuyla arkadaşımın, iki elini gövdesinin değişik yerlerine vurduğunu görünce kendisine yanan bir kibrit sundum.

Bu notun başında aktardığım tatsız varyantın, üzerinde durulmaya değer olduğunu pek sanmıyorum; aslında, IPH'nın çalışmalarıyla ilgili bölüm, eğer ağır yürüyen vezni bir ayak kısa tutulsaydı, Hudibrastik[130] bir özellik kazanacaktı.

662. Dize : Kim bu atlı, geceyarısı rüzgarda?

Bu dize, aslında bütün bölüm (653.—664. dizeler), Goethe'nin ünlü bir şiirine göndermedir; sözkonusu şiir, perili kızılağaç ormanında oturan ve çocukları ölüm ülkesine götüren ihtiyar cinin, ge-

(130) Solgun Ateş'in dizeleri, on hecelidir. Hudibrastik şiir, on yedinci yüzyılda Samuel Butler'in sekiz heceli dizelerle oluşturduğu alaylı bir şiir olan Hudibras'a benzeyen şiir demektir (sekiz heceli dizelerle oluşturulmuş alaylı şiir).

cikmiş bir yolcunun tatlı oğluna duyduğu aşkı anlatır. Ortasında üç hece ölçüsü uygulanmış olan bu balladın kesik ritmini Shade, kendisinin farklı vezindeki şiirine aktarabilmek için ustaca bir yöntem kullanmış olsa bile, yeteri kadar hayranlık uyandırıcı değil bu:

(662) Kim bu atlı, geceyarısı rüzgarda?
(663) .....
(664) ..... Babadır, yanında çocuğuyla.

Goethe'nin şiirinin bu ilk iki dizesi, benim dilimde olağanüstü zengin uyaklarla (Fransızcada da: vent-enfant)[131] en güzel ve aslına uygun biçimde beliriyor:

Ret wóren ok spóz on nátt ut vétt?
Éto est vótchez ut míd ik détt.

Başka bir gerçeküstü[132] uygulayıcı,[133] Zembla'nın son kralı; özgürlüğüne kavuşma serüveninde, karanlık dağda önüne çıkan eğreltiotlarının oluşturduğu engeli aşarken, yukarıdaki dizeleri hem Zemblaca, hem Almanca yineleyip durmuştu kendi kendine, yorgunluğun ve kaygının rastlantısal olarak vuran davul tokmaklarının eşliğinde.

671.—672. Dizeler : Vahşi Denizatı

Browning'in 'Son Düşesim' yapıtına bakınız.

Bakınız ona ve bir denemeler derlemesini ya da şiir kitabını — ya da uzun bir şiiri, yazık ki— geçmişin az ya da çok tanınmış bir şiir yapıtından aşırılan sözcüklerle adlandırma biçiminde yaygınlaşan uygulamayı kınayınız. Böyle adlar, belki iyi şaraplara ya da tombul lüks fahişelere uygun düşen bir çekiciliğe sahiptirler ama sanat konusunda yeteneksizliğin göstergesidirler, çünkü sanatçının hayalgücünü değil de okuryazarlığın kopyacılığını gerektirirler ve yeteneksiz kişinin omuzlarına iyi söz seçmenin sorumluluğunu yıkarlar; çünkü *Yazdönümü Gecesi Düşü*'nün ya da *Romeo ile Juliet*'in ya da *Sonnet'ler*'in[134] sayfaları arasından geçmek ve sözcük seçmek olanağı vardır.

---

(131) «vent-enfant»; rüzgar—çocuk. —Çev.

(132) Bu biçimde karşıladığımız «fabulous» sözcüğü «hayal ürünü» anlamına geldiği gibi «olağanüstü, eşsiz» anlamlarına da gelir; bunlardan birini kullanarak okurları yönlendirmekten kaçındık.—Çev.

(133) Bu sözcükle karşıladığımız «ruler» sözcüğünün «yönetici, kral» anlamını da dikkate almak gerekmektedir. «Uygulayıcı» anlamı, kralın, Shade gibi, Goethe'nin dizelerini kendi diline aktardığını vurguluyor. —Çev.

(134) Shakespeare'in yapıtları. —Çev.

678. Dize : Fransızca'ya

Bu çevirilerin iki tanesini içeren *Nouvelle Revue Canadienne* dergisinin Ağustos sayısı, Üniversite Kasabası'ndaki kitapçılara Temmuzun son haftasında geldi; üzüntünün ve kafa karışıklığının yoğun olduğu bir zamandı; bu yüzden cep defterimdeki eleştiri notlarını Sybil Shade'e göstermeme iyi yürekliliğim engel oldu.

Karısı öldükten sonra Donne'ın yazdığı Kutsal Sonnet X'un şu dizelerine bakalım:

'Ölüm gururlanma, desteler de sana bazıları
'Güçlü ve Ürkünç; hiç de öyle değilsin'

Sybil'in yaptığı Fransızca çeviri:

'Ne soit pas fière, Mort! Quoique certains te disent
'Et puissante et terrible, ah, Mort, tu ne l'es pas'

Çevirinin ikinci dizesinde, duraklamayı güçlendirme amacıyla fazladan konmuş olan ünlemeyi [135] görünce insan, 'vah vah' demekten kendini alamıyor.

Ayrıca, şiirin aslında, bu dizeyle onu izleyen dizenin uyakları (değilsin—bozgun), Fransızca çeviride *pas—bas* biçiminde uyak bulma şansını vermiştir çevirmene; ama, yine Fransızca çeviride 1. ve 4. dizelerin uyakları (disent-prise) hiç de uygun değil, çünkü görsellik kuralının çiğnenmesi olanaksızdı.

Yalnız 'kadere' ve 'rastlantıya' değil, aynı zamanda *bize* ('krallara ve gözükara insanlara') bağlı olan Ölüm'ün yüzüne karşı, St Paul papazı Dean'in söylediği sert sözlerin bu Kanada çevirisindeki gafları ve bulanıklıkları tümüyle sergileyecek kadar boş yer bulamam burada.

Öbür şiir, yani Andrew Marvell'in 'Kır Perisi, Doğurduğu Yavru Geyiğin Ölüsü Başında' şiiri, Fransızca'ya dökülemeyecek denli çetin bir metin sayılır. Donne'ın şiirini çevirirken bayan Irondell, İngilizce dizelerin beş ayaklı veznini Fransız alexandrinc'lerine[136] dönüştürmekte çok başarılı olsa bile; ikinci çeviride, Marvell'in sekiz heceye sığdırdığını dokuz heceye sığdırmayı yeğleme zorunluluğunu neden duyduğunu anlamıyorum. Şu dizeleri ele alalım:

'Pek ilgilenmeden benim acılarımla [erkek geyik]
'Yavrusunu bıraktı bana, ama kendi yüreğini aldı gitti'

---

(135) Dizenin İngilizce aslında bulunmayan 'ah, ölüm' (ah, Mort) ünlemesini görünce insan üzülüyor; ama Sybil'in beceriksizliğine! —Çev.

(136) «Alexandrine», 6 ayak ölçüsüyle yazılmış dize; 3. ayaktan sonra duraklama vardır. —Çev.

Fransızca çevirisi şöyle olmuş:

'Et se moquant bien de ma doulcur
'Me laissa son faon, mais pris son coeur'

Yazık ki çevirmen, vezninin rahmi daha geniş olduğu halde, yavru Fransız geyiğin uzun bacaklarını içeride tutamamakta ve 'pek ilgilenmeden' değil, 'sans le moindre égard pour' (hiç ilgilenmeden) ancak bu kadarını başarabilmektedir.

Daha ileride, şu dizeler:

'Senin aşkın, çok daha iyiydi
'Yalancı, acımasız insanın aşkından'

Sözcüğü sözcüğüne doğru olarak, şöyle çevrilmiş:

'Que ton amour était fort meilleur
'Qu'amour d'homme cruel et trompeur'

Gelgelelim, bu çeviri, öyle sanıldığı gibi, İngilizce dizelerin içerdiği asıl anlamı tam olarak taşımamaktadır. Çok güzel olan son dizeler:

'Uzun zaman yaşasaydı
'Zambaksız kalırdı, güllerin içinde'

Bunların Fransızca çevirisinde, hanımefendi, dilbilgisi yanlışlığı yaptığı gibi, dur işaretine aldırmayıp hızla geçmektedir:

'Il aurait été, s'il eut longtemps
'Vécu, Iys dehors, roses dedans.'

Büyük usta Conmal'in 'aynanın dili' diye nitelendirdiği bizim büyülü Zembla dilimizde, yukarıdaki dizeler, benzersiz bir güzellikte yansıtılabilmektedir!

'Id wodo bin, war id lev lan,
'Indran iz lil ut roznitran.'

680. Dize : Lolita

Amerika'da büyük kasırgalara dişi adları verilmiştir. Bunun nedeni, kasırgaları, sinirli kızlara ve cadalozlara benzetmekten çok, yaygın meslek uygulamalarıdır. Buna göre, herhangi bir makine, onu kullanmayı sevenin gözünde dişidir; ateş ('solgun' bile olsa), ateşçinin karşısında dişidir; su, tutkulu bir muslukçu için dişidir. Şairimizin, 1958'de tanık olduğu kasırgaya, az kullanılan (bazan da papağanlara takılan) ispanyolca bir adı niçin verdiği, niçin Linda ya da Lois demediği anlaşılamamaktadır.

681. Dize : hüzünlü Ruslar casus oldular

Bu hüzün, metafiziksel ya da ırksal bir nedene bağlı değildir. Aşırılar yönetimi altındaki Zemblalıların ve Sovyet yönetimi altındaki Rusların özelliği olan o korkunç karışımın, yani tıkanmış milliyetçilikle, taşralılara özgü aşağılık duygusunun bileşiminin dışa vurumudur bu hüzün. Çağdaş Rusya'da düşünceler, standart olarak üretilirler, sabit renktedirler; en küçük bir farka bile izin yoktur, boşluklar duvarlarla kapatılmıştır ve çizgideki eğrilikler, hoyratça basılarak düzeltilmiştir.

Yine de, bütün Ruslar hüzünlü değildir; Zembla Krallık Tacının mücevherlerini buldurmak için yeni hükümetimizin Moskova'dan getirttiği iki genç uzman, çok neşeli insanlar olup çıktılar. Hazine Yöneticisi Baron Bland'in, Kuzey Kulesi'nden atlamadan ya da düşmeden önce bu mücevherleri saklamayı başardığını düşünen Aşırılar, yanılmıyorlardı; ama Baron'un bu işte birisinin yardımından yararlandığını bilmiyorlardı; ayrıca, ak saçlı nazik Bland'ın ölmeden önce hiç ayrılmadığı sarayda mücevherlerin bulunacağını sanmakla yanılıyorlardı. Bağışlayacağınızı umduğum bir hoşnutlukla şunu da bildiriyorum: mücevherler, Zembla'nın çok farklı, hemen hiç akla gelmeyecek bir köşesine saklanmışlardı, bugün de orada duruyorlar.

Daha önceki (130. dizeyle ilgili) bir açıklamamda, okuyucular bu hazine avcılarını bir an işbaşında görmüşlerdi. Kralın kaçışından ve gizli geçidin çok geç olarak ortaya çıkarılmasından sonra bu kişiler, sistemli kazılarının sonucunda sarayı petek gibi delik deşik ettiler, yer yer de yıktılar; odalardan birinin duvarı devrilince burada kimsenin aklına gelmeyen bir oyuk olduğu anlaşıldı; içinde antika bronz bir tuzlukla, Kral Wigber'in şarap içtiği boynuz vardı; ama ne yaparsanız yapın, bizim tacımızı, gerdanlığımızı, asamızı ele geçiremezsiniz.

Bütün bunlar, tanrısal oyunun işleyişinden, kader öyküsünün değişmez sonucundan başka bir şey değildir ve iki Sovyet uzmanın yeteneğinden kuşkulandıracak biçimde yorumlanmamalıdır— hem bu uzmanlar daha sonra başka bir işte büyük bir başarı göstereceklerdir (747. dizeyle ilgili açıklamaya bakınız). Adları Andronnikov ve Niagarin'di (takma ad olabilir). Bu iki arkadaştan daha sevimli, daha düzgün görünümlü bir çift insanı balmumu heykeller arasında bile zor buluruz. Herkes onların özenle traşlanmış çenelerine, basit yüz ifadelerine, dalgalı saçlarına, kusursuz dişlerine hayrandı. Uzun boylu, yakışıklı Andronnikov, pek seyrek gülümserdi; ama gözlerinin çev-

resindeki kırık çizgiler, sonsuz bir humor taşırdı; o sırada biçimli burundeliklerinin yanlarından inen iki çizgi, kahraman pilotları ve kafaları çelenkli yiğitleri çağrıştırırdı. Öte yandan Niagarin, arkadaşından daha kısaydı, daha etine dolgundu, ama oldukça erkeksi yüz çizgilerine sahipti; fırsatı geldikçe, saklanacak bir şey gören izcibaşlarını ya da televizyon şakalarına kendilerini kaptıran o beyefendileri anımsatırcasına, kocaman bir oğlan gülümsemesi çakıverirdi yüzünde.

Bu parlak Sovyet uzmanlarının avluda koşuşturmalarını ve kirece bulanmış, kocaman, şişkin (böyle bir ortamda öylesine büyük ve kel görünen) bir futbol topunu tekmelemelerini seyretmenin tadına doyum olmazdı. Andronnikov ayağının ucunda onu belki on kez oynattıktan sonra kuvvetli bir vuruşla, roket gibi gönderiyordu hüzünlü, şaşkın, ağarmış, suçsuz göğe doğru; Niagarin ise usta bir Dinamo kalecisinin hareketlerini iyi taklit ediyordu. İkisi de, mutfaktaki oğlanlara Rus karamelaları dağıtırlardı; akşamları, kızarmakta olan gökyüzünde belirginleşen çizgileriyle bu gençler, siperlerin üzerinde, duygulu asker düetleri söylemeye başladıklarında, şehvetli köy kızları, böğürtlenlerin kapladığı patikalar boyunca sürünerek siperlerin dibine yaklaşırlardı. Niagarin'in dokunaklı bir tenor sesi, Andronnikov'unsa güçlü bir bariton sesi vardı ve o sırada ikisi de zarif uzun çizmelerle yumuşak deriden giysilere bürünmüş olurlardı; sırtını dönen gökyüzü, havasal omurgasını gösterirdi.

Niagarin, bir süre Kanada'da bulunduğu için İngilizce ve Fransızca konuşabiliyordu; Andronnikov biraz Almanca'dan anlıyordu. Tanıdıkları Küçük Zemblalının adını o gülünç Rus vurgulamasıyla, yani sesli harfleri, yabancı dil öğretircesine dolgun seslendirerek söylüyorlardı. Zembla töreni alayı, bu uzmanların yürüyüş biçimini örnek almıştı; benim sevgili Odonello'm, onların yürüyüşüne öykünme tutkusunu yenemediği bir gün, komutandan kötü bir azar işitmişti: İki Rus, biraz kasıntılı bir havayla yürürdü, üstelik gözle görülür biçimde ikisi de çarpık bacaklıydı.

Benim çocukluk yıllarımda, Zembla sarayında Rusya'nın saygınlığı vardı; ama çok farklı bir Rusya'ydı o; tiranlardan ve kültürsüzlerden, adaletsizlikten ve işkenceden nefret eden bir Rusya; soylu hanımefendilerin ve beylerin, özgür bırakılmış tutkuların Rusyası. Sevgili Charles bile damarlarındaki azıcık Rus kanıyla övünebiliyordu. Orta Çağ'da, dedelerinden ikisi, Novgorod'lu prenseslerle ev-

lenmişlerdi. Geçmişteki ninelerinden Kraliçe Yaruga (1799-1800 yıllarının kraliçesi), yarı Rustu; birçok tarihçinin kanısına göre, Yaruga'nın tek çocuğu olan Igor, kesinlikle sonuncu Uran'ın (1798-1799 dönemi kralının) oğlu değildi, Kraliçenin sevgilisi Rus serüvenci Hodinski'den olmaydı; Yaruga'nın dalkavuğu (goliart) ve yetenekli bir şair olan Hodinski, söylendiğine göre, sevişmekten artakalan bir zamanında, herkesin adı bilinmeyen bir on ikinci yüzyıl ozanı tarafından yaratıldığını sandığı bir *chanson de geste*[137] uydurmuştu kafasından.

682. Dize : Lang

Çağdaş bir Fra Pandolf olmalı. Shade'in evinde böyle bir resim gördüğümü anımsamıyorum. Acaba şairin kafasında bir fotoğraf mı var? Hem piyanonun üzerinde, hem de Shade'in çalışma odasında bir fotoğraf portre dururdu. Hanımefendi benim ısrarlı sorularıma yanıt vermeye tenezzül etseydi hem Shade'in, hem onun arkadaşının okurlarına iyilikte bulunmuş olacaktı.

691. Dize : baskın

Joln Shade'in kalp krizi (17 Ekim 1958), kılık değiştirmiş kralın Amerika'ya varışıyla çakışıyor; paraşütle atlamıştı kral, kiralık bir uçaktan; gerçek bir sığırcık kuşu olmayan Baltimore[138] yakınlarında, saman nezlesi yapan, çiçekli yüksek otlarla kaplı bir yere inmişti. Her şey çok iyi zamanlanmıştı; kral, alışkın olmadığı Fransız paraşütüyle uğraşmaktayken, Sylvia O'Donnel'in şatosundan yola çıkmış olan Rolls-Royce, caddeden saparak yaklaşıyordu; arabanın şişman tekerlekleri, hoşnutsuzluğunu belirtmek istercesine zıplıyor, parlak siyah gövdesi ağır ağır ilerliyordu. Yararlı bir ulaşım biçimi olmaktan çok duygusallığın verdiği bir alışkanlık olan bu paraşütle atlama olayını ayrıntılarıyla anlatmak isterdim ama *Solgun Ateş*'le ilgili notlarım için pek de gerekli değil. Güvenilir bir kişi olan yaşlı İngiliz şoför, kötü katlanmış koca paraşütü canla başla bagaja tıkmaya çalışırken ben, ondan aldığım bir açılır-kapanır sandalyeye oturmuştum; arabanın büfesinden çıkarıp sunduğu viskiyi yudumlarken (Amerika'ya geldiğinde Chateaubriand'ı hayran bırakan sarı ve kestanerengi kelebekler girdabının ortasında, ağustosböceklerinin alkış sesleri altında) *The New York Times*'taki bir yazıya gözgezdiriyordum; bu, 'ünlü şair'in hastaneye yatırıldığı konusunda New Wye'dan alınan bir haber olup sa-

(137) Kahramanlık şiiri. —Çev.

(138) «Baltimore» aynı zamanda, bir tür sığırcık kuşu anlamına gelir. —Çev.

tırların altı, Sylvia tarafından kırmızı kalemle kuvvetlice ve okunmayı önleyecek kadar kötü çizilmişti. Karşılaşmak için can attığım, bu en sevdiğim Amerikalı şair, o anda hissettiğim gibi, bahar gelmeden çok önce ölecekti. Ama çaresiz bir üzüntüyle aklın omuz silkmesinden çok, bir hayalkırıklığıydı bana egemen olan; gazeteyi attım; ve , burnumdaki tıkanıklığa karşın, sağlık durumumdan hoşnut bir tavırla çevreyi seyrettim. Otlarla kaplı alanın ilerisinde çimenlik, geniş basamaklar halinde yükseliyordu, renk renk fidanlıklara doğru; onların yukarısında, şatonun beyaz yüzü seçilebiliyor, bulutlar maviliklere karışıp eriyordu. Birden aksırdım, bir daha aksırdım. Şoför Kingsley, bana bir içki daha getirdi ama kabul etmedim, demokratik bir hareketle ön koltuğa oturarak ona eşlik ettim. Sylvia hastalanmış yatıyordu; Afrika'nın özel bir bölgesine geziye başlamadan önce kendisine yapılan özel bir iğneden dolayı rahatsızlanmıştı. Hatırını sorduğumda, And'ların olağanüstü güzellikte olduğunu söyledi, mırıldanırcasına; sonra daha gevşek bir sesle, adı çıkmış bir kadın oyuncu hakkında sorular sormaya başladı, oğlunun bu kadınla yasadışı ilişki içinde olduğu dedikodusu dolaşıyordu ortalıkta. Ben, Odon'un, o kadınla evlenmeyeceği konusunda bana söz verdiğini belirttim. Uçak yolculuğumun nasıl geçtiğini sordu, sonra bronz bir çanı çaldı. Sylvia'cık! Sarhoş olduğu zaman hoş görülebilen, tavırlarındaki anlaşılmazlık, davranışlarındaki gevşeklik, biraz onun yaradılışından, biraz da yetişme biçiminden kaynaklanıyordu; Fleur de Fyler'de de görülen bu gevşekliği Sylvia, geveze kuklası tarafından sözü kesilen bir vantrologu anımsatan ağır bir konuşma tarzıyla birleştirmeyi başarmıştı. Değişmez Sylvia! Otuz yıl boyunca, çeşitli zamanlarda, çeşitli saraylarda, aynı kısa, düz, ceviz renkli saçları, aynı açık mavi çocuksu gözleri, aynı anlamsız gülümsemeyi, aynı zarif uzun bacakları, aynı duraksamalı ince hareketleri görmüşümdür.

İçeriye meyve ve içkiyle donatılmış bir tepsi getirildi, bir *jeune beauté* [139] tarafından, sevgili Marcel'in[140] dediği gibi, ayrıca, Afrika'yla ilgili yazılarında siyah afacanların saten gibi tenlerini tutkuyla öven bir başka yazarı, yani Parlak Gide'i burada anımsamazlık etmeyelim.

---

(139) «jeune beauté», genç ve güzel insan. —Çev.

(140) Marcel (Proust) ve bir satır aşağıda anılan «Parlak Gide» (André Gide) eşcinsellerdir. —Çev.

Sylvia, Wordsmith Üniversitesi'nin yönetim yetkilisiydi (mütevelli); aslında, bana oradaki tuhaf okutmanlık görevimi ayarlamaktan sorumlu tutulacak tek kişiydi. Dedi ki: 'En parlak yıldızımızla karşılaşma fırsatını az kalsın yitiriyordunuz. Üniversiteye az önce telefon ettim— evet, şu tabureyi alın— sağlık durumu şimdi çok daha iyi. Bu maskana meyvesinden de alın, sizin için getirttim, ama az önceki uşak yabancıdır, Majesteleri her yerde artık çok dikkatli olmalıdırlar. Yeni durumunuzu seveceğinizden kuşku duymuyorum; her ne kadar, Zembla dilini öğrenmek isteyen insanlar çıkacak mı, bunu neden öğrenmek istesinler diye merak ediyorsam da. Disa'nın buraya gelmesi iyi olur. Sizin için, buraların en güzel evi olarak bilinen bir yer kiraladım, Shade'lerin evinin yanında.'

Sylvia, onları pek az tanıyordu ama şair hakkında 'Amerika'daki rektörler arasında Latince bilen birkaç rektörden biri' olan Billy Reading'den çok hoş öyküler dinlemişti. Bu dağınık, dalgın, kötü giyimli ama etkileyici adamla Washinton'da iki hafta sonra tanışma onurunu elde ettim; tam bir beyefendi olan Reading'in beyni kitaplık gibiydi, tartışma salonu değil. Ertesi gün Sylvia uçakla bir yerlere gitti; ama ben bir süre burada kaldım serüvenlerime ara vererek, hayaller kurdum, okudum, notlar aldım, iki sevimli bayanla ve onların utangaç küçük seyisleriyle birlikte at sürerek kırların güzelliğini seyrettim. Hoşlandığım bir yerden ayrılırken içimi bir duygu kaplar: sanki bir siyah, tatlı şarap şişesinin sıkı tıpası açılmıştır; ondan sonra siz, yeni bağlara ve fetihlere doğru yola çıkarsınız. New York ve Washington'daki kitabevlerini gezerek, Noel kutlamaları için Florida'ya uçakla giderek iki zevkli ay geçirdim. Yeni Arcady'me doğru yola çıkmaya hazır olduğumda, şaire nazik bir not göndermemin hem bir incelik, hem bir ödev olduğu kanısına vardım: sağlığına kavuştuğu için onu kutladıktan sonra, çok ateşli bir hayranının , Şubat ayının girmesiyle kendisine komşu olmaya başlayacağı konusunda şaka yollu 'uyardım.' Hiçbir yanıt alamadım, bu nazik hareketim daha sonraları da anımsanmadı; sanırım mektubum, birçok 'hayran' mektubu arasında kaybolup gitti; yine de, Sylvia ya da bir başkası, Shade'lere, benim gelişimi haber vermiş olabilir.

Şairin sağlığı çok çabuk düzeldi; kalbinde bir rahatsızlık olsaydı, böyle bir iyileşme mucize olurdu. Ama yoktu; şairlerin sinirleri, bazan oyun oynarlarsa da sağlığın ritmine hızla kavuşabilmektedirler; çok geçmeden John Shade, oval bir masanın başındaki koltuğunda otu-

rarak, sekiz dindar genç adama, kötürüm bir kadına, sekiz kız öğrenciye en sevdiği şair olan Pope'tan söz etmeye başladı yeniden. Yürüyüşe çıkmak gibi alışkanlıklarını azaltması, kendisinden istenmemişti; ama ben bu değerli ihtiyarın, ilkel bahçe aletlerini kullanırken ya da çağlayana doğru çıkan bir Japon balığı gibi üniversitenin iç merdivenlerinden yukarı çırpınırcasına tırmanırken soluğunun kesilmesinden, yürek çarpıntısı geçirdiğini anlamış, soğuk ter döktüğünü görmüştüm. Şunu da ekleyeyim: Okuyucular, o yetenekli doktora ilgili bölümü ne fazla ciddiye almalı, ne de sözcüğü sözcüğüne doğru kabul etmelidir; öyle yetenekli bir doktor ki, benim de tanık olduğum gibi, bir keresinde nevraljiyi beyin sertleşmesiyle karıştırmıştı. Shade'in söylediklerinden anladığıma göre, en ufak bir ivedi ameliyat yapılmamış, yüreğe masaj da uygulanmamıştı; yüreği kan pompalamayı durdurmuştu belki ama bir an için ve yüzeysel olarak. Kuşkusuz, bütün bunlar, 691.—697. dizelerin destansı güzelliğini yok edemez.

697. Dize : Son durak

Gradus, 15 Temmuz 1959 günü, öğleden sonra Côte d'Azur havalimanına indi. İçindeki sıkıntıya karşın, görkemli kamyonların, çevik motosikletlerin, her ulustan özel arabaların seline hayran kalmaktan kendini alamadı. Havanın aşırı sıcaklığıyla denizin kör edici maviliğini sevmedi. Lazuli Oteli'nde, İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce veremli bir Bosna'lı eylemciyle bir hafta kalmıştı; o zamanlar kesintisiz bir sessizlikle çevrilmiş olan otelin şimdi karşısında bulunan yapı makinesinin çıkardığı öğütme ve vurma sesleriyle, birbirini kesen caddelerde akan araçların dinmez gürültüsü, Gradus için hoş bir sürpriz oldu; kafasını sorunlardan uzak tutacak ufak gürültülere bayılırdı; yapı makinesinin temizliğini yapan kadının özür dilemesi üzerine, ona söylediği gibi 'ça distrait.'(141)

Dalgın dalgın ellerini yıkadıktan sonra dışarıya çıktı; çarpık omurgasından aşağı, ateşi yükselmişcesine, heyecan ürpertileri iniyordu. İki caddenin kesiştiği noktada, bir kahvehanedeki masalardan birinde, fahişe olduğu besbelli bir kadınla birlikte oturan koyu yeşil ceketli bir adam, yüzüne kapadığı avuçlarının arasından boğulmuş aksırıklarının sesini yaydı ortalığa, ama elleriyle yüzünü maskelemeyi sürdürdü; ikinci aksırık nöbetini bekleme numarası yapıyordu. Gradus, rıhtımın

(141) Bu (gürültüler) kendisini oyalıyordu. —Çev.

kuzey kıyısı boyunca yürümeye başladı. Bir hediyelik eşya dükkanının vitrini önünde bir an durakladıktan sonra içeri girdi, mor camdan yapılmış ufak bir suaygırının fiyatını sordu, çıkarken Nice ve çevresini gösteren bir harita satın aldı. Gambetta Sokağında taksi durağına doğru yürürken gözüne iki genç turist ilişti; çiğ renklere bulanmış gömlekleri terden lekelenmişti; hem sıcağın hem de güneşte fazla gezmenin etkisiyle yüzleri ve boyunları, parıltılı bir pembe renk almıştı; ipek astarlı, çift düğmeli siyah ceketlerini özenle katlayıp kollarında taşıyorlar ama bizim hafiyeye doğru bakmıyorlardı; yine de Gradus, tüm dalgınlığına karşın, kendisine bu adamların sürtünerek geçişi sırasında, tanıyacak gibi olduğu bir şeyin dalgalandığını hissetti. Turistler, Gradus'un yurtdışındaki varlığından haberli olmadıkları gibi, onun üstlendiği ilginç görev hakkında da bir şey bilmiyorlardı; aslında, Gradus'un Cenevre'de değil Nice'de bulunduğu, hem kendisinin hem de bu iki adamın amirleri olan kişiler tarafından ancak birkaç dakika önce farkedilmişti. Gradus'a, yapacağı araştırmalarda, o iki Sovyet sporcunun, Andronnikov'la Niagarin'in yardım edeceği de bildirilmemişti (Gradus onlarla, daha önce birkaç kez, Onhava Otelinin bahçesinde kırık bir penceree cam takıldığı sırada, sonra yeni yönetim adına eski krallık seralarından birinde ince Rippleson camları denenirken karşılaşmıştı.) Ama eski bir Cadillac'ın arka koltuğuna kısa bacaklı adamların becerebileceği tedbirli bir büzülmeyle otururken Gradus, tanıma ipinin ucunu yitiriverdi; şoföre, Pellos ile Türk Burnu arasındaki bir lokantaya gitmek istediğini söyledi. Adamımız neyi umuyor, neyi amaçlıyordu? Kestirmek güç.Acaba yalnızca, mersinlerin ve zakkumların arasından, hayalini kurmuş olduğu bir yüzme havuzuna bakmak mı istiyordu? Yoksa Gordon'un bestesinin, daha büyük ve daha güçlü eller tarafından, yeniden seslendirilişini dinlemeyi mi umuyordu? Belki de, armalardaki, kanat ve ayakları gerilmiş kartalları anımsatırcasına kol ve bacaklarını yayarak uzanıp güneşlenen, göğsündeki kıllar bile bu kartalı andıran bir deve doğru sürünerek yaklaşacaktı, elinde tabancayla. Bilmiyoruz, belki Gradus'un kendisi de bilmiyordu; ne olursa olsun, çok gereksiz bir yolculuktu bu yaptığı. Günümüzün taksi sürücüleri, eskinin berberleri kadar gevezedirler; böylece bizim talihsiz katil, daha araba kentten çıkmadan, şoförün erkek kardeşinin bahçıvan olarak Villa Disa'da çalıştığını ama şu anda orada kimsenin bulunmadığını, Kraliçenin Temmuz ayı sonunda İtalya'dan dönebileceğini öğrendi. İşleri ters gidiyordu yine.

Otelde, kendisine bir telgraf verdiler. Bunu gönderen üstleri, Cenevre'den ayrıldığı için, Danimarka diliyle, Gradus'u azarlıyorlar, yeni bir emre kadar hiçbir girişimde bulunmamasını bildiriyorlar, görevini unutmasını ve hoşuna giden şeylerle oyalanmasını öneriyorlardı. Ama Gradus'un hoşuna gidecek şeyler ne olabilirdi (kanlı düşlerin dışında)? Gidip ilginç yerleri gezmek ya da deniz kıyısında gezinmek, zevk vermiyordu ona. Uzun zamandır içmiyordu da. Konserleri sevmiyordu. Kumar alışkanlığı yoktu. Cinsel dürtüler, eskiden kendisine egemen olmuşlardı, ama artık sona ermişti bu. Karısı, bir çingenenin peşine takılarak kendisini terkettikten sonra Gradus, kaynanasıyla yasadışı bir ilişkiye girmişti; sonunda kadın, kör olduğu ve vücudu su topladığı için bir dullar bakımevine kaldırılmıştı. O günden bu yana Gradus, birkaç kez kendisini iğdiş etmeye kalkışmış, bedeninin korkunç ölçüde mikroplanması yüzünden hastaneye yatırılmıştı; artık kırk dört yaşına girmişti ve Doğanın, bu büyük üçkağıtçının, üretmemizi sağlamak için içimize soktuğu şehvetten hemen hemen tümüyle kurtulmuştu. Hoşuna gidecek şeylerle oyalanmasını öneren üstlerinin sözleri, elbette kendisini öfkelendirecekti. Sanırım bu açıklamayı daha fazla sürdüremeyeceğim.

727.—728. Dizeler : Olamaz, bay Shade... yalnızca yarım bir shade.(142)

Farklı şeylerden bileşimler oluşturma büyücülüğünde şairimizin özel bir yeteneği olduğunu gösteren başka bir güzel örnek. Ustaca düzenlenen cinas, 'shade' sözcüğünün 'nüans' anlamına ek olarak iki anlamını daha çağrıştırmaktadır. Bu dizelere göre doktor, kendinden geçen Shade'in bu sırada kimliğinin yarısını korumasının yanında, yarı hayalet haline geldiğini de öne sürmüştür. O zamanlar arkadaşımın sağlığıyla ilgilenen bu doktoru yakından tanıdığım için, kendisinin böyle bir nükte yapamayacak denli kalın kafalı olduğunu öne sürmekten çekinmeyeceğim.

741. Dize : Çiğ ışık(143)

Shade'in 698.—746. dizelerle uğraştığı sırada (16 Temmuz sabahı), Nice kentinin alaycı aydınlığıyla kışkırtıcı gürültüsünün or-

(142) Ayrıca 32 no.lu dipnotuna bakınız.—Çev.

(143) «Çiğ ışık» anlamındaki «glare», aynı zamanda «kötü bakış» anlamına gelir. 741.—742. Dizelerde «çiğ ışığı dışarının, kötülük dolu bakışları didişmelerin» anlamı vardır.—Çev.

tasında bir günü daha zorunlu bir eylemsizlik içinde geçirmekten korkan aptal Gradus, pis otelinin loş bekleme salonunda, kötü kokuları soluyarak, deri bir koltukta oturmaya ve açlık kendisini zorlayıncaya dek dışarı çıkmamaya karar verdi. Yakınındaki bir masanın üzerinde yığılı duran eski dergilere doğru ağır ağır yürüdü. Oturdu; küçük bir sessizlik heykelini andırıyordu; içini çekiyor, yanaklarını şişiriyor, sayfayı çevirmek için başparmağını yalıyor, ağzını açarak resimlere bakakalıyor, bir yazının sütunlarından aşağı inerken dudaklarını kımıldatıyordu. Sonra dergileri düzgünce masaya istifleyip koltuğuna yaslandı; birleştirdiği ellerini açıp kapayarak çeşitli sıkıntı binaları kurmakla oyalandığı sırada, yanındaki koltukta oturmakta olan bir adam, ayağa kalkıp dışarının çiğ ışığına doğru yürüdü, arkasında gazetesini bırakarak. Gradus onu kucağına çekti, açtı ve dondu kaldı gözüne çarpan bir yerel haberi okuyunca: Villa Disa'nın kapısını kırıp içeri giren hırsızlar, bir masanın çekmecesini açmışlar ve buldukları mücevher kutusundaki değerli madalyaları alıp kaçmışlardı.

İnsanın kafasını kurcalayan bir olay bu. Kendi göreviyle bir ilgisi olabilir miydi bu şüpheli hırsızlığın? Bu konuda bir şey yapması gerekiyor muydu? Merkeze bir telgraf çekse? Basit bir olayı, şifreli biçimde yazmadıkça, öz olarak ifade etmek zordu. Haberi kesip uçakla mı göndermeli? Odasında jiletle haberi kesmeye çalıştığı sırada kapıya hızlı hızlı vuruldu. Gradus, hiç beklemediği bir ziyaretçiyi aldı içeri; Gölgeler örgütünün en önemli kişilerinden olan bu adamı Gradus, onhava-onhava (uzakta, çok uzakta) sanıyordu, vahşi, fırtınalı, sisli, efsane ülke Zembla'da! Makineleşmiş çağımız, büyük bir sihirbaz; yaptığı hokkabazlıklarla, yaşlı Uzay anayı, yaşlı Zaman babayı şaşkınlıklara boğuyor!

Ziyaretçi, yeşil kadife ceketiyle, neşeli, belki de fazla neşeli görünüyordu. Kendisini kimse sevmezdi, ama kafası iyi çalışan biri olduğu belliydi. Adı, Izumrudov, Rus adını andırıyorduysa da, aslında *Umrud'lu* anlamına geliyordu; Umrud, bir Eskimo oymağıdır; bazan, kısa kürekleriyle umyak (deri kaplı kayık)'larını, ülkemizin kuzey kıyıları boyunca, zümrüt yeşili sularda ilerlettiklerini görürdük. Ziyaretçi sırıtarak yoldaş Gradus'a, gezi için gerekli tüm belgelerini yanına alıp bulabileceği ilk New York uçağına binmesi buyruğunu iletti. Doğru yeri ve doğru yolu böylesine bir kavrayış gücüyle belirlediği için, başıyla selam vererek onu kutladı. Evet, Kraliçenin yazı masasından Andron'la Niagaruşka'nın ele geçirdiği (çoğu tahvil, önemli

fotoğraflar ve şu gülünç madalyalardan oluşan) ganimetin içinde Kral'ın bir mektubu bulunmuştu; Kral, kendi adresini bildiriyordu mektupta, kimsenin aklına gelmeyecek bir adresti bu. Böyle bir şey yapmadığını bildirmek için, karşısında başarıları müjdeleyen kişinin sözünü kesen adamımızdan, önemsiz bir rolde kalmaması isteniyordu. Izumrudov, kahkahalarla sarsıla sarsıla gülmeye başladı (ölüm, insana kahkaha attırır); bir kağıt parçasına Gradus için, müşterilerinin (!) takma adını, öğretim görevlisi olduğu üniversitenin ve yerleştiği kentin adını yazdı. Hayır, bu kağıt sürekli saklanmayacaktı. Bu pusulayı gizli tutmanın tek yolu, onu ezberlemekti. Bademli kurabiye fabrikalarında kullanılan bu kağıt türü, hem kolay sindiriliyordu, hem de pek lezzetliydi. Bu eğlendirici öngörü (vizyon), daha gelişmeden, geri alındı— adamın alçaklığını kaldığı yerden sürdürmek üzere elbette. Nefret edilecek kişiler hepsi![144]

768. Dize : adres

Mektuplarımdan birinde John Shade hakkında kullandığım üstükapalı ifade, okurlarımın hoşuna gidecek sanırım; Güney Fransa'da oturan bir mektup-arkadaşıma 2 Nisan 1959 günü yazdığım bu mektubun bir örneğini saklamakla çok iyi etmişim:

«Canım; düşüncesiz davranıyorsun. Evimin adresini sana da, başkasına da vermiyorum, vermeyeceğim; senin sanmaktan hoşlandığın gibi yanıma gelmenden korktuğum için değil; mektuplar, işyeri adresime gönderilmektedir. Burada kentin dış mahallelerindeki evlerde, ağızları sokağa açık posta kutuları var; herhangi biri, bu kutuları reklamlarla doldurabilir ya da içlerindeki mektupları çalabilir (merak duygusuyla değil, anlarsın, kötü bir amaçla). Bu mektubu uçakla gönderiyorum ve ısrarla, sana Sylvia'nın verdiği adresi yineliyorum: Dr. C. Kinbote, KINBOTE (senin ve Sylvia'nın yazdığı gibi *Charles X. Kingbot Ekselansları* değil; lütfen daha dikkatli ve akıllı davran), Wordsmith Üniversitesi, New Wye, Appalachia, ABD.

«Sana kızgın değilim; ama kaygılara boğulmuşum, sinirlerim gergin. Burada, benim çatımın altında yaşayan birinin beni sevdiğine sarsılmaz inancım vardı; işte bu kişi bana hainlik etti, bende onulmaz yaralar açtı; dedelerimin çağında böyle bir şey hiç olmazdı, o dedelerim ki suçluları işkenceden geçirtirlerdi; kuşkusuz ben, hiç kimseye işkence çektirmekten yana değilim.

(144) Önceki tümcede geçen «vizyon» ve «sürdürmek» sözcükleri, romanın anlaşılmasında anahtar olacak sözcüklerdendir. —Çev.

«Burada çok korkunç soğuklar oldu; ama Tanrıya şükür, bu düzenli kuzey kışı şimdi bir güney baharına dönüşmüş bulunuyor.

«Avukatının sana söylediklerini bana açıklamaya çalışma; onun, benim avukatıma bu açıklamaları yapmasını sağla, *benim* avukatım bu sözleri bana iletecektir.

«Üniversitedeki işim, hoşuma gidiyor. Çok sevimli bir komşum var; içini çekip kaşlarını kaldırma canım, çok iyi bir beyefendi o; senin bitki albümündeki ginko meyvesi lokmasının sorumlusu gerçekten bu beyefendidir (49. dizeyle ilgili açıklamaya bir daha bak-yani okuyucular bir daha baksın demek istiyorum).(145)

«Bana bu kadar sık yazmazsan daha güvenli olacak, canım.»

782. Dize : şiiriniz

Buraya aktarmak istediğim, ama elimde bulunmayan o şiirin bulutu arkasından, bir an, Mont Blanc'ın 'mavi payandaları, güneş yağı sürünmüş kubbeleri' görünmüştü. 'Beyaz dağ', Shade'in bu son şirinde de beliriyor tema olarak; dizgi yanlışlığından dolayı şairin 'beyaz fıskiye'sine dönüşen dağ, onu düşünde gören hanımefendinin kaba söyleyişiyle bulanık bir görüntüye büründürülmüş.

802. Dize : dağ

Şairin kullandığı altmış beşinci dizin kartında yer alan 797.—809. dizeler, 18 Temmuz günbatımından 19 Temmuz tan vaktine kadar olan süre içerisinde yazılmıştır. O sabah ben, farklı iki kilisede dua ettim (New Wye'da bilinmeyen ama Zembla'da yaygın olan mezhebimdeki gibi, iki tarafta); evime doğru yürürken içimde bir yücelmişlik duygusu vardı. Tutkulu gökte tek bulut bile görülmüyordu ve yeryüzü, Tanrımız İsa'ya kavuşma özlemiyle içini çekiyordu sanki. Böyle aydınlık, üzgün sabahlarda umutlu olurdum: her şeye karşın Cennet'ten dışlanmama olanağına sahiptim, yüreğimdeki donmuş çamura ve korkuya karşın bana da kurtuluş bağışlanabilirdi. Başım önüme eğik, zavallı kiralık evime doğru çakıllı patikadan çıkarken, kulağıma Shade'in sesi geldi, hem de açık seçik; sanki hemen arkamdaydı da ağır işiten bir adamın duyacağı biçimde bağırıyordu: 'Bu gece uğra, Charlie.' Korkuyla bakındım çevreme, şaşırdım: Benden

(145) Çin'de yetişen ginko ağacının meyveleri kayısıyı andırır. Kinbote'nin sözkonusu açıklamasında, Shade'in, ginko ağacına ilişkin kısa bir şiiri var. Kısalığı yüzünden, bu şiiri, meyveden koparılmış bir lokmaya benzeten Kinbote, şairin meyveyi (ve herşeyi) bozduğunu mu söylemek istiyor? —Çev.

başka kimse yok gibiydi. Hemen telefon ettim. Shade'ler evde yoklardı; Shade'in hayranı olan, pazar günleri onun evine yemek pişirmeye gelen ve kuşkusuz şairin, karısı evde yokken, kendisiyle yatmasını sağlama fırsatı arayan iğrenç bir hayranı, gönüllü hizmetçisi olan bir yüzsüz kız, bana böyle söyledi. İki saat sonra yeniden telefon açtım; karşıma her zamanki gibi Sybil çıktı; arkadaşımın kendisiyle konuşmakta direttim (çünkü bıraktığım haberler ona ulaştırılmıyordu); telefona gelen şaire, kendisinin bahçemdeki koca kuşlardan biri gibi bağırdığını işittiğim o öğle saatinde ne yaptığı sordum, elimden geldiği kadar sakin olmaya çalışarak. Shade, pek anımsamıyordu ne yaptığını, ama bir dakika dedi, Paul (her kimse) ile golf oynamıştı ya da en azından Paul'ün, başka bir iş arkadaşıyla oynadığı golf oyununu izlemişti. Kendisini bu akşam görmem gerektiğini haykırdığım anda, hiç nedensiz, gözlerimden yaşlar boşandı, telefon sırılsıklam oldu; soluk soluğa kaldım; 30 Martta Bob tarafından terkedildiğimden bu yana böyle bir bunalıma düşmemiştim. Karı koca Shade'ler arasında bir söz kasırgası koptu, sonra John konuştu benimle: 'Dinle Charles. Bu gece bir sağlık yürüyüşüne çıkalım; sekizde buluşuruz.' O sıkıcı doğa konuşmasının yapıldığı 6 Temmuz yürüyüşünden sonra, bu ikinci sağlık yürüyüşümüzdü; üçüncüsü, 21 Temmuzda, umulmadık kısalıkta bir yürüyüş olarak gerçekleşecekti.

Neredeydim? Evet, John'la eski günlerdeki gibi yeniden Arcady ormanında yorgun argın yürüyordum, sarımsı pembe göğün altında.

'Neşem yerine gelmişti: 'Peki, dün gece yazdığın konu neydi, John? Çalışma odanın penceresi ışık saçıyordu.'

'Dağlar,' diye yanıtladı.

Dimdik kalkmış damarlı taştan Béra Dağı, üzerindeki kaba tüylü köknarlarla, önümde yükseliyordu tüm gücü ve gururuyla. Bu olağanüstü haber, yüreğimi küt küt attırmaya başladı; şimdi benim de ona karşı yücegönüllü davranmayı başarabileceğimi hissediyordum. Arkadaşımdan, eğer istemiyorsa, bana daha fazla açıklama yapmamasını rica ettim. Hayır dedi, istemiyordu; sonra, üzerine almış olduğu görevin güçlüklerinden yakınmaya koyuldu. Hesapladığına göre, son yirmi dört saat içerisinde beyni, kabaca, bin dakikalık iş yapmış ve elli dize (yani 797.—847. dizeleri) üretmişti ki bu, her iki dakikada bir hece demekti. Üçüncü Kanto'sunu bitirmiş, son kanto olan Dördüncü Kanto'ya başlamıştı. (Önsöz'e bakın, Önsöz'e bakın hemen.) Acaba evlerimize doğru yürümeye başlasak fazla kusuruna bakar mıydım?

Gerçi saat daha dokuzdu; onun yeniden kendi kaos'unun içine dalmasına ve oradan, bütün ıslak yıldızlarıyla kozmos'unu çekip çıkarmasına izin verir miydim?

Nasıl hayır diyebilirdim? O dağ havası, beynime işlemişti: bu adam, toplayıp yeniden birleştiriyordu benim Zembla'mı!

803. Dize : dizgi yanlışı

Shade'in bu şiirinin çevirmenleri, bir vuruşta 'mountain'i 'fountain'e dönüştürmekte büyük bir güçlükle karşı karşıyadırlar.(146) Fransızca, Almanca, Rusça ya da Zemblaca'da bu işin üstesinden gelmek olanaksızdır; o zaman çevirmen, sabıkalıların resimlerinin toplandığı albümleri andıran dipnotlara koymak zorunda kalır bu sabıkalı sözcükleri. Yine de değer! İki değil, üç sözcükle ilgili olağanüstü, inanılmayacak kadar hoş bir durum geliyor aklıma. Aslında olayın kendisi pek sıradan (belki de uydurma). Rus çarının taç giyme törenini anlatan bir gazetede, *korona* (taç) sözcüğü, yanlış dizgi sonucu *vorona* (karga) olarak çıkmış, ertesi gün okurlardan özür dilenerek 'düzeltildiğinde' yine dizgi yanlışıyla *korova* (inek) olarak çıkmıştı. Bu sözcüklerin İngilizce karşılıkları olan crown-crow-cow dizisi ile Rusça korona-vorona-korova dizisi arasındaki uygunluk, benim şairimin başını döndürecek denli sanatsaldır, hiç kuşkum yok. Sözcük oyunu yarışmalarında böyle bir şeye rastlamış değilim; iki şeyin yakın benzerliğine karşın aralarındaki farklar, hesaplanamayacak kadar çoktur.

810. Dize: duyuların kumaşı

Garajın beş odasından birinde buranın sahibi kalıyor; gözleri sulanmış yetmişlik bir adam; topallamasıyla bana Shade'i anımsatıyor. Yakın bir yerde benzin istasyonu işletiyor,balıkçılara solucan falan satıyor. Beni genellikle rahatsız etmiyor. Ama geçen gün odasındaki raftan 'eski bir kitap kap'mamı önerdi bana; hatırını kırmak istemedim; kafamı bunların sayfalarına tek tek sapladım; hepsi de, karton kapaklı, döğüşlü polis öyküleri anlatan kitaplardı; okuyanda, içini çekip gülümsemekten başka etki yaratmıyordu. Bana, bir dakika bekle dedi, yatağının yanındaki dolaptan yıpranmış bez ciltli bir hazine çıkardı. 'Yaman bir herifin büyük yapıtı.' Franklin Lane'in Mektupları. 'Rainer Parkı'nda görevli olduğum yıllarda, gençliğimde, onu gezinirken çok görmüşümdür. Bu kitap birkaç gün sizde kalsın. Pişman olmazsınız!'

---

(146) Bu konuda 33. dipnotumuza bakınız. —Çev.

Olmadım. Ameliyat sırasında ölmeden önce, 17 Mayıs 1921'de Lane tarafından yazılmış bir metinden buraya aktaracağım satırlar, Shade'in Üçüncü Kanto'nun sonundaki sesinin yankısı sanki: 'Öbür ülkeye geçecek olursam, arayacağım kişi kimdir orada?... Aristo! —Ah, konuşacağım bir kişi var! Onun, bir insanın ellerinden, dizginleri alırcasına, yaşamının uzun ipini aldığı, olağanüstü serüvenlerin şaşırtıcı labirentinden bu ipi izleyerek geçtiğini görmek ne hoş olurdu!... Eğrilikler düzeltilmiştir. Yukarıdan bakan göz, Dedalos'un planını[147] basitleştirmiştir— karmakarışık, ürkünç şeyi güzel bir doğruçizgi haline getiren becerikli bir başparmağın izlerini andıran beneklerle çıkış yolu işaretlenmiştir.

819.Dize : dünyalarla oyun oynuyorlar

Çevresine ışık saçan arkadaşım, sözcük oyunlarını, özellikle sözcük golfu denen oyunu, çocukça bir düşkünlükle herşeye üstün tutardı. Renk renk ışıklı bir konuşmanın akışını durdurur, sözcük oyunlarına kendisini kaptırırdı; doğal olarak, onunla böyle bir oyun oynamayı reddetmek benim için kabalık olacaktı.

822. Dize : bir Balkan kralını öldürüyorlardı

Şiirin taslağında bu tümcenin 'bir Zembla kralını öldürüyorlardı' biçiminde yazılmış olduğunu bildirmek için delice bir istek duyuyorum. Yazık ki, taslak halinde olan dizelerin yazılmış bulunduğu kartı Shade saklamamış.

835. —838. Dizeler : peşine düşeceğim

Altmış sekizinci kartın üzerine 19 Temmuz'da yazılmaya başlanan bu Kanto'nun ilk dizeleri, Shade'in kendine özgü yöntemini yansıtıyor: İç uyakları olan, ilk dizede bitmeyip ikinci dizeye taşan tümcelerden oluşturulmuş ustaca bir doku. Aslında, bu dört dizede verdiği sözü şair tutmadı; yine de, bu dizelerin büyülü ritmini 915. dizede ve 923.—924. dizelerde yinelemeyi başardı (bunların ardından, 925.—930. dizelerde ölkeli bir saldırı başlayacak). Şair, ateşli bir horoz gibi kanat çırpar görünüyor, yaratıcı patlamasıyla sahte bir esinin; ama güneş doğmuyor. Gerçekleştireceğine söz verdiği delidolu şiirin yerine, burada biz birkaç alaylı söz, biraz taşlama buluyoruz yalnızca; bir de kantonun bitiminde sevecenlikle dinginliğin görkemli parıltısını.

---

(147) Yunan mitolojisinde Dedalos, zindandan kaçmak için bir labirent oyar. —Çev.

841. —872. Dizeler : iki kompozisyon yöntemi

Aslında üçtür; üst dünyanın parıltısına, flütüne ve 'sessiz komutuna' güvenme gibi çok önemli bir yöntemi de sayarsak (871. dize).

873. Dize : En sevdiğim vakit

Sevgili arkadaşım bu dizesiyle 20 Temmuz tarihli kart destesini doldurmaya başlarken (yetmiş birinci karttan yetmiş altıncı karta dek, 948. dizeyle bitirerek), Orly havaalanında Gradus bir yolcu uçağına bindi, oturdu, kemerini bağladı, gazetesini okumaya koyuldu; uçakla birlikte yükseliyor, süzülüyor, göğün kutsallığını kirletiyordu.

887. —888. Dizeler : Yaşamöykümün yazarı, ya fazla sakınımlı ya da az şey biliyor.

Kim fazla sakınımlı? Kim az şey biliyor? Zavallı arkadaşım, onun kim olacağını kestirseydi, böyle değerlendirmelere kalkışmazdı. Bu dizelerin ardından gelen dizelerde sözünü ettiği düzeneği ben, bir Mart sabahı, görme zevkini ve onurunu tatmış bulunuyorum. Washington'a gidiyordum; tam yola çıkacağım sırada, Shade'in, Meclis Kitaplığı'ndaki bir şeyi incelememi istemiş olduğunu anımsadım. Belleğimin kulağında Sybil'in soğuk sesi: 'Ama John şimdi sizi göremez, banyoda' Banyodan Shade'in boğuk kükremesi: 'Bırak gelsin, Sybil; ırzıma geçecek değil ya!' Shade'in bana sözünü ettiği şeyin ne olduğunu kendisi de, ben de anımsayamadık.

894. Dize : kral

Zembla Devrimi'nin ilk aylarında Kral'ın resimleri Amerika'da sık görülüyordu. Kampüste kendilerini ilgilendirmeyen işlere burunlarını sokan bazı belleği güçlü kişiler ya da kulüpte Shade'in ve ilginç arkadaşının peşinden ayrılmayan bazı kadınlar arasıra, bilinçli olarak takındıkları aptalca ifadeyle bana, o talihsiz krala ne kadar benzediğimi bir söyleyen çıkıp çıkmadığını sorarlardı. Ben 'tüm Çinliler birbirine benzer,' biçiminde, benim için tehlikeli olacak bir yanıt verir, konuyu değiştirirdim. Ama bir gün, Fakülte Kulübünün dinlenme salonunda, öğretim görevlisi arkadaşlarla çene çalarken, hiç beklemediğim bir saldırganlıkla karşılaştım. Oxford'dan burayı ziyarete gelen bir Alman okutmanı, benzerliğin 'akıl almaz ölçüde' olduğunu söyledi bağırırcasına; ben, ilgisiz bir tavırla, bütün sakallı Zembla'lıların birbirine benzediğini ve Zembla adının gerçekte, Rusça *zemlya* sözcüğünden bozma olmadığını, yansımalar ülkesi ya da 'benzeyenler' ülkesi anlamındaki Semblerland'dan geldiğini açıkladım. İşkencecim,

şöyle dedi: 'Evet ama Kral Charles'ın sakalı yoktu; karşımdaki de tastamam onun yüzü! Karımla birlikte 1956'da Onhava'ya Spor Yarışmalarını izlemeye geldiğimde Kral locasının yakınında bir yere oturma onurunu elde etmiştim. Evimizde onun bir resmi var; uşaklarından birinin annesi olan ilginç kadını, karımın kızkardeşi iyi tanıyor. Görüyor musunuz [Shade'in giysisinden asılarak] yüzlerin şaşırtıcı benzerliğini? Yüzün üst yanı, gözler, hele gözler, sonra kemerli burun...'

'Hayır, beyefendi [dedi Shade, düşüncesini belirteceği zamanlar yaptığı gibi ayak ayak üstüne atıp koltuğuna hafifçe gömülerek), arada hiçbir benzerlik yok. Haber filmlerinde Kral'ı gördüm; hiç benzerlik yok. Benzerlikler, farklılıkların gölgeleridir. Farklı kişiler, farklı benzerlikleri ve benzer farklılıkları görürler.'

İyi yürekli Netoçka, bu konuşma sırasında pek huzursuzlaşmıştı; yumuşak sesiyle, böylesine 'sevimli bir kralın' belki de zindanda ölüp gittiğini düşünmenin ne denli acı verici olduğunu söyledi.

İçeriye bir fizik profesörü girdi. İlerici eğitim adını verdikleri bir eğitimi, Rusya için casusluk yapanların dayanışmasını savunan, yalnızca ABD bombalarının yıkım yarattığını öne süren, *Dr. Jivago*'yu da kapsayacak biçimde Sovyet başarılarını öven ilericiler grubunun bir üyesi olarak bu profesör, şöyle konuştu: 'Üzülmenize gerek yok. O zavallı kralın, rahibe kılığına girerek kaçtığı biliniyor. Ama başına ne gelmişse ya da gelecekse, Zembla halkını ilgilendirmez. Mezar taşına şu yazılmalı: Tarih, onu suçlu bulmuştur.

Shade: 'Doğrudur, beyefendi. Zamanı gelince, tarih herkesi suçlu bulur. Kral belki ölmüştür; belki sizin gibi, Kinbote gibi sağdır, ama biz gerçeklere saygılı olmak zorundayız. [Beni göstererek] ondan öğrendiğime göre, ortalığa yayılan bu rahibe masalı, Aşırılar yönetimini destekleyenlerin kaba bir uydurması. Aşırılar yönetimiyle destekçileri, uğradıkları bozgunu gizlemek için bir sürü saçmalık uydurdular. Gerçek şudur: Kral, yürüyerek saraydan çıktı, dağları tırmanıp aştı, ülkeyi terketti; evde kalmış uçuk benizli bir kızın kara kılığıyla değil, kırmızı yünden sporcu kılığıyla.'

'Tuhaf, tuhaf' diyen Alman, son konuşmalarda gizli olan gerçekten etkilenmiş tek kişiydi.

Shade [gülümserken benim dizimi ovalayarak]: 'Krallar ölmezler, yalnızca ortadan kaybolurlar, değil mi Charles?'

'Kim söyledi bunu?' diye tiz bir sesle sordu, bir esrime halinden sıyrılırcasına; konuşmalardan haberi olmayan, her zaman kuşkucu İngilizce Bölümü Başkanı.

Sevgili Arkadaşım ise, Bay H.'ye aldırmadan konuşmasını sürdürdü:

'Benim durumumu ele alalım. En az dört kişiyi andırdığımı söylendi bana: bunlardan biri, Samuel Johnson'dır; öbürü, Exton Müzesinde sevecenlikle kurgulanmış olan insanın atası; iki tanesi, yöremizin insanlarından olup, bunlardan biri, Levin Hall kafeteryasında çorba dağıtan pasaklı cadıdır.'

'Üçüncü cadı,' diye hoş bir özetleme yaptım, herkes güldü.

Bay Pardon— Amerikan Tarihi, şöyle konuştu: 'Bence bu kadın, özellikle iyi bir yemekten sonra öfkelenmiş haliyle yargıç Goldsworth ('Bizden biri,' diyen Shade, başını eğdi) gibi görünüyor bana.'

Netoçka aceleyle 'Goldsworth ailesinin iyi eğlendiğini duydum,' dedi.

İnatçı Alman mırıldanıyordu: 'Yazık ki sözlerimin doğruluğunu kanıtlayamıyorum. Burada bir resmi olsaydı... Acaba yok mu—'

'Vardır,' diyen genç Emerald, koltuğundan kalkıp gitti.

Profesör Pardon, bana sordu: 'Siz, Rusya'da doğdunuz sanıyorum; adınız, Botkin ya da Botkine adlarının değiştirilmiş biçimi olabilir mi?'

Kinbote: 'Beni Yeni Zembla'dan gelen bir sığınmacıyla karıştırıyorsunuz' [Alaylı bir biçimde 'Yeni' sözcüğünü vurgulayarak].

Dostum Shade sordu: *'Kinbote* sözcüğünün kral katili anlamına geldiğini bana söylememiş miydin, Charles?'

'Evet. Kral'ı yokeden demektir,' yanıtını verdim (kendi kimliğini sürgünlük aynasına gömen bir kral, bir bakıma kral katilidir; bunu onlara açıklamak isterdim.)

Shade [Alman ziyaretçiye]: 'Profesör Kinbote, takma adlar üzerine ilginç bir kitap yazmıştır. Sanırım [bana] bu yapıtın İngilizce çevirisi basılmıştı.'

'Oxford, 1956,' diye açıkladım.

Pardon sordu: 'Ama Rusça biliyorsunuz, değil mi? Yanılmıyorsam, geçen gün sizin konuştuğunuzu duydum o kişiyle... Adı neydi.. Aman Tanrım' [dudaklarını güçlükle birleştirdi]

Shade: 'Beyefendi, o adı ağıza almak, bizim için de güçtür' [gülerek].

Profesör Hurley: *'Dış lastiği* sözcüğünün Fransızca karşılığını düşünüyorum: *punoo.'*

Shade: 'Korkarım, güçlüğü patlattınız' [gürültüyle gülerek].

'Sönük adam,' diye dalga geçtim. Pardon'a dönerek sürdürdüm, 'Evet, Rusça biliyorum. Zembla sarayında ve soylular arasında en gözde dil, Fransızcadan çok, Rusçaydı. Bugün, durum farklı elbette; artık aşağı sınıflara Rusça öğretiliyor, zorla.'

İlerici profesör: 'Biz de okullarımızda Rusça öğretmeye çalışmıyor muyuz?'

O sırada genç Emerald, odanın öbür ucunda, kitaplığın raflarını araştırıyordu. Bulduğu resimli ansiklopedinin T-Z cildiyle yanımıza gelerek, 'İşte,' dedi, 'kral burada; ama gördüğünüz gibi, genç ve yakışıklı.' ('Ah, bu yeterli değil,' diye Alman ziyaretçi yakındı.) Genç, yakışıklı, üniforması ise parlak renkli.' diye konuşmayı sürdürdü Emerald. 'Aslında parlak hercai menekşe.'[148]

Ben, istifimi bozmadan ona, 'Siz de, ucuz yeşil ceketli, iğrenç düşünceli bir köpeksiniz,' dedim.

'Kötü bir şey söyledim mi ben?' Çevresindekilere soruyordu, Leonardo'nun Son Yemek tablosundaki havari gibi ellerini açarak.

Shade ortalığı yatıştırdı: 'Genç arkadaşımız, sizin kral adaşınızı aşağılamak amacı gütmüyordu kesinlikle, Charles.'

'İstese de yapamaz zaten,' diye yumuşak bir tavırla, işi şakaya döktüm.

Gerald Emerald elini uzattı— bu el, şimdi, yazma anında da aynı durumda bekliyor.

895.—899.Dizeler : Ben ne kadar ağırsam...

Bu basit, tiksindirici dizelerin yerine taslakta şunlar vardı:

(895) Yadsımıyorum, belli bir tutkunluğum var
Parody'ye, aklın son sığınağı bu;
'Doğa didişmesinde, direnç üstün geldiğinde
Kurban sendeler, yengi kazanansa başaramaz.'

(899) Evet, okuyucularım, Pope bu.

---

(148) «Hercai menekşe» sözcüğü, «eşcinsel» anlamına da gelir. —Çev.

922.Dize : yardımıyla Bizim Krem'in

Tam böyle değil.Sözkonusu reklamda krem değil, köpüklü bir madde kullanılıyordu traş için.

Bu dizeden sonra, 923.—930. dizelerin yerine, taslakta, üstleri çizilmiş olarak şu dizeleri buluyoruz:

'Tüm sanatçılar, mutsuzluk çağı derler
Doğdukları çağa; en kötüsü benim ki:
Bir çağ ki, uzaybombaları, uzaygemileri için
Yabancı adlı bir dahiyi görevlendirir,
Öküz herifin biri, birşeyler yapar;
Bir çağ ki, yanıltıcı görüntüler şaşırtır
Aybilimciyi; bu gülünç çağda
Dr Schweitzer, büyük bilge sanılır.'

Bu dizelerin üzerini çizen şair, onların yerine başka bir temayla ilgili dizeler yazdı, ama sonra onları da çizdi:

'Şairlerin yükseklerde uçtuğu İngiltere
Şimdi onları yerde yürütmek ister
Kanatlı esin atına saban çektirmek;
Şimdi bayağılıkları sanat diye yutturanlar,
Haberci, baykuşu andıran Aptal
Ve çağımızın tüm Toplumsal Romanları
Kömür tozlarıdır yalnızca, sayfaların üstünde.'

929. Dize : Freud

Hayalimde yine, şairin çimenlere devrildiğini, yumruklarıyla otları döverken sarsıla sarsıla kahkahalar attığını görüyorum; kendimi, yani Dr Kinbote'yi de görüyorum yeniden, sınıftan yürüttüğüm bir kitaptaki hoş bölümleri, gözlerimden sakalıma akan yaşlarla okumaya çalışırken. Bu kitap, Amerika Üniversitelerinde, evet, Amerika Üniversitelerinde okutulan, psikanalizle ilgli bilimsel bir yapıt. Yazık ki cep defterimde, sözkonusu bölümlerin yalnızca iki tanesi var:

«Bütün yasaklamalara karşın parmağın buruna sokulması, ya da giysilerdeki iliklere sürekli biçimde parmakların sokulması, cinsel açlık çeken kişilerin hayalgüçlerinin hiçbir sınır tanımadığını gösterir.» (Prof. C. tarafından şu yapıttan aktarıldı: Psikanaliz Yöntemi, yazan Dr. Oscar Pfister, 1917, N.Y., sh. 79).

«Kırmızı Başlıklı Küçük Süvari söylencesinin Almanya'da yaygın olan biçiminde, kırmızı kadifeden küçük takke, aybaşı kanamasının

simgesidir.» (Prof. C. tarafından şu yapıttan aktarıldı: Unutulan Dil, yazan Erich Fromm, 1951, N.Y., sh. 240).

Bu soytarılar, öğretmeye çalıştıkları şeyin doğruluğuna gerçekten *inanıyorlar mı?*

934. Dize: büyük kamyonlar

Yöremizden sık sık 'büyük kamyonlar' geçtiğini gösteren motor sesleri duyduğumu anımsamıyorum. Gürültülü otomobiller geçiyordu, kamyonlar değil.

937. Dize : Yaşlı Zembla

Yorgun ve üzgün bir açıklamacıyım bugün.

Şair, ölümünden az önce,yetmiş altıncı kartın sol yanına, Pope'un *İnsanlar Üzerine Deneme*'sinin İkinci Bildirisi'nden bir dize aktarmış; herhalde bunu bir dipnot biçiminde belirtecekti. Şöyle:

'Grönland'da, Zembla'da ya da Tanrı bilir nerde'

Hain; yaşlı Shade'in, Zembla hakkında, *benim* Zembla'm hakkında söyleyebileceği bu kadar mıydı? Anızlarını traş ederken? İnanılmaz, inanılmaz.

939.—940. Dizeler : İnsanın yaşamı

Bu özlü ifadeyi doğru anladımsa, şairimiz burada insan yaşamının, büyük kapsamlı ve anlaşılması güç ama yarım kalmış bir başyapıt için bir dizi dipnot olduğunu söylemek istiyor.

949. Dize : O sırada

Böylece John Shade, 21 Temmuz sabahı, yani yaşamının son günü, son kart demetini (yetmiş yedinci karttan sekseninciye kadar) kullanmaya başladı.İki sessiz zaman bölgesi birleşerek bir adamın yazgısının kesin zamanını belirlediler; New Wye'da şairin, New York'ta katilin, o sabah, her ikisini de yönlendiren Zaman Hakeminin kronometresinin korkunç çınlayışıyla, aynı anda uyandırılmaları olanaksız değildir.

949. Dize : O sırada

O sırada adam, buraya gittikçe daha çok yaklaşmaktaydı.

Gradus'u, Paris'ten New York'a geldiği gece (20 Temmuz Pazartesi) ürkünç bir kasırga karşılamıştı. Ekvator yağmurları gibi bir sağanak, binaların zemin katlarıyla metroyu basmıştı. Irmağa dönüşmüş caddeler, üzerlerinde oynaşan yansımalarla, kaleidoskopları andırıyorlardı. Vinogradus, böyle bir ışık oyununu daha önce hiç gör-

memişti. jacques d'Argus da öyle: Jack Grey bile (unutmamamız gereken bir kişidir Jack Grey!) Üçüncü sınıf bir Broadway oteline kapağı attı; karnı yukarda, yatak örtülerinin üzerine, çizgili pijamasıyla yatıp uyudu; her zamanki gibi, çoraplarını çıkarmadı; İsviçre'de bir Fin hamamına gittiği 11 Temmuz gününden beri, kendi ayaklarını çıplak görmemişti.

Şimdi 21 Temmuzdu. Sabah saat sekizde New York'un gümlemeler ve gümbürtülerle uyandırdığı Gradus, pislikle dolu günlük yaşamına, her zamanki gibi, sümkürmekle başladı. Geceleri bir karton kutuya koyduğu olağanüstü iri ve vahşi diş takımını buradan çıkarıp ağzına yerleştirdi; aslında çok zararsız bir insan olduğunu belli eden yüzünün tek aksaklığı, bu dişlerdi. Sonra evrak çantasından iki küçük bisküviyle, bunlardan daha önceki bir zamandan kalma olduğu halde yine de taze, lezzetli, ufak bir sandviç çıkardı; bunları, cumartesi gecesi Nice'ten Paris'e yaptığı tren yolculuğu boyunca niçin sakladığını kendisi de bilmiyordu; tutumlu bir insan sayılmazdı (zaten Gölgeler, epeyce bir para vermişlerdi); ama Gradus, tutumlu yaşamak zorunda kaldığı gençlik yıllarının alışkanlıklarına hayvanca bir bağlılık gösteriyordu (bir tür içgüdü). Bu lezzetli şeylerle kahvaltı yaptıktan sonra, yaşamının en önemli gününe hazırlanmaya koyuldu. Traşını dün olmuştu; alışkanlığı değildi aslında. Hükümlülerinkini andıran pijamasını bavula koymayıp evrak çantasına tıkıştırdı, giyindi, ceketinin iç yüzünden işlemeli akik bir tarak çıkardı, dişlerinin arası dolmuş bu tarağı dik saçlarından geçirdi, keçeli şapkasını özenle kafasına yerleştirdi, koridorun sonundaki helaya girerek zarif, modern, kokusuz lavaboda hoş, modern sıvı sabunla iki elini de yıkadı, işedi, bir elini sudan geçirdi; kendisinin tepeden tırnağa tertemiz olduğuna inanarak gezinmeye çıktı.

New York'u daha önce gezip görmemişti; ama kafası ağır işleyenlerin çoğu gibi o da yenilikleri kavramaktan uzaktı. Önceki gece, bir sürü gökdelenin kat kat yükselen ışıklı pencerelerini saymıştı; şimdi birkaç binanın daha yüksekliğini hesapladıktan sonra, artık bilinmesi gereken ne varsa hepsini öğrendiğini düşünüyordu. Kalabalık ve rutubetli bir büfede bir fincan dolusuyla yarım tabak kahve içti; sis mavisi sabahın kalan kısmını, Merkez Parkı'nın batı yakasındaki ağaçlı yollarda kanapeden kanapeye, bir gazeteden öbür gazeteye gitmekle geçirdi.

İlk okuduğu gazete, *The New York Times* oldu. Dudaklarını, kıvranan kurtlar gibi kımıldatarak, hemen hemen bütün sayfayı okudu. Hruşçov (yaygın adlandırılışıyla Kruşçev), İskandinavya'ya yapacağı ziyareti ansızın ertelemişti; çünkü Zembla'ya gidecekti (sözlerini önceden aktarıyorum: *Vi nazivaete sebya zemblerami* , siz kendinizi Zembla'lı diye adlandırıyorsunuz, *a ya vas nazivayu zemlyakami*, ben de sizi taşralı yoldaşlarımız diye adlandırıyorum! [Kahkaha ve alkışlar]). Birleşik Devletler, atom enerjisiyle çalışan ilk ticaret gemisini denize indirmeye hazırlanıyordu (Rusların canını sıkmak için, kuşkusuz. J.G.). Dün gece Newark'ta, Güney Caddesinde bir kasırganın 555 nolu apartmana çarpmasıyla bir TV alıcısı zarar görmüş ve şiddetli bir stüdyo fırtınasında bir bayan sanatçının kaybolmasını seyreden iki kişi yaralanmıştı (şu acı çeken ruhlar ne korkunç! C.X.K. *tohumunun kabuğu* J.S.). Brooklyn'deki Rachel Mücevher Şirketi, yayımlattığı bir duyuruda, yakutların parlatılmasından anlayan birini arıyordu; bu kişi 'giysi mücevherleri konusunda deneyimli olmalıdır' (ah, Degré öyleydi!). Helman kardeşler, 11 000 000 dolarlık bir senedin ödenmesiyle ilgili görüşmelerde Decker Cam Fabrikası Şirketi'ni desteklemiş olduklarını açıkladılar; borcun ödenme tarihi 1 Temmuz 1979'du; Gradus, yeniden gençleşerek, bunu iki kez okudu, belki de bu tarihten sonra altı bin dört yüz dört gün daha yaşayacağı biçiminde kırlaşmış bir düşünce vardı kafasında (açıklama yok). Başka bir kanapede aynı gazetenin pazartesi sayısını buldu. Beyaz At sokağındaki (Gradus, çok yakınına gelen bir güvercini tekmeledi) müzeyi ziyaret ettiği sırada İngiltere Kraliçesi, Beyaz Hayvanlar Salonu'nun köşelerinden birine doğru yürüdü, sağ eldivenini çıkardı, kendisini seyreden bir sürü insana sırtını dönerek alnını ve bir gözünü ovaladı. Irak'ta Kızıl yanlısı bir ayaklanma patlak verdi. New York'taki Sovyet sergisi için ne düşündüğü sorulan şair Carl Sandbug'un yanıtını buraya aktarıyorum: 'Kendilerini en yüksek zihinsel düzeylerde tanıtıyorlar.' Turistlere yönelik sıradan kitaplarla uğraşan bir yayımcı, Norveç'te yaptığı geziyi değerlendirirken, fiyortların, kendisi tarafından tanıtılmayı gerektirmeyecek kadar ünlü olduklarını belirtti, tüm İskandinavya'lıların çiçek sevdiklerini de ekledi. Her ulustan çocukların katıldığı bir kır eğlencesinde Zembla'lı bir yavrucak, Japon arkadaşına şöyle bağırdı: *Ufgut, ufgut, velkam ut Semblerland!* (Hoşça kal, Zembla'da görüşelim!) Açıklamaktan çekinmiyorum: kısa bir

zaman yaşayabilen yaratıkları [149] bir omuzun arkasından incelemek, gerçekten çok zevkli bir oyundu.

Jacques d'Argus yirminci kez saatine baktı. Elleri arkasında, bir güvercin gibi gezinmeye başladı. Broadway'de bir lokantada lahana turşusuyla birlikte koca bir tabak yarı çiğ domuz eti, lastik gibi Fransız kızartmasından iki porsiyon, üzerine de ham bir kavunun yarısını yedi. Kiralamış olduğum karanlık hücreden onu seyrediyorum şaşkınlıkla: işte orada, canavarca bir işe kalkışacak olan yaratık— işte başladı çiğ et yemeye hayvanca bir mutlulukla! Bu hareketi sırasında, kafasındaki hayallerin ilerive dönük gelişmesi, sanırım, durmuş kabul edilmelidir, bütün olası sonuçların eşiğinde; olası sonuçlardan biri, organı kesik bir yaratığın hayalet imsi ayak burunlarıdır ya da satranç tahtasına eklenerek yayılan hayalet karelerdir, öyle ki boşluğun üzerinden atlayabilen bir at, gerçek karelerin son sırasında beklerken, satranç tahtasının ötesine ulaşan bu hayalet yayılmaları 'hisseder' ama bu yayılmalar, gerçek oyunda atın gerçek hareketlerini değiştirmez kesinlikle.

Güvercin yürüyüşüyle geri döndü; Beverland Oteli'nde geçirdiği kısa ama hoş zaman için tam üç bin Zembla kuronu ödedi. Deneyimleriyle beslenmiş öngörüsünün yanıltıcılığına kapılarak bavulunu ve —bir an duraksadıktan sonra— yağmurluğunu, tren istasyonundaki emanetçinin pek de sağlam olmayan güvenilirliğine bıraktı; bu eşyalar, sanırım bugün de orada güvenlik içinde durmaktadır; nasıl benim kıymetli taşlarla süslü krallık asam, yakut gerdanlığım, elmas kakmalı tacım, açıklamaya gerek görmediğim bir yerde güvenlik içinde duruyorsa, öyle. Kaçınılmaz yazgıyı belirleyen yolculuğuna çıkarken yanına, şu bildiğimiz siyah ve yıpranmış evrak çantasını aldı yalnızca; içinde temiz bir naylon gömlek, kirli bir pijama, traş makinesi, tek bir bisküvi, boş bir karton kutu, parkta tümüyle okuyamadığı bir resimli dergi, eskiden metresi için yaptırmış olduğu bir lens ve yıllar önce kendi eliyle bastığı, on kadar sendika kitapçığı (çoğaltılmış olarak) vardı.

Öğleden sonra saat 2'de havaalanında olması gerekiyordu. Dün gece yer ayırtırken, New Wye kentine gitmek için, daha önceki uçakta yer bulamamıştı; o zaman demiryolu listesini incelemişti, ama boşuna.

(149) Gradus'un okuyup geçtiği gazetelerin haberlerindeki kişiler olabilir. —Çev.

Çünkü trenlerin hareketini gösteren listeyi, eşek şakası yapmaktan hoşlanan biri düzenlemişti besbelli; aktarmasız bir tek tren vardı; içinde sarsılıp zıplayarak yol alan öğrencilerimizin adlandırmasıyla Kare tekerlek olarak ünlenen bu tren, sabahleyin Saat 5.13'te kalkıyor, istasyonlarda zaman öldürüyor ve Exton'a ulaşmak için dört yüz millik yolu onbir saatte alıyordu. Kurnaz davranıp Washington üzerinden gitseniz bile, orada en az üç saat, uyuşuk banliyo trenini beklemeniz gerekiyordu. Otobüsler, Gradus'un ilgi alanının dışındaydı; otobüs yolculuğunda rahatsızlandığı için kendisini Fahrmamine haplarıyla uyuşturmak zorunda kalıyordu ki bu da, onun amacını gerçekleştirmek istediği şu anda, çok sakıncalıydı. Aslında amacını pek sık aklına getirdiği yoktu ya, neyse.

Gradus şimdi bize, uzayda ve zamanda, önceki kantolara göre daha fazla yaklaşmış bulunuyor. Kısa kesilmiş, dik, kara saçları var. Yüzünün boş dikdörtgenine, gerekli ögelerin çoğunu yerleştirebiliriz, örneğin kalın kaşlarını, çenesinin siğilini. Cildi gergin ama sağlıksız. Yüzünün hemen hemen ortasında, biraz hipnotizmacılarınkini andıran görme organlarını farkediyoruz. Kambur gibi duran, ucu yivli, hüzünlü burnunu görüyoruz. Çenesinin madensel maviliğini, kesilmiş bıyığının yerinde kum gibi dağılan noktaları farkediyoruz.

Şimdiden onun bazı hareketlerini tanıyoruz; geniş gövdesiyle, kısa arkaayaklarıyla, bir şempanze gibi yürüdüğünü biliyoruz. Buruşuk giysisi hakkında yeterli bilgi edindik. En azından boyunbağını tanımlayabiliriz; Onhava'daki eniştesi, giyim konusunda zevk sahibi bir kasaptı, boyunbağını Paskalya armağanı olarak Gradus'a almıştı; yapma ipekten, çikolota renginde, kırmızı çizgili olan bu boyunbağının ucu, 1930'lu yılların Zembla modasına göre, gömleğin ikinci ve üçüncü düğmeleri arasına sokulurdu. Gradus'un dürüst, kaba ellerinin üzeri iğrenç kara kıllarla kaplıydı; sendika-ötesi bir ustanın özenle temizlenmiş elleriydi bunlar, iki başparmağı da biçimsizleşmişti, avize yapanlarda görüldüğü gibi.Sonra, sanki birdenbire, Gradus'un ıslak etini farkediyoruz. Bu kadarla da kalmıyoruz: Önden, ama oldukça tehlikesiz, bir hayalet gibi onun içinden, uçan makinesinin parlak pervanesinin içinden, bize el sallayıp sırıtan delegelerin içinden geçtiğimiz sırada,Gradus'un parlak al ve dut rengindeki iç organlarını görebiliyoruz, bir de içini dolduran tuhaf, hafif kabarmış denizi.

Şimdi daha fazla ilerleyebiliriz; bir doktora ya da bizi dinlemek isteyen herkese bu primatın[150] zihinsel özelliklerini anlatabiliriz. Okuma, yazma, hesap yapma yeteneğine sahipti; az da olsa, kendi varlığına ilişkin bir bilinç (bunu nasıl kullanacağını bilmiyordu), biraz akıl, ama yüzleri, tarihleri saklayan güçlü bir bellek bağışlanmıştı kendisine. Ruhsal gerçeklik açısından, bir varlık sayılmazdı. Ahlak açısından ise, uydurma bir kişiyi izleyen başka bir uydurma kişiydi. Silahı gerçek bir silahtı, avı da son derece gelişmiş insan türünden bir canlıydı; ama bu gerçek, *bizim* olaylar dünyamızda yer alıyordu, onun dünyasında ise hiçbir yer tutmuyordu. Size şunu bildireyim: 'Kralı' yok etme düşüncesi, ona *bir ölçüde* zevk veriyordu. Kişisel yetenekleri için tuttuğumuz listeye, bu yüzden, onun kavramlar oluşturma yeteneğini de eklemeliyiz; *genel kavramlar* oluşturmakla sınırlı bir yetenektir bu (şimdi hangisi olduğunu araştırma sıkıntısına katlanamayacağım başka bir notumda da sözetmiştim bundan). Gradus'un aldığı sözkonusu zevk (benim kendisinde bunu yüksek ölçüde belirlememe karşılık) az, pek az bir tensel zevk olabilirdi; bir dev aynasının önünde adi bir hedonist'in[151] durup soluğunu tutarak yüzündeki koca sivilceyi iki yanından, iki başparmağıyla öldüresiye bastırıp içindeki yarı saydam, yılansı irini tümüyle dışarı (oh! diye bir rahatlama sesiyle birlikte) çıkarırken duyduğu zevk kadar küçük olabilirdi Gradus'un zevki. Onun kimseyi öldürmemesi için, (belirgin bir geleceği hayal etme yeteneğinin elverdiği kadar) kafasında kurduğu bu eylemden zevk almaması yetmezdi; ayrıca, onun adalet anlayışını paylaşan kişilerce kendisine önemli (işe bakın ki öldürmesini zorunlu kılar hale gelen) bir ödev yüklenmesinden de zevk almaması gerekiyordu; ama öldürme işinde, o sivilce düşmanının iğrenç ürpertisine benzer bir şey bulmasaydı, bu ödevi kesinlikle kabul etmezdi.

Önceki notlarımdan birinde (şimdi bunun 171. dizeyle ilgili açıklama olduğunu biliyorum) 'otomatik adam'ımızın hoşlanmadığı şeyleri ve bunlara bağlı olarak güdülerini ele almıştım; ona bu adı taktığım sırada kendisi, şimdiki kadar bedenselleşmemişti, akıl kurallarını da şimdiki kadar çiğnemiyordu; kısacası, bizim güneşli, yemyeşil, çimen kokulu Arcady'miz'den uzaktaydı o zamanlar. Ama yüce Tanrı, insanoğlunu öyle hayran olunacak biçimde yaratmıştır ki onun, kendini,

(150) Primat; insanları ve maymunları kapsayan omurgalılar türü. –Çev.

(151) Yaşamda tek ahlak ilkesi olarak «zevk almayı» benimseyen kişi. —Çev.

çocuklarını savunma ya da yaşamını sürdürme zorunluluğu dışında nasıl ve neden, kendi gibi bir insanı yok etmeye kalkıştığını açıklamak için (bu düşüncenin, Gradus'a sürekli bir insan statüsü bağışlamayı gerektirdiğinin farkındayım) hiçbir güdü avcılığı ve akılcı araştırma, elverişli olmamaktadır; Gradus'un, Taç davasında, kendisi hakkında verilecek son yargıda, ben diyorum ki, yalnızca silahının şarjörünü boşaltmak üzere Atlantik'in karşı kıyısına yaptığı aptalca yolculuğu açıklamak için, onun tamamlanmamış bir insan oluşunun yetersiz bir sebep olduğu hükmüne varılması halinde şunu kabul edebiliriz ki, doktor, bizim yarı-insanımız aynı zamanda bir yarı-deliydi.

Güneşe doğru uçmakta olan ufak, konforsuz uçağın içinde kendisini, New Wye Dilbilim Konferansına gecikmeli giden delegelerin arasına sıkışmış buldu. Bu delegelerin tümü, aynı yabancı dilin uzmanlarıydı; ama hiçbiri bu dili konuşamıyordu; konuşmalar (yerinde büzülüp kalan katilin üzerinden aşarak, kımıltısız yüzünün dört yanından) Amerikan İngilizcesiyle yürütülüyordu. Ama bu sıkıntılı ortamın içindeki Gradus, karşılaştığı başka bir sıkıntının nedenini bulmaya çalışıyordu;uçaktan indikten sonra da kurtulamadığı bu sıkıntı, çevresindeki tekdilcilerin gevezeliklerinden kat kat kötüydü. Rahatsızlığını, yemiş olduğu domuz eti, lahana, kızarmış patates ve kavundan hangisine bağlayacağını bilemiyordu; bunları tek tek, bir kaç kez tatmış; mide sancıları açısından geçmişe dönük bir araştırma yapmış, ama hepsinin eşit ölçüde sancı verici olduğunu bulmuştu. Benim saptamam şudur (doktorun bunu doğrulamasını isterdim): Fransız sandvici, barsaklarda Fransız kızartmasıyla, iki tarafa da yıkım getiren bir savaşa tutuşmuştu.

Saat beşten sonra New Wye havaalanına indiler. Gradus iki kâğıt bardak dolusu taze, soğuk süt içti; masadaki haritayı inceledi. Haritada, kıvranan bir mideyi andıran kampüsün resmine küt parmağıyla hafifçe vurarak, üniversiteye en yakın otelin adını görevliye sordu; yaya olarak Merkez Bina'dan (şimdiki adıyla Shade Salonu'ndan) beş dakikalık uzaklıkta olan Kampüs Oteli'ne arabayla gidebileceğini öğrendi. Oraya giderken midesi karıştı, otele varır varmaz helaya koştu; içindekilerin sıcak bir sel gibi boşalmasıyla rahatladı. Pantolonunu çekip arka cebindeki şişliği kontrol etmişti ki bulantı ve sancı yeniden bastırdı; bir kez daha pantolonunu aceleyle indirirken az kalsın arka cebindeki küçük Browning'i helanın derinliklerine kaçırıyordu.

Kendi varlığıyla ve evrak çantasıyla güneşin canını sıkmaya koyulurken de inlemesini, takma dişlerini takırdatmasını sürdürüyordu. Güneş ağaçların arasından renk renk benekler saçıyor, Üniversite Kasabası öğrencilerle ve dilbilim toplantısı için gelen uzmanlarla cıvıl cıvıl kaynıyordu; bu kalabalığın içinde Gradus, Amerikalı küçük öğrencilere yönelik Temel İngilizce kitapları satan ya da çeviri işinde herhangi bir insan ya da hayvandan çok daha hızlı, akılalmaz çeviri makinelerinin pazarlamasıyla uğraşan gezgin bir satıcı sanılabilirdi kuşku uyandırmadan.

Merkez Bina'da kendisini büyük bir hayalkırıklığı bekliyordu: bugün kapalıydı. Çimenlere uzanmış olan üç öğrenci ona, Kitaplığa gitmesini önerdiler; üçü de parmaklarıyla, çimenliğin sonundaki binayı gösteriyorlardı. Katilimiz, yorgun argın, oraya doğru yürüdü.

Danışma yerindeki kız, 'Onun ev adresini bilmiyorum,' dedi, 'ama şu anda kendisinin burada olduğunu biliyorum. Kuzeybatıdaki üçüncü salonda bulursunuz kesinlikle, İzlanda Yapıtları salonunda. Kuzeye doğru yürüyün [kalemini sallayarak], batıya dönün, sonra yine batıya; orada şeyi göreceksiniz [kalemiyle havada çember çiziyordu— yuvarlak masa mı, yoksa yuvarlak raf mı?]— Ama, bir dakika, en iyisi Florence Houghton Salonu'nu buluncaya dek dosdoğru batı yönünde gidin, oradan kuzeye dönün; böylece yolunuzu şaşırmazsınız.' [kalemi yeniden kulağına yerleştirdi].

Bir gemici ya da kaçak kral olmadığı için Gradus, gideceği yeri hemen şaşırdı; raflı labirentte boşuna dolaştıktan sonra, çelik bir dolaptaki kartları kontrol eden ağırbaşlı kütüphaneci anaya yaklaşarak İzlanda Yapıtları Salonu'nu sordu. Kadının yavaş ve ayrıntılı açıklamaları, kendisini çabucak, başladığı yere geri götürdü (danışma yerine).

Başını ağır ağır sallayarak, kıza 'bulamıyorum,' dedi:

'Bulamadınız mı?' diye konuşmaya başlayan kız, birdenbire işaret etti: 'A, bakın, işte kendisi orada!'

Salonun üzerindeki koridorda, uzun boylu, sakallı bir adam, hızlı bir asker yürüyüşüyle doğudan batıya geçti, dolabın arkasında kayboldu; ama Gradus onun, sağlıklı iri gövdesinden, dik yürüyüşünden, yüksek kemerli burnundan, düz alnından ve canlı kol sallayışlarından hemen anladı Sevgili Charles Xavier olduğunu.

Bizim iz sürücü, en yakın merdivene doğru fırladı— bir anda kendisini Eski Kitaplar Odası'nın büyülü sessizliğinde buldu. Oda güzeldi,

ama hiçbir kapısı yoktu; gerçekte, kendisinin geçmiş olduğu perdeli giriş yerini ancak birkaç dakika sonra yeniden görebilmişti. Kafasında bu kovalamacanın yarattığı şaşkınlık, karnındaysa yinelenen o dayanılmaz sancı; geri dönüp hızla üç basamak indi, sonra dokuz basamak yukarı fırladı, daire biçimindeki bir odaya giriverdi o hızla, burada Havai gömleği giymiş, teni güneşte yanmış kel bir profesör, yuvarlak bir masanın başına oturmuş, yüzünde alaycı bir ifadeyle Rusça bir kitabı okumaktaydı. Gradus, kendisine aldırmayan adamın yanından geçti, uyuyan küçük beyaz köpeğin üzerinden sessizce atladı, sarmal merdivenleri takırdatarak indi, mahzeni andıran bir yere ulaştı. Buradan, iyi aydınlatılmış, boru döşenmiş bir koridor onu hiç ummadığı bir helâ cennetine götürdü; su borusu döşeyicileri ya da kaybolmuş üniversiteliler kullansın diye yapılmış olmalıydı. Bela okuyarak çarçabuk tabancasını, tehlikeli arka cebinden ceketine aktardıktan sonra karnını ağrıtan cehennem sıvısının bir kısmını daha boşaltarak rahatladı. Geldiği yerden yukarı tırmandı; rafları aydınlatan tapınak ışığında, oranın görevlisi olan narin Hindu delikanlıyı gördü, elinde başvuru kartıyla. Onunla hiç konuşmuşluğum yoktu, ama mavi-kahverengi gözlerini birkaç kez bana diktiğini hissetmiştim, öğretim üyesi olarak kullandığım takma ad da kendisine yabancı değildi kuşkusuz; ama delikanlının içinde duyarlı bir hücre, bir sezgi teli, katilin sorusundaki hoyratlığa tepki gösterdi; beni olası bir tehlikeden korumak istercesine genç Hindu, gülümseyerek şöyle dedi: 'Onu tanımıyorum, beyefendi.'

Gradus, bir kez daha, danışma yerine gitti.

'Çok kötü,' dedi kız, 'Onun şimdi buradan ayrıldığını gördüm.'

'Bozhe moy, bozhe moy.' diye homurdandı Gradus, sinirleri bozulduğunda böyle Rusça ünlemler kullanırdı.

Kız, 'adres defterinden onu bulursunuz,' diye Gradus'un önüne defteri sürdü; sonra kendisini karın ağrılarıyla başbaşa bırakarak, elinde selefon kaplı kalın bir kitap bulunan bay Gerald Emerald'la ilgilenmeye koyuldu.

İnleyerek, ağırlığını bir ayağından öbürüne aktararak Gradus, defterin sayfalarını çeviriyordu; ama aradığı adresi bulduğunda, oraya ulaşma sorunuyla yüzyüze geldi.

Emerald sordu: 'Siz, Profesör Pnin'in yeni asistanı mısınız?'

'Hayır,' dedi kız. 'Bu adam, sanırım Dr Kinbote'yi arıyor. Siz, Dr Kinbote'yi arıyorsunuz, değil mi?'

'Evet, ama artık arayamam,' dedi Gradus.

'Öyle sanmıştım,' diye kız sürdürdü, 'Onun evi, bay Shade'inkine yakın mıdır, Gerry?'

'A, elbette,' diyen Gerry, katile dönerek konuştu: 'İsterseniz sizi arabamla oraya götürebilirim. Yolumun üzerinde.'

Bu iki karakter, yeşil giysili adamla kahverengi giysili adam, konuştular mı arabanın içinde? Kim bilebilir? Konuşmadılar. Buna karşın araba yolculuğu yalnızca birkaç dakika sürdü (güçlü Kramler'imle, yolculuğum dört buçuk dakika sürdü).

'Sizi burada indirsem iyi olur,' dedi Bay Emerald. 'Şu yukarıdaki ev.'

Gradus'un, öbür adıyla Grey'in o anda neyi daha çok istediğini söylemek güç: Silahını boşaltmak mı yoksa barsaklarındaki bitmez tükenmez lavdan kurtulmak mı? Kapıyı aceleyle açmaya çalışırken, ona yardım etmek üzere alçakgönüllü Emerald eğildi, onun üzerinden uzandı, sanki onunla bütünleşti, kapıyı açtı; sonra kapıyı hızla kapattı, vadide buluşacağı bir yere doğru sürdü gitti. Okuyucularım, katille yaptığım uzun bir konuşmadan sonra kendilerine bildirmek yorgunluğuna katlandığım bütün bu ayrıntıların değerini anlayacaklardır diye umuyorum; hele, polis tarafından sonradan yayılan söylenceye göre Jack Grey'in Roanoke'tan ya da herhangi bir yerden başlayan yol boyunca kamyonla yalnız bir sürücü tarafından götürülmüş olduğunu söylersem, okuyucularım bu ayrıntıların değerini daha iyi anlayacaklardır! Kitaplıkta ya da bay Emerald'ın arabasında unutulan şapkanın yansız bir araştırmayla ortaya çıkarılacağını ummaktan başka bir şey gelmiyor elimizden.

957. Dize : Gece Dalgalarının Sesi

Amerikalı şair Shade'le ilk ilişkimi oluşturan *Gece Dalgalarının Sesi*'nden, küçük bir şiir geldi aklıma. Amerikan Edebiyatı okutmanlığı yapan Boston'lu parlak ve sevimli delikanlı, bu ince ama hoş kitabı bana Onhava'da, öğrencilik yıllarımda göstermişti. 'Sanat' başlığını taşıyan sözkonusu şiirin ilk dizeleri, kıvrak ve tatlı ezgileriyle bana zevk veriyorlar; çok 'yüksek' Zembla kilisemizden içime damlayan dinsel duyguların üzerinde titreşiyorlar:

'Mamut avlayanlardan ve Odiseus'lardan
'Ve doğu büyülerinden
'İtalyan tanrıçalarına
'Kollarında Flaman bebekleri taşıyan.'

962. dize : Yardım et bana, Will. Solgun Ateş[152]

Bu sözcükler, açıkça şu anlama geliyor: Shakespeare'in yapıtlarına bakayım da başlık olarak kullanabileceğim sözcükler bulayım. Bulduğu, 'solgun ateş.' Ama şairimiz bunu Bard'ın hangi yapıtından devşirmiş olabilir? Okurlarım bunu kendi araştırmalarıyla bulsunlar. Bende yalnızca *Atinalı Timon*'un ince bir cep kitabı biçiminde basılmış Zemblaca çevirisi var! Bu yapıtta, 'solgun ateş' anlamına gelebilecek hiçbir şey bulunmuyor (bulunsaydı, benim şansım olağanüstü bir yaratık olurdu).

Zembla'da İngilizce öğretimi, bay Campbell'in döneminden önce yapılmıyordu. Conmal, İngilizceyi kendi kendine öğrendi (sözlük ezberlemeye ağırlık vererek); 1880 yılında bunu başardığında henüz genç bir adamdı; önünde bir söz cehenneminin değil, oldukça dingin bir askerlik mesleğinin kapıları açılmış gibi görünüyordu; ilk yapıtı (Shakespeare'in Sonnet'lerinin çevirisi) subay arkadaşıyla tutuştuğu bahsin ürünüydü. Ondan sonra, kılıcıyla subay giysisini temelli çıkarıp üniversite öğretim görevlilerinin cübbesini kuşandı ve *Fırtına*'nın hakkından geldi. Shakespeare'in yapıtlarını, ağır bir işçilikle yarım yüzyılda çevirmeyi başardı; tümünü 'dze Bart' adı altında topladı. 1930 yılında ise, çağları delip geçmeye, Milton'u ve öbür şairleri çevirmeye koyuldu. Son çevirisi, Kipling'in 'Üç Fok Avcısının Şiiri.' (Şimdi bu, Rus'un Yasası oldu, çelikle ve silah atışıyla uygulanıyor.) Conmal, çekmiş olduğu Altamira hayvanları resimleriyle donatılmış görkemli bir tavanı olan yatak odasında ölümüne yatarken, son sayıklamasının son sözlerini söyledi : *'Comment dit-on "mourir" en anglais?'*[153] Güzel ve dokunaklı bir son.

Conmal'ın eksikliklerivle alay etmek kolaydır. Büyük bir öncünün toyluğundan kaynaklanıyordu onlar. Kendisi, kitaplığında gereğinden fazla yaşamıştı, oğlanlarla gençlerin içindeyse gereğinden az. Yazarlar, dünyayı görmeli, onun incirleriyle şeftalilerini toplamalı ve sarı fildişi kulede sürekli olarak düşüncelere dalmamalıdırlar; bir bakıma Shade de yaptı bu yanlışlığı.

Unutmamamız gereken bir şey var: Conmal, bu büyük görevine başladığında hiçbir İngiliz yazarı Zemblacaya çevrilmemişti, Jane de Faun'dan başka (bu hanım romancının on cilt tutan yapıtlarından hiç-

(152) Bu konuda 39. dipnotumuza bakınız!—Çev.

(153) 'İngilizcede "ölmek" nasıl denir?'—Çev.

biri, tuhaftır ki, İngiltere'de bilinmiyordu); Byron'un şiirlerinin birkaç parçası, o da Fransızca çevirilerinden, Zemblacaya aktarılmıştı, hepsi bu.

İri, tembel bir insan olan Conmal'ın tek tutkusu şiirdi; bu yüzden sıcak şatosundan ve armalı elli bin kitabından pek seyrek ayrılmıştır. Onun, iki yılını yatakta okuyarak ve yazarak geçirdiği, böylece güç topladıktan sonra ilk ve son kez Londra'ya gittiği, ama havanın sisli olması ve kendisinin İngilizce'den anlamaması nedeniyle ertesi yıl yatağına geri döndüğü bilinmektedir.

İngilizce, Conmal'ın ayrıcalığı olduğu için, *Shakspere* çevirisi de, uzun yaşamının büyük bölümünde kendisinin dokunulmaz kalesi olarak kaldı. Saygıdeğer Dük, yapıtının soyluluğuyla ünlenmişti; onun aslına uygunluğunu çok az kişi sorgulamaya kalkıştı. Bense, buna kalkışacak denli korkusuz olamadım. Acımasız bir öğretim üyesi yaptı bunu, ama sonunda koltuğunu yitirdi; ayrıca Conmal, belki biraz yanlış bir İngilizceyle, yine de canlı bir sonnet'de onu çok sert payladı. Şiirin ilk dizeleri şöyleydi:

'Ben köle değilim. Beni eleştiren köle olsun.
'Ben olamam. Shakespeare de istemezdi bunu.
'Resim öğrencileri yapsın resmini yaprakların.
'Ben, Ustayla birlikte sütun pervazını yapacağım!'

991. Dize : atnalları

O çınlama seslerinin nereden geldiğini Shade anlayamadığı gibi ben de anlayamamışımdır. Yolun karşı tarafında, ağaçlı tepemizin alçak yamaçlarında oturan beş aileden hangisinin iki akşamda bir atnallarıyla halka oyunu oynadığını bilmiyorduk. Ama Dulwich Tepesi'nin akşam korosuna, yani çocukların birbirlerini çağırmalarından, evlerine çağrılmalarından ve çevrede nefret uyandıran bokser köpeğinin coşkuyla sahibine havlamasından oluşan ses karmaşasına, bu atnallarının tangırtısı, hüzünlü güzel bir ara müziği gibi katılırdı.

Güçlü arabamla kitaplıktan evime döndükten sonra hemen sevgili komşumun ne yapmakta olduğunu görmeye gittiğim o çok önemli, çok aydınlık 21 Temmuz akşamında çevremi işte o madensel ezgi kuşatmıştı. Sybil'le, kasabaya doğru arabasını sürdüğü sırada karşılaşmıştım, bu da benim o akşam için bazı umutlar beslememe neden olmuştu. Size açıklayayım ki ben, karısı evden ayrılan genç bir adamın yalnız kalışını fırsat bilen uyanık bir metres sayılsam yeriydi!

Ağaçların arasından John'un beyaz gömleğiyle ağarmış saçlarını farkettim; 47-48. dizelere ilişkin açıklamamda sözettiğim sarmaşıklı verandada, kendi deyimiyle Yuva'sında oturuyordu. Biraz daha yaklaşmaktan kendimi alamadım- ah, çıt çıkarmadan, ayaklarımın ucuna basarcasına; işte o zaman şairin yazmaktan çok, dinlenmekte olduğunu gördüm ve hiç çekinmeden onun yuvasına ya da tüneğine doğru yürüdüm. Dirseğini masaya, elini şakağına dayamıştı; yüz çizgileri çarpılmış, gözleri nemli ve bulanıktı; kafayı bulmuş yaşlı bir cadıyı andırıyordu. Yerinden kımıldamadan, öbür elini havaya kaldırdı beni selamlamak için; eskiden beri yaptığı bu hareket bu kez şairin dalgın olmaktan çok, umutsuz olduğunu gösterircesine beni çarptı.

'Esin perisi, size iyi davranıyor mu?' diye sordum.

'Çok iyi,' diye yanıtlarken eliyle desteklenmiş başını biraz eğdi:

'Olağanüstü bir iyilik ve eliaçıklık gösterdi. İşte burada [muşambanın üzerinde, kendisine yakın duran, karnı şiş bir zarfı işaret ederek] ürünün hemen hemen tümünü toplamış bulunuyorum. Birkaç küçük düzeltmeden sonra [yumruğunu birden masaya indirerek] bitti demektir bu iş.'

Bir ucu kapatılmamış olan zarf, içindeki kart destesiyle, bir tepeyi andırıyordu.

'Hanımefendi yoklar mı?' diye sordum (ağzım kurumuştu).

'Buradan çıkmama yardım et, Charlie,' diye rica etti, 'Ayağım uyuşmuş. Sybil, kulübünde yemek yemeye gitti.'

'Bir öneride bulunacağım,' dedim, titreyerek. 'Evimde yarım galon Tokay var. En sevdiğim şarabı en sevdiğim şairle paylaşmaya hazırım. Yemek olarak ceviz, iki iri domates, bir demet muz yiyeceğiz. Eğer 'bitmiş ürün'ünüzü bana göstermeyi kabul ederseniz güzel bir şey daha sunacağım: Yapıtınızdaki temayı size *niçin* verdiğimi, daha doğrusu *kimin* verdiğini açıklayacağım.'

Koluma yaslanmış olan Shade, 'Ne teması?' dedi dalgın dalgın; ayağı uyuşukluktan kurtuluyor, o da yürümeye çalışıyordu.

'Yokülkemiz mavi Zembla, kırmızı şapkalı Steinmann ve deniz mağarasındaki motorlu kayık, sonra...'

'Hah,' dedi Shade, 'Sanırım, senin gizini çoktan anlamış bulunuyorum. Yine de şarabının tadına zevkle bakacağım.Tamam, artık yürüyebilirim.'

Evinde kendisine sıkı bir içki kısıtlması uygulandığından, herhangi bir altın damlaya karşı direnemeyeceğini iyi biliyordum. İçe dönük başarılı bir atlayış yaptım ve şairi, basamaklardan inmesini güçleştiren koca zarftan kurtardım. Çimenliği aştık, yolun karşı yanına geçtik. Klink-klank, atnallarının müziği geliyordu Gizemin Kulübesi'nden. Taşıdığım zarfın içindeki sert köşeli ve lastikle bağlı dizin kartı destesinin katılığını hissedebiliyordum. Ölümsüz imgelerin, karmaşık düşüncelerin ve konuşan, ağlayan, gülen canlı insanlarla dolu yeni dünyaların yazı denilen işaretlerle sergilenmesi mucizesine saçma bir hayranlık besliyoruz. Bunun doğruluğundan hiç kuşkulanmıyoruz; bu yüzden, ağaçta yaşayan insandan Browning'e kadar, mağara adamından Keats'e kadar şiirsel anlatım ve kurgunun aşamalı gelişme tarihini, çağların bu ortak örgüsünü, saçma hayranlığımızın kaba hareketleriyle, bir bakıma söküp bozuyoruz. Bir gün hepimiz, uyandığımızda kendimizi, okuma yeteneğimizden tümüyle yoksun kalmış bulursak ne olacak? Yalnızca okuduğunuz şey karşısında değil, onun okunabilir(154) oluşunun mucizesi karşısında da soluğunuzun kesilmesini isterdim (öğrencilerime bir zamanlar söylediğim gibi). Mavi büyüyle uzun zaman amatörce uğraştığım için,dünyadaki tüm düzyazı yapıtlarının taklitlerini üretebilirim (ama şaşılacak şeydir ki nazım türünden yapıtları taklit edemiyorum— ben iyi bir şair taslağı değilim); bu taklit yeteneğime dayanarak kendimi gerçek bir sanatçı saymıyorum elbette; ancak vurgulamam gereken bir özelliğim var: Ben, yalnız gerçek bir sanatçının başarabileceği şeyi yapmaya yetenekliyim— unutulmuş esin kelebeğini yakalamaya çalışırım; sıradan şeylere bağlılıktan kendimi kurtarırım; dünya denen ağı, bu ağın iplerini görürüm. Sol koltukaltında taşımış olduğum şeyi, dinsel bir tören yaparcasına elimde tutuyordum; bir an kendimi, anlatılmaz bir şaşkınlık içinde buldum; sanki dağlanıp yaralanmış gökyüzünde, acı çeken ruhlar adına ateşböceklerinin okunabilir bir şifreyle anlattıklarını çözmüş ya da bir yarasanın okunabilir biçimde yazdığı işkence öyküsünü okumuştum.

Tüm Zembla'yı kalbime sımsıkı bastırarak tutuyordum.

993.—995. Dizeler : Kara Vanessa

Shade'le ikimiz, onun bahçesinden benimkine geçerken ardıçlarla çiçekli çalıların arasına daldığımız sırada, şairin ölümüne bir dakika

(154) Bu paragrafın son tümcesine dikkat edilmelidir. —Çev.

kala, bir kızıl Amiral (270. dizeyle ilgili açıklamaya bakınız), renkli bir alev gibi, çevremizde başdöndürücü bir hızla dönerek yaklaştı. Akşamın gölgesi patikaya düşerken alçalan güneşin yapraklar arasında bulduğu boşluktan son ışıklarını göndererek kahverengi kumları yaldızladığı yerde, Shade'le ben aynı anda aynı adamı farkedinceye kadar kelebek bir ya da iki kez görünüp yitti. Hızla uçarken güneş ışınları altında parlayan, sönen, yeniden parlayan kelebek, gözlerimizden kaçıyordu; sanki bilinçli olarak korkutucu bir oyun oynuyordu; sonunda, bundan zevk duyan arkadaşımın koluna konarak oyunu durdurdu. Havalandı; bu kez onu, bir defne ağacının çevresinde, kendinden geçmişcesine hızlı bir uçuşa kapılmış gördük; arasıra cilalı bir yaprağın üzerine konup onun ortasındaki oluktan aşağı kayıyordu, doğumyıldönümünde şımarıp trabzandan kayan bir çocuk gibi. Sonunda gölgenin dalgası, defnelere ulaştı ve kadife-alev karışımı görkemli yaratığı yuttu.

998. Dize : Bir komşunun bahçıvanı

Bir komşunun! Benim bahçıvanımı şair birçok kez görmüştü; burada açıkça belirtmemesini ben onun, bilinen kişi ve şeyleri şiirselliğin örtüsüyle, belirsizliğin sisiyle kaplama tutkusuna bağlayabilirim ancak (adları kullanacağı başka yerlerde de bu tutkusuna kapılmıştır) — şairin, zayıf ışıkta bahçıvanımı, bir yabancı için çalışan başka bir yabancıyla karıştırmış olması da güçlü bir olasılıktır. Bu yetenekli bahçıvanı ben, boş olduğum bir bahar günü, rastlantıyla keşfetmiştim; o gün,üniversitenin içindeki yüzme havuzunda çıldırtıcı ve utanç verici bir serüven yaşadıktan sonra ağır ağır evime gidiyordum. Bahçıvan Appalachia'nın en ünlü caddelerinden birinde, bir ağaca dayadığı merdivenin en üstünde oturuyor, ağacın hasta dalıyla ilgileniyordu. Kırmızı pazen gömleğini çimenlerin üzerine atmıştı. O yukarıda, ben aşağıda, biraz çekingen, konuştuk. Bütün hastalarının, tek tek, hangi ülkeden geldiklerini bilmesi bende hoş bir şaşkınlık yarattı. Bahar mevsimiydi; İngiliz gezginlerin bir baştan öbür başa resmini çektikten sonra ayrıldıkları güzel ağaç sütunlarının arasında yalnız biz kaldık. Bu ağaçların ancak birkaç türünü sayabileceğim burada: Jüpiter'in gürbüz meşe ağacı ve öbür iki türü: İngiltere'den getirilen gökgürültüsü ağacıyla bir Akdeniz adasından getirilen boğumlu ağaç; hava tutan ağaçlarından bir sıra (şimdi ıhlamur), bir anka ağacı (şimdi palmiye), bir çam, bir sedir (Cedrus), hepsi de ada ağaçları; Venedik'ten gelen bir firavuninciri; iki söğüt, yeşil olanı Venedik'ten getirilmiş olmalı,

beyaz yapraklısı Danimarka'dan; bir karaağaç, kabuklu parmaklarında sarmaşık yüzükleri; insanı gölgesinde oyalanmaya çağıran bir dut ağacı; bir palyaçonun mezarından alınmış üzgün selvi ağacı (Arnavutluk dolaylarından).

Bahçıvan, daha önce Maryland'da bir zenci hastanesinde, hastabakıcı olarak iki yıl çalışmıştı. Beşparasızdı. Bahçe düzenlemeciliği, bitkibilim ve Fransızca öğrenimi görmek ('Baudelaire ve Dumas'yı asıllarından okumak') istiyordu. Onu parasal yönden destekleyeceğime söz verdim. Hemen ertesi gün, benim bahçemde işe başladı. Çok sevimli, hüznüyle insanı etkileyen bir görünüşü vardı; gelgelelim biraz fazla geveze ve tümüyle güçsüzdü, bu beni umutsuzluğa düşürüyordu. Aslında sırım gibi bir bedene sahipti; onu sabırla toprağı işlerken, çimen döşerken, özenle çiçek soğanları dikerken seyretmek bana estetik açıdan zevk veriyordu. Bazan da patikaya taş döşemekle uğraşıyordu; bu, İngiltere'den güvenlik içinde döndüğü zaman evsahibim için hoş bir karşılama olabilir, belki de olmaz (umarım, orada kana susamış manyaklar kendisinin peşine düşmemişlerdir!). Onu (evsahibimi değil, bahçıvanımı) büyük bir sarıkla şalvar giymiş, ayağına halhal takmış görmeyi nasıl isterdim! Onu, eskidenberi hayallerde canlandırılan romantik Moritanyalı prens örneğine göre giydirirdim kesinlikle, eğer kuzeyli bir kral olsaydım- daha doğrusu, krallığımı sürdürseydim(sürgünlük, zararlı bir alışkanlık oluyor). Kınayacaksın beni, alçakgönüllü adamım, bu açıklamamda senin hakkında bu kadar çok şey yazdığım için; ama sana borcumu ödemeliyim böylece. Ne de olsa, benim yaşamımı kurtardın. Senle ben, John Shade'i hayatta gören en son kişileriz. Sen şairle birlikte geldiğimizi farkettiğin zaman tuhaf bir önsezıye kapılmış, işini bırakmıştın; bizim, fundalıklardan yürüyerek yaklaşmakta olduğumuz verandada duran kişi— (bu karanlık kişinin adını sen bana söylemiştin ama o uğursuz sözcüğü yazmaktan batıl inançlarım alıkoyuyor beni.)

1000. Dize : [= *1. Dize* : Gölgesiydim ben, mumkanat kuşunun, öldürülmüş.]

Bütün iyi Amerikalılar gibi Shade, gömleğinin altına, tuhaf bir şey giyerdi; gömleğin tene yapışan yerlerinde küçük pembe lekeler olurdu (sırtında). Şairi alçaktaki omuzunu kımıldatır, öbürünü yükseltirken, dağınık kır saçlarıyla, buruşuk ensesiyle, arka ceplerinin birinden sarkan parlak renkli mendiliyle, öbür cebinde şişkinlik yapan cüzdanıyla, biçimsiz iri kalçalarıyla, oturduğu otların boyadığı haki pantolonuyla,

sürüyerek yıprattığı topuksuz ayakkabılarıyla, kısacası o günkü haliyle görür gibiyim. Benim önümde yürürken başını arkaya çevirip hoş bir homurtuyla şuna benzer sözler söylüyordu: 'Hiçbir şeyin üzerinden atlamamalısın— tavşan tazı oyunu değil bu,' ya da [irkilerek] 'Salı geceleri geçen şu kahrolası kamyonlar için Bob Wells'e [belediye başkanı] yeniden yazmam gerekecek.'

Caddenin karşı yanına geçip Goldsworth arazisine, oradan da taşlı bir yola girmiştik; bu yol, bir çimenliğin yanından tırmanıyor ve Dulwich yolunu Goldswort'un ön kapısına bağlayan taşlı patikayla birleşiyordu. Shade, 'Bir ziyaretçin var,' dedi.

Verandada kısa, tıknaz, siyah saçlı bir adam, kahverengi takım elbise giymiş, eliyle de eski, biçimsiz bir evrak çantasını gülünç sapından yakalamış, bize profilini gösteriyordu; kıvrık işaret parmağı, henüz bastığı zil düğmesine yönelmiş kalmıştı.

'Öldüreceğim onu', diye mırıldandım. Yakın zamanlarda, başlıklı bir kız, elime bir tomar dinsel kitapçık tutuşturmuş ve sinir hastası bir genç olduğunu sandığım erkek kardeşinin, benim evime gelerek Tanrının iradesi konusunu görüşeceğini, kitapçıklarda anlamadığım şeyler çıkarsa onları bana açıklayacağını söylemişti.. Gençlik işte!

'Ah, öldüreceğim onu,' diye yineledim fısıltıyla şiirin —esrik edici akışının kesintiye uğratılabileceğini düşünmek, öylesine katlanılmaz bir şeydi. Davetsiz konuğu uzaklaştırmak için öfkeli bir acelecilikle Shade'in önüne geçtim; şair, kendisine suacağım içkiye ve açıklamaya doğru paytak paytak yürümüştü önümde o ana dek.

Daha önce Gradus'u hiç görmüş müydüm? Durun düşüneyim. Evet mi? Belleğim, başını iki yana sallıyor. Ama daha sonraları katil, bana, bir zamanlar kulemden Sarayın bahçesine baktığım sırada kendisini eski uşaklarımdan bir gençle birlikte seradan, cam yataklar içinde bitkileri atlı bir arabaya taşırken gördüğümü ve kendisine el salladığımı söylemiştir; yine de ziyaretçi, bize doğru dönerek donuk ve birbirine yakın yılan gözleriyle bizi yerimize mıhladığında ben, onu tanımanın ürpertisiyle öyle sarsıldım ki yatağımda düş görüyor olsaydım haykırarak uyanırdım.

Sıktığı ilk kurşun, yazlık siyah ceketimin kol düğmesini kopardı, ikincisi kulağımın yanından vınladı geçti. Onun, arkamda duran kır bukleli beyefendiye nişan aldığını, beni hedeflemediğini öne sürmek, büyük bir akılsızlık olur (beni kitaplıkta yeni görmüştü - tutarlı olalım,

beyler, her şeye karşın bizimki akla uygun bir dünyadır). Ah, bana nişan alıyor, ama her seferinde ıskalıyordu, kurtulamadığı sakarlığıyla. Bense arkadaşıma siper olup bağırarak, güçlü kollarımı açarak (sol elimde şiiri tutmayı sürdürerek, Matthew Arnold'un deyişiyle (1822 - 1888) 'dokunulmaz gölgeyi[155] bırakmaksızın') o çılgın herifin yaklaşmasını engellemeye, John'u korumaya çabalıyordum, çünkü sakarlıkla sıkılacak bir kurşunun onu rastlantı sonucu öldürmesinden korkuyordum. O sırada canım arkadaşım beceriksiz John, okul çocuklarının fırlattığı kayalardan felçli kardeşini kurtarmaya çalışan zavallı topal bir oğlanın özeniyle beni tutup peşinden götürmeye, bel bağladığı defnelerin koruyuculuğuna doğru sürüklemeye uğraşıyordu. Hissettim - yine hissediyorum - benim elimi yakalamaya çalışan John'un elini, parmaklarımı arayıp sonunda bulan parmaklarını, yüce bir bayrak koşusunda hemen yaşam değneğini bana aktarmak istercesine elime teslim olan elini.

Beni ıskalayan bir mermi onu yandan vurup kalbine girdi; arkamda olduğu için çabalarımı boşa çıkardığı gibi dengemi de bozdu; aynı anda, yazgının bu saçma oyununu bitirmek üzere bahçıvanım, elindeki beli arkadan, silahlı Jack'in kafasına var gücüyle indirip onu yere devirdi. Katilin elinden düşen silahı, kurtarıcımız kaptı; ayağa kalkmama yardım etti. Kuyruksokumumla sağ bileğim, kötü incinmişti ama şiir kurtulmuştu. John ise, beyaz gömleğinde kırmızı bir leke, yüzükoyun yere serilmişti. Yaşadığından umutluydum yine de. Deli, verandanın basamağına oturmuş, şaşkınlık içinde kanlı elleriyle kanlı kafasını tutuyordu. Onu bahçıvanın gözcülüğüne bırakarak eve koştum; paha biçilmez zarfı helada yığılı duran kız ayakkabılarının, kürklü kar çizmelerinin, beyaz lastik çizmelerin altına sakladım; beni sihirli şatomdan dışarı ve Zembla'mdan *bu* Arcady'ye iletmiş olan gizli geçidin ağzıydı sanki hela; çıktım. Telefonda 11111 numarayı aradıktan sonra bir bardak suyla cinayet sahnesine geri döndüm. Zavallı şair, şimdi sırtüstü yatıyordu, aydınlık akşamda göğün maviliğine açılmış ölü gözleriyle. Silahlı bahçıvan, yaraladığı katilin yanına oturmuştu; basamakların üzerinde sigara içiyorlardı. Katil, ya acı çektiğinden ya da yeni bir rol oynamaya karar verdiğinden, beni unutmuş gibiydi; sanki ben, Onhava'nın Tessera Meydanı'nda, taştan bir at üzerinde taştan bir kraldım; ne olursa olsun, sonuçta şiir kurtulmuştu.

---

(155) Gölge (shade) aynı zamanda şairin soyadıdır.— Çev.

Basamakların yakınındaki saksının yanına bıraktığım bir bardak suyu bahçıvan aldı, katille paylaştı, sonra zemin kattaki helaya kadar ona eşlik etti; polisle birlikte hastane arabası geldi o anda. Katil, adını Jack Grey olarak bildirdi; sürekli bir oturma adresi yoktu, Katil Deliler Bakımevi'nin dışında; *ici*[156] sadık köpeğin hiç ayrılmadığı, tek oturma adresidir aslında; polis de onun buradan yeni kaçmış olduğunu düşünüyordu.

'Bizimle gel, Jack, şu kafana bir şeyler sokacağız senin.' Bir aynasız, sakin ama kasıtlı biçimde böyle konuşurken ölünün üzerinden atlıyordu; işte o korkunç anda Dr Sutton'ın kızıyla Sybil Shade'in içinde bulunduğu araba kapının önüne yaklaşıyordu.

Bu kargaşalık gecesinde şiiri, Goldsworth'un dört perisinin çizmelerinin altından benim siyah bavulumun sağlam koruyuculuğuna aktarmama olanak veren bir an bulabilmiştim; ama hazinemi gözden geçirmek için en güvenli anı ancak şafak sökerken buldum.

Shade'in, Zembla Kralı hakkında destansı bir şiir yaratmakta olduğuna nasıl sarsılmaz ve nasıl aptalca bir inanç beslediğimi hepimiz biliyoruz. Beni bekleyen büyük hayalkırıklığıyla karşılaşmaya hazırız artık. Ah, kendisini *tümüyle* bu temaya adayacağını ummamıştım aslında. Bu temaya, kuşkusuz, kendi yaşamından parçalarla bazı Amerikan malları karıştırabilirdi; ama şiirinde, kendisine anlattığım krallığımın benzersiz *atmosferinin* yer alacağından bir an bile kuşku duymamıştım. Güzel bir şiir başlığı da önermiştim ona; benim için hiçbir anlam taşımayan *Solgun Ateş* yerine, kitaplığımda bulunan ve kendisinin sayfalarını keseceği bir kitabın adını, şiirine başlık yapmasını istemiştim: *Solus Rex*.[157] Şiiri okumaya başladım. Gittikçe hızlanarak okuyordum. Yaşlı bir yalancının vasiyetnamesini öfkeyle okuyan genç bir mirasçı gibi çabuk ve söylenerek, baştan sona okudum. Nerdeydi benim günbatımında yükselen kalemin siperleri? Güzel Zembla'm nerdeydi? Sıradağları nerde? Sisin içinde ülkemin uzun titreyişleri nereye gitti? Ve sevimli çiçek oğlanlarım, ve pencerelerde yansıyan yedi renk, ve Kara Gül Bekçilerim, ve bütün olağanüstü öyküm, hani? Hiçbiri yok! Bir hipnotizmacı sabrıyla, bir aşık baskısıyla şairin kafasına yerleştirdiğim karışım, olması gereken yerde

(156) Burası. —Çev.

(157) Yalnız Kral. —Çev.

yoktu. Ah, acım anlatılır gibi değil! Çılgınca, tutkuyla yaratılmış bir destan beklerken, ne geçmişti elime? Esas olarak şairin kendi yaşamını konu edinen, Appalachia bölgesini yer olarak seçen ve Pope'un kullandığı veznin yeni bir biçimiyle yazılmış, eski türden bir yapıt; güzel yazılmış olduğu kuşku götürmez elbette; Shade, güzel yazardı her zaman; ama şiiri, benim engin ve büyülü çılgınlığımın akışından yoksundu; ben işte bu akıntının, şiiri bir baştan öbür başa geçeceğine ve onu zamanının ötelerine ulaştıracağına inanmıştım.

Kafamı ağır ağır topladım; *Solgun Ateş*'i yeniden, daha dikkatli okudum. Şiiri, ilk okuyuşumdakinden daha az beğeneceğimi sanırken aksine, daha çok beğendim. Neydi sebebi? Neydi o uzaktan belli belirsiz gelen müzik, havadaki hafif renklenmeler? Şiirin orasında burasında, özellikle, evet özellikle bazı dizelerin farklı biçimlerinde aklımın yankılarını ve parıltılarını, geçip giden görkemimin arkada oluşturduğu dalgaları keşfediyordum. Şiire, acımayla karışık bir sevecenlik göstermeye başlamıştım. Sanki sahip olduğumuz dönek bir genç yaratık, siyah bir dev tarafından kaçırılıp hoyratça sevildikten sonra şimdi salonumuzun ya da bahçemizin içinde yeniden güvenliktedir ve soysizlerle ıslık çalmakta, evcil fokbalığıyla yüzmektedir. Onur yarası ağrımaya devam eder, ağrıması da gerekir, ama biz tuhaf bir gönül borcuyla o ağır, ıslak gözkapaklarını öperiz, o kirletilmiş eti okşarız.

Şiirle ilgili, şimdi okuyucularımın ellerinde tuttukları açıklama notlarım, kaynağı bende olan o yankıları ve ateş titreşimlerini, ve solgun fosfor parıltılarını, ve şairin farkında olmadan benden aldığı her şeyi bulup gösterme girişimimin ürünleridir. Bu notların bazılarında belki sert bir ifade var— ama haklı yakınmalarımı kamuoyuna duyurmamak için elimden geleni yaptım notlarımda. Burada ek bir açıklama yaparken amacım, gazetecilerin ve ölüm yazılarında şairin 'arkadaşları' diye kafadan uydurulan kişilerin, kasıtlı biçimde, Shade'in ölümüyle ilgili olayları yanlış yansıtarak yaptıkları kaba, katilce saçmalamalardan yakınmak değildir. Onların bu olaylarla benim aramda kurdukları bağlantıyı ben, engerek zehiriyle güçlendirilmiş gazeteci acımasızlığı olarak değerlendiriyorum. İyi biliyorum ki bu açıklamalarımı yayımlattığım zaman çoğunu, asıl suçlu sayılması gereken kişiler ellerinin tersiyle itecektirler. Kocası tarafından 'her şey kendisine gösterilmiş olan' bayan Shade, sözkonusu farklı dizelerin yine kocası ta-

rafından kendisine gösterildiğini anımsamayacaktır. Çimenlere uzanmış üç öğrenci, birdenbire belleklerini yitireceklerdir. Kitaplık'taki danışına görevlisi kız, cinayet günü Dr. Kinbote'yi soran adamı anımsamayacaktır (çünkü kendisine anımsamaması söyleneceklir). Yine biliyorum; bay Emerald, memeli bir öğrencinin esnek güzelliği üzerinde yaptığı incelemeyi kısa keserek, kışkırtılmış erkekliğinin gücüyle yadsıyacaktır o akşam arabasıyla benim evime birisini götürmüş olduğunu. Yani bireysel varlığımın, değerli arkadaşımın acı sonuyla ilişkisini koparmak için elden gelen her şey yapılacaktır.

Ama az da olsa öcümü almış bulunuyorum: kamuoyunun yanlış anlayışı, *Solgun Ateş*'i yayımlama hakkını kazanmama dolaylı yoldan yardım etmiştir. Benim dürüst bahçıvanım, gördüğü olayı herkese heyecanlanarak anlatırken bazı konularda yanılıyordu; yine de olaydaki 'kahraman'lığımı abartunası, takma adıyla Jack Grey'in bilinçli olarak Shade'e nişan aldığını söylemesi kadar yanlış değildi; ama Shade'in dul eşi, hiç unutamayacağım bir sahnede katille hedefi arasına 'kendimi fırlatmış' olduğum düşüncesiyle öyle etkilendi ki ellerimi sıkarak bağırdı: 'Böyle şeylerin karşılığı ne bu dünyada ödenebilir, ne öbür dünyada.' Şu 'öbür dünya', inanmayan kişinin kötü talihine yakalanmasıyla gerçekleşir; bunu bir yana bırakıyorum ve işin doğrusunu açıklamamaya karar vererek diyorum ki: 'Ah, yine de bir karşılık ödenebilir, sevgili Sybil. Senin gözünde, küçük bir istek sayılabilirse de... Shade'in son şiirini basıma hazırlama ve yayımlama hakkını bana vermeni istiyorum.' Bu hak hemen bana verildi; yeni ağlamalar, yeni kucaklamalarla; ertesi gün de, hızlı bir küçük avukata hazırlattığım anlaşmaya imzasını bastı. Bu güzel üzgünlük anını çok çabuk unuttun, sevgili kız. Ama şunu unutmanını isterdim: hiçbir kötü amaç gütmedim ben; ayrıca, bütün entrikalara ve alçaklıklara karşın John Shade, sanırım bu açıklamalarımdan pek rahatsız olmayacaktır.

Bu alçakça düzenler yüzünden, insanların soğukkanlılıkla (birdenbire haykırarak bana saldırmalarına meydan vermeyecek biçimde) bu trajedideki gerçeği görmelerini sağlamaya çalıştığım sırada, karabasanımda bazı güçlüklerle karşılaştım[158]. Bu trajedide ben, bir 'rastlantı tanığı' değildim; aksine, başlıca, en büyük (yazık ki öl-

(158) Bu romandaki olaylar, bir karabasanın ürünü olmasın sakın? — Çev.

dürülemez olmayan) kurbandım. Bu gürültüler, yeni yaşamımı etkileyerek sona erdi, bu basit dağ kulübesine taşınmamı gerektirdi; ama ben, cezaevine konmasından hemen sonra tutukluyla bir görüşme, belki de iki görüşme yapmayı başardım. Şimdi, evimin verandasında yüzü kan içinde otururkenki haline göre daha aklı başındaydı; bana bilmek istediğim her şeyi anlattı. İşlediği iğrenç suçu - timarhaneden kaçmış Jack Grey kimliğine bürünerek polisi ve halkı (aynı zamanda, kendisini buraya gelmesini buyuran kişiyle karıştıran Shade'i) aldattığını itiraf ettirmek için onu, yargılanması sırasında yardımcı olabileceğime inandırmıştım. Ama beklenmedik bir aksilik oldu: birkaç gün sonra, çöp sepetinden ele geçirdiği bir jiletle gırtlağını keserek adaletin gerçekleştirilmesini önledi. Öldü. Kendisini öldürmesinin nedeni, bu öyküdeki rolünü oynadıktan sonra artık gereksiz bir varlığa dönüştüğünü görmesi değildi; bu son beceriksizliğiyle, başarısızlıklarına taç giydirmesiydi: öldürmesi gereken kişi önünde dikilirken o, tutup yanlış kişiyi öldürmüştü. Yani onun yaşamı, kurmalı bir oyuncağın motorunun durmasıyla sona ermedi; insana özgü umutsuzluğun zorunlu kıldığı bir hareketle tükendi. Bu kadar yeter. Jack Grey sahneden çıkar.

New Wye'da, bir daha dönmemek umuduyla ayrılmadan önce geçirdiğim o korkunç haftayı, ürpermeden anımsayamıyorum. Pırıl pırıl hazinemden beni hırsızlar yoksun bırakacaklar diye sürekli bir korku içinde yaşadım. Belki bazı okuyucularım, öğrendiklerinde güleceklerdir ama ben anlatacağım yine de: Şiiri telaş ve korkuyla siyah bavulumdan çıkarıp evsahibimin çalışma odasındaki boş çelik kutuya kapattım önce; birkaç saat sonra çıkardım; uzun zaman *giydim* onu sanki; yani doksan iki tane dizin kartını bireysel varlığımın üzerine yaydım: yirmi tanesi ceketimin sağ cebinde, bir o kadarı sol cebinde, kırklık bir tomarı sağ memenin üzerinde, dizelerin değişik yazılmış biçimlerini içeren çok değerli on iki tanesi ise en içteki sol göğüs cebimde. Kendi kendime kadın işi yapmayı öğrenmiş olduğum için talihime şükrediyordum; çünkü ceplerimin dördünün de ağızlarını dikmeyi başarmıştım. Böylece, dikkatle adım atarak, aldattığım düşmanların arasında dolaşıp duruyordum, şiirle zırhlanmış olarak, uyaklarla silahlanarak, bir başka adamın destanıyla yiğitleşerek, kartonla desteklenmiş olarak, en sonunda kurşun işlemez bir varlık haline gelerek.

Yıllarca önce - kaç yıl olduğunu söylemeye istek duymuyorum hiç— yetişkin bir insan gibi uykusuzluk hastalığı çeken altı yaşında küçük bir adam olan bana, Zemblalı hastabakıcımın şöyle dediğini anımsıyorum: *'Minnamin, Gut mag alkan, Pern dirstan'* (küçüğüm, Tanrı acıktırır, şeytan susatır). Şimdi ey ahali, bu güzel salonda birçoğunuz, sanırım en az benim kadar aç ve susuz; burda dursam iyi olur artık, ey ahali..

Evet, dursam iyi olur. Açıklamalarımla birlikte varlığım da tükenmek üzere. Sayın baylar, çok acı çektim ben; hiçbirinizin düşünemeyeceği kadar çok acı. Yüce Tanrının kutsaması, zavallı yurttaşlarımın üzerinden eksik olmasın. İşim sona erdi. Şairim öldü.

'Peki sen, sen kendin ne yapacaksın, zavallı kral, zavallı Kinbote?' diye soruyordur belki de kibar, genç bir insan sesi.

Bu yapıttaki öbür iki karakterin kaderini paylaşmak tutkusundan kurtulmam için Tanrı bana yardım edecek; inanıyorum buna. Var olmayı sürdüreceğim. Başka gizlenme yollarını, biçimlerini deneyebilirim; ama var olmaktan vazgeçmeyeceğim. Başka bir kampüste yeniden ortaya çıkabilirim yaşlı, mutlu, sağlıklı, cinsel açıdan karşı cinse ilgi duyan bir Rus, sürgünde bir yazar olarak; ünsüz, geleceksiz, dinleyicisiz; sanatından başka şeyi olmayan bir insan. Yeni bir filmde Odon'la güçbirliği yapabilirim: *Zembla'dan Kaçış* (saraya top mermisi, saray bahçesine bomba). Tiyatro eleştirmenlerinin ilkel beğenilerini karşılamak üzere bir oyun, o kötü melodramlardan bir tane kotarabilirim, üç ilkeye bağlı kalarak: bir deli (düşte var olan bir kralı öldürmek istemektedir), başka bir deli (kendisini o kral olarak düşlemektedir) ve seçkin bir yaşlı şair (ayağı takılarak savaş alanına düşüverir, düşsel iki varlığın çarpışmasıyla yokolur). Oh, çok şey yapabilirim! Öykünün gelişimi izin verirse, yelken açabilirim yeniden elegeçireceğim krallığıma doğru; hıçkırıklarla selamlayabilirim ülkemin kurşuni kıyılarını, yağmur altında hafifçe parlayan bir çatıyı. Bir tımarhaneye tıkılmış, haykırıp yakınıyor olabilirim. Ama ne olursa olsun, sahne nereye kurulursa kurulsun, adamın biri, şimdilik epey uzakta, bir bilet satın almakta; otobüse, gemiye, uçağa binmekte; karaya ayak basmış bulunuyor, bir milyon fotoğrafçıya doğru ilerliyor; şimdi kapımı çalacak - daha iri, daha saygın, işinde daha becerikli bir Gradus.

DİZİN

İtalik olarak dizilen sayılar, dizelerin ve onlarla ilgili açıklamaların numaralarıdır. G,K,S büyük harfleri ise bu açıklamalardaki üç başkişiyi simgelemektedir.

A., Baron, Oswin Affengin, son Aff Baronu, önemsiz bir hain, *286.*

Achı, Iris, tanınmış kadın sanatçı (ölümü 1888'de), tutkulu ve etkili bir kadın, Üçüncü Thurgus'un gözdesi, *130.* Resmi açıklamalara göre, intihar etmişti; ama resmi olmayan bilgilere göre, aktör dostu tarafından kıskançlık sonucunda kendi odasında boğulmuştu (şimdi doksan yaşında olan bu adam, Gölgeler (bk.) grubunun en yaşlı,ve en alt üyesidir.)

Alfin, Kral, takma adı Belirsiz, 1873-1918, tahta oturuşu 1900'de; K.'nin babası; kibar, dalgın bir kral; en çok otomobillerle, uçan makinelerle, denizmotorlarıyla, bir zaman da deniz kabuklarıyla ilgilenirdi. Uçak kazasında öldü,*71.*

Andrronnikov ve Niagarin, gömülü hazineyi arayan iki Sovyet uzmanı, *130, 681, 741*; Tacın Mücevherleri'ne bakınız.

Arnor, Romulus, Zemblalı şair ve yurtsever, 1914-1958; aktarılan şiiri *80.* Aşırılar tarafından idam edildi.

Aros, Zembla'da güzel bir kent, Conmal düklüğünün başkenti; bir zamanlar buranın belediye başkanı, Sayın Ferz ('satranç kraliçesi') Bretwit idi; kendisi Oswin Bretwit'in (bk.) büyükamcasının kuzeniydi, *149, 286.*

B., Baron, Baron A.'nın tasarlanmamış kayınbabası ve Bretwit (bk.) ailesinin, hayal ürünü eski dostu, *286.*

Bera, yarımadayı uzunlamasına bölen sıradağlar; parıltılı doruklarıyla, gizemli geçitleriyle ve güzel bayırlarıyla ünlüdür, *149.*

Blawick, Mavi Koy, Zembla'nın batı kıyısında hoş bir dinlenme yeri; gazino, golf alanı, deniz ürünleri lokantası, kiralık denizmotorları, *149.*

Blenda, Kraliçe, kral'ın annesi, 1878-1936; yönetime 1918'de başladı, *71.*

Boscobel, yazlık sarayın bulunduğu yer, güzel, çamlık ve kum tepecikleriyle kaplı, Batı Zembla'da bir bölge; yumuşak çukurlukları, yazarın birçok aşk anısıyla dolu; Şimdi (1959) bir 'çıplaklar kolonisi' - nasıl bir şeyse *149, 596.*

Botkin, V., Rus asıllı Amerikalı bilgin, *894;* king bot (kral kurtçuk), soyu tükenmiş bir sineğin kurtçuğu, mamutların iç organlarında erginleşirdi, sonunda onların yeryüzünden silinmesine neden oldu, 247; bottekin yapımcısı, *71; bot,* cup, ve *boteliy,* koca göbekli (Rusça); botkin ya da bodkin, bir Danimarka hançeri.

Bregberg, bk. Bera.

Bretwit, Oswin, 1914-1959, Zemblalı yurtsever ve diplomat, *286.* Ayrıca Odevalla ve Aros maddelerine bakınız.

Charles (İkinci), Charles Xavier Vseslav, Zembla'nın son kralı, takma adı Sevgili, 1915 doğumlu. Krallık yılları 1936-1958; ibikli kuşu *1,* araştırmaları ve krallığı *12,* atalarının acı sonu *62,* destekçileri 70, ana babası *71,* yatakodası *80,* saraydan kaçış *130,* dağları aşması *149,* Disa'yla nişanlanması 275, Paris'ten geçişi *286,* İsviçre'den geçişi *408,* Villa Disa ziyareti *433,* dağlarda geçirdiği geceye ilişkin anılar *597, 662,* damarlarındaki Rus kanı, ve Tacın Mücevherleri (bakılacak elbette) *681,* ABD'ye varışı *691,* Disa'ya gönderdiği mektubun çalınışı *741,* bu mektubun içeriği *768,* yüzü konusundaki tartışmalar *894,* kitaplıkta görülmesi *949,* nerdeyse açığa vurulan özdeşlik *991,* Solus Rex *1000.* Ayrıca Kinboteye bakınız.

Conmal, Aros Dükü, 1855-1955, K.'nin amcası, aynı zamanda Kraliçe Blenda'nın (bk.) en büyük üvey kardeşi; soylu yorumcu *12;* Atinalı Timon çevirisi *39,130;* yaşamı ve çalışmaları *962.*

Çeviriler (Şiir); İngilizce'den Zemblacaya Conmal'ın yaptığı Shakespeare, Milton, Kipling çevirileri *962;* İngilizce'den Fransızca'ya Donne ve Marvell çevirileri *678;* Almanca'dan İngilizce ye ve Zemblaca'ya *Der Erlkönig 662;* Zemblaca'dan İngilizce'ye Timon Afinsken (Atinalı) *39;* Elder Edda *79;* Armor'dan *Miragarl 80.*

Din: Tanrıyla ilişki *47,* Papa *85,* aklın özgürlüğü *101,* günah ve inanç sorunu *549.* İntihar'a bakınız.

Disa, Payn Düşesi; benim tatlı, solgun, hüzünlü Kraliçem; düşlerimi ziyaret eden, benim düşlerim tarafından ziyaret edilen; 1928 doğumlu; albümü ve sevdiği ağaçlar *49;* 1949'da evlendi *80;* filigranlarını seçemediğim ince kağıtlara yazdığı mektuplar; uykumda görünüp beni rahatsız etmesi *433.*

Embla, sisli yarımadanın en sıkıcı, en ıssız, en kuzey noktasında, otlarla kaplı bir bataklığın çevrelediği ahşap bir kilisesi olan küçük, eski kasaba, *149, 433.*

Emblem, Zembla dilinde 'çiçekli' anlamına gelir; Batı Zembla'nın en güneyinde mavimsi ve siyah, şaşılacak kadar çıplak kayalıklarla ve hafif eğimli bayırları kaplayan çiçekli süpürgeotlarıyla ünlü, güzel bir koy. *433.*

Falkberg, pembe tepe *71;* kar başlıklı *149.*

Farklı dizeler: hırsız güneş ve ay *39-40;* planlama *57;* Zembla Kralı'nın kaçışı (K'nın katkısı, 8 dize) *70* ; Edda (K'nın katkısı, 1 dize) *79;* Ay Böceğinin cansız kozası *90-93*; çocuklar gizli bir geçit buluyorlar (K'nın katkısı, 4 dize), *130*; zavallı yaşlı adam Swift, zavallı- (belki K'ya taş atıyor) *231*; Shade, *Ombre 275* ; Virginia Beyazları *316;* Bölümümüzün Başkanı *377*; Pope'tan yeni dizeler (belki K'ya taş atılıyor) *417*; Tanagra (dikkate değer bir önceden-bilme örneği) *596; Amerika'nın* 609-614; dizenin değişmiş ilk iki ayağı *629*; Pope'un gülünç bir taklidi *895-899*; mutsuzluk çağı, ve Toplumsal Romanlar *922.*

Flatman, Thomas, 1637-88, İngiliz şairi, öğretim üyesi ve minyatürcüsü; yaşlı hırsız onu tanımazdı, *894.*

Fleur, Countess de Fyler, Kralçenin hizmetinde güzel bir bayan, *71,80,433.*

G. Bakınız: Gradus.

Garh. bir çiftçi kızı *149,433.* Ayrıca Troth'un kuzeyinde bir karayolunda, 1936'da bulunmuş, pembe yanaklı kaz çobanı (yazar onu ancak şimdi anımsıyor).

Glitterntin, Bera Sıradağlarında (bk.) görkemli bir dağ; yazık ki bir daha oraya tırmanamayacağım, *149.*

Gordon, bakınız: Krummholz.

Gölgeler, Kralı öldürmek için kurulan örgüt; bu örgüt, kendi ken-

dini sürgün eden kralı öldürme görevini Gradus'a (bk.) vermişti. Örgüt yöneticisinin korkunç adı açıklanamaz, bir öğretim görevlisinin tanınmamış yapıtının dizininde bile. Bu kişinin, ana tarafından büyükbabası, ünlü, bilgili, çalışkan bir bina yapımcısıydı; kendisini, kışlaları onarması için Thurgus (Turgid) görevlendirmişti (1885'te). Sarayın mutfağında; Yan, Yonny, Angeling biçiminde güzel adları olan üç genç yardımcısıyla birlikte zehirlendi (kuşku uyandıran bir ölüm). Adına yakılan ağıt, ülkemizin vahşi vadilerinde bugün de söylenmektedir.

Gradus, Jacob, 1915-1959; öbür adları Jack Degree, de Grey, d'Argus, Vinogradus, Leningradus, vb.; Jack (ufak işler ve katillik) *12,17;* yanlış kişiyi linç etmesi *80*; kendisinin hedefe yaklaşması, S'nin kendi şiirini geliştirme aşamalarıyla eşzamanlıdır *120,131;* seçimi ve geçmiş sıkıntıları *171;* yolculuğunun ilk uğrağı, Onhava'dan Kopenhag'a *181, 209;* Paris'e varması, Oswin Bretwit'le buluşması *286;* Cenevre'ye gelişi, Lex yakınlarında Joe Lavender'in yerinde küçük Gordon'la konuşması *408;* Cenevre'den merkeze telefon etmesi *469;* bir dizenin farklı yazılmış biçiminde onun adının yer alması, Cenevre'de beklemesi *596*; Nice'e varışı, orada bekleyişi *697*; Nice'te Izumrudov'la görüşmesi, Kral'ın adresinin ele geçirilişi *741*;Paris'ten New York'a *873*; New York'ta *949(1)*; New York'ta ilk sabahı, Nw Wyc'a yolculuk, kampüse varış, Dulwich Cd *949(2)*; büyük yanlışlık *1000.*

Griff, Zemblalı yurtsever ve dağlı çiftçi *149.*

Grindelwod, Doğu Zembla'da güzel bir kasaba *71,149.*

Hodinski, Rusyalı sorgucu (ölüm tarihi 1800), Hodyna adıyla da tanınır *681*; Zembla'da 1778-1800 yıllarında bulundu; güzel bir nazirenin yazarı olup Prenses (sonra Kraliçe) Yaruga'nın (bk.) sevgilisiydi. (Kraliçe Yaruga, ikinci Igor'un annesi, Thurgus'un ninesiydi.).

Igor (İkinci), 1800-1845 yılları arasında hüküm süren akıllı, iyi yürekli kral; Kraliçe Yaruga'nın (bk.) oğlu ve Üçüncü Thurgus'un (bk.) babası. Sarayın resim galerisinde, kapısı yalnız krala açılan ama meraklı bir yeniyetmenin P Salonundan bir gedik bulup girebileceği özel bir bölüm vardır ki burada Igor'un sevgilileri olan dört yüz oğlanın pembe mermerden, cam göz takılmış, ayrıntılı işlenmiş heykelleri bulunurdu; gerçeğe uygunluk ilkesine dayanan, kötü sanat anlayışının örneği bu sergi, sonraları K. tarafından Asyalı bir krala da gösterildi.

İntihar, bu konuda K.'nın düşünceleri *493.*

K. Bakınız: Charles II ve Kinbote.

Kalixhaven, Batı kıyısında, Blawick'in (bk.) birkaç mil kuzeyinde, canlı bir liman *171* ; birçok tatlı anı.

Kinbote, Charles, Dr, S'nin yakın arkadaşı ve onun sanat danışmanı, editörü, yorumcusu; S ile ilk karşılaşması ve dostluğu, *Önsöz;* Appalach kuşlarına duyduğu ilgi 1; kendi yaşamına ilişkin öyküleri S'ye kullandırmak konusundaki iyi niyetli isteği *12*; alçakgönüllülüğü *34*; Timon gibi yaşadığı hücresinde kitaplığının bulunmadığı *39*; S'yi etkilemekte olduğuna inanışı *42*; Dulwich Caddesindeki evi, S'nin evinin pencereleri *47*; Prof. H.'nin yanlışlarını düzeltmesi *61,71*; sinir gerginlikleri ve uykusuzlukları *62;* S için çizdiği harita *71;* humor duygusu *79,91*; 'irissel bulut' teriminin S'nin uydurması olduğuna inanışı *109*; yorgunluğu *120;* spor çalışmaları *130*; S'nin bodrumunu ziyareti *143*; açıklamasını okuyucuların beğeneceğine güvenişi *149*; yeniyetmeliğine ve Doğu Ekspresi'ne ilişkin anıları *162*; okuyucuların sonraki bir nota başvurmalarını istemesi *169*; G'yi nazikçe uyarması *171*; bir yerdeki festivale katılması, eve döndüğünde S'nin doğumgünü toplantısına çağrılmamış olduğunu farketmesi, ertesi sabah yaptığı kurnazca şaka *181*; Hazel'in 'gulyabani' olayına ilişkin duydukları *230*; zavallı kim *231*; S'nin doğa tarihi hakkında konuşmayı bırakıp yapıtından söz etmesini sağlamak için boşuna uğraşması *238*; Nice ve Mentone rıhtımlarıyla ilgili anıları *240*; arkadaşının karısına karşı gösterdiği büyük incelik *247*; kınkanatlılar konusunda sınırlı bilgisi ve kendi doğasının da, siyah Vanessa'yı anımsatacak biçimde, sevinç parıltılarının zaman zaman belirlediği bir siyahlıkta oluşu *270*; Cedarn'a S'yi götürmek konusunda bayan S'nin tasarıları, buna karşı kendisinin de oraya gitmeyi kararlaştırması *288*; kuğulara aldığı tavır *319*; Hazel'e yakınlığı *334,348*; bir zamanlar perili ahırın bulunduğu, otlarla kaplı bölgeye S ile birlikte gitmesi *347*; dönemin ünlü sanatçılarına S'nin takındığı düşmanca tutuma karşı çıkışı *376*; Prof. H.'ye (dizinde yok) duyduğu nefret *377*; hızlı çalışan belleği *384*; Jane Provost'la karşılaşması ve güzel gölkıyısı fotoğraflarını incelemesi *385*; 403-474. dizelerin oluşturduğu bölüme ilişkin eleştirisi *403*; kendisinin gizinin S tarafından tahmin edilmesi, belki de edilmemesi; Disa hakkında S'ye anlattıkları ve S'nin tepkisi *417*; Irklara ve yabancılara düşmanlık konusunda S ile tartışması *470*; intihar konusundaki düşünceleri *493*; hüzünlü bir ağacın Fransızca adının, Zembla dilinde başka bir ağacın

adıyla aynı olduğunu farkettiğinde şaşırması *501*; Üçüncü Kanto'nun bazı önyargılı bölümlerini uygun bulmaması *502(2);* günah ve inanç üzerine görüşleri *549*; editör olarak dürüstlüğü ve ruhsal açıdan zavallılığı *550*; bir kız öğrenci hakkında düşünceleri, ayrıca Shade'lerle birlikte yediği yemeklerin sayısı ve özelliklerine ilişkin saptamaları *579*; ard arda gelen iki sözcüğün heceleri arasında oluşan gizemli birlik karşısında duyduğu sevinç ve şaşkınlık *596;* öldüren ve öldürülen konusunda özdeyişleri *597*; Cedarn'daki, ağaç kütüklerinden yapılmış kulübesi ve balık avlayan, bal tenli oğlan, belden yukarısı çıplak, pantolonunun bir paçası kıvrık otururken ceviz ve koz helvası yiyordu, ama sonra okul açıldı, belki de hava değişti *609*; H'lerin evinde görünmesi *629*; *Fırtına* ya da başka yapıtlardan aktarılan 'solgun ateş' gibi sözcüklerin yeni yapıtlara başlık olarak konmasına yönelttiği sert eleştiri *671*; humor duygusu *680*; Bayan O'Donnel'in kır evine gittiği güne ilişkin anılar *691*; çarpıcı bir sözcük bileşimi hakkında görüşleri ve bunu kimin yaptığı konusunda kuşkusu *727*; işleri örgütleyen, sonra soylu ve toy bir yüreği yalnız bırakan, kendisinin kurbanı hakkında aptalca öyküler anlatan ve onu eşek şakalarıyla bunaltan bir adama duyduğu nefret *741*; psikolojik engeller yüzünden ya da ikinci G'ye karşı duyduğu korku yüzünden, yalnızca altmış ya da yetmiş mil uzakta bulunan bir kente, orada iyi bir kitaplığın varlığını kesinlikle bildiği halde, gidemeyişi *747*; bir hanıma gönderdiği 2 Nisan 1959 günlü mektup; bu hanımefendi, yazın Roma'ya giderken sözkonusu mektubu, Nice yakınlarındaki yazlığında değerli eşyalarının içinde, kilitli bırakacaktır *768*; sabah dinsel görevlerini yerine getirmesi, akşam da Shade ile yaptığı gezintide şairin en sonunda şiirinden söz etmesi *802*; sözcükbilimsel ve dilbilimsel bir mucize üzerindeki gözlemleri *803*; F.K.Lane'in kitaplaştırılmış mektuplarını okumaya koyulması *810*; arkadaşının banyo odasına girdiğinde onu küvette traş oluyor halde bulması *887*; Oturma Salonu'nda kendisinin Kral'a benzerliği konusundaki bir tartışmaya katılması ve E. (dizinde yok) adlı kişiyle tüm dostluk bağlarını koparması *894*; Prof. C. (Dizinde yok) tarafından yazılmış bir ders kitabındaki hoş sözleri okurken Shade'le birlikte sarsıla sarsıla gülmesi *929*; mutsuzluğunu belirtmesi ve nazikçe sitemde bulunması *937*; Onhava Üniversitesi'ndeki genç bir okutmanı dünmüş gibi anımsaması *957*; şairin kameriyesinde S ile sonuncu buluşması *991*; üniversiteliler gibi bilgili bahçıvanı keşfettiği günü anımsaması

998; S'yi ölümden kurtarmadaki başarısızlığı, ama SE'yi[159] kurtarmayı başarması *1000;* bunu, iki 'uzman'ın yardımı olmaksızın yayımlamayı kararlaştırması, *Önsöz.*

Kobaltana, dağların üzerinde, yıkık kışlanın yakınında, bir zamanlar çok gidilen bir dinlenme yeri; şimdi soğuk, ıssız, ulaşılması güç, ama asker aileleri ve ormanlardaki şatolarda oturanların unutmadığı bir yer, metindeyse unutulmuş.

Kronberg, Bera Sıradağlarında, kardan başlığı olan, çıplak bir dağ; rahat bir otel vardır burada, *70, 130, 149.*

Krummholz, Gordon, 1944 doğumlu; Joseph Lavender'in ünlü kızkardeşi Elvina Krummholz'un oğlu, bir müzik dahisi ve hoş bir sevgili *408.*

Lane, Franklin Knight, Amerikalı avukat, devlet adamı, 1864-1921; etkileyici sözleri vardır, *810.*

Lavender, Joseph S., bak: O'Donnell, Sylvia.

Mandevil, Baron Mirador, Rodomir Mandevil'in (bk.) kuzeni, deneyci, deli, hain *171.*

Mandevil,Baron Rodomir, 1925 doğumlu, modaya düşkün, Zemblalı yurtsever; 1936'da taç töreninde Kral'ın yardımcısı *130*; 1958'de kılık değiştirip kendini gizledi, *149.*

Marcel, Proust'un 'Yitirilmiş Zamanın Peşinde' romanında, züppe, hoş olmayan, başkişinin yerini tutamayan ve herkesçe pohpohlanan bir kişi *181, 691.*

Marrowski, dış ülke saraylarında kendi adını yanlış söylemekle ünlü, ondokuzuncu yüzyıl diplomatı Rus Kont Komarovski'nin adının eksik söylenmiş biçimi.

Multraberg, bakınız: Bera.

Mumkanat kuşları, bunların oluşturduğu kümenin adı *Bombycilla, 1-4,131, 1000*; *Bombycilla shadei, 71* ; sonradan gerçekleşmiş ilginç bir soydaşlık.[160]

Niagarin ve Andronnikov, gömülü hazineyi bugün de aramakta olan iki Sovyet 'uzmanı' *130, 681, 741*; Tacın Mücevherleri'ne bakınız.

Nitra ve Indra, Blawick'in açığındaki adalar *149.*

---

(159) Shade'in Elyazması. —Çev.

(160) Shade'in kuşa dönüştüğü belirtilmek isteniyor. —Çev.

Nodo, Odon'un üvey erkek kardeşi, 1916 doğumlu; Leopold O'Donnell'in ve Zemblalı oğlan kişiliğine bürünmüş birinin oğlu; kartlarda hile yapan, alçak bir hain, *171*.

Odevalla, Doğu Zembla'da, Onhava'nın kuzeyinde güzel bir kent; eskiden burası, saygıdeğer Zule ('satranç kalesi') Bretwit'in belediye başkanlığı yaptığı yerdi; bu adamın kardeşinin torunu Oswin Bretwit'tir (*bak, bak*, kargaların dediği gibi) *149, 286*.

Odon, Donald O'Donnel'in takma adı; 1915 doğumlu, dünyaca ünlü aktör ve Zembla'lı yursever; gizli geçidin varlığını K.'den öğrenir ama tiyatroya gitmek zorundadır *130*; K.'yi tiyatrodan alıp Mandevil Dağının eşiğine götürür *149*; deniz kıyısındaki mağaranın yakınında K. ile buluşup onunla birlikte, deniz motoruyla kaçar, *aynı yer*; Paris'te film yönetir *171*; Lex'te Lavender ile birlikte oturur *408*; dağınık saçlı, kalın dudaklı sinema yıldızıyla evlenmemesi gerekir *691*; ayrıca bk. O'Donnel, Sylvia.

O'Donnel, Sylvia, kızlık soyadı O'Connell, doğumu 1895? 1890? Odon'un (bk) annesi, çok gezmiş, çok evlenmiş bir kadın *149, 691;* üniversite yöneticisi Leopold O'Donnell ile (Odon'un babası) 1915'te evlenip ayrıldıktan sonra Rahl Dükü Peter Gusev ile evlendi ve 1925'e kadar Zembla'yı onurlandırdı; aynı yıl, Chamonix'te tanışığı Doğulu bir şehzadeyle evlendi; az ya da çok görkemli başka evlilikler de yaptı; son olarak, (bu dizinde daha önce anılan Joseph'in kuzeni) Lionel Lavender'den boşanmaya çalışıyordu.

Oleg, Rahl Dükü, 1916-1931, (1885 doğumlu olup çevikliğini yitirmeyen Albay Gusev'in oğlu); K'nın sevgili oyun arkadaşı, bir kızak kazasında öldü *130*.

Onhava, Zembla'nın güzel başkenti *12, 71, 130, 149, 171, 181, 275, 894, 1000*.

Otar Kont, karşı cinse düşkün adam, Zemblalı yursever, 1915 doğumlu; seyrek saçları, iki genç metresi, Fleur ve Fifalda (daha sonra Kontes Otar), Kontes Fyler'ın mavi damarlı kızları, merak uyandıran hafif ışıklar *71*.

Paberg, bakınız: Bera sıradağları.

Payn Dükleri ; arması *270*; bakınız: Disa, benim Kraliçem.

Pencereler , Önsöz, 47, 62, 181.

Potaynik, taynik (bk.)

Rippleson Mağaraları, Blawick'te deniz mağaraları; bunlara adı verilen Rippleson, ünlü bir cam yapımcısıydı; mavi-yeşil denizin yüzeyindeki ışık beneklerini ve dalgalanmalarını, çemberi andıran çeşitli yansımaları, Saray için yaptığı pencere camlarına aktarmıştı *130, 149.*

Saklama yeri, potaynik (bk.)

Shade, Hazel, S'nin kızı, 1934-1957; büyük bir övgüyü hakketti, çünkü ölümün güzelliğini yaşamın çirkinliğine yeğ tuttu; ev perisi, *230;* Perili Ahır, *347.*

Shade, John Francis, şair ve öğretim üyesi 1898-1959; *Solgun Ateş* konusundaki çalışmaları ve K. ile dostluğu, *Önsöz*; dış görünüşü, tavırları , alışkanlıkları vb, *aynı yerde* ; ölümle ilk çatışması (K.'nin hayal ettiği biçimde), şiiri yazmaya başlaması (bu sırada K., Öğrenciler Kulübü'nde satranç oynamaktadır) 1; K. ile akşam gezintileri *12*; doğaüstü bir yetenekle, G.'nin varlığını, belirsiz de olsa, önceden bilmesi *17*; ışıklı pencerelerden K.'nin gördüğü biçimde şairin evi *47*; şiire başlaması, İkinci Kanto'yu bitirip Üçüncüyü yarılaması, bu sıralarda kendisini üç kez K.'nin ziyaret etmesi, *aynı yerde*; anababası, Samuel Shade ve Caroline Lukin *71*; bir dizenin farklı yazılmış biçimindeK.'nın etkisi *79;* Maude Shade, S'nin babasının kızkardeşi *86*; *memento mori* olarak sakladığı kurmalı oyuncağını S., K.'ya gösteriyor *143*; K., S.'nin hafif krizlerini anlatıyor *162*; S'nin ikinci Kanto'ya başlaması *167*; eleştirmenler, Shakespeare, eğitim, vb konularda S'nin düşünceleri *172*; K.'nin, kendisinin ve S'nin doğumyıldönümünde S'ye gelen konukları seyretmesi ve S'nin ikinci Kanto'yu yazışı *181*; S, kızıyla ilgili eski kaygılarını anımsıyor *230*; kibarlığı, ya da sakınganlığı *231*; yörenin hayvanlarına ve bitkilerine gösterdiği abartmalı ilgi *238, 270*; K.'nin evliliğindeki karmaşıklığa karşı S'nin evliliğindeki rahatlık *275*; K'nin, günbatımında gökyüzünden geçen pastel bir lekeyi S'ye göstermesi *286*; ortak yapıtlarını bitirmeden önce S'nin gitmesi olasılığı karşısında duyduğu korku *288*; 15 Temmuz günü S'yi boşuna beklemesi *338*; S'yle birlikte, yaşlı Hentzner'in çayırlarında yürümesi ve kafasında, S'nin kızının Perili Ahır'a yaptığı yürüyüşü canlandırması *347*; S'nin Pope'la ilgili kitabı *384*; Peter PRovost'a öfkesi *385*; 406-416. dizeler üzerindeki çalışmaları, G'nin İsviçre'deki eylemleriyle eşzamanlıdır *408*; yine sakınganlığı, ya da kibarlığı *417*; olasılıkla, yirmi altı yıl önceki Villa Disa'yı ve yanında İngiliz eğitmeniyle küçük Payn Düşesini bir an gözünün önünde canlandırması *433;* Disa'ya ilişkin bilgileri özümsemiş görünmesi ve K'nın ona, son

gerçeği de bildiriceğine söz vermesi, *aynı yerde*; Önyargı konusunda S'nin düşünceleri *470*; İntihar konusunda K'nın görüşleri *493;* günah ve inanç üzerine S'yle K'nın düşünceleri *549;* S'nin kötü konukseverliği ve benim evimde etsiz yemeklerden aldığı zevk *579* ; bir kız öğrenciyle ilişkisi konusunda dedikodular, *aynı yerde*; bir demiryolu görevlisinin deli olduğuna inanmaması *629*; kendisinin kalp krizi, olağanüstü bir serüvenin sonunda K'nın ABD'ye varışıyla eşzamanlıdır *691*; Disa'ya yazdığı mektupta K'nın S'den üstükapalı söz etmesi *768*; S ile son gezintisi ve S'nin çok sıkı biçimde 'dağ' teması üzerinde çalıştığını öğrenince sevinmesi- trajik bir yanlış anlama *802*; S ile oynadığı golf oyunları *819*; S için bir kitabı bulmaya duyduğu istek *887*; S'nin Zembla Kralını savunması *894*; ruhbilimci ve edebiyat uzmanı(!) Prof. C.'nin ders kitabındaki zırvalara S ve K'nın kahkahalarla gülmeleri *929*; son kart destesine yazmaya başlaması *949*; işini tamamlamış olduğunu K'ya söylemesi *991*; başkasını öldürmek için atılan bir mermiyle kendisinin ölmesi *1000.*

Shade, Sybil, S'nin karısı, *çeşitli yerlerde.*

Shalksbore, Baron Harfar, Curdy Buff olarak tanınır, 1921 doğumlu, salon adamı ve Zemblalı yurtsever *433.*

Sözcük golfu, S'nin bunu yeğlemesi *819.*

Steinmann, Julius, 1928 doğumlu, tenis şampiyonu, Zemblalı yurtsever *171.*

Sudarg (Bokay'lı), dahi bir cam yapımcısı, Zembla'nın dağlarında, Bokay'ın ermiş patronu *80*; yaşamı hakkında bilgi yok.

Şiirler, Shade'in kısa şiirleri: Kutsal Ağaç 49, Salıncak 61, Dağ Görüntüsü 92, Elektriğin Doğası 347, Nisan Yağmuru'ndan bir dize *470*, *Mont BLanc*'tan bir dize *782*, *Sanat*'ın ilk dört dizesi *957.*

Tacın Mücevherleri, 130, 681; bakınız: Saklama Yeri.

Taynik, Rusça; gizli yer; bakınız: Tacın Mücevherleri.

Thurgus (Üçüncü), takma adı Turgid, K'nın dedesi, 1900 yılında yetmiş beş yaşında öldü; uzun ve sıkıcı bir krallık sürdü; su geçirmez kasketiyle, yün ceketine takılı tek bir nişanla, parkın içinde bisiklet sürmeyi severdi; iri bedeni, kel kafası, kıpkırmızı burnu, sönmüş bir tutkunun dikleştirdiği asker bıyığıyla, yeşil ipekten sabahlığının içinde, elindeki leneri yukarıya kaldırarak her gece, seksenli yılların ortalarında fazla sürmeyen bir zaman içerisinde, kukuletalı sevgilisi Iris Acht'ı (bk) karşılardı, sarayla tiyatroyu birbirine bağlayan ve sonraları torunu tarafından keşfedilen gizli geçidin ortalarında, *130.*

Tintarron, Orta Çağ'da, Zembla dağlarında, Bokay denen yerde yapılmış, koyu mavi, değerli Cam türü *149*; bakınız; Sudarg.

Uran (Sonuncu), 1798-1799 yıllarında hüküm süren Zembla imparatoru; inanılmaz ölçüde kurnaz, görkemli ve acımasız olan bu diktatörün ıslıklı kırbacı, Zembla'yı topaç gibi döndürüp kıvrandırmıştı; bir gece, kızkardeşinin yandaşlarınca öldürüldü *681*.

Vanessa, sumpsimus soyundan; anımsanması *270*; İsviçre'de, bir tepenin yamacında, korkuluk duvarını aşması *408*; resminin çizilmesi *470*; karikatürleştirilmesi *949*; akşam güneşinin ışıkları altında S'nin son adımlarına eşlik etmesi *993*.

Yaruga, Kraliçe, 1799-1800 yıllarında hüküm sürdü; Uran'ın (bk.) kızkardeşi; geleneksel Yeni Yıl Eğlencesi sırasında Rus sevgilisiyle birlikte, buzun kırılmasıyla suya düşüp boğuldu *681*.

Yeslove, Onhava'nın kuzeyinde güzel bir kasaba ve piskoposluk bölgesi *149, 275*.

Zembla, uzaklarda bir kuzey ülkesi.